

Gemeente
Hellendoorn

Programma begroting 2019

Hoofdstuk 1	Inleiding	3
Hoofdstuk 2	Financieel meerjarenbeeld 2019-2022	8
Hoofdstuk 3		
Programma 1:	Werk, economie, recreatie en inkomen	23
Programma 2:	Jeugd en Wmo	33
Programma 3:	Cultuur, onderwijs en sport	41
Programma 4:	Mobiliteit en bereikbaarheid	49
Programma 5:	Woon en leefomgeving	56
Programma 6:	Bestuur, veiligheid en dienstverlening	66
Overhead		75
Hoofdstuk 4		
Paragraaf 1:	Lokale heffingen	80
Paragraaf 2	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	89
Paragraaf 3:	Onderhoud kapitaalgoederen	99
Paragraaf 4:	Financiering	105
Paragraaf 5:	Bedrijfsvoering	110
Paragraaf 6:	Verbonden partijen	113
Paragraaf 7:	Grondbeleid	118
Paragraaf 8:	Informatie en privacy	121
Paragraaf 9:	Duurzaamheid	125
Paragraaf 10:	Trends en Ontwikkelingen	129
Bijlage 1:	Kerngegevens	135
Bijlage 2:	Overzicht van baten en lasten	136
Bijlage 3:	Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen 2019-2022	142
Bijlage 4:	Taakvelden per programma	146
Bijlage 5:	Beleidsindicatoren	150
Bijlage 6:	Reserves en voorzieningen	151
Bijlage 7:	Lijst specifieke subsidies 2019	153

Duurzaam, Durven, Doen

Hierbij bieden wij u de programmabegroting 2019 aan. De eerste begroting van dit college. Een begroting waarin we een aantal voornemens uit het coalitieakkoord “Duurzaam, Durven, Doen” en het daaruit voortkomende collegeprogramma 2018-2022 concreet maken. In deze inleiding belichten we een aantal beleidsaspecten, die we voornemens zijn te gaan uitvoeren. We moeten helaas ook constateren dat het meerjarig financieel perspectief er niet rooskleurig uitziet. U zult ook lezen dat we inmiddels maatregelen hebben getroffen om de komende maanden een ombuigingsoperatie uit te voeren. Ondanks het feit dat de financiële taakstelling groot is, hebben we toch diverse punten uit ons collegeprogramma als nieuw beleid op kunnen opnemen.

Duurzaam, Durven, Doen is ons motto voor de komende vier jaren. Duurzaamheid speelt op allerlei gebied. Bij het nieuwe beleid dat we voorstellen hebben we duurzaamheid steeds in ons achterhoofd gehad. Uiteraard speelt duurzaamheid bij energie, maar ook kijken we naar duurzaamheid qua mobiliteit, zorg, sportvoorzieningen, (onderwijs)gebouwen, financiële middelen en dat alles ondersteund door een duurzame organisatie.

In deze inleiding geven we kort weer wat u op een aantal belangrijke onderwerpen van ons mag verwachten. Een uitgebreidere beschrijving is in de verschillende programma's opgenomen.

Zorg

We zijn als gemeente verantwoordelijk voor het verstrekken van een groot aantal maatwerkvoorzieningen op het gebied van Wmo en jeugdhulp. We zien dat de laatste jaren de vraag naar deze voorzieningen toeneemt en daarmee ook dat de kosten toenemen. Bij zowel de jeugdhulp als de Wmo zorgt de steeds complexer wordende samenleving voor meer en ingewikkelder problematiek. De drie decentralisaties voor Jeugdzorg, Wmo en Participatiewet hebben de afgelopen periode veel energie gekost.

Het komende half jaar gebruiken we om een Verbeterplan Zorg op te stellen om te werken aan een eenvoudiger, integraler en zeker duurzamer systeem. Speerpunten van het verbeterplan zijn:

- Resultaatgericht werken
- Minder bureaucratie
- Vermindering zij-instroom bij jeugdhulp
- Verbetering managementinformatie
- Herijking voorliggende voorzieningen
- Doelgroepenvervoer

In deze begroting is rekening gehouden met extra benodigde capaciteit voor de aanpak van personen met verward gedrag en voor de toename van het aantal multidisciplinaire overleggen. Deze uitbreiding is in eerste instantie tijdelijk. We richten ons daarbij op een goede verbinding tussen ondersteunings-, zorg- en veiligheidsprofessionals, zowel regionaal als lokaal, voldoende personele capaciteit, goede procesafspraken en een sluitende aanpak.

Wonen en leven

We zijn gestart met de implementatie van de Omgevingswet. De wet is gericht op het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit en het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van deze leefomgeving. De komende jaren zal dit veel inzet van personeel, maar ook financiële middelen vergen.

Per 1 januari 2019 gaan we werken met de Omgevingsdienst Twente (ODT). Om de dienstverlening goed te borgen zijn een goede organisatorische inbedding, zowel bij de gemeente als de ODT en afspraken over het samenwerkingsproces noodzakelijk. Om de dienstverlening en integrale aanpak van de vraag van de klant te borgen verlopen contacten over bijvoorbeeld vergunningaanvragen via accountmanagers van de gemeente die breder kijken dan alleen de vragen vanuit milieu. Wij blijven verantwoordelijk voor het vaststellen van het uitvoeringsprogramma en de daarin opgenomen prioritering.

Begin 2019 wordt de herziene Woonvisie aan u ter besluitvorming aangeboden. We beschrijven daarin de behoefte aan nieuwbouwwoningen, maar vooral ook aan welk type woningen behoefte is. Er zal vraag blijven van starters, maar waarschijnlijk ook steeds meer van een steeds groter wordende groep senioren. Uiteraard is er veel aandacht voor duurzaamheid zoals aan gasloos (nieuw)bouwen, de BENG-norm (bijna energie neutraal bouwen), het gasloos maken van bestaande woningen etc.

Ook de problematiek van asbest zal de komende jaren inspanningen van ons verlangen. Zowel bij asbestdaksanering als asbestbodemsanering.

Dienstverlening

In deze collegeperiode realiseert de organisatie een heldere visie op dienstverlening en servicenormen die daarop gebaseerd zijn. Die servicenormen maken helder wat de inwoner concreet aan prestaties van de gemeente mag verwachten. Omgekeerd maken de servicenormen inzichtelijk welke resultaten er van de medewerkers en organisatie gevraagd worden. We gaan onze inwoners en ondernemers vragen welke dienstverlening zij van ons verwachten.

Economie, werk en inkomen

De acquisitie voor 't Lochter III hebben we uitgebreid. Naast lokaal zetten we nu ook in op acquisitie op zowel regionaal als bovenregionaal niveau. Het afgelopen anderhalf jaar is de gronduitgifte erg goed geweest. We zitten daarmee op onze doelstelling van een verkoop van circa 1,8 hectare per jaar. Ook voor 2019 is ons doel dit aantal hectares te verkopen.

Op het gebied van werk en inkomen blijven we, samen met diverse partners, onze inwoners die het nodig hebben ondersteunen. Die ondersteuning is breed. Te denken valt daarbij aan armoedebeleid, schuldhulpverlening, bijzondere bijstand, collectieve zorgverzekering en het Kindpakket. Maar ook het re-integratie- en inburgeringsbeleid en de sociale werkvoorziening vallen daaronder.

Mobiliteit

Mobiliteit zal in 2019 en de jaren er na volop in de schijnwerpers staan. We verwachten nog in 2018 de herinrichting van de Grotestraat af te ronden. We starten met de uitwerking van de laatste tracédelen van de Noordzuidverbinding: Hellendoorn en Hulslen, nadat een definitieve keuze voor deze tracés is gemaakt. In het kader van De Nieuwe Verbindingen spelen tussen het centrum van Nijverdal en Haarle diverse projecten en ambities die in meer of mindere mate raakvlakken hebben met elkaar zoals de verkeersveiligheid N35, de fietssnelweg 35 en het spoor. Daarnaast komt het Tracébesluit voor 2x2 rijstroken op het gedeelte Nijverdal-Wierden van de N35.

Ondermijning

De aanpak van ondermijning vraagt om een integrale aanpak. Hiervoor gaan verschillende partijen zoals gemeente, provincie, politie, Openbaar Ministerie, Belastingdienst en bijzondere opsporingsdiensten een samenwerking met elkaar aan. Om ondermijning aan te kunnen pakken moeten we komen tot een lokaal ondermijningsbeeld waar we, samen met de relevante partners, op lokaal niveau vervolgens mee aan de slag kunnen. De eerste stap die in dat kader is gezet, is het uitrollen van het programma ondermijning in samenwerking met gemeenten en politie. Om verder invulling te kunnen geven aan het bestrijden van ondermijning is extra personele capaciteit benodigd. In 2019 zetten we in op het opsporen en aanpakken van georganiseerde criminaliteit, het vergroten van maatschappelijke weerbaarheid en het vergroten van integriteit lokaal bestuur en ambtenarenapparaat.

Onderwijs

In 2019 zal de huisvesting van leerlingen van CSG Reggesteyn prominent op de agenda staan. Wij hebben samen met CSG Reggesteyn de ambitie uitgesproken om het vloeroppervlak terug te dringen en de onderwijsactiviteiten in onze gemeente te concentreren in één toekomstbestendig onderwijsgebouw. Duurzaamheid en energieneutraliteit zijn bij de huisvesting sleutelbegrippen.

Ook voor VSO De Elimschool zal 2019 een bijzonder jaar worden. De nieuwe onderwijsvoorziening wordt opgeleverd en in gebruik genomen. Dat betekent dat de leerlingen geen gebruik meer hoeven te maken van de tijdelijke onderwijshuisvestinglocaties aan het Vederkruid en aan de Luttenbergerweg.

Sport

De huidige Sport- en Beweegnota 2016-2019 'Samen in beweging' evalueren en actualiseren we in 2019. In 2018 hebt u besloten tot de versnelde aanleg van vier kunstgrasvelden. Daarbij hebt u aangegeven een onderzoek op prijs te stellen naar de haalbaarheid van aanleg van kunstgrasvelden voor alle sportverenigingen met buitensportaccommodaties. Dit onderzoek is dit jaar gestart en ronden we in 2019 af. In 2018 is een haalbaarheidsonderzoek gestart voor wat betreft realisatie LED-verlichting op alle gemeentelijke buitensportaccommodaties. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek worden nadere acties ingepland.

Financiën

De begroting die wij u aanbieden is sluitend voor het jaar 2019. De jaren daarna laten echter flinke tekorten zien. In hoofdstuk 2 leest u daarover meer. Omdat 2019 sluitend is, hebben we wel de tijd om na te denken welke ombuigingen we willen realiseren. In oktober willen we het plan van aanpak om te komen tot een sluitende meerjarenbegroting gereed hebben. Maar uiteraard zitten we tot die tijd niet stil. We hebben de provincie gevraagd om een financiële scan. Met de scan wordt de financiële positie getoetst. Wij ontvangen dan onder meer aanbevelingen voor het uitvoeren van mogelijke verbeteringen. Deze scan is vrijwillig, maar de aanbevelingen zijn niet vrijblijvend. Dat wil zeggen dat Gedeputeerde Staten van ons willen weten wat we met de aanbevelingen gaan doen. Daarnaast zijn we gestart met het Verbeterplan Zorg. Vanaf 2019 wordt een deel van de budgetten voor het sociaal domein overgeheveld naar de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Een goed moment om de bureaucratie verder terug te dringen en een Verbeterplan op te stellen om te werken aan een eenvoudiger, integraler systeem.

Portefeuilleverdeling

Burgemeester mevrouw A.H. Raven

Portefeuille: Openbare orde en veiligheid, Handhaving, Integriteit en ondermijning, Communicatie en voorlichting, Bedrijfsvoering, Gemeentelijk vastgoed (gebouwen), Acquisitie en bedrijfsbezoeken (in nauwe samenwerking met wethouder Overmeen-Bakhuis), Recreatie en toerisme.

Regiozaken: Algemeen bestuur Regio, Bestuur ODT, Bestuur VRT, Bestuur DVO, Portefeuillehouders-overleg Vrijetijdseconomie, Portefeuillehoudersoverleg Belangenbehartiging, Twente Branding.

Projecten: Nationaal Park Sallandse Heuvelrug, Het Nieuwe Loket (KCC, ZGW en dienstverlening), Bestuurlijke vernieuwing (inclusief participatiecode).

Toegewezen kern(en): Daarle, Daarlerveen, Marle.

Wethouder de heer J.J. Beintema (CDA, 1e loco burgemeester)

Portefeuille: Financiën (inclusief deelnemingen), Belastingen, WMO, Leefbaarheid (inclusief de dorps-budgetten), Welzijn, Huishoudelijke hulp, Ouderenbeleid (inclusief eenzaamheid en dementie), Vrijwilligersbeleid, Accommodatiebeleid (inclusief de 1/3-regeling), Volksgezondheid, Agrarische zaken, Openbaar vervoer.

Regiozaken: BC Agenda voor Twente, GGD OZJT/Samen 14 (samen met wethouder Anja van den Dolder-Soeten), Mobiliteit Regio en provincie (samen met wethouder Op den Dries), Financiën VNG Overijssel, Bestuur VNG Overijssel, PB Middelen Regio, PB Middelen VRT, Twence.

Projecten: Asbestsanering, N35, inclusief nieuwe verbindingen, Revitalisering Lochter 1 en 2, Leegstand als kans, 't Lochter 3.

Toegewezen kern(en): Nijverdal Zuid.

Wethouder de heer D.R.J. op den Dries (GroenLinks, 2e loco burgemeester)

Portefeuille: Klimaat, duurzaamheid, energie, Waterbeheer, Afval, Natuur en landschap, Beheer en onderhoud openbare ruimte (inclusief Groen, speel- en begraafplaatsen en hondenpoepbeleid), Sport (inclusief BLOS), Evenementenbeleid, Lokaal verkeer en vervoer (inclusief parkeerbedrijf), Verkeersveiligheid (inclusief gladheidsbestrijding), Openbare verlichting.

Regiozaken: Bestuur Milieu, Duurzaamheid en Afval, Mobiliteit Regio en provincie (samen met wethouder Beintema), Regio-overleg sport.

Projecten: Noordzuidverbinding.

Toegewezen kern(en): Haarle.

Wethouder mevrouw J.H. van den Dolder-Soeten (ChristenUnie, 3e loco burgemeester)

Portefeuille: Jeugdzorg, Jeugdbeleid, Veilig Thuis Twente, Onderwijs, onderwijshuisvesting en Volwasseneneducatie (inclusief laaggeletterdheid), Kunst en Cultuur (inclusief Media), Erfgoed (inclusief monumentenzorg).

Regiozaken: OZJT/Samen 14 (samen met wethouder Beintema), Regio overleg onderwijs.

Projecten: Reggesteyn, Verbeterplan zorg, Global Sustainable Development Goals (coördinerend wethouder).

Toegewezen kern(en): Hellendoorn, Hancate Egede Eelen en Rhaan.

Wethouder mevrouw G.J. Overmeen-Bakhuis (D66, 4e loco burgemeester)

Portefeuille: Ruimtelijke ordening, Volkshuisvesting, Economische zaken (acquisitie en bedrijfsbezoeken in nauwe samenwerking met de burgemeester), inclusief detailhandel en markt, Vergunningen, Huisvesting en integratie statushouders, Participatie, werk en inkomen, Grondbeleid.

Regiozaken: Portefeuillehoudersoverleg Economische Zaken (inclusief citymarketing), Portefeuilleoverleg Arbeidsmarkt, Soweco, Stadsbank, Business in Twente (BIT).

Projecten: Centrumontwikkeling Nijverdal, Afwikkeling Heemtuin, Soweco, Masterplan KTC.

Toegewezen kern(en): Hulsen, Nijverdal Noord.

Leeswijzer

Leeswijzer

Deze programmabegroting bestaat uit vijf delen. In de inleiding vertellen we u over het te voeren beleid in de aankomende jaren. In het hoofdstuk "Financieel meerjarenbeeld 2019-2022" geven we u een overzicht van de budgetten en gaan we beknopt in op de investeringen, de ontwikkelingen van de reserves en voorzieningen etc.

In het derde deel bespreken we per programma de belangrijkste ontwikkelingen. Vanaf deze begroting werken we met de volgende zes programma's:

- Werk, economie, recreatie en inkomen
- Jeugd en Wmo
- Cultuur, onderwijs en sport
- Mobiliteit en bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving
- Bestuur, veiligheid en dienstverlening

Gevolgd door het onderdeel Overhead

Voor elk programma geven we aan waar de accenten voor 2019 liggen. De programma's kennen een vast stramien:

- Inleiding
- Kaderstellende nota's
- Wat we willen bereiken
- Wat we doen
- Wat het kost

In deel vier vindt u tien paragrafen. Deze paragrafen vormen een dwarsdoorsnede van de zes programma's aan de hand van een aantal thema's. De paragrafen behandelen de volgende onderwerpen:

- Lokale heffingen
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Onderhoud kapitaalgoederen
- Financiering
- Bedrijfsvoering
- Verbonden partijen
- Grondbeleid
- Informatieveiligheid en privacy
- Duurzaamheid
- Trends en ontwikkelingen

Het laatste deel van de Programmabegroting 2019 bestaat uit een aantal bijlagen. Deze bevatten meer details en cijfermatige gegevens.

Hoofdstuk 2

Financieel meerjarenbeeld 2019-2022

Inleiding

De programmabegroting 2019 laat voor de jaarschijf 2019 een sluitende begroting zien, maar de meerjarenraming laat evenals in de vorige meerjarenraming geen sluitend beeld zien. In 2020 sluit de meerjarenraming met een tekort van € 2.580.000,- olopend tot € 3.192.000,- in 2022.

De maart- en meicirculaires 2018 zijn in de cijfers verwerkt. In de circulaires zaten meevallers, door onder meer de verwerking van het nieuwe regeerakkoord en aanpassing normeringssystematiek. In de meicirculaire zijn we geconfronteerd met bijgestelde uitkeringsbedragen, die voornamelijk in de latere jaarschijven minder positief uitpakken.

Binnen het sociaal domein is de doorrekening van de komende jaren opnieuw opgezet. Hadden we vorig jaar de verwachting dat de reserve sociaal domein nog een saldo van circa € 2 miljoen had eind 2021, we zien nu een ander beeld ontstaan. De lasten binnen het sociaal domein op het gebied van jeugdzorg en vervoer stijgen fors. Met de bestuursrapportage 2018 hebben we onder meer € 1,1 miljoen moeten bijramen op het totaal van jeugdzorg. De reserve zien we nu in een sneller tempo leegraken, waardoor we in 2020 voor het laatst kunnen terugvallen op middelen in de reserve sociaal domein. Het effect van de opschalingsskortingen vanuit het Rijk worden (ook meerjarig) duidelijk. De korting op jeugdhulp en Wmo 2015 is nu goed zichtbaar binnen het sociaal domein.

In dit hoofdstuk gaan we in op het financiële beeld voor de komende meerjarenperiode en de onderliggende factoren en ontwikkelingen. In dat kader gaan we eerst in op de uitgangspunten voor de programmabegroting 2019. In de daarop volgende paragraaf schetsen we het budgettair perspectief voor de periode 2019-2022. Hierbij beschrijven we de wijzigingen ten opzichte van het budgettair perspectief uit de programmabegroting 2018. Vervolgens wordt ingegaan op de financiële positie van de gemeente. Zo staan we onder andere stil bij de ontwikkeling van de gemeentelijke reserves en de schuldenpositie. In de laatste paragraaf beschrijven we de incidentele baten en lasten, gevolgd door het EMU-saldo.

Deze begroting is de eerste begroting in het nieuwe format zoals u dat in juni heeft vastgesteld. Hierbij is een aantal nieuwe producten weergegeven. De programma's zijn anders geordend en ook het taakveld overhead is apart weergegeven. In bijlage 4 zijn per programma de taakvelden weergegeven en de beleidsindicatoren zijn ook dit jaar opgenomen in bijlage 5.

Uitgangspunten programmabegroting 2019

Voor de programmabegroting 2019 is, zoals gebruikelijk, de meerjarenraming uit de programmabegroting van 2018 als vertrekpunt genomen. In de cijfers houden we verder rekening met:

- De structurele doorwerking van de beleids- en begrotingswijzigingen die na de begrotingsbehandeling 2018 zijn vastgesteld.
- De jaarrekening 2017.
- De voorjaarsrapportage 2018.
- De bestuursrapportage 2018.

Daarnaast houden we rekening met autonome ontwikkelingen. Dat zijn ontwikkelingen die niet direct door het gemeentelijk beleid te beïnvloeden zijn, maar die wel invloed hebben op de gemeentelijke financiën. De raming voor 2019 en volgende jaren is, zoals gebruikelijk, uitgedrukt in het loon- en prijspeil dat we voor 2019 verwachten (dus met constante lonen en prijzen). De ontwikkeling in de meerjarenraming is dan ook niet het gevolg van loon- en prijswijzigingen, maar van beleidswijzigingen in de komende jaren. Voor het overige is met de volgende uitgangspunten rekening gehouden:

- De raming voor de gemeentelijke materiële uitgaven is voor 2019 gebaseerd op de raming van 2018. De inflatiecorrectie is berekend op 1,4%.
- De nieuwe cao voor gemeentepersoneel is nog niet bekend. Voor de raming van lonen en salarissen zijn we uitgegaan van de volgende schattingen: bij de loonkosten gaan we uit van een stijging van 2,5% en voor de sociale lasten en pensioenpremie nemen we 1,5% stijging als uitgangspunt.
- De budgetten binnen het sociaal domein zijn geïndexeerd met 2,61%.
- De gemiddelde stijging van de lonen en salarissen van de collectieve sector bedraagt 3,0%. De cao Welzijn is ingeschat op 2,0%. Samen met een inflatie van 0,6% voor materiële uitgaven komen we aan de volgende inflatiecorrecties:
  - Gesubsidieerde instellingen met beroepskrachten 1,5%;
  - Gesubsidieerde instellingen zonder beroepskrachten 0,6%.
- Verhoging leges, heffingen en belastingtarieven 2,5%.
- De renteomslag bedraagt 2,8% (deze is gelijk aan 2018). Deze rente wordt onder andere berekend over de investeringen.
- Ter versterking van de financieringspositie voegen we vanaf 2015 € 50.000,- cumulatief per jaar aan de financieringsreserve toe. In 2022 is dit bedrag opgelopen tot € 400.000,- per jaar. Daarnaast is in de begroting 2017 besloten om jaarlijks € 300.000,- te storten in de financieringsreserve. Bij de septembercirculaire 2016 heeft u besloten om jaarlijks nog extra € 100.000,- te storten in de financieringsreserve.
- Voor 'onvoorzien uitgaven' in de loop van het jaar is € 45.000,- opgenomen.

Deze uitgangspunten zijn gebaseerd op de meest recente economische publicaties. In de bestuursrapportage 2019 evalueren we de uitgangspunten en waar nodig passen we die aan.

Hoofdpijnen budgettair perspectief 2019-2022

De programmabegroting 2019 laat een sluitend beeld zien voor 2019, maar de jaren die volgen in de meerjarenraming 2020-2022 laten (evenals in de vorige meerjarenraming) een olopend tekort zien.

De maartcirculaire 2018 was een extra circulaire waarin de plannen uit het regeerakkoord zijn vertaald. In de meicirculaire zijn we geconfronteerd met naar beneden bijgestelde accessen, aframing van het BCF-plafond en de inweving van de integratieuitkering sociaal domein in de Algemene uitkering. Dit heeft gevolgen gehad voor het meerjarig budgettair perspectief van onze gemeente. Een groot deel van de extra inkomsten moeten voornamelijk ingezet worden voor prijs- en volumestijgingen in het sociaal domein en voor de cao consequenties van het gemeentepersoneel. Dit is u ook aangegeven in de brief over de meicirculaire (kenmerk 18UIT03504) en de bestuursrapportage 2018.

De meerjarenraming kent een tekort van € 2.580.000,- in 2020 olopend tot € 3.192.000,- in 2022. Er is voor gekozen deze tekorten te laten zien in de meerjarenraming en geen stelposten op te nemen of bezuinigingen te rammen om de opgave weer te geven. De tekorten worden deels veroorzaakt door het sociaal domein, vanaf 2020 zijn de middelen in de reserve niet meer toereikend om deze tekorten te dekken. Maar de oorzaak ligt niet alleen op het terrein van de zorg. Ook op de andere beleidsgebieden zien we kosten sterker stijgen dan dat we gecompenseerd worden door het Rijk.

Opbouw tekorten	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Tekort sociaal domein - drukt op exploitatie	- 2.020	- 2.345	- 1.802	- 1.888
Op te vangen in reserve sociaal domein	2.020	363		
Tekort overige domeinen		- 598	- 963	- 1.304
Totaal meerjarenperspectief	-	- 2.580	- 2.765	- 3.192

Deze opgave is niet gering, zeker als het Rijk geen middelen beschikbaar stelt waartoe wij de VNG hebben opgeroepen tijdens de Algemene ledenvergadering in 2018.

Omdat 2019 sluitend is, hebben we tijd om na te denken welke ombuigingen we willen realiseren. In oktober willen we het plan van aanpak om te komen tot een sluitende meerjarenbegroting gereed hebben. Maar uiteraard zitten we tot die tijd niet stil. We hebben de provincie gevraagd om een financiële scan. Met de scan wordt de financiële positie getoetst. Wij ontvangen dan onder meer aanbevelingen voor het uitvoeren van mogelijke verbeteringen. Deze scan is vrijwillig, maar de aanbevelingen zijn niet vrijblijvend. Dat wil zeggen dat Gedeputeerde Staten van ons willen weten wat we met de aanbevelingen gaan doen. Daarnaast zijn we gestart met het Verbeterplan Zorg. Vanaf 2019 wordt een deel van de budgetten voor het sociaal domein overgeheveld naar de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Een goed moment om de bureaucratie verder terug te dringen en een verbeterplan op te stellen om te werken aan een eenvoudiger, integraler systeem.

In de bestaande begroting kennen we een aantal budgetten waarbij we rekening houden met een bepaalde behoedzaamheid:

- Om de financieringspositie te verbeteren storten we jaarlijks oplopende bedragen in de financieringsreserve. In 2022 bedraagt dit € 800.000,-;
- In de raming van het gemeentefonds nemen wij een voorzichtigheid op van enkele punten accres en die loopt op gedurende de jaren;
- Voor aan te trekken geldleningen houden we rekening met een rentestand die aanmerkelijk hoger ligt dan de huidige markrente.

In onderstaand overzicht laten we zien wat de specifieke lasten en baten per programma zijn. De algemene dekkingsmiddelen en de overhead presenteren we, conform het BBV, apart van deze lasten en baten. De Vennootschapsbelasting is op € 0,- geraamd.

Overzicht baten en lasten	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	bedragen x € 1.000		
				MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Programma's						
Lasten						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen	- 15.873	- 16.311	- 15.834	- 15.567	- 15.168	- 14.967
02 Jeugd en Wmo	- 19.559	- 20.767	- 21.470	- 21.402	- 21.497	- 21.614
03 Onderwijs, cultuur en sport	- 10.238	- 10.451	- 10.415	- 10.409	- 10.386	- 10.343
04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 9.122	- 8.958	- 9.240	- 9.429	- 9.603	- 12.553
05 Woon en leefomgeving	- 16.646	- 26.056	- 16.020	- 16.161	- 15.505	- 13.645
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening	- 7.522	- 5.966	- 6.008	- 6.220	- 6.330	- 6.575
Totaal Lasten	- 78.959	- 88.510	- 78.987	- 79.188	- 78.489	- 79.697
Baten						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen	7.183	7.085	6.980	6.990	7.001	6.985
02 Jeugd en Wmo	1.039	1.160	704	704	704	704
03 Onderwijs, cultuur en sport	2.965	2.842	2.702	2.702	2.650	2.650
04 Mobiliteit en bereikbaarheid	4.505	4.261	4.287	4.345	4.391	4.387
05 Woon en leefomgeving	13.424	23.026	12.355	12.206	11.718	10.047
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening	1.117	872	639	637	708	692
Totaal Baten	30.234	39.246	27.667	27.585	27.171	25.464
Totaal Programma's	- 48.725	- 49.263	- 51.320	- 51.603	- 51.318	- 54.233
Alg. dekkingsmiddelen, overhead, vpb en onvoorzien						
Lasten						
OZB woningen	- 419	- 446	- 397	- 397	- 388	- 386
OZB niet-woningen	-	- 18	- 18	- 18	- 18	- 18
Belastingen overig	- 36	- 42	- 41	- 42	- 41	- 41
Treasury	- 23	- 232	1	191	292	338
Overhead	- 9.268	- 9.892	- 10.499	- 10.669	- 10.650	- 10.800
Onvoorzien	- 15	- 59	- 45	- 45	- 45	- 45
Totaal Lasten	- 9.760	- 10.688	- 10.999	- 10.980	- 10.851	- 10.952
Baten						
Uitkeringen Gemeentefonds	46.321	48.792	50.636	50.988	51.255	51.344
OZB woningen	4.857	4.974	5.125	5.203	5.229	5.256
OZB niet-woningen	2.786	2.990	3.080	3.126	3.141	3.156
Belastingen overig	265	263	266	266	266	266
Treasury	3.273	545	567	555	504	502
Overhead	49	44	45	45	45	45
Totaal Baten	57.550	57.607	59.718	60.182	60.440	60.569
Totaal Alg. dekkingsmiddelen, overhead, vpb en onvoorzien	47.791	46.920	48.719	49.202	49.589	49.617
Mutatie reserves						
Toevoegingen	- 5.406	- 4.401	- 814	- 1.119	- 1.304	- 1.540
Onttrekkingen	6.912	6.744	3.414	940	268	2.965
Totaal Mutatie reserves	1.506	2.344	2.600	- 179	- 1.036	1.425
Resultaat	572	- 0	0	- 2.580	- 2.765	- 3.192

In onderstaand overzicht geven we een actueel beeld van het budgettaire perspectief voor de jaren 2019-2022 en de wijze waarop dat is opgebouwd. Vervolgens lichten wij de achtergronden van de verschillende ramingen kort toe.

bedragen x € 1.000

Meerjarenperspectief	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Bestaand beleid				
a. Meerjarenschijven begroting 2018	- 326	- 730	- 1.672	- 1.672
b. Verschuiven basisjaar	-	-	-	- 399
c. Aframen dividend Vitens	- 20	- 41	- 41	- 41
d. Structurele doorwerking najaarsrapportage 2017 en voorjaarsrapportage	- 219	- 258	- 253	- 218
e. Structurele doorwerking burap	76	74	61	47
f. Gemeentefondsuitkering (maartcirculaire 2018)	958	1.765	2.370	3.157
g. Gemeentefondsuitkering (meicirculaire 2018)	864	468	258	- 243
h. Loonontwikkeling 2018	- 766	- 820	- 907	- 962
i. Inflatiecorrectie (1,4%)	- 216	- 217	- 215	- 215
j. Rentemutaties, kapitaallasten en toerekening grondexploitatie	- 115	- 48	224	133
k. Vervangingsinvesteringen	- 8	- 118	- 129	- 172
Totaal bestaand beleid	228	75	- 304	- 585
Autonome ontwikkelingen- Nieuw beleid - Sociaal domein				
l. Autonome ontwikkelingen	- 2.001	- 2.478	- 2.683	- 2.748
m. Autonome ontwikkelingen t.l.v. sociaal domein	1.206	-	-	-
n. Reggesteyn	-	-	- 100	- 200
o. Nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen	- 354	- 362	- 140	- 140
p. Diverse kleine mutaties	44	- 310	- 38	- 42
Totaal Autonome ontwikkelingen- Nieuw beleid - Sociaal domein	- 1.105	- 3.150	- 2.961	- 3.130
Ombuigingen, belastingmaatregelen en overige dekkingsmiddelen				
p. Verhoging OZB inflatie (2,5%)	200	202	203	205
r. Inzet 'vrije beleidsruimte' (sept.circulaire 2016)	102	94	98	98
s. Overige belastingmaatregelen	155	199	199	220
t. Eenmalige verhoging groenverkoppen	50	-	-	-
u. Inzet motie - jaarrekeningresultaat 2017	125	-	-	-
v. Incidentele dekkingen voor incidentele uitgaven	245	-	-	-
w. Ombuigingen	-	ntb	ntb	ntb
Totaal ombuigingen, belastingmaatregelen en overige dekkingsmiddelen	877	495	500	523
Totaal meerjarenperspectief	-	- 2.580	- 2.765	- 3.192

Ontwikkeling bestaand beleid

Het vertrekpunt van deze begroting is de meerjarenraming bij de programmabegroting 2018 (a). Deze raming liet oplopende tekorten zien van € 326.000,- tot € 1.672.000,- in het laatste jaar.

Op het moment dat er een nieuw jaar bijkomt in de meerjarenbegroting, in dit geval 2022, wijzigt een aantal zaken in de laatste jaarschijf. Zo storten we € 50.000,- meer in de financieringsreserve en bouwen we de uitname uit de financieringsreserve af met € 20.000,-. Daarnaast is in de begroting 2018 een fors aantal uitbreidingsinvesteringen opgenomen, waar we nu het financieel effect van zien. Daarnaast is er een structurele cumulatieve (opschalings)korting op het gemeentefonds (b).

Door de verkoop van aandelen Vitens, hebben we de dividenden moeten aframen (c). De structurele doorwerking van de najaarsrapportage 2017 en voorjaarsrapportage 2018 (d) hebben een negatief effect in de meerjarenramingen 2019-2022. We zien wel een meevaller van de bestuursrapportage 2018 (e). Enkele grote posten (> € 50.000,-) daarin zijn: voordeel participatie, voordeel door omzetting onderhoudsvoorziening openbare verlichting en nadeel door de raming van de storting dubieuze debiteuren.

Positief effect is de structurele doorwerking van de maart- en meicirculaire 2018 van het gemeentefonds waarover wij u in een brief (kenmerk 18UIT03504) hebben geïnformeerd (f en g).

De cao voor het gemeentepersoneel loopt tot 1 januari 2019. Voor 2019 hebben we een inschatting gedaan van de loonstijging voor de nog af te sluiten cao (h). De inschatting die we hiervoor hebben gemaakt, is 2,5% loonstijging en 1% stijging van pensioenpremies en sociale lasten. Daarnaast nemen we een inschatting mee voor de loonontwikkeling voor doorgroei van nieuw personeel. Door het aantrekken van nieuw personeel de laatste jaren, zien we dat we een bedrag moeten opnemen voor periodieken.

De inflatiecorrectie is (deels) toegekend aan budgetten, dit heeft een negatief effect van structureel € 216.000,- (i).

Vanwege de lage rentestand van de afgelopen jaren, hebben we in 2015 en 2016 al leningen afgesloten voor de jaren 2016 tot 2020. Het kritische beleid ten aanzien van nieuwe investeringen en een positieve cashflow van het afgelopen jaar levert ook nu een overschot van financieringsmiddelen op. Daarom zijn we terughoudend geweest met het afsluiten van nieuwe leningen in de afgelopen jaren. In de paragraaf Financiering lichten we dit nader toe.

De lage rentestand heeft wel een negatief effect op de omslagrente en de kosten die we kunnen toerekenen aan de grondexploitatie en de wettelijke rente van Lochter III. Hierdoor zien we in het eerste jaar een negatief beeld, de jaren daarna is het effect positief. In de kapitaallasten gaan we uit van de nieuwe afschrijvingstermijnen zoals vastgelegd wordt in de nieuwe nota investeren en afschrijven. Voor specifiek de toplagen van de kunstgrasvelden geeft dit in 2019 een negatief effect van € 104.000,- (j).

Vervangingsinvesteringen

We nemen in totaal voor € 5.088.000,- aan vervangingsinvesteringen op (k). Enkele grote vervangingsinvesteringen zijn (> € 100.000,-): investeringsprogramma riolering (€ 1.197.000,-), klimaatprogramma water (€ 350.000,-) en investeringsprogramma wegen (€ 300.000,-), vervanging groot materieel/tractie (€ 330.000,-), vervanging toplagen bestaande kunstgrasvelden op sportpark De Voordam (€ 500.000,-), vervanging toplaag atletiekbaan (€ 450.000,-) en automatisering en informatisering (€ 700.000,-). Dit zijn geraamde vervangingsinvesteringen. We bekijken in het jaar van investeren of de investering daadwerkelijk nodig is en voor welk bedrag.

bedragen x € 1.000

Vervangings- en uitbreidingsinvesteringen	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Totaal vervangingsinvesteringen	5.088	- 8	- 118	- 129	- 172

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen en sociaal domein

In bijlage 3 geven we aan met welke autonome ontwikkelingen we rekening houden (l). De belangrijkste (> € 50.000,-) zijn: de kosten van de individuele bijzondere bijstandsverlening stijgen met € 85.000,-, we moeten lagere inkomsten ramen voor de BUIGuitkeringen (€ 75.000,-).

Binnen programma 2, waar het sociaal domein grotendeels onder valt zien we diverse ontwikkelingen. We nemen een bedrag op voor volumegroei binnen de Wmo en jeugd (€ 170.000,- oplopend tot € 570.000,-). De gevolgen van het verlagen van de eigen bijdrage voor de Wmo schatten we in op € 350.000,-, mogelijk dat dit ook een aanzuigende werking heeft op nieuwe klanten, dit ramen we niet, maar voeren dit op als pro memorie. De collectieve zorgverzekering kost meer dan eerder verwacht door een groeiende doelgroep (€ 85.000,-) en voor de AmvB rondom de loonschalen voor huishoudelijke verzorging nemen we een oplopend bedrag op van € 90.000,- tot € 350.000,-. Het Twents inkoopmodel gaat van start in 2019, de veronderstelling is dat hier voordelen uit moeten voortvloeien. Omdat de precieze effecten onduidelijk zijn, ramen we deze post als pm.

Tenslotte zien we diverse knelpunten ontstaan binnen de uitvoering van het sociaal domein, hiervoor wordt eenmalig budget opgenomen om hiervoor oplossingen te vinden (€ 132.000,-).

Voor de invoering van de omgevingswet worden meerjarig bedragen geraamd in de begroting. Deze hoogte varieert over de jaren, in 2019 is het verwachte benodigde budget € 222.000,-. Voor de Regio Twente nemen we

€ 109.000,- extra op, hiermee volgen we de begroting van de Regio.

Voor de veiligheidsregio Twente nemen we ook € 109.000,- op voor indexatie.

Deels worden de autonome ontwikkelingen in 2019 gedekt binnen de reserve sociaal domein, deze zijn in de bijlage gemarkeerd (m).

bedragen x € 1.000

Autonome ontwikkelingen	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Totaal autonome ontwikkelingen	-	- 2.001	- 2.478	- 2.683	- 2.748

Om tegemoet te komen aan uw oproep om vast te 'sparen' voor huisvesting van Reggesteyn, hebben we in de programmabegroting 2018 jaarlijks € 50.000,- cumulatief opgenomen om budgettaire ruimte te creëren voor de mogelijke aanpassing van de huisvesting. In deze begroting nemen we extra middelen hiervoor op, vanaf 2021 ramen we € 100.000,- cumulatief extra voor de huisvesting van Reggesteyn (n).

De belangrijkste punten in het nieuw beleid (o) voor de komende meerjarenperiode zijn de volgende (>€ 50.000,-): voor personen met verward gedrag krijgen we als gemeente extra taken, hiervoor maken we de komende 2 jaren budget vrij (€ 50.000,-). Ook voor de aanpak van ondermijning maken we een werkbudget (€ 10.000,-) vrij en begroten we 1,35 fte formatie (€ 97.000,-). Ook dit is een tijdelijke maatregel en geldt voor 2 jaren. Voor de energieregisseur wordt 1 formatieplaats opgenomen met een budget van € 80.000,-. Om de managementinformatie op het juiste niveau te brengen en te houden wordt voor 2 jaar een formatieplaats aangedragen om de IT systemen te kunnen bouwen en te onderhouden.

bedragen x € 1.000

Nieuw beleid	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Totaal nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen	-	- 354	- 362	- 140	- 140

Zie bijlage 3 voor gedetailleerde overzichten voor de meegenomen ontwikkelingen. Zoals gebruikelijk zijn er in een begrotingsjaar diverse kleine mutaties welke niet nader worden toegelicht (p).

Ombuigingen, belastingmaatregelen en overige dekkingsmiddelen

Voor 2019 stijgt het tarief van de rioolheffing en afvalstoffenheffing met 4,5%, dit is opgebouwd uit 2,5% inflatiecorrect en 2% reële groei, zoals eerder door u is besloten. Bij de onroerendezaakbelastingen (OZB) bedraagt de stijging 2,5%. (q). We hebben daarmee de stijging lager gehouden dan de macronorm van 4,0% (q). De stijging van overige leges en belastingmaatregelen (2,5%) geven een voordeel van € 155.000,- (s).

Vanuit de septembercirculaire 2016 was een bedrag gereserveerd voor de nieuwe raad, deze reservering zetten we nu in (r).

In de begroting 2017 zijn maatregelen genomen om de begroting robuuster te maken. Hierbij zijn ook baten van de (snipper)groenverkoop afgeraamd. Voor 2019 ramen we eenmalig € 50.000,-, gezien de opbrengsten in de afgelopen jaren, lijkt dit reëel (t).

Daarnaast zetten we een aantal incidentele posten in om incidentele uitgaven te dekken. Dit is de storting van het batig saldo van de jaarrekening 2017 van € 125.000,- dat in de Vrij aanwendbare reserve is gestort. Via een motie heeft u aangegeven dit te willen inzetten voor de duurzaamheidsambities (u).

De storting van € 100.000,- in de reserve wachtgelden oud-wethouders is niet nodig in 2019, deze kan vrijvallen naar de algemene middelen. Daarnaast resteert nog € 100.000,- om knellende bezuinigingen terug te draaien. Deze heeft u via een motie bestemd voor het verkeersveilig maken van de Noordzuidverbinding bij Hellendoorn. Deels wordt dit vanaf 2019 ingezet voor de dekking van de kapitaallasten voor de aanpassing van de Ommerweg, het restant (€ 90.000,-) wordt incidenteel gebruikt in 2019. De gereserveerde middelen

voor het opvangen van eenmalige kosten voor de sportvelden vallen vrij (€ 55.000,-) (v).

Evenals vorig jaar hebben wij ervoor gekozen geen ombuigingen op te nemen in de begroting, om zo het financiële beeld zo helder mogelijk te maken. Zoals in de inleiding al is aangegeven starten we al in het najaar van 2018 met maatregelen en een ombuigingsoperatie om de meerjarige tekorten naar € 0,- te brengen.

bedragen x € 1.000

Belastingmaatregelen, heffingen en leges	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Totaal belastingmaatregelen, heffingen en leges	-	-	36	35	34

Investeringsplafond € 5,3 miljoen

Op het gebied van de investeringen zetten we de lijn van de afgelopen jaren voort. Dat betekent dat we met het oog op het versterken van onze financieringspositie terughoudend zijn met het aangaan van nieuwe investeringen. Meerjarig hebben we het maximum bepaald op gemiddeld € 5,3 miljoen (netto) op jaarbasis. In 2019 investeren we bijna € 6,6 miljoen netto, dit bedrag is hoger dan het vastgestelde gemiddelde bedrag. De afgelopen jaren zien we dat we minder investeren dan het afgesproken niveau (in 2015 € 3,4 miljoen, 2016 € 3,3 miljoen en in 2017 € 4,2 miljoen). Ook in de jaren na 2019 ligt het netto investeringsniveau lager, waardoor we (meerjarig) binnen het afgesproken maximum blijven. Tot en met 2030 zitten we qua investeringen gemiddeld op € 5,3 miljoen.

bedragen x € 1.000

Investeringen 2019-2022	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Soort				
investeringen die meetellen voor financieringspositie * doorgeschoven uit voorgaande jaren	- 6.779	- 5.350	- 4.725	- 5.363
huisvesting onderwijs (gaat naar schoolbesturen)	- 70	- 70	- 70	- 70
strategische projecten	- 2.845	- 329	- 2.443	- 5.790
Subtotaal dekking	- 9.693	- 5.749	- 7.238	- 11.223
Bijdrage derden				
investeringsbijdragen die meetellen voor financieringspositie *	50	-	-	-
investeringsbijdragen derden in strategische projecten	3.042	-	-	3.173
Subtotaal bijdrage derden	3.092	-	-	3.173
Netto investeringen	- 6.601	- 5.749	- 7.238	- 8.050
Netto investeringen t.b.v. financieringspositie (max. gem. € 5,3 miljoen) *	- 6.729	- 5.350	- 4.725	- 5.363

De totale investeringen voor de jaren 2019 tot en met 2022, inclusief investeringen die bij vorige begrotingen al beschikbaar zijn gesteld, zijn:

Investeringen 2019-2022	bedragen x € 1.000			
	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Uitgaven				
Begraafplaats	- 20	- 65	- 118	- 70
Rioleringen (VGRP)	- 2.443	- 1.558	- 1.547	- 1.582
Noordzuidverbinding	- 35	- 329	- 2.443	- 1.800
Fietsstructuurplan	- 200	- 350	- 350	-
Rijksweg 35 c.a.	- 2.809	-	-	- 3.990
Aanpak black spot constantijnstr/parallelweg	- 200	-	-	-
Verkeersregelinstallaties	- 130	- 125	- 115	-
Investeringsprogramma wegen	- 325	- 425	- 425	- 425
Onderhoud onderwijshuisvesting	- 70	- 70	- 70	- 70
Sport	- 571	- 202	- 171	- 1.389
Afvalinzameling	- 812	- 175	- 20	- 20
Automatisering	- 995	- 450	- 498	- 500
Huisvesting	- 65	- 365	- 640	- 658
Interne uren	- 701	- 605	- 478	- 375
Groot onderhoud gemeentewerf	-	- 355	-	-
Aanschaf tractiemiddelen	- 230	- 582	- 260	- 330
Informatieveiligheid	- 53	- 53	- 53	-
Overige investeringen	- 34	- 42	- 50	- 14
Subtotaal uitgaven	- 9.693	- 5.749	- 7.238	- 11.223
Inkomsten				
Fietssnelweg F35	133	-	-	-
Opbrengst NZV omleiding Hulsen	-	-	-	373
Subsidie Revitalisering bedr. Terr. 't Lochter I en II	50	-	-	-
Rijksweg 35 c.a.	2.909	-	-	2.800
Subtotaal inkomsten	3.092	-	-	3.173
Totaal	- 6.601	- 5.749	- 7.238	- 8.050

De investeringen worden afgeschreven met ingang van het jaar volgend op het jaar van investeren.

Financiële positie

Een gezonde financiële positie van de gemeente voor het begrotingsjaar bestaat uit drie componenten: een sluitende begroting en meerjarenraming, een goede liquiditeits- en solvabiliteitspositie en voldoende weerstandsvermogen. Om meer zicht te krijgen op de liquiditeits- en solvabiliteitspositie, zijn begrotings- en meerjarenraming vertaald naar een geprognosticeerde meerjarenbalans. Net als de balans in de jaarrekening geeft deze inzicht in de ontwikkeling van onze bezittingen en schulden over de diverse jaren.

Geprognosticeerde meerjarenbalans 2019-2022

Prognose meerjarenbalans	bedragen x € 1.000					
	Realisatie Ultimo 2017	Begroting Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022
Activa						
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	1.038	921	1.146	1.082	1.026	2.134
Materiële vaste activa	121.122	126.000	126.236	124.604	125.431	125.323
Financiële vaste activa	9.930	7.356	7.221	7.088	6.953	6.818
Totaal vaste activa	132.090	134.277	134.603	132.774	133.410	134.275
Vlottende Activa						
Voorraden	23.452	16.181	14.183	12.550	10.712	8.887
Uitzettingen met rentetyp. looptijd < 1 jaar	9.354	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Liquide middelen	537	400	400	400	400	400
Overlopende activa	4.242	3.200	3.200	3.200	3.200	3.200
Totaal vlottende activa	37.585	25.781	23.783	22.150	20.312	18.487
Totaal activa	169.676	160.058	158.386	154.924	153.722	152.762
Passiva						
Vaste Passiva						
Eigen Vermogen	18.748	16.405	13.804	13.983	15.019	13.594
Begrote exploitatiekortingen	-	-	-	- 2.580	- 5.345	- 8.537
Te realiseren ombuigingsstaakstelling	-	-	-	2.580	5.345	8.537
Voorzieningen	6.216	6.207	6.588	6.931	7.315	7.860
Langlopende schulden	132.611	127.042	123.973	122.545	121.357	120.491
Totaal vaste passiva	157.575	149.654	144.365	143.459	143.691	141.946
Vlottende Passiva						
Netto vlott. schulden met rentetyp. looptijd < 1 jaar	6.827	5.204	8.821	6.265	4.831	5.616
Overlopende passiva	5.273	5.200	5.200	5.200	5.200	5.200
Totaal vlottende passiva	12.100	10.404	14.021	11.465	10.031	10.816
Totaal passiva	169.676	160.058	158.386	154.924	153.722	152.762

Vaste activa

Als we de cijfers vergelijken met de laatst vastgestelde balans per ultimo 2017, dan zien we de boekwaarde van de vaste activa met zo'n € 2,1 miljoen stijgen tot ruim € 134,6 miljoen eind 2019. Bij de begroting 2018 gingen we nog uit van een boekwaarde van € 139,4 miljoen eind 2018. Dit komt doordat een aantal grote investeringen in 2017 zijn doorgeschoven naar latere jaren en een daling van de financiële vaste activa vooral door aflossingen van personeelshypotheken.

In de jaren die volgen blijft de waarde van de vaste activa redelijk constant. Er is een stijging te zien in de immateriële vaste activa in 2022, dat wordt veroorzaakt door de bijdrage aan de projecten van de N35.

Voorraden

De boekwaarden van de voorraden dalen de komende jaren. Het gaat hierbij met name om voorraden bouwgrond, zowel voor de woningbouwlocaties als voor het bedrijventerrein 't Lochter III. De daling hangt samen met de gerealiseerde grondverkopen 2017 en 2018 op deze locaties. In de begroting 2018 was de verwachte stand van de voorraden € 4,6 miljoen hoger. We verwachten nu dat de voorraden ultimo 2018 uitkomen op

€ 16,2 miljoen. De komende jaren gaan we nog altijd uit van gemiddeld 1,8 hectare in de verwachte verkopen. Voor het versterken van de financiële positie is het van groot belang dat we de gronden daadwerkelijk verkopen.

Reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000						
Reserves en voorzieningen	Realisatie Ultimo	Begroting Ultimo	Begroting Ultimo	MJR Ultimo	MJR Ultimo	MJR Ultimo
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reserves						
Rekeningsaldo	572	- 0	- 0	- 2.580	- 5.345	- 8.537
Algemene Reserve	12.166	9.706	9.331	9.654	10.470	11.619
Bestemmingsreserves	6.010	6.699	4.473	4.329	4.550	1.975
Totaal Reserves	18.748	16.405	13.804	11.403	9.674	5.058
Voorzieningen						
Voorzieningen personeel	3.748	3.873	3.998	4.123	4.248	4.373
Voorzieningen van derden verkregen middelen	1.375	1.199	1.339	1.441	1.584	1.889
Onderhoudsvoorzieningen	453	495	611	727	843	959
Overige voorzieningen	640	640	640	640	640	640
Totaal Voorzieningen	6.216	6.207	6.588	6.931	7.315	7.860
Totaal	24.965	22.612	20.392	18.334	16.989	12.918

Begin 2019 verwachten we dat we € 9,7 miljoen aan algemene reserves en voor € 6,7 miljoen aan bestemmingsreserves hebben. Daarnaast is voor een bedrag van € 6,2 miljoen aan voorzieningen opgenomen. In de meerjarenraming van de reserves verschijnt een negatieve reserve Rekeningsaldo. Deze ontstaat omdat er een negatief begrotingssaldo is vanaf 2019. Aangezien bij een jaarrekening het positieve dan wel negatieve saldo met het eigen vermogen wordt verrekend, dient dat in de geprognosticeerde balans ook te gebeuren. Zoals echter al eerder geschreven gaan we met maatregelen komen om het negatieve saldo op te lossen, waardoor we geen achteruitgang van het eigen vermogen verwachten.

We blijven de komende jaren streven naar een verbetering van de reservepositie. In de meerjarenraming maken we sinds 2015 een bedrag van € 50.000,- cumulatief per jaar vrij. Daarnaast is bij de begroting 2017 besloten om jaarlijks € 300.000,- te storten in de financieringsreserve. Dit bedrag is als gevolg van een positieve septembercirculaire 2016 nog verhoogd met € 100.000,-. Dit houdt in dat in 2022 € 800.000,- wordt gestort in de financieringsreserve. Deze verbetering van onze reservepositie is nodig omdat onze solvabiliteit laag is: onze reserves zijn erg beperkt in verhouding tot ons totaal beschikbare vermogen. Het effect van de genomen maatregelen ziet u terug in de toename van de Algemene Reserve. We verwijzen voor de solvabiliteitsratio en andere kengetallen naar paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing. De nota reserves en voorzieningen wordt in 2018 opnieuw vastgesteld.

Naast de voorzieningen, die we als passiva presenteren, zijn er ook voorzieningen die we aan de activakant in mindering brengen op het betreffende onderdeel. Om u een beeld te schetsen, vermelden wij deze geactiveerde voorzieningen.

bedragen x € 1.000						
Geactiveerde voorzieningen	Realisatie Ultimo	Begroting Ultimo	Begroting Ultimo	MJR Ultimo	MJR Ultimo	MJR Ultimo
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Geactiveerde voorzieningen						
Voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie	2.703	3.014	3.174	3.244	3.295	3.347
Voorziening dubieuze debiteuren algemeen	144	199	199	199	199	199
Voorziening dubieuze debiteuren WWB	762	762	762	762	762	762
Voorziening dubieuze debiteuren BBZ	59	59	59	59	59	59
Totaal Geactiveerde voorzieningen	3.668	4.034	4.193	4.264	4.315	4.367
Totaal	3.668	4.034	4.193	4.264	4.315	4.367

Langlopende geldleningen

Het bedrag aan opgenomen langlopende geldleningen daalt vanaf 2016. Ook in 2019 verwachten we een daling van de langlopende leningen. Dat hangt enerzijds samen met de verlaging van het investeringsniveau, maar ook de verkopen van bouw- en industriekevels hebben een fors positief effect op de uitstaande gelden. We gaan uit van een langlopende schuld van € 120 miljoen eind 2022.

Overige balansposten

De overige balansposten (kortlopende vorderingen, liquide middelen en overige vlottende passiva) zijn sterk afhankelijk van incidentele (toevallige) factoren, zoals het exacte moment waarop rekeningen worden betaald en inkomsten worden verkregen. We gaan er in onze balans vanuit dat deze posten in de loop der tijd lager worden. De verlaging van de voorraden lopen hiermee in de pas.

Conclusie balanspositie

Door de grote investeringen die het afgelopen decennium zijn gedaan, is onze solvabiliteit laag. Door het beperken van het investeringsniveau en het aanvullen van de algemene reserves trachten we deze te verbeteren en dit lukt ook, wanneer de negatieve begrotingssaldi buiten beschouwing worden gelaten (zie hiervoor ook de toelichting in paragraaf 2 op de kengetallen). Wel zien we dat de reserve sociaal domein in 2020 nihil zal zijn, hierdoor dalen de bestemmingsreserves fors. Ook is in de raming opgenomen dat we in 2022 de gereserveerde gelden voor de N35 zullen inzetten. Dit geeft ook een forse daling in de reserves. De verwachting blijft wel dat de langlopende geldleningen afnemen in de begroting 2019 en de jaren daarna.

Vennootschapsbelasting

Sinds 1 januari 2016 is de wetgeving aangepast en is een publiekrechtelijk lichaam belastingplichtig voor zover zij een onderneming drijft. In de jaarrekening 2016 is in programma 8 een uiteenzetting gegeven over de stand van zaken rondom de activiteiten die mogelijk als belastingplichtig zouden moeten worden aangemerkt. Geconcludeerd is dat er voor het jaar 2016 sprake was van een negatief resultaat, dat de komende jaren als compensabel kan worden meegenomen. In de begroting hebben we geen belastinglast opgenomen. Uiteraard is een en ander nog wel onder voorbehoud; de fiscus heeft de aangifte ontvangen maar nog niet beoordeeld of vastgesteld.

Incidentele baten en lasten

Niet alle baten en lasten keren jaarlijks terug; een deel is van incidentele aard. Voor een goed beeld van de financiële positie is het daarom van belang dat we de begroting corrigeren voor dit soort incidentele zaken.

bedragen x € 1.000

Incidentele baten en lasten	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Incidentele lasten				
01 Werk, economie, recreatie en inkomen				
Schuld en armoede	- 40	- 40		
Werkbudget Nationaal Park Sallandse Heuvelrug	- 13			
02 Jeugd en Wmo				
Tijdelijke uitvoeringskosten Sociaal Domein	- 150	- 100	- 50	- 50
Invulling geven aan knelpunten Sociaal Domein	- 132			
kosten statushouders	- 202	- 131		
Project Nuggers	- 40			
GIDS-gelden	- 20	- 20	- 20	
Procesmanagement verwarde personen	- 50	- 50		
03 Onderwijs, cultuur en sport				
Enmalige kosten kunstgrasvelden	- 55			
05 Woon en leefomgeving				
Leefbaarheidsonderzoek			- 32	
Rentelasten Lochter III	- 95			
Garantstellingen N35				- 2.800
NEN keuring			- 20	
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening				
Invoering nieuwe omgevingswet	- 320	- 668	- 508	- 364
Ondermijning	- 107	- 107		
Uitgaven gemeenteraad		- 10		
Organisatie verkiezingen	- 20		- 25	
Agenda voor Twente	- 268	- 268	- 268	
Overhead				
Uitvoering generatiepact	- 330	- 230	- 50	
Incidentele verhoging opleidingsbudget	- 25			
Totaal incidentele lasten	- 1.867	- 1.624	- 973	- 3.214
Incidentele baten				
05 Woon en leefomgeving				
Leefbaarheidsonderzoek - bijdrage Reggewoon			16	
Totaal incidentele baten	-	-	16	-
Egalisatiereserves				
Totaal egalisatiereserves	-	-	-	-
Totaal	- 1.867	- 1.624	- 957	- 3.214

Ook het toezicht vanuit de provincie Overijssel is gericht op het duurzaam financieel evenwicht van de begroting en bijbehorende meerjarenraming van gemeenten. Eén van de toetspunten is het materieel evenwicht. Dit betekent dat de structurele lasten worden gedekt door structurele baten. De structurele baten dienen dus gelijk of hoger te zijn dan de structurele lasten.

Incidentele lasten mogen worden gedekt door incidentele baten, waaronder ook onttrekkingen aan de reserves, en door structurele baten. Uit onderstaand overzicht blijkt dat de gemeente Hellendoorn voor de begroting 2019 niet voldoet aan de norm van financieel evenwicht. De bijbehorende meerjarenraming laat in alle jaren tekorten zien.

bedragen x € 1.000

Structureel resultaat	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van begroting inclusief reserves				
Lasten	- 90.799	- 91.287	- 90.644	- 92.190
Baten	90.799	88.707	87.879	88.998
Saldo van begroting inclusief reserves	-	- 2.580	- 2.765	- 3.192
Incidentele baten en lasten				
Incidentele lasten	1.867	1.624	973	3.214
Incidentele baten	-	-	- 16	-
Af: incidentele baten en lasten	1.867	1.624	957	3.214
Incidentele toevoegingen en onttrekkingen reserves				
Incidentele toevoegingen	814	1.119	1.304	1.540
Incidentele onttrekkingen	- 3.414	- 940	- 268	- 2.965
Bij: incidentele toevoegingen en onttrekkingen	- 2.600	179	1.036	- 1.425
Totaal structureel resultaat	- 733	- 777	- 772	- 1.402

De tekorten in de meerjarenraming 2020-2022 ontstaan mede door tekorten in het sociaal domein, maar ook op andere onderdelen, waaronder, salarislasten, inflatiecorrectie en implementatiekosten Omgevingswet. Daarnaast betrachten we in oplopende mate een behoedzaamheid. In het jaar 2022 hebben we bijvoorbeeld het gemeentefonds terughoudend begroot en houden we rekening met een rente die ruim boven de huidige marktrente ligt. Ook storten we jaarlijks een oplopend bedrag in de financieringsreserve.

EMU-saldo

In de gemeentebegroting dient het EMU-saldo over de jaren t-1, tot en met t+3 te worden opgenomen. Dit overzicht dient ter monitoring en als informatiebron voor het EMU-saldo van de totale overheid in het kader van Europese afspraken. In onderstaande tabel is het EMU-saldo van onze gemeente voor de jaren 2018 t/m 2022 weergegeven.

Uit deze tabel blijkt dat de gemeente Hellendoorn in 2019 een beperkt negatief berekend EMU-saldo heeft, welke zal worden meegenomen in het totale EMU-saldo van het Rijk. Dit komt voornamelijk door (doorgeschoven) investeringen.

bedragen x € 1.000

EMU-saldo	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
1. (+) Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	- 2.344	- 2.600	- 2.401	- 1.729	- 4.616
2. (+) Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	5.747	6.170	6.407	6.681	6.913
3. (+) Bruto dotatie aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	1.621	1.469	1.381	1.361	1.362
4. (-) Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	15.745	9.469	5.547	7.079	11.098
5. (+) Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	2.513	3.092	-	-	373
6. (+) Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa. Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet in de exploitatie verantwoord	-	-	-	-	-
7. (-) Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet in de exploitatie staan)	5.190	2.491	2.525	2.138	1.313
8. (+) Baten bouwgrondexploitatie. Baten voorzover transacties niet in de exploitatie verantwoord	12.150	4.330	4.088	3.925	3.086
9. (-) Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	1.000	1.069	1.069	1.069	1.069
10. (-) Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	-	-	-	-	-
11a. Worden er deelnemingen en/of aandelen verkocht?	nee	nee	nee	nee	nee
11b. (-) Boekwinst bij verkoop van deelnemingen en aandelen in jaar	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo	- 2.248	- 568	333	- 49	- 6.362

Programma 1: Werk, economie, recreatie en inkomen

Verantwoordelijk voor dit programma

- Bestuurlijk:** Burgemeester mevr. A.H. Raven (recreatie en toerisme)
Wethouder mevr. G.J. Overmeen-Bakhuis (statushouders, inkomensregelingen, markten en economische aangelegenheden)
Wethouder dhr. J.J. Beintema (subsidies en agrarische zaken)
- Ambtelijk:** Teamhoofd mevr. B. Offenbergh-Huisman (statushouders en inkomensregelingen)
Teamhoofd dhr. V. Rodijk (economische aangelegenheden, markten, recreatie en toerisme)
Teamhoofd dhr. A. Titsing (toeristenbelasting en kwijtschelding)

Inleiding

In 2019 groeit de economie voor het zesde jaar op rij en de werkloosheid daalt naar een historisch laag niveau van 3,5 procent, aldus Koning Willem Alexander tijdens de troonrede. Tevens plaatste hij daarbij de kanttekening dat meer mensen concreet moeten merken dat het goed gaat. Daarom blijft forse inzet op mensen zonder werk en mensen die hulp en zorg nodig hebben hard nodig.

Met de Participatiewet zijn gemeenten meer verantwoordelijk gemaakt voor het toeleiden naar werk. We zetten ons in voor een duurzame arbeidsmarkt. Werk is belangrijk voor inkomen, zelfontplooiing en sociale contacten. Voor ieder die ongewenst thuiszit, komt er een persoonlijk plan voor begeleiding naar werk of passende (vrijwilligers-)activiteiten dat aansluit bij hun interesses en talenten. Dat geldt niet alleen voor bijstandsgerechtigden, maar ook voor zogeheten niet-uitkeringsgerechtigden (NUG-ers). Participatie blijven we hoog in het vaandel houden. Dat doen we door een actieve houding en benadering naar werkgevers om samen met hen nieuwe initiatieven te ontplooiën, naast succesvolle initiatieven zoals het Talentenportaal.

Hoe meer ondernemers zich vestigen, hoe meer werkgelegenheid en kansen voor mensen vanuit de Participatiewet. Een goed contact met ondernemers en ondernemersverenigingen is hierbij een voorwaarde voor goede samenwerking. Via projecten als het masterplan voor het centrum van Nijverdal en de revitalisering van Lochter I en II blijven we samen met ondernemers werken aan een goed en waar mogelijk beter ondernemersklimaat. Voor ons nieuwe bedrijventerrein Lochter III is veel belangstelling. Nieuwe geïnteresseerde bedrijven worden snel en maximaal bediend en dat werpt zijn vruchten af. Maar uiteraard willen we ook (steeds meer) zichtbaar zijn voor de bestaande bedrijven. Weten wat er leeft en als gemeente kunnen faciliteren waar dat mogelijk is. Accountmanagers Werk & Zorg en Economische Zaken maken gebruik van elkaars expertise en wijzen elkaar op kansen en mogelijkheden.

Hellendoorn is een recreatieve gemeente. Met onze kroonjuwelen als het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en het Reggedalgebied hebben we goud in handen om ook de recreatieve sector naar een hoger plan te tillen. Onze inspanningen in de Stimuleringsagenda NP Sallandse Heuvelrug zetten we dan ook onverminderd voort. Daarnaast staan wij open voor aanvullingen op het bestaande aanbod. Samen met ondernemers blijven wij zoeken naar nieuwe (innovatieve) kansen.

Via inkoop en aanbestedingsbeleid bevorderen we sociaal ondernemerschap en duurzaam ondernemen. Streven naar een arbeidsmarkt met plaats voor iedereen. Focus op het versterken van de lokale economie en SROI vraagstukken met betrekking tot sociaal ondernemerschap.

Het geheel aan voorzieningen draagt bij aan een goed woon- en ondernemersklimaat en is aantrekkelijk voor toeristen en andere bezoekers van de gemeente.

Kaderstellende nota's

- Bedrijventerreinvisie (2011 11INT00636)
- Economische Agenda van Hellendoorn (2013 13INT01768)
- Position Paper Economische Zaken 'Natuurlijk Ondernemend' (2016 16INT01638)
- Kadernota Participatiewet 2015-2018 (2014 14INT05060)
- Nota verblijfsrecreatie Overnachten in Hellendoorn (2006)
- Toeristisch Bureau Hellendoorn (2007)
- Stimuleringsagenda Sallandse Heuvelrug (2016)
- Economische Agenda van Hellendoorn 2018-2022
- Bestuurlijke afspraken "Herprogrammeren regionale bedrijventerreinen Twente"
- Masterplan Centrum Nijverdal/ Grotestraat
- Beleidsplan integrale schulddienstverlening gemeente Hellendoorn (2012-2015)
- Verordening financiële bijdrageregelingen maatschappelijke participatie gemeente Hellendoorn 2018 (kindpakket, raadsvergadering 6-2-2018)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
• Uitgifte van bedrijventerrein 't Lochter III conform de afspraken in het kader van 'programmering bedrijventerreinen'.	1.01 Actief acquisitie plegen voor bedrijventerrein 't Lochter III.
• Versterken van de lokale economie.	1.02 Na 1 jaar evalueren we de verordening winkeltijden samen met ondernemers en inwoners. 1.03 We ronden het Masterplan centrum Nijverdal af.
• Verminderen leegstand winkelruimte	1.04 Jaarlijks monitoren we de leegstand. 1.05 Samen met ondernemers en vastgoedeigenaren stellen we een actieplan op om de leegstand in het centrum te verminderen.
• Lokaal ondernemerschap stimuleren waarbij we invulling geven aan maatschappelijk verantwoord / sociaal ondernemerschap.	1.06 We starten een tenderboard op. 1.07 Een netwerk opzetten zodat we beter inzicht hebben in de ondernemers binnen onze gemeente en wat deze ondernemers te bieden hebben.
• Het toekomstbestendig maken en verder verduurzamen van de landbouw in samenhang met natuur, kwaliteit van de leefomgeving, milieu en water.	1.08 Opstellen van een actieplan voor de agrarische sector. 1.09 We stellen een beleidskader op voor het project 'Leegstand als kans'.
• Samen met de gebiedspartners en de (recreatie)ondernemers de toeristische kracht van Hellendoorn benutten.	1.10 Faciliteren van initiatieven voor hotelaccommodaties in Nijverdal.
• Ondersteunen van kwetsbare inwoners met een laag inkomen of schulden om te kunnen participeren in de samenleving en maatschappelijke uitsluiting te voorkomen.	1.11 Optimalisering van ons lokale beleid schulddienstverlening.
• Toeleiding werkloze inwoners, inwoners met een arbeidsbeperking en statushouders naar (betaald) werk en participatie in de samenleving.	1.12 Voor ieder die ongewenst thuiszit, komt er een persoonlijk plan voor begeleiding naar werk of participatie. 1.13 Intensiveren van de begeleiding van statushouders, in nauwe samenwerking met vluchtelingenwerk, het ROC en het Talentenportaal, om te komen tot trajectdenken.

Wat gaan we doen

Vrijtijdseconomie

De vrijetijdseconomie is de laatste jaren steeds belangrijker geworden voor de gemeente Hellendoorn en haar inwoners. Maar liefst zeven procent van onze beroepsbevolking is in deze sector werkzaam en dit percentage stijgt nog steeds. Vanaf 2016 wordt er gewerkt met een Stimuleringsagenda voor de gebieden van o.a. het Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug, de Regge en het Reggedal. Samen met de gebiedspartners, stakeholders, ondernemers en bewoners wordt gewerkt aan de verbetering van de beleving van deze gebieden. In 2019 gaan we verder met het uitvoeren van de Stimuleringsagenda Sallandse Heuvelrug. Ook gaan we door met het vermarkten van Twente, Salland en Hellendoorn conform het Marketingplan dat is opgesteld in 2018.

In 2018 is de Economische Agenda voor de komende jaren opgesteld. In 2019 voeren we de plannen en projecten uit zoals die daarin staan beschreven. Deze agenda vormt met het bijbehorende uitvoeringsplan het economisch beleid van de gemeente.

Retail

De retailsector ondergaat een fundamentele transitie door veranderingen in consumentengedrag, demografie, concurrentie en technologie. Hierdoor zal het online aandeel in de retail nog fors groeien. Dit heeft gevolgen voor fysieke winkels en winkelgebieden. Retailers moeten actief inspelen op veranderingen door te blijven innoveren en onderscheidende, relevante formules te ontwikkelen met voldoende reikwijdte en gericht op groeipotentie. Personeel met expertise en locaties met beleving zijn belangrijke voorwaarden om van een winkel een sterk attractieve omgeving te maken waar de consument graag komt. Samen met ondernemers wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een attractieve omgeving (toekomstbestendig centrum). In 2018 is gestart met centrumontwikkeling Nijverdal, Masterplan Centrum Nijverdal/ Grotestraat. In 2019 ronden we het Masterplan Centrum af.

Vervolg Masterplan

Een aantal zaken van het Masterplan is al afgerond of in uitvoering. Denk in dit verband aan het afschaffen van betaald parkeren en de herinrichting van het openbaar gebied. Een aantal zaken blijft onze continue aandacht vragen. Op dit moment zijn werkgroepen bezig met onderwerpen als het opheffen van leegstand, promotie en acquisitie centrum, professionalisering en vastgoedsturing. Rond de jaarwisseling worden hier van de eerste resultaten verwacht.

Verordening Winkeltijden

Inmiddels is een gewijzigde verordening Winkeltijden vastgesteld waardoor supermarkten 12 zondagen per jaar geopend mogen zijn en alle overige winkels, in combinatie met een evenement, maximaal 8 zondagen per jaar. In 2019 wordt een evaluatie gehouden.

Warenmarkt

De warenmarkt staat onder druk door onder andere toenemend marktaandeel van supermarkten en andere (discount)winkels en gewijzigde consumentenvoorkeuren. Tegelijk blijft de warenmarkt een publiekstrekker voor het centrumgebied. Om de teruggang van de warenmarkt tegen te gaan, zijn aanpassingen nodig in bijvoorbeeld omvang, samenstelling, locatie en routing van de markt. In 2019 wordt in nauw overleg met betrokken marktcoördinatoren de mogelijkheden onderzocht hoe de warenmarkt versterkt kan worden en waar nodig uitgevoerd.

Economisch vestigingsklimaat en acquisitie

Voor de komende jaren is de acquisitie op zowel lokaal als regionaal gebied voor de verkoop van bedrijventerrein in de gemeente Hellendoorn geïntensiveerd. Vanuit de veertien gemeenten uit de regio Twente is een gezamenlijk acquisitie opgestart onder de noemer 'Twente in Business' om van bedrijven buiten de regio, maar ook internationale bedrijven, te trekken naar de regio. Verder is de specifieke acquisitie voor 't Lochter III opnieuw ingericht zodat er naast lokale acquisitie, ook

actief inzet wordt gepleegd op zowel regionaal als bovenregionaal vlak.

De aantrekkende economie en de intensieve inzet op acquisitie heeft de uitgifte het afgelopen anderhalf jaar goed doen aantrekken. Eind 2018 is er op 't Lochter III nog maximaal 14,9 ha uitgeefbare grond. Mede in het licht van de bestuurlijke afspraken rondom 'herprogrammeren regionale bedrijventerreinen Twente' blijft de komende jaren onze inzet erop gericht de gemiddelde historische uitgifte van ca. 1,8 ha per jaar te consolideren.

Een goed economisch klimaat zorgt voor werkgelegenheid. Een goed contact met ondernemers en ondernemersverenigingen is hierbij een voorwaarde voor goede samenwerking. Weten wat er leeft en als gemeente kunnen faciliteren waar dat mogelijk is. De afgelopen periode is gezamenlijk met de ondernemers de 'positionpaper economische zaken' opgesteld. Waar zijn we sterk in, met welke unieke punten onderscheiden wij ons en hoe trekken we samen op.

Naast de regionale 'Twente Branding' blijven wij lokaal extra inzet plegen op het economisch profileren van de gemeente Hellendoorn als 'Natuurlijk ondernemend', waarbij ondernemers het woord voeren en als ambassadeurs optreden van het bedrijventerrein, de samenwerking en het lokale economische klimaat.

Nieuwe Economische Agenda

Er wordt gewerkt aan de nieuwe Economische Agenda waarin we als gemeente voor de komende vier jaar bepalen waar we als gemeente op gaan inzetten op het gebied van economische zaken en recreatie en toerisme. De doelstellingen zullen smart geformuleerd worden, zodat voor iedereen duidelijk is waar we voor gaan.

Aanbestedingsbeleid

Het gemeentelijk inkoop- en aanbestedingsbeleid past binnen geldende Europese en nationale wet- en regelgeving, en is regionaal afgestemd. Naast diverse regionale aanbestedingen zijn er ook lokale opdrachten die via inkoop en aanbesteding in de markt worden gezet. Wij vinden het van belang dat lokale ondernemers hierbij een eerlijke kans krijgen om mee te doen (stimulering lokale economie). Anderzijds willen we hiermee ook stimuleren dat aandacht wordt besteed aan duurzaamheid en de sociale en maatschappelijke waarde van de onderneming.

Agrarische zaken

De agrarische sector staat voor grote uitdagingen. Het is van belang om samen met de sector na te denken hoe we deze sector toekomstbestendig kunnen maken, waar de kansen liggen voor verdere verduurzaming van de landbouw, waarbij rekening wordt gehouden met de natuurwaarden, kwaliteit van de leefomgeving, klimaatverandering, milieu en water. In 2019 gaan we hiervoor een actieplan opstellen.

In het project 'Leegstand als Kans' gaan we samen met de sector en bewoners in het buitengebied kijken hoe de agrarische sector zich gaat ontwikkelen, hoe we agrariërs kunnen faciliteren en hoe we om kunnen gaan met de vele vierkante meters aan vrijkomende agrarische bebouwing. Binnen het project hebben we aandacht voor de Rood voor Rood regeling en denken we mee met agrarische ondernemers die een nevenfunctie aan het landbouwbedrijf willen toevoegen.

Leegstand als Kans

Het project Leegstand als Kans omvat in het kort het informeren van de gemeenteraad en de besturen van de verenigingen voor plaatselijk belang over de problematiek van leegstand van gebouwen in het buitengebied. Het is van belang te komen tot nieuw beleid voor hergebruik, slopen, herbouwen (al dan niet op een ander erf), vereenvoudigen van de regeling Rood voor Rood en de toepassing van de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.

Het is niet meer gewenst om beleid alleen vanuit de gemeente te formuleren. Daarom worden samen met de verenigingen voor plaatselijk belang en de dorpsraad Hellendoorn de wensen van eigenaren van leegstaande gebouwen en hun directomwonenden in beeld gebracht en daar waar mogelijk nader beleid geformuleerd. Uitgangspunt moet zijn 'alles is in principe mogelijk'.

In het najaar van 2018 vertalen we de resultaten in nader beleid. Het nieuwe conceptbeleid wordt ter inzage gelegd en hierop kan worden gereageerd. Deze inspraakreacties verwerken we, waarna het nieuwe beleid naar verwachting in het voorjaar 2019 aan u ter besluitvorming wordt voorgelegd.

De uitvoering van dit project heeft overlap met het project aangaande bewustwording en stimulering sloop/verwijdering van asbestdaken.

Armoedebelief en schulddienstverlening

Ons uitgangspunt is om de inwoners die het echt nodig hebben te ondersteunen met ons armoedebelief. We willen dit thema meer in samenhang bekijken met andere beleidsvelden. Bij verschillende maatschappelijke problemen blijkt armoede namelijk een achterliggend probleem te zijn. Stapeling van problemen waarbij ook schuldenproblematiek speelt, noodzaakt ons tot integraal werken. Daarnaast willen we door intensivering van de samenwerking met andere partijen mogelijke schuldenproblematiek eerder signaleren, zodat ernstige schulden worden voorkomen. Verder willen we in 2019 en 2020 inspelen op de door het kabinet geformuleerde beleidsimpuls voor schulddienstverlening, waarvoor we gebruik kunnen maken van de hiervoor ontvangen extra middelen voor de jaren 2018-2020.

Daar waar maatschappelijke uitsluiting van inwoners dreigt, bieden wij een vangnet. Dat kan in de vorm van (bijzondere) bijstand, ondersteuning met de verschillende minimaregelingen, en eventueel schulddienstverlening.

Bijzondere bijstand

Wanneer inwoners onvoldoende inkomen en vermogen hebben om te kunnen voorzien in bijzonder noodzakelijke kosten van het bestaan, kan er individuele bijzondere bijstand verstrekt worden. De afgelopen paar jaar zien we een toenemend aantal aanvragen van bijzondere bijstand. Dit heeft geleid tot kostenoverschrijdingen. Deze worden onder meer veroorzaakt door de kosten van bewindvoering. In 2019 gaan we het beleid actualiseren, zodat de bijzondere bijstand daadwerkelijk daar terecht blijft komen waar het nodig is.

Kindpakket en duurzame gebruiksgoederen

Voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen zijn in 2018 de bestaande regelingen samengevoegd om zo te komen tot het Kindpakket. Met het Kindpakket kunnen kinderen makkelijker deelnemen aan activiteiten die gebruikelijk zijn voor leeftijdsgenoten. Voor deze specifieke regeling is de doelgroep uitgebreid tot 120 % van de bijstandsnorm. De uitvoering vindt plaats door het Hulpfonds Hellendoorn. In 2019 vindt een eerste evaluatie van het Kindpakket plaats om zo het Kindpakket, na een eventuele bijstelling, te kunnen voortzetten. Ook de afhandeling van aanvragen uit het fonds 'duurzame gebruiksgoederen' wordt verzorgd door het Hulpfonds Hellendoorn. Deze gang van zaken zetten we in 2019 voort. We handhaven de financiële steun aan het Hulpfonds Hellendoorn voor financiële hulp aan inwoners.

Schulddienstverlening

Voor de schulddienstverlening vervult de plaatselijke stichting BOOM een belangrijke rol. De vrijwilligers van BOOM worden ingeschakeld bij (dreigende) schuldsituaties (vroegsignalering) en leveren kortdurende begeleiding en ondersteuning (variërend van 2 tot 12 maanden) om betalingsachterstanden op te lossen en langdurige schuldenproblematiek te voorkomen. De gemeente subsidieert de scholingskosten van de vrijwilligers als onderdeel van de subsidie.

Stadsbank OostNederland

Voor meer langdurige schulddienstverlening is in veel gevallen professionele hulp noodzakelijk. De Stadsbank Oost Nederland is daarvoor de aangewezen Gemeenschappelijke Regeling (GR). De dienstverlening van de Stadsbank is gericht op de wettelijke schuldsanering en de bevordering van de financiële zelfredzaamheid van cliënten. We werken nauw met hen samen. Zo is er een spreekuur van de Stadsbank in het Huis voor Cultuur en Bestuur. Daarnaast vindt de dienstverlening van de Stadsbank zoveel mogelijk lokaal plaats, met begeleiding en ondersteuning door vrijwilligersorganisaties, zoals het Hulpfonds en BOOM. Mede gezien de stijgende kosten van bewindvoering en nieuwe ontwikkelingen is het noodzakelijk om de

bestaande lokale schulddienstverlening te herijken en daarbij aan te sluiten bij het Interbestuurlijk programma (IBP). Dit wordt opgepakt in 2019 in samenwerking met Stadsbank, Stichting BOOM, Woningstichting en andere partijen. Het bestaande beleid gaan wij actualiseren en intensiveren waarbij er onder andere meer aandacht wordt besteed aan preventie en bewindvoering.

Integrale schuldenaanpak

Samen met de 14 Twentse gemeenten en zorgverzekeraar Menzis kijken we naar mogelijkheden voor een integrale schuldenaanpak in Twente. Dit vloeit voort uit de eerdere pilot 'wanbetalers zorgpremie' die in 2018 is gestart. Als vervolg daarop gaan we regionaal ook aan de slag met bijstandsgerechtigden, die gedurende langere tijd hun zorgpremie niet hebben betaald. Om te voorkomen dat deze inwoners verder in de problemen komen, bieden wij extra hulp zoals het maken van (af)betalingsafspraken, deelname in de collectieve zorgverzekering en eventuele schulddienstverlening.

Collectieve zorgverzekering

Ook in 2019 willen wij inwoners met een laag inkomen een collectieve zorgverzekering aanbieden. Een goede zorgverzekering is voor iedereen belangrijk, maar voor inwoners met een laag inkomen en hoge zorgkosten geldt het bijzondere belang van een goed pakket tegen een zo laag mogelijke premie. De collectieve zorgverzekering geldt onder meer als (gedeeltelijke) compensatie voor chronisch zieken en gehandicapten voor het vervallen van de Rijksvergoedingen op grond van de Compensatieregeling eigen risico (CER) en de Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg). Hiermee bevindt de collectieve zorgverzekering zich op het snijvlak van zorg en armoedebeleid. Het toenemend aantal gebruikers van deze regeling leidt tot budgetoverschrijdingen. In 2019 wordt kritisch gekeken naar de omvang van de doelgroep en de aangeboden pakketten, om ervoor te zorgen dat de collectieve zorgverzekering beschikbaar blijft voor een ieder die dit nodig heeft.

Aandachtspunt blijft dat een eventuele beperking van de collectieve voorziening niet mag leiden tot een stijging van individuele aanvragen voor bijzondere bijstand of Wmo. Dit vraagt dus om zorgvuldig onderzoek en een integrale afweging.

Re-integratie en inburgeringsbeleid

Met de Participatiewet zijn gemeenten meer verantwoordelijk gemaakt voor het toeleiden naar werk. Daarbij is de gemeentelijke doelgroep uitgebreid met personen met een arbeidsbeperking, die zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers geplaatst worden. We zetten ons in voor een duurzame arbeidsmarkt met betaald werk en passende (vrijwilligers)activiteiten die aansluiten bij hun interesses en talenten. Dit geldt niet alleen voor bijstandsgerechtigden, maar ook voor niet-uitkeringsgerechtigden (nuggers) en schoolverlaters VSO/Pro.

Een belangrijke doelgroep hierbij zijn ook de statushouders. Velen van hen volgen nu nog een inburgerings-traject. Het is belangrijk hen verder in een traject te begeleiden naar werk of participatie, en daar waar nodig extra scholing mogelijk te maken ter verbetering van hun taalniveau.

Statushouders en vluchtelingen

Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij het huisvesten, integreren en laten participeren van vluchtelingen in de Hellendoornse samenleving. Samen met Vluchtelingenwerk en woningcorporatie Reggewoon wordt gewerkt aan de uitdagingen waar we voor staan op het gebied van integratie, huisvesting, onderwijs en werk. Het begeleiden naar de arbeidsmarkt krijgt momenteel extra aandacht, omdat dit bijdraagt aan de zelfstandigheid van betrokkenen. Daarvoor is een netwerksamenwerking gerealiseerd tussen de gemeente, vluchtelingenwerk en het ROC. Daar waar mogelijk streven we naar intensivering van de inburgering (bijvoorbeeld door aanvullend taalonderwijs of stages), om doorstroming naar werk te bevorderen.

In dit verband wordt opgemerkt dat de gemeente met ingang van 2020 (weer) de regievoerder wordt voor de inburgering van statushouders. Het ministerie heeft hierover op 2 juli 2018 de hoofdlijnen bekend gemaakt. De nadere uitwerking en financiële vertaling is nog niet bekend.

Hoewel wij als gemeente ook in de afgelopen jaren nauw betrokken zijn gebleven bij de invulling van de inburgering (veelal via het ROC), geeft het terugleggen van de regie voor individuele trajecten bij de ge-

meente wel een taakverzwaring. Bovendien zullen we ons in 2019 moeten beraden op de nieuwe wijze van inkoop van deze trajecten. Het onderzoek hiernaar en de voorbereidingen hiervoor zullen regionaal worden afgestemd.

Re-integratie

De invulling van het beleid met betrekking tot re-integratie en participatie wordt jaarlijks beschreven in het zogenaamde Uitvoeringsprogramma. Dit programma wordt jaarlijks in december/januari door het college vastgesteld. Daarbij ligt de focus op het verkrijgen van betaald werk, voor zover mogelijk.

De aantrekkelijke economie en een toename van het aantal vacatures biedt daar kansen voor, maar dit vertaalt zich nog maar weinig in een daling van het aantal gemeentelijke uitkeringen. Dit komt door een grote groep langdurig werklozen met sociaal/medische belemmeringen, en daarnaast door de instroom van nieuwe groepen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, zoals personen met een arbeidsbeperking (vooral schoolverlaters van VSO/Pro-onderwijs). Om deze personen te kunnen plaatsen bij werkgevers zijn vaak bepaalde aanpassingen van de functie nodig (jobcarving). Daarnaast is ondersteuning vanuit de gemeente noodzakelijk via bijvoorbeeld loonkostensubsidies of een vergoeding voor jobcoaching. In dit verband wordt opgemerkt dat het kabinet zeer recent heeft besloten af te zien van invoering van de zogenaamde 'loondispensatie'. Besloten is nu om volop in te zetten op verbetering van het bestaande instrumentarium (de wettelijke loonkostensubsidie). Om het gebruik door werkgevers te bevorderen wordt gedacht aan vereenvoudiging van de procedures en invoering van één landelijke methodiek voor loonwaardemetingen. De nadere voorstellen hierover worden afgewacht.

Arbeidsmarkt

Momenteel worden voorbereidingen getroffen voor de invoering van een nieuw systeem om de arbeidstoeliding van personen vanuit de uitkering te verbeteren, en gelijktijdig te zorgen voor een koppeling met het Werkplein van de arbeidsmarktregio Twente. Hiervoor is gekozen voor aanschaf van het diagnose-instrument van CompetenSYS. De implementatie hiervan start dit najaar.

Daarnaast wordt met lokale partners vanuit het bedrijfsleven gewerkt aan doorontwikkeling van het succesvolle lokale Talentenportaal, zodat dit meer gaat functioneren als een arbeidspool voor de deelnemende bedrijven. De samenwerking met werkgevers versterken we op verschillende manieren, onder andere door de ontbijtsessies, gesprekken met werkgeversorganisaties en bedrijfsbezoeken. Verder wordt het Talentenportaal ook ingezet voor de nieuwe doelgroepen, zoals statushouders, schoolverlaters en nietuitkeringsgerechtigden (nuggers). Voor jongere nuggers (tot ongeveer 27 jaar) organiseren we op wijk/buurniveau inloopevents, in samenwerking met De Welle en het Jongerenoffensief Twente. Dit om jongeren te bereiken die anders tussen wal en schip dreigen te vallen, en daardoor op achterstand komen.

Evenals voorgaande jaren wordt verder ingezet op werkervaringsplaatsen en arbeidsactivering in samenwerking met partijen zoals React en Soweco. Voor een groep zeer langdurig werklozen is hiervoor in 2018 een afzonderlijk activeringsproject van start gegaan, waarvoor Soweco als hoofdaannemer is ingeschakeld, die daarvoor samenwerkt met verschillende lokale instanties.

Participatie

Als betaald werk (vooralsnog) niet haalbaar is, bevorderen wij andere vormen van participatie in de samenleving. Wij willen een inclusieve gemeente zijn waar iedereen zoveel mogelijk kan meedoen. Denk hierbij aan vrijwilligerswerk, maar ook aan deelname aan laagdrempelige gespreksgroepen bij wijze van sociale activering. Hiervoor wordt samengewerkt met De Welle. Een ander instrument is de in 2018 gestarte pilot 'Fit aan 't Werk', een intensievere opzet van het eerdere project 'Sport en 't Werk'. Deze pilot wordt in 2019 geëvalueerd, om op basis daarvan een beslissing te nemen over structurele inbedding hiervan in het beleid.

Sociale werkvoorziening

Als gevolg van de Participatiewet worden personen met een arbeidsbeperking zoveel mogelijk geplaatst bij reguliere werkgevers. De instroom in de oude Wsw is afgesloten. Alleen personen voor wie regulier werk aantoonbaar niet mogelijk is, kunnen geplaatst worden in het kader van 'nieuw beschut werken'. Als een dergelijke plaats – ondanks extra ondersteuning – niet bij een reguliere werkgever gevonden kan worden, wordt betrokkene hiervoor geplaatst bij de nieuwe maatschappelijke onderneming van Soweco.

Deze personen worden uitdrukkelijk niet in dienst van de bestaande gemeenschappelijke regeling (GR) genomen. De taakstelling voor nieuw beschut in 2019 is nog niet definitief bekend. Er wordt momenteel nog gewerkt aan de realisatie van de taakstelling in 2018 (6 plaatsen), waarvoor o.a. afstemming met de arbeidsmatige dagbesteding plaatsvindt.

Voor Soweco staat 2019 in het teken van de verdere ontvlechting tussen de bestaande GR en de NV. Eind 2017 is overeenstemming bereikt tussen alle 6 deelnemende gemeenten en de verschillende organen binnen de GR en de NV over deze ontvlechting, en de gelijktijdige doorontwikkeling van de NV tot een nieuwe maatschappelijke onderneming, die diensten uitvoert voor gemeenten en andere organisaties in het brede sociale domein. Afgesproken is dat de GR uiterlijk in 2021 alleen bestaat uit de SWmedewerkers. Dit betekent dat het eigendom van vastgoed en het werkgeverschap van de ambtelijke staf moet worden overgedragen, en dat het aandeelhouderschap van de GR wordt overgedragen (aan gemeenten en/of andere partijen). De implementatie hiervan ligt op dit moment goed op schema, zo is de financiële deconsolidatie gedetailleerd uitgewerkt, en heeft onderzoek plaatsgevonden naar de fiscale gevolgen van de ontvlechting en de gevolgen voor in- en aanbesteding van gemeentelijke opdrachten. De besluitvorming over deze verschillende onderdelen wordt momenteel voorbereid. Vervolgens zal geadviseerd worden over de overdracht van het aandeelhouderschap van de NV. Wij verwachten hierover in de loop van 2019 een voorstel aan uw raad te kunnen voorleggen.

bedragen x € 1.000

01 Werk, economie, recreatie en inkomen - Wat mag het kosten?	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
31000 Economische aangelegenheden	- 448	- 451	- 442	- 437
31010 Subsidies	- 3	- 3	- 3	- 3
33000 Markten	- 45	- 45	- 45	- 45
33010 Agrarische zaken	- 2	- 2	- 2	- 2
34000 Recreatie en Toerisme	- 416	- 403	- 401	- 398
34010 Toeristenbelasting	- 42	- 42	- 42	- 42
61050 Begeleiding en huisvesting statushouders	- 302	- 231	- 97	- 97
63000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.430	- 7.430	- 7.414	- 7.406
63010 Bijzondere bijstandsverlening	- 1.411	- 1.406	- 1.384	- 1.383
63020 Schuldhulpverlening	- 233	- 236	- 236	- 236
63030 Fraudebestrijding	- 41	- 41	- 41	- 41
63040 Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	- 168	- 168	- 168	- 168
64000 Sociale werkvoorziening	- 4.215	- 4.051	- 3.832	- 3.632
65000 Participatie en reïntegratie	- 1.079	- 1.058	- 1.060	- 1.077
Totaal Lasten	- 15.834	- 15.567	- 15.168	- 14.967
Baten				
31000 Economische aangelegenheden	45	45	45	45
33000 Markten	33	33	33	33
34000 Recreatie en Toerisme	50	50	50	50
34010 Toeristenbelasting	424	434	445	455
61050 Begeleiding en huisvesting statushouders	-	-	-	-
63000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	6.358	6.358	6.358	6.358
63010 Bijzondere bijstandsverlening	15	15	15	15
64000 Sociale werkvoorziening	32	32	32	6
65000 Participatie en reïntegratie	24	24	24	24
Totaal Baten	6.980	6.990	7.001	6.985
Saldo van baten en lasten	- 8.853	- 8.577	- 8.167	- 7.982
Mutatie reserves				
Toevoegingen	-	-	-	-
Mutatie reserves	-	-	-	-
Resultaat	- 8.853	- 8.577	- 8.167	- 7.982

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De hoogte van de uitgaven voor Participatiewet uitkeringen en de daarbij behorende gebundelde uitkering ter financiering van deze uitgaven, blijft in de begroting 2019 per saldo gehandhaafd op het niveau zoals vastgesteld in de bestuursrapportage 2018. We verwachten met name een verschuiving van reguliere Participatiewet uitkeringen naar verstrekte loonkostensubsidie. De gebundelde uitkering (BUIG) is ook voor 2019 helaas ontoereikend om de kosten van de uitkeringen te kunnen dekken. Een verfijning van de verdeelsystematiek van het macro BUIGbudget speelt onze gemeente structureel negatief parten.

Het is een landelijke trend, het macrobudget is reeds enkele jaren voor veel gemeenten ontoereikend om de uitgaven voor de uitkeringen te kunnen bekostigen. Een belangrijke oorzaak is het onjuist door het Rijk verwerken van de verhoogde asielinstroom in het macrobudget. De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) heeft het Rijk geadviseerd de grote tekorten op het bijstandsbudget over 2016 en 2017 eenmalig af te kopen. Dit advies vloeit voort uit afspraken die gemaakt zijn bij het opstellen van het Interbestuurlijk Programma. Wat het Rijk met het advies gaat doen is nog onduidelijk. Wel past het Rijk vanaf 2018 de manier aan waarop men de asielinstroom verwerkt. We verwachten dat het effect voor de gemeente Hellendoorn hiervan ruim € 100.000,- is, hiermee is rekening gehouden in de begroting 2019. Bij de verdeling van het macrobudget speelt met name de volumecomponent een belangrijke rol, vanaf 2019 krijgt echter ook de prijscomponent een plaats in het verdeelmodel. Concreet houdt dit in dat gemeenten waar de kosten per uitkering onder het

landelijk gemiddelde uitkomen, en dat is voor de gemeente Hellendoorn het geval, te maken krijgen met een negatieve prijscorrectie. Hiermee is in de begroting 2019 geen rekening gehouden omdat de hoogte van de korting op dit moment niet voorspelbaar is.

De kosten van bijzondere bijstand nemen toe. De stijging houdt onder andere verband met de stijgende kosten van bewindvoering en de stijgende vervoerskosten. Voor wat betreft het recht op de vergoeding van bewindvoeringskosten is het Rijk voornemens beperkende maatregelen te gaan nemen. Voor 2019 is het budget voor het product Bijzondere bijstandsverlening verhoogd met € 114.000,-, aflopend naar € 89.000,- vanaf 2021 ervan uitgaande dat beperkende (Rijks)maatregelen hun effect zullen hebben en het beroep op bijzondere bijstand geleid op het huidige economische klimaat af zal nemen. De stijgende kosten voor de collectieve zorgverzekering worden verrekend via de reserve sociaal domein.

Ten behoeve van versterking van het gemeentelijk armoede en schuldenbeleid heeft het kabinet voor de periode 2018-2020 extra middelen beschikbaar gesteld. Het betreffende jaarbedrag voor zowel 2019 als 2020, namelijk € 40.000,-, is verwerkt in deze begroting.

Uit de begroting 2019-2022 van de gemeenschappelijke regeling SOWECO blijkt dat de gemeente niet langer met meerkosten te maken krijgt ten opzichte van de begroting van een jaar eerder. Vanaf 2021 zien we de trend dat de bijdrage in het exploitatietekort van Soweco lager uitkomt dan eerder geraamd. In 2021 ligt de bijdrage € 25.000,- lager dan aanvankelijk geraamd, oplopend naar € 95.000,- in 2022. Dit is onder andere het gevolg van de kortingen op de rijkssubsidie die jaarlijks worden doorgevoerd en waarvan de laatste stap in 2020 wordt gezet. Daarnaast speelt de ontwikkeling van de nieuwe maatschappelijke onderneming een positieve rol. De bijdrage vanuit de algemene middelen aan de sociale werkvoorziening is gelijk aan 2018, de resterende budgettaire consequenties zijn verwerkt via de reserve sociaal domein.

De laatste jaren lopen de inkomsten van de zaterdagse warenmarkt structureel terug. Dit heeft vooral te maken met de teruglopende bezetting van het aantal standplaatsen. Om die reden blijven de leges en andere rechten structureel achter. We ramen de inkomsten structureel af met € 8.000,-.

Programma 2: Jeugd en Wmo

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Wethouder dhr. J.J. Beintema (Wmo en Gezondheidszorg)
Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (Jeugd)
Ambtelijk: Teamhoofd dhr. G. Koolhaas

Inleiding

We willen dat iedereen in de gemeente Hellendoorn mee kan doen. Een inclusieve samenleving, waarbij leeftijd, lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen geen belemmerende factoren mogen zijn. Om dat te bereiken, stimuleren we een sociaal krachtige samenleving, waarin inwoners zich verantwoordelijk voelen voor elkaar en waaraan iedereen naar vermogen bijdraagt. Inwoners, jong en oud die het niet op eigen kracht redden, kunnen blijven rekenen op onze ondersteuning. Wij dragen, samen met onze maatschappelijke partners, zorg voor een goed aanbod van laagdrempelige algemene voorzieningen. Voorzieningen, die voor iedereen toegankelijk zijn, waarvoor dus geen indicatie nodig is. In situaties waarin ook dit nog niet voldoende is, organiseren wij gespecialiseerde en individuele voorzieningen, die aanvullend zijn op de eigen kracht van onze inwoners

Jeugdhulp en kindbeschermingsmaatregelen zijn onze gemeentelijke verantwoordelijkheid. Wij zetten het netwerk van de jongere zoveel mogelijk is om op basis van eigen kracht problemen op te lossen. Als het nodig is zorgen we voor passende hulpverlening

Om kwalitatief goede zorg en ondersteuning in de toekomst (binnen de beschikbare budgetten) te kunnen blijven garanderen zijn maatregelen nodig. Deze maatregelen worden neergelegd in een verbeterplan zorg, op grond waarvan er gewerkt wordt aan een eenvoudiger, meer integrale en effectievere manier van werken. De focus blijft liggen op preventie. Wij blijven sturen op de zelfredzaamheid van onze inwoners. Daarnaast bieden we (tijdelijke) kwalitatief goede zorg en ondersteuning met inzet van laagdrempelige voorliggende voorzieningen.

Kaderstellende nota's

- Kadernota Jeugdhulp 2015-2019
- Verordening Jeugdhulp 2015 (14INT04115)
- Kadernota Wmo 2015-2019
- Verordening Wmo 2015 (14INT04107)
- Besluit Wmo 2016
- PGB beleidsregels Wmo en Jeugdhulp 2016
- Visie wonen, welzijn en zorg 2010-2014 "Samenwerken aan een blijvend vitale samenleving" (2011)
- "Meer samenleven" met beleidsagenda gemeente Hellendoorn (2011)
- Algemene Subsidieverordening samenleving gemeente Hellendoorn 2011 (2011)
- Nadere regels accommodatiebeleid gemeente Hellendoorn 2014 (2014)
- Buurt aan Zet! (2016)
- Vrijwillige inzet: Samen Sterk (2017)
- Kadernota Publieke Gezondheid 2018 t/m 2021, "gezonder door preventie" (2017)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> We willen iedereen passende zorg bieden. 	2.01 Waar noodzakelijk worden jeugdzorgtrajecten ingezet, Wmo voorzieningen toegekend.
	2.02 We voeren het Twentsinkoopmodel in voor maatschappelijke Ondersteuning en Jeugd
	2.03 We verminderen de bureaucratie voor de zorgverlener, de cliënt en het sociaal team
<ul style="list-style-type: none"> Het verbeterplan Zorg is noodzakelijk om de zorg in onze gemeente betaalbaar te houden, om in alle gevallen zorg te kunnen blijven leveren waar noodzakelijk en om het voorzieningenniveau in onze gemeente op peil te houden. 	2.04 We stellen een verbeterplan Zorg op.
	2.05 We voeren het verbeterplan Zorg uit.
	2.06 Wij intensiveren de samenwerking met verwijzers (zoals huisartsen) om de zij-instroom te beperken.
	2.07 We creëren in 2020 een laagdrempelig informatiepunt voor mensen met een hulpvraag. We onderzoeken in 2019 bij voorkeur in hoeverre we kunnen aansluiten bij bestaande voorzieningen zoals de bibliotheek.
<ul style="list-style-type: none"> Kwetsbare jongeren beter op weg helpen zelfstandig te worden. 	2.08 We realiseren zo veel mogelijk ononderbroken overgangen tussen jeugdzorgtrajecten en trajecten voor volwassenen.

Wat we doen

Passende zorg

Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor het verstrekken van een groot aantal maatwerkvoorzieningen op het gebied van Wmo en jeugdhulp. Hierbij kan worden gedacht aan een rolstoel voor als het lopen niet meer gaat, een traplift of hulp bij het huishouden, maar ook aan de inzet van begeleiding thuis om meer structuur aan te brengen in de dagelijkse activiteiten of dagbesteding. Onder jeugdhulp valt bijvoorbeeld een diagnose en/of behandeling van dyslexie, maar ook opvang na school op een zorgboerderij of het verblijf van een jeugdige met gedragsproblemen op een groep waar behandeling plaatsvindt. Als de veiligheid van kinderen in gevaar is, zorgen we desnoods voor gedwongen ondersteuning via een kinderbeschermingsmaatregel.

De vraag naar zowel jeugdhulp als Wmo-ondersteuning fluctueert. De laatste jaren neemt de vraag toe. Bij de Wmo speelt de vergrijzing hierbij zeker ook een rol. Bij zowel de jeugdhulp als de Wmo zorgt de steeds complexer wordende samenleving voor meer en ingewikkelder problematiek (bijvoorbeeld door psychiatrische problemen en (v)chtscheidingsproblematiek).

Voor de begroting 2019 is geprobeerd een zo goed mogelijke inschatting te maken van kosten en opbrengsten, waarbij het sociaal domein als één geheel wordt gezien. Uiteraard garanderen wij, zoals de wet voorschrijft, dat alle noodzakelijke maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp verstrekt worden.

Huishoudelijke ondersteuning

Na tumultueuze jaren is er binnen de maatwerkvoorziening huishoudelijke ondersteuning nu rust en continuïteit voor inwoners en aanbieders. De overgang naar resultaatgericht werken heeft plaatsgevonden. Op basis van nieuwe jurisprudentie of landelijke regelgeving zijn nieuwe wijzigingen echter niet uitgesloten. Zo is het de bedoeling om in 2019 een abonnementstarief voor Wmo-voorzieningen in te voeren.

Dit abonnementstarief beoogt beperking van stapeling van zorg en kosten, door een vaste eigen bijdrage in te voeren voor huishoudens die gebruik maken van een maatwerkvoorziening.

Vervoer

De aanbestedingstrajecten voor doelgroepenvervoer en leerlingenvervoer zijn afgerond. Dit heeft geleid tot

een systeem waarbij het vervoer naar zorglocaties, het leerlingenvervoer en de Regiotaxi door één vervoerder worden verzorgd. Gelet op de toenemende kosten wordt ingezoomd op het vervoer en worden maatregelen onderzocht.

Verbeterplan Zorg

De drie decentralisaties voor Jeugdzorg, Wmo en Participatiewet hebben de afgelopen periode veel energie gekost. De gemeente kreeg er in korte tijd een veelheid aan taken bij met beperkte budgetten en onvoldoende instrumenten. Er is de afgelopen jaren een goede basis gelegd van waaruit we verder werken aan de daadwerkelijke transformatie. We zetten met voorkeur in op meer preventie. Uitgangspunt is één gezin, één plan, één regisseur. Stapeling van problemen en de verwevenheid met schuldenproblematiek noodzaakt ons tot integraal werken.

Vanaf 2019 wordt een deel van de budgetten voor het sociaal domein overgeheveld naar de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Een goed moment om de bureaucratie verder terug te dringen en een verbeterplan op te stellen om te werken aan een eenvoudiger, integraler systeem. Speerpunten van het verbeterplan zijn:

- Resultaatgericht werken;
- Minder bureaucratie;
- Vermindering zij-instroom bij jeugdhulp;
- Verbetering managementinformatie;
- Herijking voorliggende voorzieningen;
- Doelgroepenvervoer.

Resultaatgericht werken en Twents inkoop model

Voor jeugdhulp, Wmobegeleiding, dagbesteding en kortdurend verblijf gaan we vanaf 1 januari 2019 werken volgens het Twents inkoopmodel. Er worden geen standaardresultaten beschreven, want die zijn voor elke inwoner en ieder gezin anders. Ook de manier waarop de aanbieder tot een oplossing komt, verschilt per situatie. Naar aanleiding van de vraag wordt het aanbod gecreëerd om zo te komen tot een perfecte match. Gedurende het traject wordt door de consulent samen met de cliënt gevolgd en geëvalueerd of de resultaten ook daadwerkelijk worden behaald. De hulp wordt dus gericht ingezet en daarmee is de hulp naar verwachting ook effectiever.

Om bovenstaande te kunnen realiseren heeft er in 2018 op Twents niveau een inkooptraject plaatsgevonden, waarbij er voor vier jaar inkoopafspraken zijn gemaakt met een divers pallet aan Wmo en jeugdhulpaanbieders. De keuze om ons voor vier jaar vast te leggen, zorgt voor rust en zekerheid bij inwoners, maar ook bij aanbieders. In 2019 zal met een deel van aanbieders een ontwikkeltraject gestart worden, gericht op goede zorg, goede prestatieafspraken en minder bureaucratie. Dit gezamenlijke ontwikkeltraject wordt vanuit de Organisatie voor Zorg en Jeugd in Twente (OZJT) opgepakt.

Gelijktijdig wordt lokaal de werkwijze van het sociaal team verder doorontwikkeld. Het Twents inkoopmodel vraagt een forse verandering in de manier van werken van het sociaal team. Het jaar 2019 geldt als een overgangsjaar, waarin er ook herindicaties worden uitgevoerd.

Het Sociaal Team

Het sociaal team is de onafhankelijke publieke toegang tot de zorg, waar de regisseur werkt op basis van één gezin, één plan, één dossier. Er is een goede basis gelegd om verder te transformeren. Stapeling van problemen en verwevenheid van verschillende problematieken maken het werk complexer. Het aantal multidisciplinaire overleggen is de afgelopen jaren drastisch gestegen. Een trend die zich verder doorzet. Bureaucratie moet vermeden worden. In het kader van het verbeterplan wordt ingezet op minder bureaucratie voor de cliënt, de zorgorganisatie en het sociaal team. De nieuwe aanbesteding speelt hierbij een belangrijke rol. Het komend jaar willen wij extra investeren in personeel bij het sociaal team en het team Werk & Zorg. Ook willen wij het komend jaar de managementinformatie verder ontwikkelen.

Preventieve interventies

We willen meer inzetten op samenwerking tussen partijen en in het kader van het verbeterplan het voorliggend veld herijken. Dat houdt in dat we met organisaties die werkzaam zijn in het voorliggend veld, zoals stichting De Welle, Evenmens, informele zorg voor elkaar, Avedan, maatschappelijk werk en MEE IJsseloevers, in gesprek gaan over het aanbod van activiteiten en de ondersteuning die wordt verleend. Meer inzetten op preventie kan alleen met een duidelijke gemeentelijke (regie)rol. Wij willen weten wat de effectiviteit en het resultaat is van de ondersteuning die wordt verleend. Is het aanbod in onze gemeente volledig en sluit het aan bij de vraag uit de samenleving? Uiteindelijk moet dit leiden tot meer effectiviteit en efficiency en vermindering van de inzet van maatwerkvoorzieningen.

We continueren de diverse preventieve maatregelen die (deels al vanaf 2016) onderdeel uitmaken van de begroting, zoals het extra inzetten van de jeugdarts bij de toeleiding naar jeugdhulp. De mogelijkheden voor verbeteringen in laagdrempelige vormen van hulp en ondersteuning worden bekeken, bijvoorbeeld het aanbod op gebied van collectieve preventie GGZ (laagdrempelig groepsaanbod voor jeugd en volwassenen), inloop GGZ, de inzet van een praktijkondersteuner Jeugd GGZ bij de huisartsen en het continueren van de inzet van preventieve thuisbegeleiding zonder indicatie. Op deze manier willen wij de zij-instroom beperken. We zetten meer in op preventie. De Kadernota Publieke Gezondheid, 'Gezonder door preventie', is daarop gericht. Met adequate vormen van hulp en ondersteuning, voorliggend c.q. als alternatief voor geïndiceerd aanbod, willen we inwoners op een zo laagdrempelig mogelijke manier ondersteunen/hulp bieden. Daarmee ligt de focus op het bevorderen van de gezondheid en het stimuleren van psychische weerbaarheid. Als gevolg daarvan zal naar verwachting het gebruik van intensieve en duurdere hulp en ondersteuning verminderen. Dit moet bestendig worden in een duurzaam preventiebeleid, waarbij wij als gemeente vooral de rol op ons nemen om te agenderen en verbinden op diverse thema's.

Binnen de gemeente Hellendoorn werken verschillende organisaties en inwoners op het gebied van wonen, zorg en welzijn al met elkaar samen. Dit gebeurt onder de noemer Buurt aan Zet! In 2018 is er, na een doorontwikkeltraject, besloten om het netwerkaspect van de voormalige teams voor Vroegsignalering Informatie en Advies (VIA) onderdeel van Buurt aan Zet! over te laten maar de naam te wijzigen naar 'Netwerken Buurt aan Zet!'. De deelnemende organisaties zijn zelf verantwoordelijk voor deze samenwerking. Als gemeente hebben we met Stichting De Welle afgesproken dat zij deze netwerken ondersteunen en faciliteren. Zo houden we als gemeente zicht op de resultaten en effecten van deze samenwerking. Er zijn zes netwerkgroepen actief in vijf woonservicegebieden die elkaar ontmoeten en van daaruit verdere afspraken maken. Soms werken hier ook inwoners aan mee. Doordat deelnemers elkaar in deze netwerken geregeld opzoeken, blijven er korte lijntjes tussen de verschillende organisaties en kunnen inwoners goed ondersteund worden. In de netwerken van Nijverdal Zuid-Oost en Nijverdal Zuid-West nemen in het kader van gebiedsgericht werken ook gemeenteconsulenten deel.

Aanpak personen met verward gedrag

Op 1 oktober 2018 dient er in elke gemeente in Nederland een vastgestelde lokale aanpak te zijn voor personen met verward gedrag, zo ook in de gemeente Hellendoorn. Aanleiding was een aantal ernstige incidenten in Nederland rond personen met verward gedrag. Belangrijke onderdelen van de aanpak zijn: een goede regionale samenwerking op het gebied van vervoer, een goede verbinding tussen ondersteunings-, zorg- en veiligheidsprofessionals, zowel regionaal als lokaal, voldoende personele capaciteit, goede procesafspraken en een sluitende aanpak. In de begroting 2019 is rekening gehouden met extra benodigde capaciteit voor de aanpak van personen met verward gedrag en voor de toename van het aantal multidisciplinaire overleggen. Deze uitbreiding is in eerste instantie tijdelijk. In de loop van 2019 zal, mede op basis van het verbeterplan duidelijk worden welke capaciteit daadwerkelijk nodig is voor de taken van het sociaal team, inclusief de aanpak van de problematiek rond personen met verward gedrag.

Vergemakkelijken overgang van 18 min naar 18 plus

De overgang naar volwassenheid kan voor kwetsbare en minder zelfredzame jongeren (onder andere de jongeren met een licht verstandelijke beperking) bijzonder lastig zijn, zeker als zij een ondersteunend vangnet missen. De grijze gebieden tussen wetten maken bovendien dat zij niet altijd de zorg, hulp of ondersteu-

ning krijgen die nodig is. Door te zorgen voor een warme overdracht met passende zorg en ondersteuning en door integraal (domein overstijgend) te werken, kunnen deze jongeren beter worden geholpen. Het bevorderen van de ketensamenwerking wordt vooralsnog vooral binnen het regionale transitieplan jeugd (OZJT) opgepakt, maar vraagt ook lokaal de nodige aandacht.

Preventieve interventies jeugd

Kinderen en jongeren uit de gemeente Hellendoorn krijgen de ruimte om zich te ontwikkelen en hun talenten te gebruiken. Wij zien het als een brede maatschappelijke opgave om een positief opvoedingsklimaat te scheppen, waarin kinderen en jongeren worden uitgedaagd zichzelf te ontwikkelen en te ontplooiën. Daarbij moeten zij de ruimte krijgen van en gesteund worden door hun ouders, de sociale omgeving, en door professionals die vanuit hun rol betrokken zijn bij het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. Wij zetten in op het voorkomen van problemen, zodat we met lichte vormen van zorg en ondersteuning, waarvoor geen indicatie vereist is, problemen vroegtijdig kunnen voorkomen en/of verhelpen. Daarbij is ons streven dat het gebruik van intensieve en duurdere jeugdhulp afneemt. Dit moet bestendig worden in een duurzaam preventiebeleid, waarbij wij als gemeente vooral de rol op ons nemen om te agenderen en verbinden op de diverse thema's. We zetten bestaand beleid voort en waar nodig intensiveren we het vanaf 2021.

De inhoudelijke thema's waar we speciale aandacht aan geven zijn:

- (V)echtscheidingsproblematiek - Kinderen die met geweld en/of mishandeling in de thuissituatie te maken krijgen.
- Versterken van de psychische weerbaarheid van kinderen.
- Het bevorderen van een kansrijke start voor kinderen (nadruk op de eerste 1000 levensdagen).

Beleidsaccent: Inclusieve samenleving

Wij hechten veel waarde aan de eigen regie van mensen. Inwoners krijgen en nemen steeds meer eigen verantwoordelijkheid. Dat versterkt het aanpassingsvermogen en zet hen in hun kracht. Toch heeft niet iedereen gelijke kansen. Met de ratificatie van het VN-Verdrag Handicap in 2016 wordt verwacht dat het beleid van de - gemeentelijke - overheid bijdraagt aan inclusie. Iedereen hoort erbij, iedereen mag meedoen. Hellendoorn wil een gemeente zijn waar alle inwoners zoveel mogelijk kunnen meedoen. Leeftijd, lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen mogen geen belemmerende factoren zijn om deel te nemen. Wij scheppen voorwaarden voor een optimale participatie van onze inwoners. Op beleidsterreinen zoals bouwen en wonen, werk en inkomen, onderwijs, vervoer en toegankelijkheid en zorg en ondersteuning. Dit doen we onder andere met inspraakavonden, maar ook door inschakeling van organisaties zoals de Wmo-raad, het cliëntenplatform en het gehandicaptenplatform bij het opstellen van beleidsdocumenten of plannen. Wij streven er naar om de bewustwording van de samenleving over inclusie te vergroten. Dit doen we onder andere door de subsidiëring van activiteiten die gericht zijn op maatschappelijke participatie en ontmoeting. Het bestaand beleid op de terreinen van arbeidsmarkttoeleiding, zorg en laaggeletterdheid wordt voortgezet.

Overzicht budgetten sociaal domein

bedragen x € 1.000

Sociaal Domein	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Jeugdzorg - Actuele raming op basis van jaarrekening 2016					
Zorg in natura	6.050	6.158	6.108	6.108	6.108
PGB	255	262	262	262	262
Jeugdbescherming en -reclassering	280	300	300	300	300
Landelijk Transitiearrangement	110	113	113	113	113
Jeugdzorg Plus	60	62	62	62	62
Participatiebudget - Actuele raming					
Sociaal deelfonds P-budget	527	580	591	588	606
WSW	4.399	4.061	3.928	3.778	3.604
Wmo-zorg - Actuele raming op basis van jaarrekening 2016					
Begeleiding / dagbesteding	2.600	2.618	2.568	2.568	2.568
Wmo-zorg PGB	530	544	544	544	544
Persoonlijke verzorging	-	-	-	-	-
Clientondersteuning MEE	227	240	240	240	240
Wmo chronisch zieken	465	460	460	460	460
Wmo-zorg overig	145	100	100	100	100
Formatie-uitbreiding					
Personeelsformatie	1.056	948	948	948	948
Overhead, organisatiekosten	550	565	565	565	565
Voortzetting tijdelijke contracten	50	150	100	50	50
Kosten Statushouders huisvesting					
Huisvesting statushouders	60	60	60		
Statushouders - overige structurele kosten	142	142	71		
Uitvoering Wmo 2007					
Verstrekkingen	1.535	1.575	1.575	1.575	1.575
Hulp bij het Huishouden	2.135	2.200	2.200	2.200	2.200
Overige kosten	1.730	1.733	1.733	1.733	1.733
Diversen					
Preventieve maatregelen begroting 2016	415	415	415	415	415
Regiesysteem	-	10	24	24	23
Post onvoorzien	50	50	50	50	50
Autonome ontwikkelingen en nieuw beleid begroting 2018					
Meerkosten Soweco	-	96	66	-3	-3
Project Nuggers (stageproject werkloze jongeren)	50	40			
OZO Verbindzorg	23				
Uitbreiding toezicht en handhaving voor Jeugd en Wmo	20	15	15	15	15
Project transformatie en partnerschap AMV'ers	50	50	50	50	50
Innovatie instrumenten Jeugd	35	35	35	35	35
Toename uitgaven bijzondere bijstand	40				
Inclusieve samenleving en laaggeletterdheid	35				
Bevordering gezond en veilige school, sport en samenleving	10	10	10	10	10
Invoeringskosten nieuwe inkoopmethodiek	270				
Autonome ontwikkelingen en nieuw beleid begroting 2019					
Effect nieuwe inkoopmethodiek		pm	pm	pm	pm
Invulling geven aan knelpunten Sociaal Domein		132			
Volumegroei Wmo en Jeugd 2019 e.v.		170	300	430	570
Aanzuigende werking a.g.v. verlaging Eigen Bijdrage		pm	pm	pm	pm
Wmo, huishoudelijke verzorging (loonschalen)		90	180	260	350
Totaal structurele lasten	23.903	23.983	23.673	23.479	23.553
Meicirculaire 2018 - Budgetten					
Jeugdzorg	7.697	7.521	7.650	7.728	7.767
Participatiebudget	4.208	3.945	3.740	3.638	3.550
Wmo-zorg	4.873	5.116	5.176	5.251	5.289
Totaal Integratie-uitkering Sociaal Domein	16.778	16.582	16.566	16.618	16.606
Algemene middelen t.b.v. uitvoering WSW	460	463	463	463	463
Beschikbare middelen uitvoering Wmo 2007	3.939	3.939	3.939	3.939	3.939
Mutaties Wmo 2007 (HHT, extramuralisering, inflatie)	189	113	114	116	116
Aandeel in knelpuntenpot Soc. Domein	-173				
Stelpost inflatiecorrectie A.I. SD 2019		200	200	200	200
Eigen Bijdrage					
Eigen bijdrage	690	290	290	290	290
Verkoop oude voorzieningen		50	50	50	50
Totaal beschikbare middelen	21.883	21.638	21.622	21.677	21.665
Saldo via reserve Sociaal Domein	- 2.020	- 2.345	- 363	- 1.802	- 1.888
Tekort op Sociaal Domein			- 1.688	- 1.802	- 1.888
Stand reserve per einde jaar	2.708	363			

Wat het kost

bedragen x € 1.000

02 Jeugd en WMO - Wat mag het kosten?	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
61000 Sociaal en cultureel werk	- 1.041	- 1.038	- 1.011	- 994
61010 Buurt en clubhuizen	- 243	- 241	- 240	- 234
61020 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 413	- 413	- 413	- 413
61030 Jeugd en gezin	- 232	- 232	- 232	- 232
61040 Hygienebegeleiding Kinderopvang	- 106	- 106	- 104	- 102
62000 Preventie en clientondersteuning	- 1.829	- 1.646	- 1.596	- 1.546
62010 Toegang tot eerste en tweede lijnsvoorziening	- 1.221	- 1.349	- 1.464	- 1.596
67100 Begeleiding en dagbesteding WMO (Ondersteuningsbehoeften 1 en 2)	- 8.218	- 8.258	- 8.323	- 8.406
67200 Jeugdzorg - specialistische zorg	- 6.420	- 6.370	- 6.370	- 6.370
68100 Inloop GGZ, maatschappelijke opvang en vrouwenopvang	- 40	- 40	- 40	- 40
68200 Jeugdbescherming en Jeugdreclassering	- 510	- 510	- 510	- 510
71000 Volksgezondheid	- 1.198	- 1.197	- 1.194	- 1.172
Totaal Lasten	- 21.470	- 21.402	- 21.497	- 21.614
Baten				
61000 Sociaal en cultureel werk	24	24	24	24
61010 Buurt en clubhuizen	229	229	229	229
61040 Hygienebegeleiding Kinderopvang	11	11	11	11
62000 Preventie en clientondersteuning	- 0	- 0	- 0	- 0
67100 Begeleiding en dagbesteding WMO (Ondersteuningsbehoeften 1 en 2)	440	440	440	440
68100 Inloop GGZ, maatschappelijke opvang en vrouwenopvang	-	-	-	-
Totaal Baten	704	704	704	704
Saldo van baten en lasten	- 20.767	- 20.698	- 20.794	- 20.911
Mutatie reserves				
Toevoegingen	-	-	-	-
Onttrekkingen	2.345	364	-	-
Mutatie reserves	2.345	364	-	-
Resultaat	- 18.422	- 20.334	- 20.794	- 20.911

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De kosten van het sociaal domein, met name de kosten van jeugdzorg en Wmo vervoer zijn in 2017 en 2018 fors gestegen, vooral omdat het open einde regelingen zijn. Het inkooptraject dat op Twents niveau is opgestart betekent een nieuwe manier van indiceren, waarbij het jaar 2019 als overgangsjaar geldt. De financiële gevolgen voor de kosten van de jeugdhulp en de Wmo zijn op dit moment niet redelijkerwijs in te schatten. We hebben daarom in deze begroting wel gemeend aan te moeten geven dat er financiële gevolgen kunnen zijn, maar omdat we niet weten welke dit zijn hebben we een 'pro memorie' – raming opgenomen. Omdat 2019 een overgangsjaar is, voorzien we ook dat er knelpunten kunnen ontstaan. Binnen het sociaal domein hebben we daarvoor eenmalig een budget van € 132.000,- opgenomen.

Demografische ontwikkelingen, met name de volumegroei in de zorg, hebben hun uitwerking in de budgetten binnen het sociaal domein. De extra lasten van € 170.000,- olopend tot € 570.000,- hebben we meegenomen in de begroting als extra last en zijn gebaseerd op berekeningen in het gemeentefonds. Het Rijk heeft deze volumemiddelen ook opgenomen dus per saldo zit dit budgettair neutraal in onze begroting.

Het nieuwe kabinet heeft de eigen bijdrage voor de Wmo aangepast. In het regeerakkoord 2017-2021 wordt uitgegaan van een abonnementstarief, waarbij iedereen een vast bedrag van € 17,50 per vier weken betaalt. Dit bedrag is niet afhankelijk van het inkomen of het vermogen van de klant, en ook niet van de afgenomen ondersteuning. Het CAK int de eigen bijdrage en heeft ons een impactanalyse aangereikt. De eigen bijdrage komt volgens het CAK uit op ongeveer € 290.000,-- en dat hebben we in deze begroting opgenomen. Ten opzichte van voorgaande jaren is dit een verslechtering van € 350.000,--.

Mogelijkerwijs leidt deze verlaging van de eigen bijdrage er toe dat meer mensen er voor kiezen om bij de gemeente om hulp of zorg te vragen. De invoering van het abonnementstarief kan dus ook nog een aanzui-gende werking hebben, maar daar kunnen we op dit moment geen inschatting van maken.

Om de kosten van Jeugdzorg en de Wmo te beheersen wordt de mogelijkheid van en Praktijkondersteuner GGZ bij de huisartsen onderzocht en mogelijke verlengingen van in gang gezette projecten zoals OZO ver-bindzorg . Ook zal bij de uitvoering van het verbeterplan Zorg externe ondersteuning noodzakelijk zijn. Wij verwachten dat deze projecten op termijn een positief effect hebben op de totale kosten. En de uitvoering is dan ook voorlopig budgettair neutraal.

De nieuwe cao voor de huishoudelijke hulp onder de Wmo is per 1 april 2018 ingegaan. Huishoudelijke hulpen gaan in 5 treden in uurloon van circa € 10,50 naar bijna € 13,--. De extra kosten voor de hogere loonschaal zal voor de gemeente een prijsopdrijvend effect hebben. We worden daarvoor niet door het Rijk gecompenseerd. In deze begroting hebben we de stijgingen meegenomen, dit zijn bedragen van € 90.000,-- oplopend tot structureel € 350.000,--.

De kosten voor de collectieve zorgverzekering zijn sterk toegenomen. De doelstelling van de regeling is dat inwoners worden gecompenseerd voor het wegvallen van de CER en Wtcg-vergoeding vanaf 2016. We zien inmiddels een toename van het aantal inwoners dat gebruik maakt van de regeling, maar ook wordt er meer gekozen voor de meest uitgebreide verzekering. In deze begroting hebben we € 85.000,-- extra opgenomen in verband met de kostenstijging. In programma 1 is genoemd dat wij in 2019 inzoomen op het bereik en de reikwijdte van deze voorziening

De Nederlandse Zorg Autoriteit (NZA) stelt jaarlijks indexatiecijfers vast die we als gemeente volgen. Voor 2018 komt, na een weging o.b.v. 75% personeel en 25% materieel, het indexcijfer uit op 2,61%. Voor 2019 was bij het opmaken van de begroting nog geen definitief percentage bekend en daarom hebben we het-zelfde percentage gehanteerd als in 2018.

Programma 3: Cultuur, onderwijs en sport

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk:	Wethouder dhr. D.R.J. op den Dries (Sport en evenementen) Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (Onderwijs en cultuur)
Ambtelijk:	Teamhoofd dhr. G. Koolhaas (Onderwijs en cultuur) Teamhoofd dhr. H. Galgenbeld (Sport) Teamhoofd dhr. V. Rodijk (sportaccommodaties, gemeentelijke gebouwen)

Inleiding

Het rijke aanbod aan kunst-, cultuur-, recreatieve en sportvoorzieningen in onze gemeente is een bron van inspiratie en stimuleert ontmoeting en verbinding tussen inwoners. Het geheel aan voorzieningen draagt bij aan een goed woon- en ondernemersklimaat en is aantrekkelijk voor toeristen en andere bezoekers van de gemeente.

Ons nieuwe cultuurbeleid, vormgegeven voor en door inwoners, stimuleert een veelzijdig en laagdrempelig aanbod (zowel op professioneel als op amateurniveau). Het cultuuraanbod draagt bij aan een hechte, leef-bare samenleving en versterkt de identiteit van onze gemeente. Als gemeente stimuleren en faciliteren wij vooral; inwoners en culturele instellingen vullen in.

Sport en bewegen is leuk en gezond. Het biedt ontspanning en zorgt voor sociale contacten. Sport en bewe-gen moet voor iedereen mogelijk zijn, ongeacht lichamelijke, psychische, sociale, verstandelijke of financiële beperkingen. Sport versterkt de sociale samenhang, de gezonde levensstijl en de individuele ontplooiing. Daarbij komt dat de samenleving verandert en er steeds vaker een beroep wordt gedaan op het zelforga-niserend vermogen van (sport)organisaties. In alle kernen zijn de sportvoorzieningen op niveau, waarbij er natuurlijk wensen zijn om het nog beter te maken. Maar sport en bewegen is in onze gemeente geen doel op zich, het is vooral ook onze integrale aanpak die een meerwaarde heeft. Het is een middel om mensen uit een sociaal isolement te halen, ze te helpen aan hun gezondheid te werken of als opstap naar (vrijwilligers)werk. Sport en bewegen draagt bij aan gezondheid in brede zin. Het is een waardevol instrument binnen het sociaal domein, om inwoners te ondersteunen bij hun integratie in de samenleving. Dat gaan we de komende jaren verder vormgeven.

Wij hechten groot belang aan goed onderwijs. Onderwijs biedt mensen de mogelijkheid zichzelf te ontplooiën en stelt mensen in staat volwaardig deel te nemen aan de maatschappij. Als gemeente hebben wij binnen het beleidsveld onderwijs een brede verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid ligt op het gebied van voor-schoolse educatie, voorkomen en bestrijden van schooluitval, volwasseneducatie en openbaar onderwijs. Daarbij delen we met schoolbesturen de verantwoordelijkheid voor het realiseren en in standhouden van goede onderwijshuisvesting. Door de decentralisaties in de jeugdhulp en op het gebied van de arbeidsmarkt hebben wij daarbij de afgelopen jaren een sterkere rol gekregen in het beleid met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling van kinderen en jongeren. De schoolbesturen, die als gevolg van de Wet passend onderwijs een zorgplicht hebben, zijn de laatste jaren dus steeds meer partners van ons geworden.

Kaderstellende nota's

- Sport- en Beweegnota 2016-2019 'Samen in beweging' (raadsbesluit 15 december 2015)
- Notitie onderwijshuisvesting in de gemeente Hellendoorn 2017-2031 (2016)
- Cultuurvisie 2018 (CultuurCaravaan)
- Nota Evenementenbeleid 2016-2020 (2015)
- Omgevingsvisie Natuurlijk Avontuurlijk (2015)
- Nota 'Impuls brede scholen, sport en cultuur' (B&W 8 december 2009)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> Realiseren van toekomstbestendige huisvesting voor CSG Reggesteyn aan de Noetselerbergweg 20 te Nijverdal. 	3.01 Samen met het bestuur van Reggesteyn nemen we een principebesluit over de huisvesting van CSG Reggesteyn voor de lange termijn.
	3.02 We werken het principebesluit uit. Hierbij zijn, naast dekking van de kosten, duurzaamheid en energieneutraliteit sleutelbegrippen.
<ul style="list-style-type: none"> Het versterken van de positie en vergroten van de zichtbaarheid van de BLOS. 	3.03 We maken een plan van aanpak, met speciale aandacht voor het verbeteren van de wisselwerking tussen raad en BLOS, en verenigingen en BLOS.
<ul style="list-style-type: none"> Herziening Sport- en Beweegnota 2016-2019 'Samen in beweging' 	3.04 We evalueren en actualiseren het sport- en beweegbeleid 2016-2019.
<ul style="list-style-type: none"> Alle gemeentelijke sportaccommodaties rookvrij vanaf seizoen 2019-2020. 	3.05 In samenwerking met verenigingen maken we een stappenplan om de sportaccommodaties rookvrij te maken.
<ul style="list-style-type: none"> Bevorderen en benutten van de meerwaarde van regionale samenwerking. 	3.06 We participeren bij de uitvoering van de Twentse Visie .
<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren van motorische vaardigheden en verhogen van deelname aan sport- en beweegactiviteiten door de jeugd. 	3.07 We nemen deel aan het regionaal initiatief Loopland Overijssel (in combinatie met Twentse Visie).
<ul style="list-style-type: none"> Verhogen van deelname van kwetsbare groepen aan sport- en beweegactiviteiten ter bevordering van gezondheid, gezonde leefstijl en persoonlijke ontwikkeling. 	3.08 We voeren het participatieprogramma 'Fit aan 't Werk' uit.
<ul style="list-style-type: none"> Beschikbaar stellen van gemeentelijke sportaccommodaties om inwoners, verenigingen en scholen in staat te stellen op een verantwoorde wijze aan sport- en beweegactiviteiten deel 	3.09 We doen onderzoek naar het toetsingsbeleid voor de aanleg van kunstgrasvelden.
	3.10 We onderzoeken de effecten van rubberinfill bij kunstgrasvelden.
	3.11 We doen een onderzoek naar de haalbaarheid en invoering van meerjarige tariefafspraken voor het gebruik van gemeentelijke sportaccommodaties.
	3.12 We zorgen voor een definitieve invulling en versterking van de horecavoorziening en -exploitatie bij Het Ravijn – zwem sport zorg –.
	3.13 We gaan de procedure seizoengebruik kunstgrasvelden heroverwegen.
	3.14 In 2018 is een haalbaarheidsonderzoek gestart naar de realisatie van LED verlichting op alle gemeentelijke buitensportaccommodaties. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek plannen we nadere acties in.
	3.15 We beoordelen of korfbalvereniging NKC'51 op sportpark Gagelman recht heeft op een bijdrage voor twee was- en kleedruimten.
	3.16 In 2018 is gestart met nader onderzoek naar en realisatie van een nieuwe fietscrossbaan. In de tweede helft van 2018 worden de inpassingsmogelijkheden van de baan op het huidige perceel duidelijk en wordt het bodemonderzoek afgerond. Bij een positieve uitkomst pakken we in 2019 de realisatie op.

<ul style="list-style-type: none"> Wij voldoen aan de Mediawet om een Lokaal Toereikend Media Aanbod (LTMA) in onze gemeente te hebben. Als gemeente werken we samen met inwoners, verenigingen en stichtingen om culturele initiatieven te ondersteunen en te faciliteren. 	3.17 In 2018 heeft een nulmeting van de huidige atletiekbaan plaatsgevonden. Op basis van een eerste beoordeling van de uitkomsten hiervan is het advies om de topplaat in 2020 te vervangen. In 2019 bereiden we een voorstel voor.
	3.18 We vervangen de topplaat van de kunstgras sport- en spelvoorziening De Plakke in Haarle. De voorbereiding en uitvoering vindt plaats in overleg en samenspraak met de verenigingen.
	3.19 We vervangen de Ledwall in het wedstrijdbad en narrowcasting systeem in Het Ravijn – zwem sport zorg –.
	3.20 Per 1 januari 2019 wordt de ruimte op de begane grond (nu sport- en speluitleen) voor 3 jaar verhuurd aan Columbus junior voor buitenschoolse opvang. De sport- en speluitleen blijft gehandhaafd en wordt intern verplaatst.
	3.21 In 2019 worden er zonnepanelen op Het Ravijn – zwem sport zorg – gelegd.
	3.22 We doen een voorstel over samenwerking en subsidieverlening aan RTV Reggestreek voor 2019 en 2020. Naar aanleiding van een evaluatie door RTV Reggestreek bepalen we of de subsidie structureel wordt (o.a. kijk- en luisteronderzoek).
	3.23 Uitvoeren van de Cultuurvisie, samen met de samenleving.
	3.24 De CultuurCaravaan is een bestuurlijk experiment. De bestuurlijke vernieuwing op gang houden door samenleving en lokaal bestuur te blijven prikkelen met behulp van (interactieve) communicatie en organiseren van overkoepelende, gemeentebrede activiteiten, waaronder een fenomeen als een cultuurburgemeester.

Wat we doen

Kunst en Cultuur

Kunst en cultuur dragen bij aan het welzijn en de saamhorigheid in de gemeente Hellendoorn. Samen met de gemeente blijven inwoners uit onze gemeente betrokken bij, en verantwoordelijk voor de uitwerking van de in 2018 door henzelf opgestelde Cultuurvisie. Afhankelijk van ambities, budgetten en personele capaciteit in zowel de samenleving als de gemeente nemen we de uitvoering van de visie de realisering van de geprioriteerde ideeën ter hand. Het is de bedoeling om de uitwerking van de Cultuurvisie zo te organiseren dat die mee kan bewegen met de Hellendoornse gemeenschap. Inwoners bepalen het cultuurbeleid, de gemeente faciliteert dit proces met ambtelijke inzet.

Een belangrijke sociaalculturele partner voor ons is ZINiN. ZINiN zorgt voor een breed aanbod van activiteiten en stelt zich ten doel om het culturele, toeristische en recreatieve leven in de gemeente te ondersteunen en stimuleren. Via de subsidieafspraken zijn we in staat om hier een aantal accenten aan te brengen. Hierbij betrekken we de resultaten van de cultuurvisie en het toekomstbeeld dat ZINiN voor ogen heeft. Met ZINiN overleggen we steeds weer welke bijdrage ze kunnen leveren aan het sociaal domein en als ondersteuner van initiatieven op het gebied van cultuur. Bibliotheken dragen bij aan de ontwikkeling van mensen en vervullen een steeds groter wordende sociale functie in de inclusieve samenleving. Persoonlijke ontwikkeling en zelfredzaamheid van mensen staan steeds meer centraal. De bibliotheek functioneert hierin als onderdeel van een keten van maatschappelijke en educatieve organisaties. Zowel in de gemeente, als ook regionaal en landelijk. Een verrassende collectie, fysiek en digitaal, het bieden van faciliteiten, kennismakingsmogelijkheden met nieuwe media en het meewerken aan een programma tegen laaggeletterdheid maken een leven lang lezen en leren mogelijk. Het is van belang dat de bibliotheek zich zo aantrekkelijk mogelijk presenteert aan haar bezoekers. Stabiele, veilige wifi, beleving, een goede collectie tijdschriften en dagbladen kunnen er voor zorgen dat de bibliotheek een ontmoetingsplek voor inwoners is en dat sociale netwerken worden vergroot.

[Streekomroep](#)

Wij staan positief tegenover de voorgenomen fusie van onze lokale omroep Hoi met de lokale omroepen van Wierden, Rijssen-Holten en Hof van Twente. Doel is de oprichting van RTV Reggestreek. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de wens van het Rijk om sterke streekomroepen te vormen die een Lokaal Toereikend Media Aanbod (LTMA) kunnen verzorgen. De gevraagde hogere bijdrage verlenen wij alleen als de andere drie gemeenten dat ook doen, in eerste instantie voor 2019 en 2020. Een evaluatie door RTV Reggestreek (met onder andere een kijk- en luisteronderzoek) in tweede jaar moet duidelijk maken of een Lokaal Toereikend Media Aanbod gerealiseerd kan worden. In 2020 nemen wij een nieuw besluit over al dan niet continueren van de subsidie.

Onderwijshuisvesting

Wij zien de schoolbesturen als onze partners. Wij zetten in 2019 verder in op dit partnerschap. Dit jaar leggen wij daarbij in het bijzonder de nadruk op de huisvesting van leerlingen van voortgezet onderwijs. In 2019 staat namelijk de duurzame onderwijshuisvesting van CSG Reggesteyn nadrukkelijk op de agenda. Als gevolg van demografische ontwikkelingen en herstructurering van opleidingen heeft CSG Reggesteyn de beschikking over te veel vloeroppervlak. Ruimte die niet nodig is voor het onderwijs maar wel exploitatie en onderhoudskosten met zich meebrengt. De investeringen die CSG Reggesteyn op dit punt moet doen, gaan ten koste van het primaire proces: lesgeven aan kinderen. Wij hebben samen met CSG Reggesteyn de ambitie uitgesproken om het vloeroppervlak terug te dringen en onderwijsactiviteiten in onze gemeente te concentreren in één onderwijsgebouw. In 2019 zal, in vervolg op het in het in 2018 ingezette traject, het principebesluit dat eind 2018 wordt genomen, uitgewerkt worden. Hierbij zijn, naast dekking van de kosten, duurzaamheid en energieneutraliteit sleutelbegrippen.

In 2019 wordt de nieuwe onderwijsvoorziening voor VSO De Elimschool opgeleverd en in gebruik genomen. Dat betekent dat de leerlingen geen gebruik meer hoeven te maken van de tijdelijke onderwijshuisvestinglocaties aan het Vederkruid en aan de Luttenbergerweg. In 2019 onderzoeken wij of we de locatie aan het Vederkruid nog voor de onderwijshuisvestingsvoorraad willen behouden. Voor de tijdelijke onderwijslocatie aan de Luttenbergerweg zullen wij de huurovereenkomst beëindigen.

Kinderopvang en voorschoolse educatie

Sinds 2018 is de 'peuterspeelzaal' verdwenen en opgegaan in de harmonisatie voorschoolse educatie. Dit betekent dat de bestaande subsidierelatie met de Stichting Peuterspeelzalen Gemeente Hellendoorn (SPGH) wordt beëindigd. Om de SPGH een redelijke termijn te geven te anticiperen op deze harmonisatie is het jaar 2018 als overgangsjaar beschouwd. In 2019 zal er op het punt van bekostiging van reguliere peuteropvang geen onderscheid meer zijn tussen de SPGH en de andere kinderdagverblijven in de gemeente.

Sommige peuters hebben een extra steuntje in de rug nodig om zonder achterstand aan hun schoolloopbaan te beginnen. Wij zorgen dat de SPGH voorschoolse educatie van voldoende kwaliteit kan bieden, geven criteria voor indicering en monitoren de resultaten. In 2020 krijgen wij naar verwachting de wettelijke taak om per week 16 uur voorschoolse educatie aan te bieden aan peuters met een risico op een onderwijsachterstand. Op dit moment is dat nog 10 uur. Wij ondersteunen deze extra investering in peuters. In 2019 gaan we ons, ter voorbereiding op deze wetswijziging, samen met de SPGH heroriënteren op voorschoolse educatie.

Bij het uitbreiden van het aantal uren voorschoolse educatie nemen ook de middelen toe die wij ontvangen voor onderwijsachterstandenbeleid. Daarvoor wordt met ingang van 2019 gefaseerd over een periode van drie jaar een nieuwe verdeelsystematiek ingevoerd die voor onze gemeente gunstig uitpakt.

Herziening Sport en Beweegnota 2016-2019 'Samen in Beweging'

De huidige Sport en Beweegnota 2016-2019 'Samen in beweging' is op 15 december 2015 vastgesteld door de raad. In 2019 wordt, met inachtneming van de uitgangspunten in het coalitieakkoord "Samen Durven Doen", de evaluatie en actualisatie van het sport en beweegbeleid 2016-2019 opgepakt.

BLOS

In 2019 starten we met het proces dat als doel heeft het versterken van de positie van de BLOS. We kijken daarbij enerzijds naar de wisselwerking tussen de raad en de BLOS en hoe die verbeterd kan worden, en anderzijds naar de samenwerking tussen verenigingen en de BLOS, en wat daar beter kan.

Onderzoek haalbaarheid meerjarige tariefafspraken

De BLOS is gevraagd in 2019 de haalbaarheid van invoering van meerjarige tariefafspraken te beoordelen. Daarnaast gaat de BLOS zelf in 2019 onderzoek doen naar de huidige berekening van de seizoentarieven gemeentelijk buitensportaccommodaties en neemt de uitkomsten hiervan mee bij het voorstel voor de tarieven 2020 en volgende jaren. Aanleiding hiervoor is dat er in de afgelopen jaren activiteiten door de buitensportverenigingen zijn ontwikkeld voor doelgroepen die niet binnen het huidige systeem van berekening van de seizoentarieven zijn meegenomen. Voorbeelden hiervan zijn de F-league, 45+-voetbal en walking football. Daarnaast is sprake van sportparken met en zonder kunstgrasvelden. Beoordeeld wordt wat de effecten hiervan zijn op de gebruiksmogelijkheden en of daarmee in de tariefstelling rekening moet worden gehouden.

Kunstgrasvelden

In 2018 besloot u tot versnelde aanleg van vier kunstgrasvelden. Na de aanleg van de vier kunstgrasvelden in 2018 zijn er 3 sportparken met en 5 sportparken zonder kunstgrasvelden. Tegelijkertijd nam de gemeenteraad een motie aan over vervolgacties voor de beoordeling van de mogelijkheden en haalbaarheid van kunstgrasvelden voor alle sportverenigingen met buitensportaccommodaties. Deze vervolgacties worden in 2019 afgerond. Het gaat o.a. om nader onderzoek naar bestaand toetsingsbeleid voor de aanleg van kunstgrasvelden.

Op 3 juli 2018 zijn de uitkomsten van het verkennend onderzoek van RIVM en STOWA gepresenteerd ten aanzien van rubberkorrels op bestaande kunstgrasvelden. De resultaten laten zien dat:

- er mogelijk milieueffecten zijn vanwege toepassing van rubbergranulaat;
- de milieueffecten vanwege de aard en omvang niet leiden tot onaanvaardbare risico's voor mensen of huisdieren.

De staatssecretaris van het ministerie van I&W heeft aangekondigd met o.a. betrokken organisaties te gaan bekijken of bij velden die al langer in gebruik zijn (van voor 2010) nader onderzoek naar mogelijke effecten noodzakelijk is. Verder wil de staatssecretaris in het najaar 2018 met bevoegde overheden en andere betrokken organisaties nagaan hoe de milieueffecten zijn te voorkomen of tenminste zijn te verkleinen.

Wij gaan in 2019 de uitkomsten van het verkennend onderzoek en vervolgstappen nader bestuderen en beoordelen in relatie tot mogelijke effecten voor gebruik en aanpassing van de bestaande kunstgrasvelden met rubbergranulaat in onze gemeente.

Versterking van duurzaam beheer is inmiddels een vast uitgangspunt bij het beheer en de exploitatie van de gemeentelijke sportaccommodaties. Waar de gelegenheid zich voordoet benutten we de mogelijkheden tot energiebesparing met inzet van rijks, en/of provinciale subsidies en zoveel mogelijk gecombineerd met werkzaamheden in het onderhouds en investeringsprogramma.

In 2018 zijn LED-installaties gerealiseerd bij de aanleg van de vier nieuwe kunstgrasvelden en is een haalbaarheidsonderzoek gestart voor wat betreft realisatie LED-verlichting op alle gemeentelijke buitensportaccommodaties. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek worden nadere acties ingepland.

Was- en kleedruimten NKC'51

Beoordeeld wordt of korfbalvereniging NKC'51 op sportpark Gagelman recht heeft op een bijdrage voor twee nieuwe was- en kleedruimten.

Nieuwe fietscrossbaan

In de tweede helft van 2018 worden de inpassingsmogelijkheden van de baan op het huidig perceel duidelijk en wordt het bodemonderzoek afgerond. Bij een positieve uitkomst pakken we in 2019 de realisatie op.

Atletiekaccommodatie

In 2022 is de toplaag van de atletiekbaan bijna 25 jaar oud. In het kader van nieuw beleid 2019-2022 is voor-

gesteld om voor de renovatie een bedrag van € 450.000,- op te nemen voor vervanging van die toplaag. De kosten voor alleen vervanging van de toplaag worden ingeschat op € 350.000,-. Maar een risico is de staat van het asfalt na verwijdering van de toplaag. Wanneer die ook gerenoveerd moet worden, moeten we rekening houden met extra kosten van € 100.000,-. In 2018 heeft een nulmeting van de huidige atletiekbaan plaatsgevonden. Deze nulmeting heeft duidelijkheid gegeven over o.a. de conditie van de huidige baan, over welke maatregelen nodig zijn en de termijn waarbinnen de baan gerenoveerd moet worden. Op basis van een eerste beoordeling van de nulmeting is het advies om de toplaag al in 2020 te vervangen. In 2019 bereiden we een voorstel voor.

Vervanging toplaag De Plakke

De toplaag van de kunstgras sport en spelvoorziening De Plakke in Haarle dient in 2019 vervangen te worden. Verschillende verenigingen uit Haarle hebben aangegeven ideeën te hebben over een gezamenlijke aangepaste invulling van de vervanging. De voorbereiding en uitvoering zal in 2019 in overleg en samenwerking met de verenigingen plaatsvinden.

Fit aan 't Werk

In 2018 is vanuit lokaal gezondheids, participatie en sport- en beweegbeleid, gestart met de pilot 'Fit aan 't Werk'. Deze pilot is een intensiever programma dan het bestaande project Sporten 't Werk. Het doel is om de zelfredzaamheid en participatie van uitkeringsgerechtigden te vergroten en een duurzame bijdrage te leveren aan de toeleiding naar werk, regulier sport- en beweegaanbod en een gezonde leefstijl. De totale kosten van 'Fit aan 't Werk' zijn geraamd op afgerond € 33.000,- en vanuit een integrale aanpak is de financiële dekking evenredig verdeeld over hiervoor genoemde beleidsterreinen. In 2018 maakte de pilot onderdeel uit van het Wmo-project "Zorg voor Sport en Bewegen", waarvoor de gemeente t/m 2018 subsidie ontvangt van de provincie Overijssel. Op basis van de eerste ervaringen wordt, vergelijkbaar met het project Sporten 't Werk ook bij dit project positief maatschappelijk en financieel effect verwacht. De doorlooptijd van het project is echter in 2018 nog te kort om die conclusie al te trekken. Om dit project in 2019 voort te zetten is hiervoor eenmalig een bedrag van € 11.000,- opgenomen. In 2019 wordt het project geëvalueerd en op basis van de resultaten een advies opgesteld voor het vervolg.

Sport en bewegen en Twentse visie

Samen met de andere 13 Twentse gemeenten is eind 2017 een gezamenlijke visie op sport en bewegen in Twente ontwikkeld. De visie "Regionale samenwerking is Noaberschap vanuit eigen kracht" is in december 2017 door alle 14 colleges vastgesteld. De visie gaat uit van het standpunt dat sport en bewegen een bindend element is in de Twentse samenleving en belangrijk voor vitale en gezonde inwoners. De visie is vertaald naar 5 thema's die nader onderzocht, uitgewerkt en uitgevoerd moeten worden. Die thema's zijn:

1. meedoen door kwetsbare groepen / gehandicaptensport;
2. herkenning, ontwikkeling en ondersteuning van talent;
3. evenementen;
4. sportaccommodaties met bovenlokale uitstraling en gebruiksfunctie;
5. sport en bewegen voor een vitale en gezonde samenleving.

Voor uitwerking, onderzoek en uitvoering van de thema's binnen de Twentse visie en samenwerking met de provincie is budget voor co-financiering opgenomen.

Het Ravijn - zwem sport zorg -

In 2019 worden de "ledwall" in het wedstrijdbad en het aangesloten narrow casting systeem (o.a. communicatieschermen) voor de gehele accommodatie vervangen.

Per 1 januari 2019 wordt de ruimte op de begane grond (waar nu de sport- en speluitleen is gevestigd) voor drie jaar verhuurd aan Columbus Junior voor het vestigen van een buiten-schoolse opvang. De sport- en speluitleen blijft gehandhaafd en wordt intern verplaatst.

In september 2017 hebben wij besloten als gemeente de regie te nemen bij de invulling van de horecafunctie in Het Ravijn - zwem sport zorg -. In 2018 zijn al de nodige stappen gezet voor verdere invulling van de

horeca, onder meer door het aangaan van samenwerking met andere organisaties als sportverenigingen (hoofdgebruikers) en aanbieders van dagbesteding. Dit heeft geleid tot een positief resultaat. Uitgangspunt is dat in 2018 een besluit wordt genomen over de definitieve invulling van de organisatie en exploitatie.

We plegen extra inzet op het verduurzamen en het verlagen van het energieverbruik van Het Ravijn - zwem sport zorg -, in 2019 worden er zonnepanelen geïnstalleerd

Wat het kost

bedragen x € 1.000				
03 Onderwijs Cultuur en sport - Wat mag het kosten?	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
42000 Onderwijshuisvesting	- 1.286	- 1.273	- 1.259	- 1.240
43000 Algemeen voorschools- en onderwijsbeleid	- 431	- 431	- 430	- 429
43010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 106	- 108	- 109	- 109
43020 Leerlingenvervoer	- 541	- 541	- 538	- 537
43030 Peuteropvang	- 210	- 221	- 239	- 239
51000 Algemeen sportbeleid	- 459	- 455	- 454	- 458
51010 Het Ravijn-zwem sport zorg - sport technisch	- 863	- 868	- 869	- 868
52000 exploitatie sportaccommodaties	- 1.292	- 1.316	- 1.331	- 1.336
52010 Het Ravijn - zwem sport zorg - onderhoud accommodatie	- 1.598	- 1.589	- 1.569	- 1.551
52020 Onderhoud sport accommodaties	- 413	- 410	- 407	- 404
53000 Kunst en Cultuur	- 1.547	- 1.535	- 1.501	- 1.497
53010 Muziekschool	- 63	- 63	- 63	- 63
53020 Evenementen	- 25	- 25	- 25	- 25
53030 Overig vormings- en ontwikkelingswerk	- 1	- 1	- 1	- 1
54000 Musea / expositieruimten	- 8	- 8	- 8	- 8
55000 Monumentenzorg	- 30	- 30	- 30	- 30
55010 Beheer monumentaal vastgoed	- 28	- 28	- 28	- 28
56000 Bibliotheek	- 1.462	- 1.456	- 1.474	- 1.472
56010 Lokale omroep	- 49	- 49	- 48	- 48
Totaal Lasten	- 10.415	- 10.409	- 10.386	- 10.343
Baten				
42000 Onderwijshuisvesting	10	10	10	10
43000 Algemeen voorschools- en onderwijsbeleid	40	40	40	40
43010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	20	20	20	20
43020 Leerlingenvervoer	4	4	4	4
51000 Algemeen sportbeleid	26	26	26	26
51010 Het Ravijn-zwem sport zorg - sport technisch	739	739	739	739
52000 exploitatie sportaccommodaties	705	705	705	705
52010 Het Ravijn - zwem sport zorg - onderhoud accommodatie	9	9	9	9
52020 Onderhoud sport accommodaties	-	-	-	-
53000 Kunst en Cultuur	676	676	624	624
53010 Muziekschool	-	-	-	-
54000 Musea / expositieruimten	-	-	-	-
55010 Beheer monumentaal vastgoed	4	4	4	4
56000 Bibliotheek	455	455	455	455
56010 Lokale omroep	13	13	13	13
Totaal Baten	2.702	2.702	2.650	2.650
Saldo van baten en lasten	- 7.713	- 7.706	- 7.736	- 7.694
Mutatie reserves				
Toevoegingen	-	-	-	-
Mutatie reserves	-	-	-	-
Resultaat	- 7.713	- 7.706	- 7.736	- 7.694

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De VNG heeft in maart 2018 gemeenten geadviseerd om de normbedragen voor de nieuwbouw van scholen te verhogen, maar heeft dit nog niet verwerkt in de modelverordeningen. Omdat wij de modelverordening volgen moet ook de gemeente Hellendoorn vervolgens nog de eigen verordening aanpassen. Tegelijkertijd heeft het VNG-bestuur opdracht gegeven te onderzoeken of er ook compensatie van de Rijksoverheid noodzakelijk is. De combinatie van deze ontwikkelingen betekent dat we in deze begroting wel de ontwikkeling noemen, maar er nog geen financiële gevolgen kunnen worden berekend. Overigens staan er binnen de periode 2019 – 2022 geen bedragen opgenomen voor nieuw te bouwen scholen. De Vso Elimschool wordt in 2019 in gebruik genomen, maar de beschikking daarvoor is al veel eerder afgegeven. Voor Reggesteyn hebben we met ingang van 2018 geld vrijgemaakt binnen de gemeentebegroting, om alvast toe te kunnen groeien naar centralisatie van de huisvesting, al is er geen besluit genomen of dit nieuwbouw of renovatie inhoudt.

Nu er steeds meer ervaring is met kunstgrasvelden blijkt dat de levensduur korter is dan dat we in eerste instantie dachten. Zowel in onze begroting als in het Meerjareninvesteringsplan moeten we rekening houden met snellere vervanging van een toplaag. De afschrijvingstermijn hebben we van 15 jaar naar 10 jaar gebracht. De nadelige gevolgen van deze noodzakelijke aanpassing hebben we meegenomen in deze begroting.

De aanleg van 2 kunstgras voetbalvelden op sportpark De Voordam in Hellendoorn heeft in 2012 plaatsgevonden. De verwachting is dat beide toplagen gerenoveerd moeten worden in 2022. Hiervoor hebben we € 500.000,- opgenomen in de begroting.

Voor de renovatie van de toplaag op kunstgrasveld 1 van sportpark Smidserve hebben we voor 2021 € 250.000,- opgenomen. Ook hiervoor geldt dat dit nu is gebaseerd op de hierziene afschrijvingstermijn van 10 jaar.

Bij de realisatie van de atletiekbaan in 1998 zijn er afspraken gemaakt tussen atletiekvereniging Athletics en de gemeente over de verantwoordelijkheden terzake. De gemeente is verantwoordelijk voor renovatie c.q. vervanging van de toplaag. In 2022 is de toplaag bijna 25 jaar oud en aan vervanging toe. De kosten voor vervanging van de toplaag en het asfalt na verwijdering van de toplaag worden geschat op € 450.000,-

BBN Adviseurs heeft in onze opdracht een meerjarenonderhoudsprognose en –inventarisatie opgesteld voor de apparatuur in de horeca in Het Ravijn –zwem sport zorg-. Hieruit blijkt dat een groot deel van de keukeninventaris in 2022 dan 11 jaar oud is en volledig is afgeschreven. De kosten van vervanging bedragen € 84.000,-

Programma 4: Mobiliteit en bereikbaarheid

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Wethouder dhr. D.R.J. op den Dries / wethouder dhr. J.J. Beintema
Ambtelijk: Teamhoofd dhr. E. Weusink (Openbare werken)
Teamhoofd dhr. V. Rodijk (Riolering, verkeer en vervoer)

Inleiding

Hellendoorn is redelijk goed bereikbaar, toegankelijk, veilig en schoon. Dat willen we graag zo houden en waar nodig en mogelijk verbeteren omdat een aantrekkelijke woonomgeving een positieve invloed heeft op de vitaliteit van de kernen en op het woongenot en het leefplezier van de mensen in die kernen.

We willen niet alleen bereikbaar zijn met de auto, maar ook op de fiets en met het openbaar vervoer. En de openbare ruimte is voor iedereen aantrekkelijk. 'Voor iedereen' betekent met oog voor jong en oud, voor mensen met en zonder beperkingen en denkend en handelend vanuit het besef dat mannen en vrouwen de openbare ruimte soms anders ervaren. Kortom, de gedachte van een 'inclusieve samenleving' bepaalt onze visie op de openbare ruimte. Om daar invulling aan te geven richten we de openbare ruimte zo veel mogelijk, in co-creatie, samen met onze inwoners in.

De veiligheid of veiligheidsbeleving van onze inwoners krijgt ruim aandacht. Samen met de partners op dit terrein geven we de verkeersveiligheid bijzondere aandacht, met name waar het kwetsbare verkeersdeelnemers (fietsers en voetgangers) betreft.

De gemeente onderhoudt de openbare ruimte om die heel, veilig en schoon te houden. Dit onderhoud voeren we zoveel mogelijk uit in combinatie met bijvoorbeeld noodzakelijke werkzaamheden aan de riolering. Dat werkt kostenbesparend. Riolering helpt de gemeente schoon en zoveel mogelijk droog te houden. Door de gevolgen van de klimaatverandering wordt dat laatste steeds urgenter. Het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) vormt de basis voor onze activiteiten op dit gebied. Niet alleen het inzamelen en afvoeren van afval- en regenwater, maar ook het langer vasthouden van regenwater (om verdroging tegen te gaan) en de zorg voor het grondwater beschouwen we als onze verantwoordelijkheid.

Kaderstellende nota's

- Mobiliteitsvisie gemeente Hellendoorn 2018-2030 (18INT01932)
- Parkeernota (2009) en evaluatie betaald parkeren (2013)
- Verkeersveiligheidsplan 2012-2015 (BAVO) (2012) (12INT00850)
- Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP4) (2015)
- Gladheidsbestrijdingsplan (2016)
- Waterplan Hellendoorn (2007)
- Duurzaam beheer openbare verlichting 2016-2020 (2016 16INT01911)
- Onderhoudsplan bruggen en tunnels (2012, 12INT01912)
- Fietsstructuurplan 2014-2025 (2013 13INT02201)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> Verduurzamen van de mobiliteit en het vergroten van de verkeersveiligheid met name voor kwetsbare weggebruikers, zoals fietsers en voetgangers 	4.01 We actualiseren het fietsstructuurplan.
<ul style="list-style-type: none"> Alle scholen hebben een veilige schoolomgeving. 	4.03 We stellen een verkeersveiligheidsplan op. 4.04 Met de inwoners van Haarle Noord zoeken we naar een goede oplossing voor de verbinding van Haarle Noord met Haarle.
<ul style="list-style-type: none"> Optimalisering van de bereikbaarheid van Oost naar West en van Noord naar Zuid. 	4.06 Realiseren van de Noordzuidverbinding tussen Hellendoorn en Hulslen waarbij we de rotonde Helmkruidlaan-Baron van Sternbachlaan betrekken. 4.07 De ontwikkelingen rondom Marsroute N35 in samenhang bekijken met de kruispunten bij Haarle.
<ul style="list-style-type: none"> We gaan zorgen dat er 10% meer gefietst wordt. 	4.09 We stellen de visie vast ten aanzien van het project De Nieuwe Verbindingen. 4.10 Uitvoeren van de brede variant van het project De Nieuwe Verbindingen met twee fietsbruggen, inclusief uitvoering met extra aandacht voor verbinding van de Paarse Poort naar het centrum van Nijverdal en de F35.
<ul style="list-style-type: none"> Het openbaar vervoer moet zodanig zijn georganiseerd dat het een volwaardiger alternatief voor de auto is. 	4.11 We onderzoeken waar winst te behalen is door doelgroepenvervoer in het openbaar vervoer te integreren. 4.12 We zetten in op een intercityfrequentie van 2x per uur zowel richting Zwolle als richting Enschede.
<ul style="list-style-type: none"> Garanderen van bereikbaarheid en zorgen voor een goed en veilig wegennet 	4.13 O.b.v. nieuwe weginspectie actualiseren we het meerjarig onderhoudsplan. 4.14 Uitvoeren onderhoudsprogramma 2019 en inlopen van achterstallig onderhoud. 4.15 Kleinschalig onderhoud bij diverse bruggen. 4.16 Vervanging openbare verlichting Kruidenwijk. 4.17 Onderzoek vervanging verkeersregelinstantie G. van der Muelenweg. 4.18 Reconstructie kruispunt Constantijnstraat-Parallelweg.
<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering maatregelen GRP4 (2016-2020) 	4.19 Vervanging riolering Rijssensestraat. 4.20 Aanleg regenwaterriool Salomonsonstraat Hoge Dijkje. 4.21 Vervanging riolering Karel Doormanweg.

Wat we gaan doen

Aanleg Noordzuidverbinding

De Noordzuidverbinding loopt van de Wierdensestraat in Nijverdal tot de Ommerweg in Hellendoorn. Deze weg is bedoeld voor de afwikkeling van het noord-zuidverkeer en het verkeer van en naar de bedrijventerreinen Nijverdal Noord (Ten Cate) en 't Lochter. De Noordzuidverbinding is noodzakelijk voor de leefbaarheid en de bereikbaarheid in met name Hellendoorn en Hulslen. De verbinding sluit aan op Rijksweg 35 en zorgt er in de toekomst voor dat het doorgaande verkeer niet meer door het centrum van Hellendoorn en Hulslen gaat.

De tracédelen Hellendoorn en Hulslen moeten nog worden aangelegd. Nadat een definitieve keuze voor die tracés is gemaakt/bevestigd starten we met de uitwerking.

De Nieuwe Verbindingen

Rondom de N35 tussen het centrum van Nijverdal en Haarle spelen diverse projecten en ambities die in meer of mindere mate raakvlakken hebben met elkaar. Door deze projecten waar mogelijk te verbinden en/of slim te faseren, kunnen kansen en meerwaarde worden gecreëerd die extra kwaliteit opleveren. Door een

goede coördinatie en het zoeken naar inhoudelijke en procesmatige verbindingen tussen diverse lopende projecten, initiatieven en ambities rondom N35 en de Paarse Poort (o.a. verkeersveiligheid N35, de langzaam verkeerroutes op de Sallandse Heuvelrug, fietssnelweg F35, herinrichting Grotestraat en Landmark Overijssel) kunnen we maximale synergie bereiken, leidend tot een inhoudelijke meerwaarde en/of financiële voordelen. De directe doelstellingen van de afzonderlijke projecten/ initiatieven – en daarmee indirect ook van het totaal van De Nieuwe Verbindingen zijn:

- Verbeteren verkeersveiligheid (N35 en fietssnelweg F35).
- Stimuleren gebruik fiets (fietssnelweg F35).
- Versterken recreatie en toerisme (versterken Sallandse Heuvelrug en Landmark Overijssel).
- Terugdringen uitstoot CO2 en NOx (fietssnelweg F35).
- Versterken lokale economie (fietssnelweg F35, versterken Sallandse Heuvelrug en Landmark Overijssel).
- Stimuleren welzijn en gezondheid (fietssnelweg F35).
- Versterken routestructuren van en naar de Paarse Poort.
- Versterken routestructuren tussen de kernen Nijverdal en Haarle.
- Verbeteren van de 'noord-zuid' verbindingen voor langzaam verkeer.
- Uitbouwen en versterken steunpunt de Paarse Poort.

Fietssnelweg F35

De Fietssnelweg verbindt steden en dorpen, bedrijventerreinen en recreatiegebieden met elkaar. De fietssnelweg zorgt voor een betere, snellere en veiliger bereikbaarheid per fiets. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan een duurzamer verkeer- en vervoersysteem. Het grootste deel van de fietssnelweg op Hellendoorns grondgebied is al klaar en in gebruik. Het gedeelte tussen Het Ravijn - zwem sport zorg - en de Paarse Poort is nog niet gereed en maakt nu deel uit van het project De Nieuwe Verbindingen.

Onderhoud wegen en bruggen

Bereikbaarheid garanderen is een kerntaak van de gemeente. Onze inwoners, maar ook bezoekers moeten op een goede en veilige manier hun plek van bestemming kunnen bereiken. Degelijk onderhoud van wegen en paden is daarom van belang. Voor het wegenonderhoud is vanaf 2016 in een jaarlijkse storting in de voorziening van € 1,13 miljoen voorzien voor cyclisch onderhoud en in 2017 is een meerjaren- onderhoudsplan opgesteld. Met deze voorziening proberen we het wegenonderhoud weer op het gewenste niveau te krijgen en het achterstallig onderhoud in te lopen.

In 2019 gaan we bij diverse bruggen en tunnels kleinschalig onderhoud uitvoeren.

Openbare verlichting

In 2019 wordt conform het meerjarenprogramma de verlichting in de Kruidenwijk vervangen. De toepassing van duurzame LED-verlichting levert niet alleen een besparing op het energieverbruik op, maar vraagt ook minder onderhoud en resulteert in een beter verlichtingsniveau. Daar waar mogelijk willen we lichtmasten weghalen en door toepassing van dimmers de lichthinder verminderen.

Straatreiniging

Schone en nette straten dragen bij aan de sociale veiligheid van onze inwoners. Daarom beheren we onze wegen goed. Door onder andere de inzet van een extra veegwagen willen wij onkruidgroei voorkomen c.q. bestrijden, maar tevens de afvoer van regenwater van de rijbaan naar de riolering verbeteren waardoor er minder hinder ontstaat bij hevige regenval.

Verkeersregelinstanties

Diverse verkeersregelinstanties naderen het einde van hun levensduur. Voordat de regelautomaat, de masten en armaturen verantwoord vervangen kunnen worden, moet onderzoek worden gedaan naar de verkeersstromen. De verkeersregeling wordt dan afgestemd op de meest recente verkeersintensiteiten en de meest recente verkeersprognoses. In 2019 wordt onderzoek gedaan naar de verkeersregelinstantie in de G. van der Muelenweg ter hoogte van Ten Cate. Op basis daarvan wordt bepaald of de instantie moet worden vervangen of dat er alternatieve maatregelen mogelijk zijn.

Verkeersveiligheid

Jaarlijks wordt de ontwikkeling van de verkeersveiligheid gevolgd. Hieruit blijkt dat er plekken zijn waarop meer ongevallen plaatsvinden dan op andere. Dat is het geval op de kruising Constantijnstraat-Parallelweg en de kruising Parallelweg-Kerkstraat. In 2019 zal het kruispunt Constantijnstraat-Parallelweg veiliger worden gemaakt, direct in aansluiting op de realisatie van het bouwplan dat in ontwikkeling is voor de westzijde van de Markt. De locatie kruising Parallelweg-Kerkstraat maakt onderdeel uit van een nieuw verkeersveiligheidsplan dat wordt opgesteld.

Verkeerseducatie is één van de speerpunten binnen ons verkeersveiligheidsbeleid. Per leeftijdscategorie bepalen we wat nodig is en wat tot het beste resultaat leidt. We werken daarvoor nauw samen met de politie, Veilig Verkeer Nederland, de Fietzersbond en sinds kort ook structureel met de werkgroep Bereikbaarheid en Toegankelijkheid van de WMO-raad. In 2019 bieden we de volgende cursussen aan: verkeersquiz, verkeersexamen, dode hoek, rijbewijs op herhaling, caravankeuring, fietsvaardigheidstraining. Daarnaast bieden we scholen de gelegenheid hun lesmateriaal up-to-date te houden en faciliteren we verkeersouders. In 2019 zal aan drie scholen het verkeersveiligheidslabel worden uitgereikt.

N35: Nijverdal-Wierden en Nijverdal-Haarle-Wijthmen

Wij zetten ons onverminderd in voor een goede verbinding van Nijverdal met Zwolle enerzijds en Twente anderzijds. Directoraat Generaal Milieu en Infrastructuur (DGMI), Rijkswaterstaat, provincie Overijssel, Regio Twente en de gemeenten Wierden en Hellendoorn zijn in 2016 gestart met de Tracé/MER-studie voor 2x2 rijstroken op het gedeelte Nijverdal-Wierden van de N35. Deze Tracé/MER-studie resulteert in november 2018 tot een Tracébesluit. In 2019 volgt de aanbestedingsprocedure, waarna vervolgens in de periode 2020-2022 de aanleg van de weg gepland staat.

Voor het traject Nijverdal-Haarle-Wijthmen heeft Rijkswaterstaat € 15 miljoen beschikbaar om relatief kleinschalige maatregelen te treffen, zodat dit wegdeel veilig kan blijven functioneren, totdat er een opwaardering naar een volwaardige autoweg komt. Binnen dit project vallen op het grondgebied van de gemeente Hellendoorn de twee kruisingen bij Haarle, uitgevoerd door Rijkswaterstaat en het deel tussen Nijverdal West en de Tunnelweg, uitgevoerd door de gemeente Hellendoorn in opdracht van Rijkswaterstaat. De concrete verkeersmaatregelen krijgen momenteel vorm en inhoud. In 2019 start de uitvoering van de eerste maatregelen.

De N35 is een belangrijke weg in de route Zwolle - Enschede - Munster. In de Marsroute N35 is de ambitie uitgesproken deze weg tussen Wierden en Zwolle als een autoweg met 2x2 rijstroken en een maximale snelheid van 100 km/u uit te voeren. Na de aanleg van het gedeelte Nijverdal - Wierden en Zwolle - Wijthmen ontbreekt daarin alleen nog het gedeelte Wijthmen - Nijverdal. Samen met de provincie willen wij ons inzetten om ook dit gedeelte als volwaardige autoweg 2x2 100 km/u met ongelijkvloerse kruisingen en aansluitingen uitgevoerd te krijgen.

Openbaar vervoer

Per 4 maart 2018 rijdt er, deels ter vervanging van lijn 96 tussen station Nijverdal en Hellendoorn, een buurtbus. Deze lijn voldoet aan de verwachting en vervoert momenteel ongeveer 1000 reizigers per maand. Samen met provincie Overijssel en gemeente Ommen zullen we onderzoeken of het haalbaar is de lijn door te trekken naar Ommen.

De nieuwe buurtbus, lijn 597, rijdt net als buurtbuslijn 594 door Hellendoorn. In 2019 wordt gekeken waar de lijnen elkaar kunnen versterken zodat meer reizigers beter bediend worden.

Stimuleren duurzaam vervoer

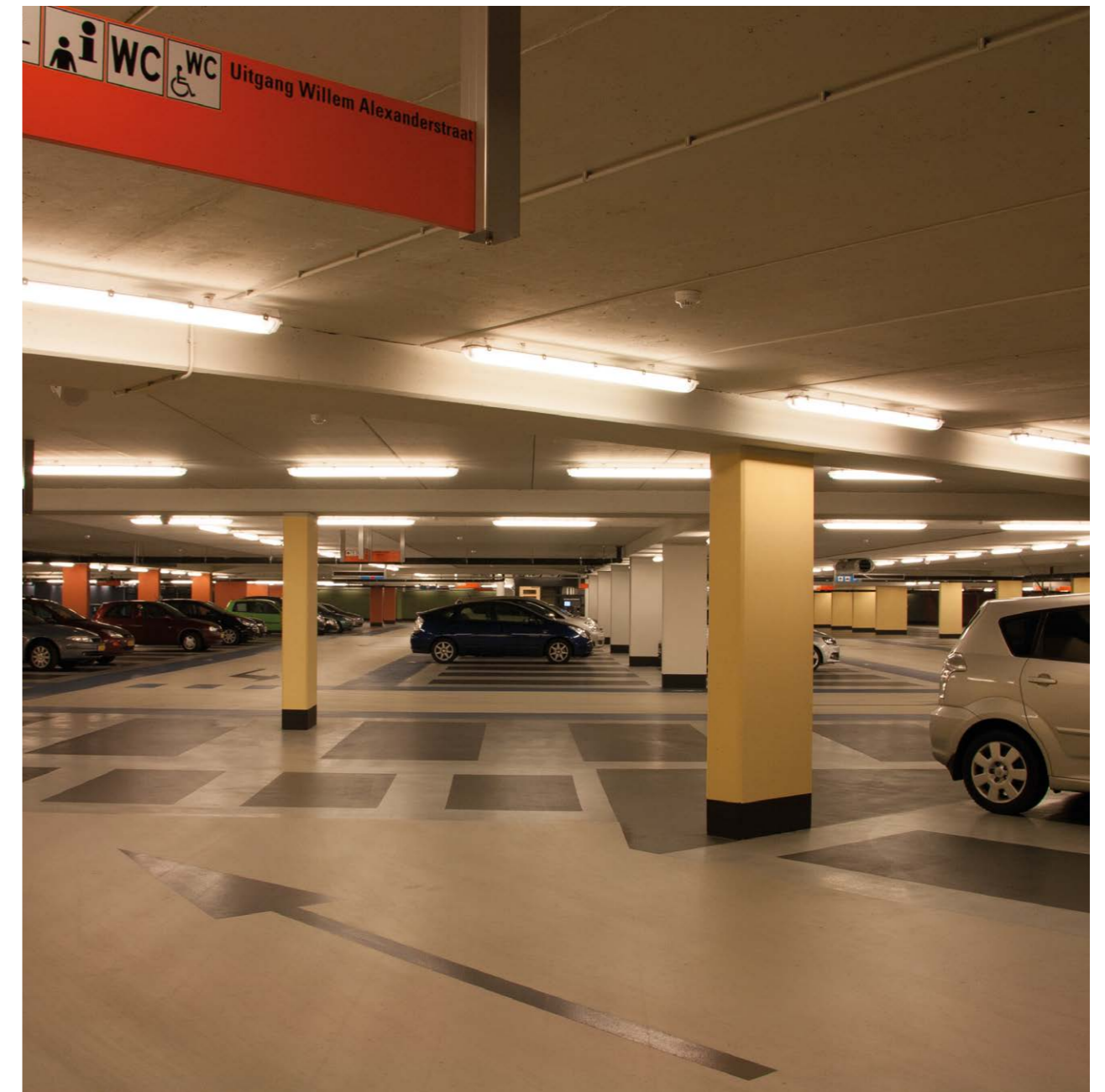
Er rijden steeds meer elektrische auto's en plug-in hybride auto's over de Nederlandse wegen. Om deze auto's op te kunnen laden moet het netwerk van oplaadpunten worden uitgebreid. We hebben daarvoor een overeenkomst gesloten met een marktpartij. Deze markt is sterk in ontwikkeling. Die ontwikkelingen volgen we op de voet, samen met de provincie en andere gemeenten. In het kader van de revitalisering van bedrij-

venpark 't Lochter is, samen met Twente Mobiel, een programma gestart om het fietsgebruik naar het werk te stimuleren. Binnen dit door de provincie gesubsidieerde programma is het mogelijk dat e-bikes worden gekocht voor het woon- werkverkeer.

Parkeren

Om de veiligheid en leefbaarheid in de kernen van de gemeente te waarborgen mag er (Daarle uitgezonderd) binnen de bebouwde kom niet geparkeerd worden door vrachtwagens. Om die vrachtwagens een plek te geven is een onderzoek gaande om te zien of er nabij 't Lochter en de N35 een truckparking met carpoolplaats te realiseren is. Hiermee kan ook worden voorzien in een verbetering van de veiligheid op het bedrijventerrein, doordat er 's avonds en in de weekenden geen vrachtwagens meer op de openbare weg geparkeerd staan. Daarnaast kan een carpoolplaats het gezamenlijk reizen van huis naar werk en terug stimuleren.

In het centrum van Nijverdal kan, met uitzondering van de parkeergarage, gratis geparkeerd worden. Wel is op sommige locaties een blauwe parkeerschijf nodig. We gaan onderzoeken of het aantal parkeerproducten voor de parkeergarage kan worden uitgebreid.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

04 Mobiliteit en bereikbaarheid - Wat mag het kosten?	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
21000 Aanleg en reconstructie wegen	- 1.245	- 1.398	- 1.440	- 4.383
21010 Wegbeheer algemeen	- 778	- 775	- 818	- 808
21020 Onderhoud verhardingen	- 1.488	- 1.488	- 1.490	- 1.493
21030 Bermen en sloten	- 656	- 658	- 656	- 669
21040 Straatreiniging	- 630	- 606	- 682	- 682
21050 Gladheidsbestrijding	- 126	- 127	- 128	- 123
21060 Straatmeubilair	- 145	- 145	- 145	- 145
21070 Verkeer	- 271	- 288	- 300	- 308
21080 Verkeerseducatie	- 49	- 49	- 49	- 49
22000 Parkeren	- 655	- 655	- 654	- 653
25000 Openbaar vervoer	- 281	- 277	- 273	- 269
72000 Ontwikkeling GRP	- 1.921	- 1.992	- 1.970	- 1.970
72010 Aanleg, beheer en onderhoud riolering	- 987	- 965	- 991	- 993
72030 Inkomsten rioolheffing	- 8	- 8	- 8	- 8
Totaal Lasten	- 9.240	- 9.429	- 9.603	- 12.553
Baten				
21000 Aanleg en reconstructie wegen	-	-	-	-
21010 Wegbeheer algemeen	40	40	40	40
21020 Onderhoud verhardingen	-	-	-	-
21030 Bermen en sloten	-	-	-	-
21040 Straatreiniging	1	1	1	1
21050 Gladheidsbestrijding	-	-	-	-
21060 Straatmeubilair	-	-	-	-
21070 Verkeer	-	-	-	-
21080 Verkeerseducatie	37	37	37	37
22000 Parkeren	29	29	29	29
25000 Openbaar vervoer	33	33	33	33
72000 Ontwikkeling GRP	- 90	- 112	- 148	- 235
72010 Aanleg, beheer en onderhoud riolering	19	19	19	19
72030 Inkomsten rioolheffing	4.218	4.298	4.380	4.464
Totaal Baten	4.287	4.345	4.391	4.387
Saldo van baten en lasten	- 4.952	- 5.084	- 5.212	- 8.166
Mutatie reserves				
Toevoegingen	- 60	- 130	- 129	- 120
Onttrekkingen	3	-	-	2.800
Mutatie reserves	- 57	- 130	- 129	2.680
Resultaat	- 5.010	- 5.214	- 5.341	- 5.486

Belangrijke financiële ontwikkelingen

In 2022 zijn de uitgaven voor de garantstellingen voor de bijdrage in het kruispunt bij Haarle en de bijdrage in de ongelijkvloerse kruisingen in de N35 Wierden- Nijverdal voorzien. Een deel van deze kosten (€ 2,8 miljoen) wordt uit de hiervoor bestemde reserve gehaald. Een deel van de garantstellingen (€ 1.200.000,-) wordt in 25 jaar afgeschreven.

Jaarlijks worden de vervangingsinvesteringen voor het investeringsprogramma wegen, het gemeentelijke rioleringsplan (GRP 4) en tractiemiddelen opgenomen. Daarnaast is voor 2022 een investeringsbedrag opgenomen voor het klimaatprogramma water (Hemelwaterzorgplicht).

In de begroting zijn de oorspronkelijke ramingen voor de Noordzuidverbinding, tracédelen Hellendoorn en Hulsen opgenomen. De volledige kapitaallasten hiervan zullen pas in 2023 in dit programma zichtbaar worden. Ter dekking van de toekomstige lasten is in programma 6 een stelpost voor 2022 opgenomen om de stijging in 2023 ten opzichte van 2022 op te vangen.

Bij de revitalisering van 't Lochter I en II zijn diverse percelen die in gebruik waren bij bedrijven, teruggekomen naar de gemeente. Voor een groenere uitstraling van het bedrijventerrein is gras vervangen door heesters. Dit vergt een intensiever onderhoud. Vanaf 2021 is er een extra jaarlijks onderhouds budget van € 26.000,- benodigd.

In 2021 wordt een NEN-keuring voor de openbare verlichting geraamd (€ 20.000,-). Hier was in de vorige meerjarenraming nog geen rekening gehouden. De keuring is noodzakelijk voor het garanderen van de veiligheid van de openbare verlichting.

Bij diverse onderhoudswerkzaamheden komt grond vrij, met name bermgrond. Deze grond mag niet worden samengevoegd of hergebruikt. Aangezien er geen gemeentelijk gronddepot beschikbaar is, moet de grond worden afgevoerd naar de Grondbank Almelo. De jaarlijkse kosten hiervoor zijn € 40.000,-.

Programma 5: Woon en leefomgeving

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Wethouder mevr. G.J. Overmeen - Bakhuis
Wethouder dhr. D.R.J. op den Dries
Wethouder dhr. J. Beintema

Ambtelijk: Teamhoofd dhr. E. Weusink (Openbare werken)
Teamhoofd dhr. V. Rodijk (Ruimtelijke ordening)
Teamhoofd dhr. P. van der Steen (Vergunningen, toezicht en duurzaamheid)

Inleiding

De gemeente Hellendoorn is een prettige gemeente om in te leven. We zijn niet voor niets de gemeente met de meest gelukkige inwoners. We zijn ons er terdege van bewust dat het niet allemaal vanzelf gaat en zo blijft. Dat vergt actie voor het behoud van een gezond woon- en leefklimaat. Goed en degelijk beheer en onderhoud, een veilige en schone openbare ruimte, voldoende openbaar groen, goede speelvoorzieningen voor de jeugd om zo maar een paar dingen te benoemen spelen daarbij een belangrijke rol. We doen dit niet alleen als gemeente, maar betrekken daar zoveel mogelijk de inwoners, maatschappelijke partners en ondernemers bij. De ideeën waar we ruimtelijk naar toe willen, staan beschreven in onze Gemeentelijke Omgevingsvisie. In het kader van de nieuwe Omgevingswet gaan we kijken wat er nog ontbreekt.

We blijven bouwen voor lokale behoefte. Nieuwe woningen moeten op de goede plek worden gebouwd. Ons vertrekpunt voor het woonbeleid is een evenwichtige woningvoorraad die past bij de vraag van vandaag én de toekomst. Daarbij kijken we ook naar specifieke doelgroepen als jongeren, ouderen en statushouders. Het gaat dan bijvoorbeeld over levensloopbestendig, volgens Woonkeur en duurzaam bouwen. De woningcorporatie Reggewoon is daarbij een belangrijke partner.

Duurzaamheid is een centraal thema. We hebben hoge ambities. We kijken daarbij niet alleen naar anderen, maar geven zelf ook het goede voorbeeld door ons eigen vastgoed ook (verder) te verduurzamen.

Kaderstellende nota's

- grondbeleid (2014 14INT01047)
- Omgevingsvisie Natuurlijk avontuurlijk (2014 14INT00023)
- Beeldkwaliteitsplannen (o.a. voor het centrum van Nijverdal 2010)
- Structuurvisie De Centrale Strip (2011)
- Welstandsnota (2012 12INT01392)
- Reclamebeleid (2018 18INT01448)
- Monitor Woonvisie 2015 (2015 15INT03452)
- Groenbeleidsplan (2015)
- Plattelandsvisie (2006)
- Landinrichtingsplan Ruilverkaveling Rijssen 2008
- Bestemmingsplan Buitengebied (RB 09INT00270)
- Beleid vrijkomende agrarische gebouwen (2006)
- Natura 2000 (NB-wet) "Samen werkt beter" (14INK09889)
- Toekomstvisie Hellendoorns Afvalbeleid (2012 12INT01117)

- Klimaatbeleidsplan 2009-2012 (2008)
- Milieuprogramma 2012-2015 (2012 12INT00415)
- Externe veiligheidsbeleid (2012 12INK11278)
- Gebiedsgericht geluidbeleid (2009 B&W 09INT00072)
- Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en toezicht & handhaving (vaststelling december 2017)
- Beleidsnota "Samen werken aan een duurzaam Hellendoorn" (2013 13INT01370)
- Duurzame Energievisie Hellendoorn (2017 17INT02927)
- Beleidskader zon & windenergie (2018 18INT01948)
- Woonafspraken provincie Overijssel 2016 t/m 2020 (2015 15INT04190)
- Overcapaciteit woningbouwplannen in bestemmingsplannen (2016 16INT01777)
- Prestatieafspraken Woningstichting Hellendoorn en gemeente Hellendoorn (2016)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
• Het verduurzamen van onze leefomgeving met extra aandacht voor vergroening, klimaatadaptatie en biodiversiteit.	5.01 Uitvoeren van het programma 'Hellendoorn waterbewust' uit het Klimaatprogramma water (GRP4).
	5.02 Actualiseren van het duurzaamheidsbeleid "Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn" uit 2013.
	5.03 We stellen een deltaplan klimaatadaptatie op.
• 20% CO2 reductie in 2020 (t.o.v. 2008) en 49% CO2 reductie in 2030 (t.o.v. 1990)	5.06 We stellen een uitvoeringsprogramma van de energievisie op.
	5.07 We benoemen een energieregisseur.
	5.08 Opstellen van en deelnemen aan een Regionale Energie Strategie (RES).
	5.10 We begeleiden initiatieven voor schone energie.
• Versnellen van de (energie) transitie om te komen tot een duurzamere gemeente.	5.11 We faciliteren, stimuleren en enthousiasmeren lokale initiatieven, coöperaties en stichtingen die bijdragen aan het verduurzamen van de samenleving.
	5.12 Met de woningcorporaties maken we prestatieafspraken over een nader te bepalen aantal woningen met een maximale huur van € 400,-.
• Voldoende passende bouw mogelijkheden in alle kernen	5.13 We maken prestatieafspraken met woningcorporaties om hun woningen te verduurzamen en kiezen daarbij voor een wijkgerichte aanpak.
	5.14 We onderzoeken extra woningbouw mogelijkheden in dorpen Haarle en Daarle.
	5.15 We maken woningbouwinitiatieven obstakelvrij door woonafspraken met Provincie uit te voeren.
	5.16 We bepalen samen met de raad het integrale ambitieniveau waarop we de Omgevingswet willen uitvoeren.
	5.17 Nader bezien of we de gemeentelijke omgevingsvisie aanpassen.
• In 2020 zijn we klaar voor de invoering van de Omgevingswet.	5.18 We ontwikkelen het Hellendoorns kompas Omgevingswet voor initiatieven in de fysieke leefomgeving.
	5.19 We handelen ook vóór inwerkingtreden van de Omgevingswet waar mogelijk en zinvol in de geest van de Omgevingswet.
	5.20 We nemen deel aan het regionale project 'Onder Twente'.
• Inspelen op ontwikkelingen in de ondergrond en ongewenste ontwikkelingen voorkomen.	5.21 We stellen een gemeentelijke visie op de ondergrond op in samenwerking met de regionale partijen.

• Asbestdaken saneren voor 2024.	5.22 We stellen per doelgroep een plan van aanpak 'versnellen asbestdaksanering' op.
• Afvalloze samenleving in 2030, met een tussendoelstelling van 100 kg restafval in 2020.	5.23 We intensiveren de gescheiden inzameling van GFT bij laagbouw.
	5.24 We houden een pilot voor het inzamelen van GFT bij hoogbouw.
	5.25 Faciliteren van inzameling van gescheiden afval in de openbare ruimte door inzet diverse voorzieningen.
	5.26 Inzamelen van incontinentiemateriaal als verwerkingsmogelijkheid.
• We zetten in op vergroening in plaats van verharding.	5.27 Uitvoeren van de Zwerfafvalplannen, die ingediend zijn bij Nedvang, voor de aanpak en preventie van zwerfafval.
	5.28 Stimuleren en faciliteren van meer groen in tuinen, centra, woonwijken en kleine kernen.
• Voldoende en veilige speelvoorzieningen.	5.29 Renovatie van enkele speelplaatsen.
• Beschikbare middelen en capaciteit slim en effectief inzetten voor groenbeheer.	5.30 Onderhoud van de groenvoorzieningen gebaseerd op beeldkwaliteit (centra op A kwaliteit en wijken op B)
	5.31 Zorgen voor meer biodiversiteit, ecologisch beheer.
	5.32 We gaan meer onderhoud plegen aan onze bomen waarbij we vooral aandacht besteden aan het verkleinen van de risico's door onder andere vallende takken.
• Geen vliegroutes lager dan 6000 voet naar en van vliegveld Lelystad over ons gebied.	5.33 Met de gemeenteraad en plaatselijke belangenorganisaties in gesprek gaan over de ontwikkelingen rond Lelystad Airport en de te varen koers.

Wat we doen

Grondzaken

De economie is weer aangetrokken en dat is ook te merken op het gebied van grondzaken. De gemeentelijke woningbouwlocaties staan weer volop in de belangstelling en er worden weer veel woningen gerealiseerd. Op de binnenstedelijke locaties Aan de Tuinen en Hart van Noetsele zijn alle kavels inmiddels verkocht. Naar verwachting kan in 2019 worden gestart met het definitief inrichten van deze buurten.

In Hellendoorn Noord wordt vanaf 2019 naar alle verwachting ook volop gebouwd. De eerste kavels zijn inmiddels verkocht en het bouwrijp maken wordt in het najaar 2018 afgerond.

In De Heemtuin realiseren marktpartijen een groot aantal woningen en er resteren nog maar drie gemeentelijke kavels, waar overigens ook al belangstelling voor is.

Ook in de Branderij zijn nog slechts drie gemeentelijke kavels beschikbaar.

We actualiseren de nota Grondbeleid en begin 2019 bieden we deze ter besluitvorming aan. De huidige uitgangspunten (zoals het faciliterend grondbeleid) worden tegen het licht gehouden.

Woonvisie

Eind 2018 begin 2019 wordt de herziene Woonvisie aan u ter besluitvorming aangeboden. Deze visie zal zowel kwantitatief als kwalitatief gericht zijn: we inventariseren hoeveel behoefte er nog aan nieuwbouwwoningen is (kwantiteit), maar vooral ook aan welk type woningen behoefte is, gelet op de verwachte bevolkingsaanwinst (kwalitatief). De vraag is of de huidige woningmarkt voldoende toekomstbestendig is. Er blijft vraag van starters, maar waarschijnlijk ook van een groter wordende groep senioren. Ook zal het woningbestand verduurzaamd moeten worden; denk aan gasloos (nieuw)bouwen, de BENG-norm (bijna energie neutraal bouwen), die op korte termijn van kracht wordt, gasloos maken van bestaande woningen etc. Er zal goed nagedacht moeten worden hoe de gemeente deze processen kan faciliteren en mogelijk versnellen. De woningcorporaties zullen actief bij de visie worden betrokken.

Uiteraard zal er ook aandacht besteed worden aan de huisvesting van bijzondere doelgroepen zoals statushouders, mindervaliden en woonwagenbewoners.

Woonafspraken provincie

In 2019 zullen met de provincie Overijssel nieuwe woonafspraken gemaakt moeten worden. Daarbij zal gekeken worden wat de stand van zaken is met betrekking tot de eerder gemaakte afspraken over deprogrammeren. Er is al veel gebeurd en de laatste slagen moeten in het najaar 2018 en 2019 gemaakt worden.

Prestatieafspraken woningcorporaties

Volgens de nieuwe Woningwet moeten de prestatieafspraken jaarlijks worden geactualiseerd. Voor 1 december van ieder jaar moet een woningcorporatie de met de gemeente gemaakte afspraken aan het ministerie toezenden. Met de corporaties spreken wij een nader te bepalen aantal woningen af met een maximale huur van € 400,- per maand. Ook steunen wij de corporaties om hun woningen wijkgericht te verduurzamen. De woonwagens zullen in 2019 worden overgedragen aan ReggeWoon.

Actualiseringsplicht bestemmingsplannen

De Wet ruimtelijke ordening bepaalt dat éénmaal per tien jaar een bestemmingsplan geactualiseerd moet worden. In het verleden werd bepaald dat, wanneer aan die actualisering niet was voldaan, de gemeente voor de gebieden waarin de niet actuele plannen van kracht waren voor omgevingsvergunningen geen bouwleges mochten heffen.

Sinds 1 juli 2018 is deze actualiseringsplicht (en de sanctie die daarop van toepassing was) afgeschaft.

Het Rijk heeft hiervoor gekozen om gemeenten de gelegenheid te geven de energie te richten op de (invoering van de) Omgevingswet. Dit betekent dat de komende periode geen (grote) bestemmingsplannen aan u ter besluitvorming zullen worden voorgelegd. Voor nieuwe projecten zal dat nog wel aan de orde blijven. Omdat alle bestemmingsplannen onder de nieuwe Omgevingswet automatisch zogenaamde omgevingsplannen worden, zullen we u nog wel een veegplan voorleggen waarin omissies of verschillen in regelgeving die in de loop der jaren zijn ontstaan, worden rechtgetrokken.

Natura 2000

De gemeente Hellendoorn kent drie Natura 2000-gebieden: Sallandse Heuvelrug, Wierdense Veld en Boeterveld. Ons doel bij het N2000-beleid is naast de instandhouding van de natuurwaarden ook de versterking van de sociaaleconomische belangen die in en rondom de N2000 gebieden aanwezig zijn. Hierbij denken wij bijvoorbeeld aan het toeristisch-recreatief belang, leefbaarheid en het agrarisch belang.

Voor de Sallandse Heuvelrug zijn de (beheer)maatregelen vertaald in een Provinciaal Inpassingsplan (PIP).

Het conceptplan gaf geen aanleiding voor het indienen van een zienswijze. Naar verwachting zullen Provinciale Staten eind 2018 het PIP vaststellen.

Na jaren van onduidelijkheid is het proces gestart voor het Wierdense Veld. Ook hier wordt gekozen voor een PIP. De Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) trekt het proces in directe afstemming met Landschap Overijssel. Na de eerste verkenning en een rondje keukentafelgesprekken is inmiddels het onderzoek voor het inrichtingsplan gestart. Bestuurlijk en ambtelijk zijn wij aangehaakt in het bestuurlijk overleg en in de projectgroep. We zullen actief betrokken worden bij de onderzoeksfase waarin afstemming wordt gezocht op het terrein van stedelijk wateraspecten in de oostflank van de Kruidenwijk, en de wateraspecten verbonden aan de 2x2 RW 35 Nijverdal-Wierden en het bedrijventerrein 't Lochter.

Voor het inrichtingsplan en het beheerplan geldt dat de planning zodanig ingedikt is dat het Wierdense Veld de achterstand inloopt op de andere Natura 2000-gebieden.

Asbestdaksanering

Asbestdaken moeten voor 2024 gesaneerd worden, door sloop of dakvervangingswerkzaamheden. De provincie Overijssel en alle gemeenten in de provincie werken gezamenlijk aan het versnellen van de saneringsopgave. Dit doen we door bewustwording te vergroten, pandeigenaren te informeren en daar waar mogelijk te ontzorgen. De pandeigenaar is verantwoordelijk voor de sanering. De gemeente faciliteert / ontzorgt. Vanaf 2024 zal er handhavend opgetreden worden; deze opgave ligt bij de gemeenten.

In de gemeente Hellendoorn onderscheiden we vier doelgroepen: bedrijven, maatschappelijk vastgoed, agrarisch vastgoed en particulier vastgoed. Voor 2019 ligt de focus vooral op maatschappelijk en particulier vastgoed en vastgoed op percelen van de woningstichting.

Voor vastgoed op bedrijven, agrarisch vastgoed en maatschappelijk vastgoed is eerder al gestart met informeren en ontzorgen. Dit zetten we komende jaren voort.

Asbestbodemsanering

Hellendoorn heeft samen met Borne, Haaksbergen, Hof van Twente, Rijssen-Holten, Twenterand, Wierden en de provincie Overijssel een samenwerkingsovereenkomst ondertekend, om sanering van asbest in de bodem concreet aan te pakken. De problematiek van asbest in de bodem in de gemeente Hellendoorn is relatief beperkt in vergelijking met bijvoorbeeld Hof van Twente. In 2018 is het projectbureau asbestbodemsanering opgericht. Dit bureau houdt zich bezig met het beoordelen van mogelijke projecten en de uitvoering ervan binnen de hiervoor genoemde gemeenten. De gemeente Hellendoorn kan gebruik maken van de expertise bij dit projectbureau.

Omgevingswet

Het Rijk is bezig met een stelselherziening met betrekking tot de fysieke leefomgeving. Een belangrijke stap is de invoering van de Omgevingswet. Naar verwachting treedt de wet in 2021 in werking.

Het motto van de Omgevingswet is 'ruimte voor ontwikkeling, waarborgen van kwaliteit'. De wet is gericht op bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit en het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

De manier waarop de wet geïmplementeerd wordt, kan per gemeente verschillen. Het is dus belangrijk om een invoeringsstrategie te bepalen en de implementatie van de wet hierop af te stemmen. In de afgelopen periode was het uitgangspunt om waar logisch en zinvol alvast in de geest van de Omgevingswet te handelen, zonder al fors in te zetten op pilots. Nu de wet steeds duidelijker wordt kan de afweging over de te volgen route van invoering beter worden gemaakt. Bij die afweging zal de gemeenteraad actief worden betrokken.

Bij de implementatie van de Omgevingswet in Hellendoorn worden in ieder geval de uitgangspunten die zijn opgenomen in de organisatiefilosofie 'Samen Hellendoorn' uit 2015 als uitgangspunt genomen:

- missie: wij staan voor Hellendoorn;
- visie: wij gaan voor participatie;
- uitgangspunt: wij denken in mogelijkheden.

Op diverse dossiers wordt op onderdelen al gehandeld in de geest van de Omgevingswet en dat blijven we doen. Bij beleidsvorming kijken we waar mogelijk al integraler dan het vakgebied waar het beleid primair over gaat en leggen we relaties met andere vakgebieden die meegaan in de Omgevingswet.

Een belangrijk document is de omgevingsvisie. Sinds 2014 hebben we als gemeente een omgevingsvisie, maar de tijd heeft nadien niet stilgestaan. We checken of onze gemeentelijke omgevingsvisie nog actueel en volledig is, ook kijkend naar de wet en de in 2019 te bepalen ambities.

Hellendoorns Kompas

In 2018 zijn we begonnen met het maken van een kompas Omgevingswet. Hiervoor wordt de programmaopbouw van de voorliggende begroting gebruikt. Per programma wordt op basis van de relevante kaderstellende nota's de kern (speerpunten/beleidsuitgangspunten) van deze kaderstellende nota's in relatie tot de fysieke leefomgeving (Omgevingswet) bepaald. Met die gemeentebrede lijst met alle relevante speerpunten/ beleidsuitgangspunten gaan we in 2019 bij wijze van proef initiatieven toetsen.

De Omgevingswet is veel meer dan het samenvoegen van wet- en regelgeving. Het gaat om integraal denken en zoveel mogelijk relevante aspecten bij een besluit betrekken. Dit vraagt zowel wat van de klant alsook van onze eigen organisatie. Breder kijken dat het eigen domein is in onze organisatie niet nieuw maar wordt nu een must. Bijvoorbeeld het afwegen van gezondheid als volwaardig element bij de besluitvorming.

Hellendoorn draait ook in 2019 mee in een regionale werkgroep met onder meer de GGD om gezondheid en het ruimtelijke domein met elkaar te verbinden.

Na een eerste gezamenlijke sessie over werken in de geest van de Omgevingswet tussen de transformatiegroep gebiedsgericht werken en de projectgroep Omgevingswet zullen we in 2019 de benodigde samenwerking en afstemming verder vorm en inhoud geven.

Visie op de ondergrond

De afgelopen periode is de ondergrond in Twente meerdere malen onderwerp van gesprek geweest, onder andere door bodemverontreiniging als gevolg van incidenten bij bedrijven die gebruik maken van de ondergrond, voor gaswinning bijvoorbeeld of opslag van afvalwater in de ondergrond. Gezien de huidige maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie en meervoudig ruimtegebruik, zal de 'drukte' in de ondergrond alleen maar toenemen en zullen de belangen bij ontwikkelingen in de ondergrond groter worden. Om ongewenste ontwikkelingen te voorkomen en de ondergrond op een veilige en duurzame manier te kunnen benutten voor de maatschappelijke opgaven, willen de Twentse gemeenten meer regie voeren met betrekking tot activiteiten in de ondergrond. In het regionale project 'Onder Twente' werken onder andere de provincie, bedrijven, kennisinstellingen en de Twentse gemeenten aan het vergroten van hun kennis over de ondergrond.

In 2019 zal 'Onder Twente' een vervolg krijgen. Er wordt gewerkt aan het opbouwen en delen van kennis binnen de regio. Daarnaast worden in projecten onderwerpen uitgewerkt (zoals onderzoek naar meervoudig gebruik van drinkwaterbeschermingsgebieden) en gedeeld. Elke gemeente kan op basis van 'coalition of the willing' deelnemen aan deze projecten. Voor de gemeente Hellendoorn is deelname aan 'Onder Twente' van belang om meer zicht te krijgen in de (on)mogelijkheden die de ondergrond onder de gemeente biedt. Op deze manier kan adequaat worden ingespeeld op initiatieven die de komende jaren worden opgestart. Zo kan voorkomen worden dat in de Hellendoornse ondergrond ontwikkelingen worden gerealiseerd die vanuit maatschappelijk belang onwenselijk en mogelijk onveilig zijn.

Vooruitlopend op de Omgevingswet en de daaruit volgende omgevingsvisie willen we binnen de gemeente Hellendoorn een visie op de ondergrond maken. Deze visie zal aangeven hoe we omgaan met de bodem, maar vooral ook met de diepere ondergrond. Momenteel hebben we nog onvoldoende zicht op de kansen die de ondergrond biedt. En - wellicht belangrijker - we weten te weinig van de ondergrond onder onze gemeente om risico's van toekomstige initiatieven in te schatten, waardoor we niet goed kunnen bepalen of een initiatief gewenst is of niet. Daardoor kunnen we niet een goed gemotiveerd standpunt innemen, wanneer een initiatief zich aandient. De visie moet de kaders bieden voor een beargumenteerde stellingname en ertoe leiden dat wel goed gemotiveerd geanticipeerd kan worden op initiatieven met gevolgen voor de ondergrond. De basisvoorziening en bouwstenen uit 'Onder Twente' vormen belangrijke input voor de visie op de ondergrond. De visie zal in lijn met de toekomstige wetgeving, zo integraal mogelijk worden opgesteld. In de visie kan het zowel gaan om de (on)mogelijkheden die de bodem biedt voor bepaalde functies, als om het proces om te komen tot een keuze voor het gebruik van de ondergrond.

Van bodemsanering naar bodembeheer

Wanneer de Omgevingswet in werking treedt (naar verwachting in 2021), zal voor veel bodemzaken een verschuiving in bevoegd gezag plaatsvinden van de provincie naar de gemeente. Om te zorgen voor een goede overdracht vindt regelmatig overleg plaats tussen provincie en de gemeenten in Overijssel. Tijdens dit overleg wisselen we kennis uit en bereiden we ons gezamenlijk voor op de nieuwe wetgeving.

Ontwikkelingen Lelystad Airport

Lelystad Airport wordt omgevormd tot een luchthaven voor vakantievluchten binnen Europa en andere bestemmingen rond de Middellandse Zee. De afgelopen periode is gebleken dat de vliegroute ook boven Overijsselse gemeenten komt te liggen en er relatief laag gevlogen gaat worden. Dit heeft bij diverse instanties en bewoners tot onrust geleid. We volgen deze ontwikkelingen proactief. Met een aantal andere gemeenten in Overijssel en met de provincie Overijssel houden wij actief de vinger aan de pols, voeren met elkaar overleg

over hoe de belangen in onze gemeente(n) te behartigen en hoe onze democratische rechten aan te wenden om de overlast zo veel mogelijk te voorkomen.

In 2019 zullen we actief meedraaien in de ambtelijke en bestuurlijke kerngroep van Overijsselse gemeenten en de provincie Overijssel. Tevens zullen we met de gemeenteraad en plaatselijke belangenorganisaties in gesprek gaan over de ontwikkelingen rond Lelystad Airport en de te varen koers.

Werken met de Omgevingsdienst Twente (ODT)

De aanleiding voor de oprichting van Omgevingsdiensten is de constatering van het Rijk dat de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) van het omgevingsrecht op het gebied van milieuverbetering behoeft. In Twente, IJsselland en Noord Limburg is in eerste instantie gekozen voor een netwerkconstructie. In de wet VTH van 14 april 2016 is de verplichte omvorming van de netwerkconstructie naar een openbaar lichaam in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR) opgenomen, inclusief de verplichte inbreng van het zogenaamde basistakenpakket (BTP). Dit betreft een deel van de gemeentelijke milieutaken, vooral op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. De gemeente blijft bevoegd gezag; de Omgevingsdienst Twente (ODT) vervult vooral voorbereidende, adviserende en uitvoerende taken. Hierbij kan gedacht worden aan advisering over vergunningen, de uitvoering van milieucontroles bij bedrijven en advisering over het vervolgtraject. De gemeente blijft verantwoordelijk voor haar eigen beleid en de uitvoering daarvan.

In 2017 is een Gemeenschappelijke Regeling (GR) Omgevingsdienst Twente (ODT) getroffen, is de ODT opgericht en zijn de taken vastgesteld die aan deze ODT worden overgedragen. Per 1 januari 2019 worden de betrokken medewerkers geplaatst bij de ODT. Om de dienstverlening goed te borgen zijn een goede organisatorische inbedding, zowel bij de gemeente als de ODT en afspraken over het samenwerkingsproces noodzakelijk.

Om de dienstverlening en integrale aanpak van de vraag van de klant te borgen verlopen contacten over bijvoorbeeld vergunningaanvragen via accountmanagers van de gemeente die breder kijken dan alleen de vragen vanuit milieu. De gemeente blijft verantwoordelijk voor het vaststellen van het uitvoeringsprogramma en de daarin opgenomen prioritering.

(Huishoudelijk) afval

De gemeente heeft de ambitie om in 2030 een afvalloze samenleving te hebben (lees: maximaal 50 kg restafval per jaar per inwoner), met als tussendoelstelling 100 kg restafval in 2020. Dit is verwoord in de 'Toekomstvisie Hellendoorns Afvalbeleid 2012'. In 2018 zijn verdere maatregelen genomen om het aandeel GFT in het restafval te verminderen. De verwachting is dat door middel van een betere scheiding van het GFT de tussendoelstelling van 100 kg restafval in 2020 wordt behaald en dat een forse stap wordt gezet richting het einddoel van maximaal 50 kg restafval per inwoner in 2030.

De invoering van de gescheiden inzameling van papier in 2015 en de invoering van de PMD-container in 2017 hebben ervoor gezorgd dat de inwoners bewuster bezig zijn met afvalscheiding en daarmee zijn ook de scheidingsresultaten bij andere afvalstromen omhoog gegaan. De verminderde 'service' op de inzamelrequentie van het restafval in 2017 (één keer per vier weken) is zonder problemen door de inwoners geaccepteerd. De meeste inwoners hebben ervaren dat door het gebruik van de PMD-container het volume in de restcontainer geminimaliseerd is.

Uit de sorteeranalyses komt naar voren dat de hoeveelheid GFT in het restafval nog aanzienlijk is. In 2018 zijn verdere maatregelen genomen om het aandeel GFT in het restafval te verminderen en zijn de oude GFT-containers vervangen door nieuwe. Per 1 januari 2018 hoeven de inwoners niet meer te betalen voor de inzameling van het GFT-afval. Goed scheiden wordt hiermee beloond. In de tweede helft van 2018 en in 2019 worden pilots uitgevoerd met het oog op de inzameling van een toenemende hoeveelheid GFT in de hoogbouw. Daarnaast wordt via een campagne aandacht gevestigd op voedselverspilling. In 2019 wil de gemeente starten met het opnieuw inzamelen van incontinentiemateriaal. We beginnen zodra de verwerkingsmogelijkheden hiervoor zijn gerealiseerd.

Daarnaast zet de gemeente Hellendoorn meer in op het terugdringen van zwerfafval en het mogelijk maken van afvalscheiding in de openbare ruimte. Door het stimuleren van afvalscheiding in de openbare ruimte wordt meer afval gescheiden en tevens is dit een voorbeeld voor het extra scheiden van afval in huis.

Groene leefomgeving

In Hellendoorn zijn we zuinig op onze groene kroonjuwelen. We willen vergroenen in plaats van verharderen. Door, daar waar mogelijk, het openbaar gebied in te richten met meer groen en minder verharding, werken we concreet aan het verder verbeteren van de leefbaarheid. De woonomgeving wordt positiever gewaardeerd, er vindt CO2-reductie plaats en 'hittestress' wordt tegengegaan. Door bij diverse projecten of onderhoudsplannen meer groen te plannen werken we aan vergroening van winkelcentra, woonwijken en kleine kernen.

We gaan meer onderhoud plegen aan onze bomen waarbij we vooral aandacht besteden aan het verkleinen van de risico's door onder andere vallende takken.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

05 Woon en leefomgeving - Wat mag het kosten?	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
32000 Bedrijventerreinen	- 2.759	- 4.255	- 4.609	- 3.361
57000 Openbaar groen	- 1.363	- 1.354	- 1.405	- 1.407
57010 Natuur en landschap	- 655	- 654	- 651	- 649
57020 Speelplaatsen	- 175	- 175	- 174	- 175
57030 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 49	- 49	- 49	- 49
73000 Huishoudelijk afval	- 2.904	- 2.997	- 3.008	- 3.005
73010 Inkomsten afvalstoffenheffing	- 8	- 8	- 8	- 8
73020 Verwerking Bedrijfsafval	- 68	- 68	- 68	- 68
74000 Milieu algemeen	- 361	- 362	- 364	- 362
74010 Milieubeheer bedrijven	- 771	- 775	- 775	- 753
74020 Uitvoering Wet geluidhinder	- 7	- 7	- 7	- 7
74030 Dierplaagbestrijding	- 2	- 2	- 2	- 2
75000 Begraafplaatsen	- 351	- 353	- 377	- 379
81000 Structuurplannen	- 10	- 10	- 10	- 10
81010 Bestemmingsplannen	- 540	- 547	- 541	- 528
82000 Bouwgrondexploitatie	- 4.282	- 2.486	- 1.563	- 1.147
83000 Wonen	- 56	- 57	- 56	- 55
83010 Herinrichting woonomgeving	- 49	- 48	- 47	- 45
83020 Vergunningen volkshuisvesting	- 1.410	- 1.750	- 1.591	- 1.440
83030 Grondzaken	- 196	- 199	- 196	- 190
83050 Woonwagens	- 6	- 6	- 6	- 6
Totaal Lasten	- 16.020	- 16.161	- 15.505	- 13.645
Baten				
32000 Bedrijventerreinen	2.690	4.278	4.632	3.384
57000 Openbaar groen	54	54	54	54
57010 Natuur en landschap	-	-	-	-
57020 Speelplaatsen	-	-	-	-
73000 Huishoudelijk afval	881	942	936	862
73010 Inkomsten afvalstoffenheffing	3.218	3.283	3.349	3.416
73020 Verwerking Bedrijfsafval	75	75	75	75
74000 Milieu algemeen	18	3	3	3
74010 Milieubeheer bedrijven	1	1	1	1
74020 Uitvoering Wet geluidhinder	2	2	2	2
74030 Dierplaagbestrijding	-	-	-	-
75000 Begraafplaatsen	364	364	364	364
81000 Structuurplannen	-	-	-	-
81010 Bestemmingsplannen	43	43	43	43
82000 Bouwgrondexploitatie	4.237	2.440	1.537	1.120
83000 Wonen	-	-	-	-
83020 Vergunningen volkshuisvesting	648	648	648	648
83030 Grondzaken	95	45	45	45
83050 Woonwagens	29	29	29	29
Totaal Baten	12.355	12.206	11.718	10.047
Saldo van baten en lasten	- 3.665	- 3.954	- 3.788	- 3.598
Mutatie reserves				
Toevoegingen	- 136	- 136	- 136	- 136
Onttrekkingen	77	75	74	72
Mutatie reserves	- 59	- 61	- 62	- 64
Resultaat	- 3.724	- 4.015	- 3.850	- 3.662

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De Omgevingswet zal per 1 januari 2021 in werking treden. Er is een kostenraming gemaakt, waarbij gebruik is gemaakt van het VNG-model. Dit leidt tot bijstelling van de kosten:

- er is extra personeel nodig vanaf 2021 (€ 62.000,-);
- bovenop de reeds geraamde kosten zullen er extra invoeringskosten voor de omgevingswet nodig zijn (2019: € 201.000,-, 2020: € 572.000,-, 2021: € 358.000,-, 2022: € 216.000,- waarna bedragen aflopen);
- er wordt minder leges ontvangen, voorlichtingsmateriaal voor burgers moet worden ontwikkeld en het de nieuwe systemen moeten worden bijgehouden. De extra kosten hiervan worden geraamd op circa € 21.000,- voor 2019 en 2020. Voor de jaren daarna wordt € 69.000,- aan extra kosten en € 55.000,- aan lagere opbrengsten verwacht.

De huidige RUDTwente (Regionale Uitvoeringsdienst Twente) dient per 1 januari te zijn omgevormd naar een Omgevingsdienst Twente. De hiermee gemoeide kosten zijn hoger dan waar in de vorige meerjarenraming rekening is gehouden. Voor 2019 en volgende jaren moet een extra budget van respectievelijk € 36.000,-, € 43.000,-, € 46.000 en € 28.000,- worden opgenomen.

Het energieloket dat is ondergebracht bij DuurzaamThuis Twente, wordt voortgezet. Tot en met 2019 stond hier voor een jaarlijks budget van € 15.000,-. Dit wordt met ingang van 2019 opgehoogd naar een budget van € 20.000,- per jaar om de kosten in de toekomst te kunnen dekken (inclusief intensivering, zoals wijkaanpak). In 2019 ontvangen wij nog een provinciale subsidie.

Er wordt een energieregisseur aangesteld die alle zaken in het kader van de energietransitie zal registreren. Denk hierbij aan de integrale aanpak om te komen tot aardgasvrije wijken, stimuleren van burgers en bedrijven tot het investeren in duurzame energie, de begeleiding hierbij, etc. Dit alles om de energietransitie te versnellen. De jaarlijkse kosten bedragen € 80.000,- met ingang van 2019.

De software bestemmingsplannen wordt in 2019 vervangen, zodat deze ook de overgangstermijn naar de Omgevingswet kan doorstaan (investering van € 14.000,-). De grijze minicontainers worden vervangen in 2019 (€ 280.000,-) en de containers op het afvalbrengpunt in 2022 (€ 20.000,-).

Programma 6: Bestuur, veiligheid en dienst- verlening

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Burgemeester mevr. A.H. Raven
Wethouder dhr. J.J. Beintema

Ambtelijk: Teamhoofd dhr. A. Titsing (financiën)
Teamhoofd dhr. A. van der Lee (KCC)
Algemeen directeur R.J.P. Willemsen (informatieveiligheid)
Teamhoofd dhr. F. Smeitink (facilitaire zaken en ICT)
Teamhoofd dhr. P. van der Steen (APV, toezicht en handhaving)

Inleiding

In vergelijking met andere gemeenten is Hellendoorn een veilige gemeente. Dat willen we graag zo houden. Wij zijn er verantwoordelijk voor dat onze inwoners zich veilig voelen én veilig zijn. Die veiligheid draagt bij aan vrijheid, aan expressie en aan ontwikkeling. Ons veiligheidsbeleid is dan ook een belangrijke schakel in de verbetering van de leefbaarheid in onze gemeente. We zetten ons in om dat veilige gevoel nog te versterken, onder meer door overlast en vandalisme in de openbare ruimte terug te dringen. De gemeente is regisseur van de veiligheid in de volle breedte: het gaat om veilig leven, wonen werken en recreëren, maar ook om veilig ondernemen. Onze doelen en ambities bereiken we nooit alleen. We werken daarom intensief samen met partners, zoals politie, brandweer, Openbaar Ministerie, ondernemers en niet in de laatste plaats met onze inwoners. Omdat veel zorgtaken gedecentraliseerd zijn naar gemeenten, is het ook van belang om de relatie zorg en veiligheid goed te borgen. De organisatie van de brandweezorg, crisisbeheersing en rampenbestrijding valt onder de Veiligheidsregio Twente.

Wel weten we dat het lokale bestuur steeds dichterbij de inwoners staat. Wat we als gemeente doen, is van directe invloed op de leefomgeving van onze inwoners. Het gemeentebestuur is zich hiervan bewust en hecht daarom aan een goede en vroegtijdige samenwerking met inwoners en andere partners.

De gemeenteraad geeft invulling aan zijn kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol. De raad beschikt over wettelijke instrumenten om die rollen uit te voeren, van budgetrecht, indienen van moties, recht van amendement, initiatiefrecht, recht van interpellatie, vragenrecht tot aan recht van onderzoek.

Met name de kaderstellende en de volksvertegenwoordigende rollen zijn aan het veranderen. Of liever gezegd: hebben zich verbreed. Want raadsleden staan midden in de samenleving. Ze bieden een luisterend oor, maar tegelijkertijd ondersteunen en faciliteren ze. Raadsleden dienen het algemeen belang, maar hebben ook oog voor individuele situaties. Draagvlak en participatie zijn dan ook begrippen die zich in de komende raadsperiode verder zullen uitkristalliseren.

Kaderstellende nota's

- Protocol Actieve informatieplicht (juli 2014, 14INT02193)
- Programma Klantgerichte dienstverlening (2012)
- Communicatiebeleidsplan 2015-2018 'Minder zenden, meer verbinden' (14INT04087)
- Jaarplan Politie
- Algemeen Plaatselijke Verordening
- Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en toezicht & handhaving (vaststelling december 2017)
- Landelijke handhavingsstrategie (vaststelling januari 2017)
- Gedoogstrategie Fysieke Leefomgeving Overijssel (2010)
- Beleidsplan brandweer 2012-2015 (2012)
- Nota Integraal Veiligheidsbeleid 2015-2018
- Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van de raad (maart 2014, 14INT00716)
- Gedragscode politieke ambtsdragers (juli 2007 07INT00504)
- Verordening op de raadscommissies (oktober 2014, 14INT04201)
- Verordening op de ambtelijke bijstand en de fractieondersteuning (april 2015, 15INT00761)
- Financiële verordening (december 2017, 17INT02825)
- Financieel statuut (juni 2018, 18INT01805)
- Verordening op de controle op het financieel beheer en op de inrichting van de financiële organisatie (december 2010, 10INT00476)
- Kadernota Weerstandsvermogen en risicobeheersing (juli 2017, 17INT02036)
- Kadernota investeren en afschrijven (februari 2013, 12INT02817)
- Visiedocument 'Hellendoorn in actie met de burgers aan het stuur' (juni 2010 11INT00419)
- Strategische visie 'Samenwerken aan een kloppend hart' (2012 RB12INT01770)
- Nota lokale heffingen (mei 2015, 15BIJL0066 en 15BIJL0067)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> Wij werken samen met andere overheden als dat voor de uitvoering van het beleid een toegevoegde waarde heeft, mits de gemeentelijke governance adequaat kan worden geborgd. 	6.01 We doen mee aan de Agenda voor Twente.
	6.02 We geven aandacht aan samenwerking in westelijk Twente en omliggende gemeenten.
	6.03 Samen met de raad bekijken we hoe we de grip op verbonden partijen kunnen vergroten en we komen met nadere voorstellen voor het verbeteren van de informatievoorziening over verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden.
<ul style="list-style-type: none"> een optimale samenwerking tussen de overheden zodat er rond belangrijke maatschappelijke opgaven een meer gezamenlijke en effectieve aanpak tot stand komt. 	6.04 Zodra er landelijk helderheid is over het IBP, bepalen we welke acties we uitvoeren.
<ul style="list-style-type: none"> Zo veel mogelijk beleidsontwikkeling, besluitvorming en uitvoering in verbinding met inwoners. 	6.05 We pakken onze formele raadsvergaderstructuur aan met werkvormen die beter aansluiten bij onze inwoners en die leiden tot meer uitwisseling met de samenleving.
	6.06 We zoeken samen met samenwerkingspartners waaronder Reggesteyn naar nieuwe wegen om actief en structureel verbinding met jongeren te leggen en hen te betrekken bij lokaal bestuur. Dit willen wij doen door samen met jongeren naar communicatievormen te zoeken die aansluiten bij hun interesses.
	6.07 We groeien bij burger- en overheidsparticipatie door van een projectmatige naar structurele aanpak. We doen dat door verantwoording af te leggen over de wijze van participatie (participatiecode) en door participatietrajecten te evalueren samen met betrokkenen. We geven elkaar gevraagd en ongevraagd feedback.
	6.08 We maken in onze contacten met de samenleving afspraken over wat we over en weer van elkaar verwachten en wie waar verantwoordelijk voor is, waarbij we ons realiseren dat we het niet iedereen naar hun zin kunnen maken.
	6.09 Op de thema's: 'Recht op uitdagen' en 'Burgerbegroting' halen we samen met de gemeenteraad bij inwoners en verenigingen op of, hoe en op welke onderwerpen zij initiatieven willen oppakken en samen met ondernemers en maatschappelijke organisaties willen realiseren. We werken dit samen met betrokkenen verder uit.
	6.10 Het college gaat jaarlijks in gesprek met de individuele fracties.
	6.11 Klantonderzoek doen naar de wensen en verwachtingen van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties op het gebied van dienstverlening.
<ul style="list-style-type: none"> Dienstverlening inrichten op basis van de wensen en verwachtingen van de klant. 	6.12 We maken een heldere visie op dienstverlening met servicenormen.
	6.14 Vaststellen van het investeringsplafond voor deze collegeperiode.
<ul style="list-style-type: none"> Een gezonde, duurzame financiële positie. 	6.15 Onderzoeken of we het gedifferentieerde tarief bij rioolheffing nog steeds het beste systeem voor ons is of dat we naar een andere grondslag willen.
	6.16 Ombuigingsmaatregelen treffen om tot een reëel sluitende meerjarenbegroting 2020-2023 te komen.
	6.17 We brengen onze schuldenpositie terug naar € 121 miljoen ultimo 2021.
<ul style="list-style-type: none"> Voorkomen en tegengaan van ondermijning 	6.18 Een structurele aanpak van de opsporing van georganiseerde criminaliteit samen met onze partners.
	6.19 Burgers en ondernemers ondersteunen in het herkennen van ondermijning en hoe te handelen.
<ul style="list-style-type: none"> Het vergroten van weerbaarheid/integriteit van het lokaal bestuur en ambtenarenapparaat. 	6.20 Het aanbieden van cursussen aan het lokaal bestuur en ambtelijk apparaat.

<ul style="list-style-type: none"> Inhoud geven aan de Global Goals. 	6.21 Wij melden ons aan als Global Goalgemeente bij VNG international.
	6.22 We stellen een Global Goal monitor op waarin we de link leggen tussen ons beleid en de Global Goals.
	6.23 We voeren een 'nulmeting' uit en verwerken de resultaten in de monitor.
	6.24 Invulling geven aan de actiepunten uit de monitor.

Wat we doen

Bestuurlijke vernieuwing

We lopen voorop als het gaat om burger- en overheidsparticipatie. In de afgelopen jaren zijn er verschillende hoogtepunten geweest (zoals het Masterplan Centrum Nijverdal, herinrichting Grotestraat en de ontwikkeling van de Cultuurvisie), waar co-creatie en bestuurlijke vernieuwing centraal stonden. Dit heeft ons de mogelijkheid geboden om nóg meer in verbinding te staan met onze inwoners. Deze lijn zetten we de komende jaren door. Immers, continu verbinding maken met de samenleving maakt onderdeel uit van de inclusieve samenleving die de gemeente Hellendoorn wil zijn. Wij realiseren ons dat deze andere manier van werken structureel financiële en personele capaciteit vereist. Bestuurlijke vernieuwing is geen project, maar een continu proces. We willen hierbij doorgroeien van een projectmatige, naar een structurele aanpak. Dit doen wij door verantwoording af te leggen over de wijze van participatie (de Participatiecode) en door participatietrajecten te evalueren samen met betrokkenen. We geven elkaar gevraagd en ongevraagd feedback. Onze wijze van communicatie is hierin erg belangrijk. Daarnaast maken we in onze contacten met de samenleving afspraken over wat we over en weer van elkaar verwachten en wie waar verantwoordelijk voor is. Steeds beter de verbinding maken met onze inwoners en ondernemers, betekent ook het benutten van de diverse mogelijkheden om met hen in contact te zijn en te blijven. Dat betekent dat de gemeente in haar communicatiemix ook de sociale mediakanalen benut om in direct contact te staan met de mensen die hierop actief zijn. Hierdoor is de gemeente ook in staat om proactief in te spelen of actief te reageren op signalen die relevant zijn voor de dienstverlening. Door als gemeente meer met beeld en video te werken op de online platforms waarop jongeren actief zijn, kunnen we ook de verbinding met jongeren maken. Tegelijkertijd investeren we ook in de andere communicatiekanalen om in contact te blijven met andere doelgroepen.

Dienstverlening

In deze collegeperiode realiseert de organisatie een heldere visie op dienstverlening en servicenormen die daarop gebaseerd zijn. Die servicenormen maken helder wat de inwoner concreet aan prestaties van de gemeente mag verwachten. Omgekeerd maken de servicenormen inzichtelijk welke resultaten er van de medewerkers en organisatie gevraagd worden.

Om helder te hebben wat de klantwensen zijn over onze dienstverlening, vragen wij onze inwoners en ondernemers welke dienstverlening zij van 'hun' gemeente verwachten. Een dergelijk onderzoek biedt ook de mogelijkheid om de behoeften naar andere vormen van dienstverlening te peilen.

Interbestuurlijk programma (IBP)

Eén van de opgaven in het interbestuurlijk programma is 'goed openbaar bestuur in een veranderende samenleving'. Daarbinnen is als deelprogramma 'iSamenleving' benoemd. Op het vlak van digitalisering willen we in de komende jaren flinke stappen gaan zetten. Online transactiemogelijkheden bieden inwoners en onderheid meer gemak, flexibiliteit en meer keuzemogelijkheden. Dankzij DigiD en e-herkenning kunnen we de diensten en producten van de gemeente nog flexibeler en eenvoudiger aanbieden. Dit kan bovendien voor de gemeentelijke organisatie een besparing van de uitvoeringskosten op termijn opleveren.

Door te investeren in vormen van digitale dienstverlening, breiden we de keuzemogelijkheden van onze inwoners en bedrijven uit. Bijkomend voordeel hiervan is dat door deze investering uiteindelijk een kostenbesparing te realiseren is op de kanalen Telefonie en Balie. In 2019 maken we daarom de kosten en verwachte opbrengsten van verdere digitalisering in de vorm van een businesscase zo concreet mogelijk inzichtelijk.

Uitvoering Interbestuurlijk Programma (IBP)

Nederland staat de komende tijd voor een aantal uitdagingen, zoals de transitie naar duurzame energie, het tegengaan van eenzaamheid en het terugdringen van het aantal mensen met problematische schulden. Deze opgaven beperken zich niet tot de grenzen van een gemeente of regio en zijn daarom vaak alleen op te lossen wanneer gemeenten, provincies, waterschappen en Rijk als één overheid samenwerken. Met de andere mede-overheden zijn inmiddels afspraken gemaakt over een Interbestuurlijk Programma (IBP). Het IBP vormt de leidraad voor de verdere samenwerking gedurende deze kabinetsperiode en wordt de komende periode in gezamenlijk overleg verder uitgewerkt.

Binnen het IBP staan de volgende tien opgaven centraal:

1. Samen aan de slag voor het klimaat
2. Toekomstbestendig wonen
3. Regionale economie als versneller
4. Naar een vitaal platteland
5. Merkbaar beter in het sociaal domein
6. Problematische schulden voorkomen en oplossen
7. Nederland en migrant goed voorbereid
8. Goed openbaar bestuur in een veranderende samenleving
9. Passende financiële verhoudingen
10. Overkoepelende thema's (o.a. krimp- en grensregio's en samenwerking op EU-dossiers).

Als gemeente bepalen we zelf waar we binnen het IBP de komende jaren onze eigen accenten leggen en wat we daar aan middelen voor vrij willen maken. In de verschillende programma's van deze begroting gaan we daar nader op in.

Verbonden partijen en regionale samenwerking

Samenwerkingsverbanden zijn tegenwoordig niet meer weg te denken in het publieke domein en vervullen steeds vaker een belangrijke rol voor gemeenten. Meer en meer hebben organisaties elkaar nodig om de benodigde kennis en expertise samen te brengen en in te zetten om maatschappelijke vraagstukken op te lossen. De recente decentralisaties binnen het sociale domein versterken dat beeld nog eens krachtig. Wij staan daarom open voor verdere samenwerking, waarbij we in eerste instantie de aandacht vooral willen richten op de Twentse gemeenten, maar ook met andere gemeenten en overheden als Rijk, provincie, EUREGIO en waterschappen, blijven we de samenwerking nadrukkelijk zoeken. Samenwerking is echter geen doel op zich. Het moet een toegevoegde waarde hebben om binnen de betreffende bedrijfsterrainen tot resultaat te komen. Ook is het belangrijk dat we grip houden op hetgeen er binnen de samenwerking gebeurt, al komen zaken bijna per definitie bij samenwerking op wat grotere afstand te staan. Het komende jaar komen we met nadere voorstellen om de gemeentelijke grip op verbonden partijen te vergroten. Zowel financieel als beleidsinhoudelijk. Daarnaast kijken we hoe we de (interne) informatievoorziening over verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden kunnen verbeteren.

Openbare orde en veiligheid

In de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) regelen we een groot aantal lokale situaties variërend van de kleine ergernissen (bijvoorbeeld hondenpoep, parkeren, wildplassen en (geluids)overlast evenementen) tot veiligheid bijvoorbeeld in relatie tot activiteiten binnen onze gemeente. Anderzijds willen we niet meer regelen dan noodzakelijk is om onnodige lasten te voorkomen. Daarom updaten we de APV jaarlijks onder andere aan de hand van de model APV van de VNG. Deze aanpassing vindt plaats in de tweede helft van het lopende jaar.

Op het gebied van sociale veiligheid werken we de komende jaren, onder het motto 'Samen=Veiliger', onder andere aan de volgende thema's:

- voorkomen en tegengaan van woninginbraken;
- voorkomen van alcohol en drugsoverlast en strafbaar gebruik van sociale media;
- voorkomen van overlast verwarde personen (psychisch kwetsbaren);
- signaleren en aanpakken van ondermijning.

Ondermijning

De aanpak van ondermijning vraagt om een integrale aanpak. Hiervoor gaan verschillende partijen zoals gemeente, provincie, politie, Openbaar Ministerie, Belastingdienst en bijzondere opsporingsdiensten een samenwerking met elkaar aan. Bij een succesvolle aanpak van ondermijning komt het immers aan op de effectiviteit van de samenwerking om als één georganiseerde overheid op te treden tegen deze vorm van georganiseerde misdaad. De inzet van de diverse instrumenten valt of staat met de (gezamenlijke) informatiepositie van de veiligheidspartners en het zicht op ondermijning in al haar aspecten en op alle niveaus. Eerste stap die in dat kader is gezet is het uitrollen van het programma ondermijning in samenwerking met gemeenten en politie. Het uiteindelijke doel is om te komen tot een lokaal ondermijningsbeeld waar we op lokaal niveau vervolgens mee aan de slag kunnen, samen met de relevante partners. Een en ander leidt tot de volgende drie actiepunten, waarvoor personele capaciteit beschikbaar wordt gesteld in 2019.

1. Het opsporen en aanpakken van georganiseerde criminaliteit;
2. Het vergroten van maatschappelijke weerbaarheid;
3. Het vergroten van integriteit lokaal bestuur en ambtenarenapparaat.

Toezicht en handhaving

Het toezicht op de naleving van regels is belangrijk om de gemeente veilig en leefbaar te houden. Het kunnen regels zijn op bijvoorbeeld het gebied van bouwen (waaronder bouwen, sloop en het gebruik van gronden en bouwwerken), milieu (bedrijfsactiviteiten) en openbare orde en veiligheid (overtredingen van de Algemene Plaatselijke Verordening). Het belang van het toezicht kan variëren van veiligheid bijvoorbeeld van een bouwconstructie tot openbare orde, overlast of veiligheidsrisico's bijvoorbeeld rond een evenement of activiteit. We kunnen niet alles controleren door beperkte capaciteit. Daarom moeten we keuzes maken die efficiënt en effectief zijn.

Daarom stellen we jaarlijks een uitvoeringsprogramma Vergunningen, toezicht en handhaving (VTH) op. In dit programma worden voor de verschillende taakvelden op het gebied van vergunningen, toezicht en handhaving de doelstellingen en prioriteiten beschreven. We zijn hierbij mede afhankelijk van partners waarmee we samenwerken of een deel van de uitvoering hebben ondergebracht, zoals dat gebeurt bij de Omgevingsdienst Twente (ODT).

De inzet op het toezicht op permanente bewoning van recreatiewoningen zal worden gecontinueerd in 2019.

Rampenbestrijding

De coördinatie bij rampen binnen de gemeente ligt bij de Veiligheidsregio Twente en wordt regionaal opgepakt met inzet van lokale mensen. Samen met de Veiligheidsregio werken we aan vergroting van zowel bestuurlijke als operationele slagkracht. Daarom worden bestuurders en medewerkers in een continu proces getraind, zodat zij in geval van calamiteiten goed voorbereid zijn.

Brandweer

De gemeente Hellendoorn is het centraal kennispunt als het gaat om natuurbranden. Onder meer met trainingen en gespecialiseerd materieel wordt dit verder uitgebouwd. Daarnaast wordt er door de Veiligheidsregio Twente in de gemeente gezocht naar een nieuwe locatie voor de brandweergarage in Hellendoorn. De huidige garage voldoet niet meer en kan ook niet meer voldoen aan de eisen die daaraan worden gesteld.

Bedrijventerrein

Op het bedrijventerrein 't Lochter is een samenwerkingsverband (Keurmerk veilig ondernemen bedrijventerrein KVO-B) tussen de Ondernemersvereniging 't Lochter, brandweer, politie en de gemeente Hellendoorn. Reden voor deze samenwerking is het optimaliseren van het bedrijventerrein 't Lochter op het terrein van schoon, heel en veilig. De gemeente Hellendoorn wil deze samenwerking met de andere partijen voortzetten. Speerpunten zijn: het uitbreiden van collectieve beveiliging, cameratoezicht, verkeersveiligheid en bewustwording over signalen van ondermijning.

Opvang zwerf- en afstandsdieren

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de (tijdelijke) opvang van zwerf- en afstandsdieren. De partij die deze activiteit voor ons uitvoerde is gestopt met de opvang. Daarom moet gezocht worden naar een nieuwe partij.

Wij hebben de wens om de opvang op een meer duurzame manier vorm te geven, bijvoorbeeld door het inzetten van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Om dit vorm te geven, stellen wij beleid op voor de opvang van zwerv- en afstandsdieren. Na vaststelling van dit beleid en na een aanbesteding kan de opvang bij een nieuwe partij ondergebracht worden. Op dit moment worden de dieren tijdelijk opgevangen door een gecertificeerd bedrijf.

Versterking financieel beheer en versterken financieringspositie

Op basis van de in 2017 vastgestelde financiële verordening evalueren we jaarlijks enkele nota's. Voor 2019 staat de nota lokale heffingen op de planning.

Evenals voorgaande jaren gaan we verder met het verbeteren van onze financiële positie. We storten extra middelen in de financieringsreserve en hebben alle openstaande taakstellingen gerealiseerd. We zien dat onze leningenportefeuille daalt. Verwachten we vorig jaar nog dat begin 2019 onze langlopende leningenportefeuille € 129 miljoen groot zou zijn, nu verwachten we dat dit € 127 miljoen is. Gezien de ontwikkelingen en oplopende begrotingstekorten staan de versterking van de financieringspositie onder druk. De te maken keuzes in de bezuinigingsoperatie hebben hier direct invloed op.

De doelstelling is nog steeds om rond 2030/34 uit te komen op een schuldenniveau van € 85 miljoen. In de begrotingsperiode 2019-2022 storten we € 2,8 miljoen in de financieringsreserve.

Uitgangspunt voor het beleid de komende jaren blijft een netto investeringsvolume van gemiddeld maximaal € 5,3 miljoen per jaar. Bijzondere investeringen zoals de strategische projecten, de grondexploitaties en de overloop uit voorgaande jaren vallen daarbuiten. Het uitgangspunt van het investeringsvolume in relatie tot het te behalen doel van het schuldenniveau van € 85 miljoen wordt het komende jaar nader bekeken.

De stijging van de lastendruk van de OZB beperken we tot de inflatie van 2,5%.

Uitkering gemeentefonds

Het gemeentefonds vormt de belangrijkste bron van inkomsten voor gemeenten. Voor 2019 ramen we een inkomst van € 50,6 miljoen. Dat is iets meer dan de helft van onze totale begroting. We zijn dus voor onze financiën sterk afhankelijk van het Rijk. We bepalen de gemeentefondsuitkering op basis van de meicirculaire. Op het moment van schrijven is de septembercirculaire nog niet verschenen. In de brief over de meicirculaire schreven we dat een groot deel van de Integratie-Uitkering sociaal domein met ingang van 2019 opgaat in de Algemene Uitkering en daarmee deel uitmaakt van de trap-op-trap-af systematiek. De uitkering voor het sociaal domein is dan niet meer op zichzelf te volgen. De algemene uitkering uit het gemeentefonds bedraagt € 45,3 miljoen, € 4,8 miljoen heeft betrekking op het niet overgehevelde deel van het sociaal domein en € 0,5 miljoen betreft overige uitkeringen. De algemene uitkering loopt mee met de ontwikkelingen van de rijksuitgaven. Dit betekent dat gemeenten meedelen in goede en in slechte tijden.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening - Wat mag het kosten?	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
10100 Gemeenteraad	- 648	- 658	- 647	- 642
10110 College van B&W	- 874	- 874	- 874	- 874
10120 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 611	- 611	- 611	- 611
10130 Internationale contacten	- 8	- 8	- 8	- 8
10200 Verkiezingen	- 93	- 73	- 101	- 75
10210 Burgerlijke stand	- 163	- 164	- 165	- 165
10220 Rijbewijzen	- 134	- 136	- 137	- 138
10230 Reisdocumenten	- 135	- 132	- 157	- 157
10240 Overige burgerzaken	- 30	- 31	- 31	- 31
10300 Beheer overige gebouwen en gronden	- 380	- 356	- 369	- 367
10500 Treasury	1	191	292	338
10611 Uitvoering Wet WOZ	- 397	- 397	- 388	- 386
10620 Onroerende-zaakbelastingen	- 18	- 18	- 18	- 18
10640 Hondenbelasting	- 34	- 34	- 34	- 34
10800 Algemene baten en lasten	- 192	- 473	- 496	- 801
10810 Openbare orde	- 233	- 233	- 249	- 209
10820 Handhaving Openbare orde	- 355	- 303	- 304	- 302
10830 Ondersteuning veiligheidsketen	- 2.135	- 2.151	- 2.166	- 2.181
10840 Rampenbestrijding	- 50	- 50	- 48	- 48
10850 Brandkranen	- 20	- 20	- 20	- 20
Totaal Lasten	- 6.508	- 6.531	- 6.531	- 6.727
Baten				
10110 College van B&W	-	-	-	-
10210 Burgerlijke stand	86	86	86	86
10220 Rijbewijzen	101	101	101	101
10230 Reisdocumenten	65	63	118	118
10240 Overige burgerzaken	11	11	11	11
10300 Beheer overige gebouwen en gronden	350	350	350	350
10500 Treasury	567	555	504	502
10610 Onroerende-zaakbelastingen	5.113	5.191	5.218	5.245
10611 Uitvoering Wet WOZ	11	11	11	11
10620 Onroerende-zaakbelastingen	3.080	3.126	3.141	3.156
10640 Hondenbelasting	177	177	177	177
10700 Uitkering gemeentefonds	45.787	46.328	46.701	46.882
10710 Integratie-uitkering sociaal domein	4.849	4.660	4.554	4.462
10800 Algemene baten en lasten	89	89	89	89
10810 Openbare orde	-	-	16	-
10820 Handhaving Openbare orde	26	26	26	26
Totaal Baten	60.312	60.774	61.104	61.216
Saldo van baten en lasten	53.804	54.243	54.572	54.490
Mutaties reserves				
Toevoegingen	- 618	- 853	- 1.039	- 1.284
Onttrekkingen	990	501	194	93
Mutaties reserves	372	- 352	- 845	- 1.191
Resultaat	54.175	53.891	53.728	53.298

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De inkomsten uit de leges vergunningen APV lopen de afgelopen jaren structureel achter bij de begrote inkomsten. Dit is met name veroorzaakt door een aantal dereguleringsmaatregelen de afgelopen jaren. De inkomsten zijn niet kostendekkend. Het betreft hier een doelgroep waar vaak sprake is van initiatieven vanuit de samenleving, vrijwilligers, evenementen etc. Als gemeente willen we dergelijke activiteiten juist stimuleren. De inkomsten worden structureel met € 10.000,- afgeraamd.

Een effectieve aanpak van ondermijnende criminaliteit vraagt om een georganiseerde overheid die alle mid-delen en instrumenten inzet die ze tot haar beschikking heeft. Om adequaat om te gaan met dit vraagstuk is extra formatie noodzakelijk. Voor de komende twee jaar wordt er tijdelijke formatie-uitbreiding toegekend: 0,75 fte Coördinator Programma Ondermijning bij team Maatschappelijke Ontwikkeling en 0,6 fte uitbreiding ten behoeve van de bestrijding van ondermijning bij team Vergunningen, Toezicht en Duurzaamheid. Daarnaast wordt er een werkbudget van € 10.000,- beschikbaar gesteld voor twee jaar.

Voor de reguliere inflatiecorrectie en nieuw beleid van de Regio Twente wordt structureel een bedrag van € 108.500,- opgenomen. Voor de indexatie van de Veiligheidsregio Twente wordt in 2019 een bedrag van € 109.000,- olopend tot € 155.000,- in 2023 opgenomen.

Overhead

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Burgemeester mevr. A.H. Raven
Wethouder dhr. J.J. Beintema

Ambtelijk: Teamhoofd dhr. A. Titsing (financiën)
Teamhoofd dhr. V. Rodijk (gemeentelijke accommodaties)
Algemeen directeur R.J.P. Willemsen (communicatie, informatieveiligheid)
Teamhoofd dhr. F. Smeitink (facilitaire zaken en ICT)

Inleiding

Sinds 2017 zijn we verplicht de kosten ten aanzien van overhead apart te presenteren. We hebben ervoor gekozen een apart onderdeel te wijden aan de overhead. In het verleden werden veel van deze onderwerpen behandeld in de paragraaf Bedrijfsvoering. Die paragraaf krijgt nu een andere opzet en gaat meer in op de beleidsmatige keuzes ten aanzien van de bedrijfsvoering.

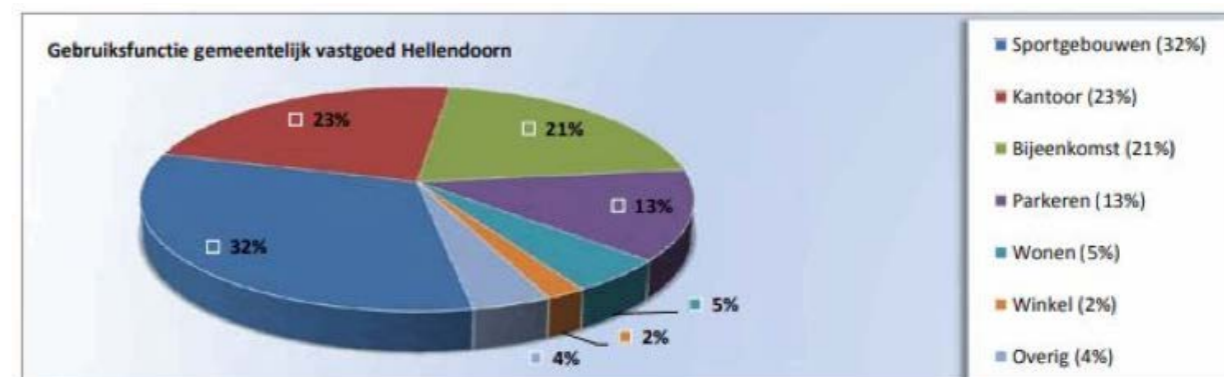
In dit programmaonderdeel worden de onderdelen die als ondersteunend worden aangemerkt nader toegelicht.

Kaderstellende nota's

- Beleidskader informatieveiligheid (2018 / 18INT00308)
- Privacy beleid en privacy statement (2018 / 18INT01175)
- Standpuntbepaling Interbestuurlijk Programma (2018 / 18INT01599)

Vastgoed en huisvesting

De vastgoedportefeuille van de gemeente Hellendoorn bevat 86 objecten met een bruto vloeroppervlakte van zo'n 55.000 m². Onderstaand een overzicht per gebruiksfunctie.

Naast het reguliere advieswerk en de geplande onderhoudswerkzaamheden staat 2019 voornamelijk in het teken van het verder verduurzamen van de vastgoedportefeuille. Hierbij kan worden gedacht aan het plaatsen van warmtepompen en zonnepanelen en het installeren van slimme gebouwbeheerssystemen.

Verder zal er in 2019 een verschuiving plaatsvinden naar portefeuillemanagement. Met aandacht voor het sturen op de prestaties van de portefeuille, benchmarken, relatiebeheer, risicomanagement en afstemming van het vastgoedbeleid op het corporate beleid. Hierbij draait het om de vraag hoe het vastgoed optimaal afgestemd kan worden op de wensen van het primaire proces.

Mooi hulpmiddel hierbij is de tool VastgoedMaps. Waarbij door een multidisciplinair team huisvestingsvraagstukken worden behandeld. Niet meer met een benadering op individueel objectniveau, maar met een benadering vanuit het perspectief van de totale portefeuille.

Inkoop

De afgelopen jaren heeft het behalen van nevendoelestellingen bij inkoop een prominente rol gekregen. Denk aan: arbeidsparticipatie, duurzaamheid en stimulering lokale economie. Hiervoor is onder andere een regionale beleidsnotitie opgesteld over Social Return On Investment. In 2019 wordt het SROI-beleid en het monitoringssysteem geëvalueerd. De samenwerking met de 14 Twentse gemeenten zal in 2019 verder worden uitgewerkt. In samenwerking met de Twentse gemeenten is het streven om qua inkoopbeleid zoveel mogelijk op één lijn te blijven, maar wel passend bij de ontwikkelingen bij iedere gemeente.

Om deze bovengenoemde doelen te behalen zal naar verwachting iedere gemeente aanvullend aan het inkoop- en aanbestedingsbeleid een eigen uitvoeringsnotitie opstellen die in lijn ligt met de ontwikkelingen bij iedere gemeente. Voor Hellendoorn is er al geruime tijd een wens voor aanvullend beleid over het type inkoopopdracht: 'werken'. Deze wens ziet toe op het hanteren van een transparante werkwijze aangaande de selectie van ondernemers bij repeterende onderhandse aanbestedingen. In 2018 is onderzoek gedaan naar mogelijke oplossingen voor selectiesystemen. Meerdere Twentse gemeenten werken al met een groslijstsystematiek. Hellendoorn zoekt hierbij zoveel mogelijk aansluiting. Eind 2018 zal gestart worden met de implementatie en naar verwachting wordt in begin 2019 gestart met de groslijstsystematiek.

In 2018 heeft Hellendoorn een Tenderboard opgericht om op bestuurlijk niveau inkoopopdrachten te toetsen aan nevendoelestellingen. In 2019 zal het Tenderboard meer onder de aandacht worden gebracht in de organisatie. Mede door het in te richten zaaktype: 'inkoop & aanbesteden' kan begin 2019 het inkoopproces beter worden geborgd in de gemeentelijke processen, waaronder ook uniformering van overeenkomsten. Tevens koppelen we dit zaaktype met de website voor publicatie van inkooptrajecten op de gemeentelijke website. De transparantie en betrokkenheid van lokale ondernemers en inwoners wordt door het inzichtelijk maken van de inkooptrajecten verhoogd.

Facilitaire zaken

Op dit moment wordt de beschikbare ruimte in het Huis voor Cultuur en Bestuur niet optimaal gebruikt, er zijn teams die woekeren met de ruimte en er zijn teams die wat ruimer in hun jasje zitten. Door een flexibele inrichting van de ruimten en de werkplekken kan het ruimtegebruik verder worden geoptimaliseerd. Daarnaast kan een efficiëntie slag worden gemaakt in het aantal geautomatiseerde werkplekken. Beide aspecten kunnen tevens bijdragen aan een besparing op het energiegebruik. Daarnaast willen we onze medewerkers blijven faciliteren door het aanbieden van een goede flexibele werkomgeving, die geschikt is om in verschillende samenstellingen met elkaar samen te werken.

Communicatie

Het communicatiebeleid van de gemeente Hellendoorn is erop gericht om als dienstverlenende overheid inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners tijdig, volledig en in begrijpelijke taal te informeren. We betrekken de diverse publieksgroepen actief bij ontwikkelingen die voor hen relevant zijn. Daarbij benut de gemeente alle voorkomende communicatiekanalen, waarmee deze publieksgroepen bereikt kunnen worden en waaraan deze groepen zelf waarde hechten.

We willen als dienstverlenende organisatie voortdurend laagdrempelig open staan en in verbinding staan met de diverse publieksgroepen waarvoor wij actief zijn. Daarom benutten we ook de diverse sociale media-kanalen (Instagram, Facebook, Twitter, LinkedIn) om te luisteren naar wat er leeft en speelt in de samenleving en om adequaat te reageren op vragen die gesteld worden. Daardoor kunnen we signalen uit onze gemeente sneller onder de aandacht brengen van de gemeentelijke organisatie. Daarnaast zijn we ons ervan bewust dat ook de traditionele communicatiekanalen, zoals de GemeentePagina in de huis-aan-huis-krant, de persberichten voor de lokale media en het wekelijkse perscontact van het college nog altijd van groot belang zijn om publieksgroepen te informeren en te bereiken.

Komend jaar maken wij werk van een nieuw communicatiebeleid, waarbij ook de diverse publieksgroepen van de gemeente actief betrekken bij de totstandkoming van dit nieuwe beleid.

Wet normalisatie rechtspositie ambtenaren

De afgelopen jaren werden verschillen tussen de rechtspositie van werknemers in de markt en die van ambtenaren steeds kleiner. De Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) is de laatste stap in dit proces. De invoering van de Wnra is een unieke operatie. Als gemeenteambtenaren vallen we dan niet meer onder het bestuursrecht, maar onder het arbeidsrecht van het Burgerlijk Wetboek. In de dagelijkse praktijk gaan we daar relatief weinig van merken. Wel gaat op onderdelen een verandering plaatsvinden, zo sluit de werkgever in het vervolg een tweezijdig arbeidscontract af met een nieuwe werknemer in plaats van dat hij of zij een eenzijdig aanstellingsbesluit neemt.

Het is een project van het ministerie van BZK. De planning richt zich op inwerkingtreding van de Wnra op 1 januari 2020. Tot dat moment gaan we deze ontwikkeling vanuit P&O projectmatig voorbereiden. We volgen de benodigde trainingen, zorgen voor een goede administratieve afwikkeling en organiseren de benodigde interne afstemming.

Automatisering

In 2019 zal de informatiearchitectuur voor de informatievoorziening van de gemeente Hellendoorn worden uitgewerkt. Informatiearchitectuur is een manier om meer structuur aan te brengen en beter inzicht te krijgen in de informatievoorziening en ICT en een manier om de ICT in de organisatie beter te besturen.

In 2018 is gestart met de aanbesteding van onze automatiseringssystemen. In 2019 zullen de nieuwe systemen gemeente breed worden geïmplementeerd.

In 2019 moeten we Microsoft Office 2010 vervangen. In 2019 zal een keuze gemaakt moeten worden voor de vervanging van Microsoft Office 2010.

Informatie gestuurd werken (BIG data)

We willen nog meer en beter gebruik maken van de informatie die in de organisatie aanwezig is en meer informatie gestuurd gaan werken. We willen werken volgens de principes van Business Intelligence (BI) door het systematisch verzamelen, analyseren en presenteren van aanwezige informatie in overzichtelijke rapportages. Op basis van de verkregen inzichten kunnen we beter afgewogen beslissingen nemen en gerichte beleidskeuzes maken.

Begroting 2020

Zoals u hebt kunnen lezen ziet ons financieel perspectief er na 2019 niet rooskleurig uit. We zullen dan ook op korte termijn starten met een ombuigingsoperatie wat, naar verwachting, in het tweede kwartaal van 2019 ronden we dit af. Het is nu nog te vroeg om aan te geven welke impact dit voor onze organisatie zal hebben maar we weten uit ervaring dat de tijdsbesteding fors zal zijn.

E-facturen

De EU heeft bepaald dat alle aanbestedende diensten in de lidstaten e-facturen moeten kunnen ontvangen en verwerken. Inmiddels is de Europese richtlijn als verplichting verankerd in de Nederlandse Aanbestedingswetgeving. Dit houdt concreet in dat de Rijksoverheid, de decentrale overheden en alle andere aanbestedingsplichtige organisaties per 18 april 2019 e-facturen moeten kunnen ontvangen en verwerken. Een elektronische factuur (e-factuur) is een gestructureerd, digitaal bestand (maar geen pdf) waarbij alle gegevens altijd op een vaste plek in het bestand staan en hun eigen betekenis hebben. Een e-factuur kan vanuit het ene geautomatiseerde systeem elektronisch worden verwerkt in het andere systeem. Handmatige verwerking is daarmee verleden tijd.

Dit project loopt bij ons en wij zijn voor 18 april 2019 in staat e-facturen te ontvangen en verwerken.

WOZ-taxatie

De Waarderingskamer heeft besloten dat het taxeren van woningen op basis van gebruiksoppervlakte (m2) verplicht wordt met ingang van 1 januari 2022. Wij taxeren de woningen, net als verreweg de meeste gemeenten, op basis van inhoud (m3). Hoewel het nog even duurt voor het zover is, is het wel zaak dat dit project tijdig wordt opgepakt omdat het veel tijd kost om de taxatie van alle woningen om te zetten. In 2018 stellen we een plan van aanpak op, waarna in 2019 de hertaxatie kan beginnen.

Tariefdifferentiatie rioolheffing

We hebben onderzoek gedaan naar de tariefdifferentiatie bij de rioolheffing. Dit onderzoek komt voort uit de Nota Lokale Heffingen 2015. De uitkomsten van dit onderzoek leggen we nog in 2018 aan u voor, zodat we, indien gewenst, vanaf 2019 een andere tariefdifferentiatie kunnen hanteren.

Wat het kost

bedragen x € 1.000				
Overhead - Wat mag het kosten?"	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
10400 Personeel	- 5.911	- 5.933	- 5.853	- 5.842
10410 Personeel en organisatie	- 360	- 325	- 301	- 293
10420 Organisatieaangelegenheden	- 14	- 14	- 14	- 14
10430 Financien en belastingen	- 1.687	- 1.694	- 1.690	- 1.675
10440 Huisvesting	- 1.329	- 1.319	- 1.289	- 1.354
10450 Automatisering	- 1.061	- 1.190	- 1.241	- 1.311
10460 Communicatie	- 87	- 87	- 87	- 87
10470 Juridische zaken	- 41	- 41	- 41	- 41
10480 Facilitaire zaken	- 276	- 276	- 275	- 276
10490 Overige ondersteuning	267	209	140	92
Totaal Lasten	- 10.499	- 10.669	- 10.650	- 10.800
Baten				
10400 Personeel	7	7	7	7
10430 Financien en belastingen	2	2	2	2
10440 Huisvesting	1	1	1	1
10450 Automatisering	-	-	-	-
10460 Communicatie	26	26	26	26
10480 Facilitaire zaken	10	10	10	10
10490 Overige ondersteuning	-	-	-	-
Totaal Baten	45	45	45	45
Saldo van baten en lasten	- 10.454	- 10.625	- 10.605	- 10.755
Resultaat	- 10.454	- 10.625	- 10.605	- 10.755

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De werkelijke kosten van de schoonmaak van het HCB liggen € 20.000,- hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. Deze meerkosten hebben te maken met extra schoonmaakkosten door een toename van het gebruik en een aantal aanvullende opdrachten die buiten de aanbesteding zijn gehouden. Structureel wordt er € 20.000,- bijgeraamd.

Door uitbreiding van het aantal gebruikers en softwareapplicaties is het noodzakelijk om de licentiekosten te verhogen met € 10.000,- per jaar.

Onze deelname aan de Uitvoeringsagenda van SSNT wordt structureel met € 5.000,- verhoogd. Deze verhoging wordt veroorzaakt door een algemeen aanjaagbudget voor samenwerking op gebied van bedrijfsvoering en een IT-platform (TwenteCloud, regio-glasvezelring, informatieveiligheid en govroom).

Er is op dit moment geen budget voor Lean. Dit is wel gewenst omdat er ondersteunende materialen nodig zijn en de green belts behoefte hebben om hun kennis en kunde op peil te houden door middel van trainin-

gen en workshops. Er wordt structureel een bedrag van € 6.500,- opgenomen.

Periodieke (bij)scholing op onderdelen is verplicht om een aantal taken te mogen uitoefenen. Dit neemt de laatste jaren fors toe. Voor 2019 wordt het opleidingsbudget met € 25.000,- verhoogd.

Werkgevers zijn sinds juli 2017 verplicht een preventiemedewerker aan te stellen. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden moeten formeel worden vastgelegd. Aanstelling vindt plaats in overleg met de OR. Voor de gemeentewerf is dit inmiddels geregeld, maar voor het Huis voor Cultuur en Bestuur en het zwembad nog niet. De hoofdtaak van de preventiemedewerker is het ondersteunen van management en leidinggevenden in de toepassing en uitvoering van de Arbo-werkzaamheden. Er wordt structureel 0,5 fte formatie-uitbreiding (€ 22.000,-) voor het aanstellen van een preventiemedewerker toegekend. Daarnaast is er voor het adequaat uitvoeren van de (wettelijke) coördinatietaken ARBO, BHV en EHBO 0,5 fte noodzakelijk. Vanaf 2020 wordt er structureel weer 0,28 fte extra formatie-uitbreiding toegekend zodat de wettelijke taken kunnen worden uitgevoerd.

Wij krijgen steeds meer vragen vanuit het bestuur en de organisatie om op ieder moment te beschikken over actuele en betrouwbare informatie. Goede (management) informatie over onze klanten, uitgaven, formatie etcetera is van cruciaal belang voor de keuzes en de afwegingen die wij dagelijks moeten maken. Om de informatie te genereren moeten gegevens vanuit veel verschillende interne en externe systemen worden gehaald, geordend en gepresenteerd in overzichtelijke formats. Op dit moment hebben we onvoldoende capaciteit en kennis om aan deze vraag te kunnen voldoen. Met het niet kunnen beschikken over de juiste en actuele informatie lopen we risico's. Daarom is het noodzakelijk om voor de duur van 2 jaar de formatie uit te breiden met een Business Intelligence (BI) specialist. (€ 65.000,-).

Vervanging van de werkplekken is nu noodzakelijk. Er wordt voor 2019 (€ 250.000,-) en voor 2020 (€ 50.000,-) extra budget aangevraagd.

Ten behoeve van het rijdend materieel hebben wij brandstoftanks op de gemeentewerf. Deze moeten in 2021 opnieuw KIWA gekeurd worden. De keurende instantie heeft aangegeven dat gerekend moet worden op verplichte aanpassingen doordat de tanks bovengronds moeten worden opgesteld. Hiervoor wordt in 2021 een bedrag van € 50.000,- opgenomen.

Jaarlijks worden de vervangingsinvesteringen voor tractiemiddelen, automatisering en het calamiteitenbudget gemeentelijke accommodaties opgenomen.

Paragraaf 1: Lokale heffingen

Wat betreft het?

In deze paragraaf wordt een uiteenzetting gegeven van het beleid voor 2019 ten aanzien van de gemeentelijke belastingen en tot welke belastingdruk dit voor de burgers leidt

Wat willen we bereiken?

Het is gebruikelijk om in zijn algemeenheid de tarieven jaarlijks te verhogen met een inflatiecorrectie. Op basis van de laatste prognoses van het CPB gaan wij voor 2019 uit van een gewogen gemiddelde van 2,5%. Overwegingen om hiervan af te wijken zijn bijvoorbeeld wettelijk vastgestelde tarieven, omvang van de voorzieningen, de mate van kostendekkendheid van een bepaald tarief of de afronding van de tarieven.

Voor 2019 hebben we voor de onroerende-zaakbelastingen (OZB) een tariefsstijging geraamd van 2,5%. Daarmee blijven we ruim binnen de macronorm die door het kabinet voor 2019 bepaald is op 4%. De macronorm is een criterium waarbij door kabinet en VNG is afgesproken wat de maximale stijging mag zijn van de landelijke OZB-inkomsten. Toch blijft het de individuele gemeenten vrij om onafhankelijk van deze norm de hoogte van de OZB-opbrengststijging zelf te bepalen. Wij willen, net als in voorgaande jaren, de belastingdruk voor de gemiddelde inwoner niet te zeer laten stijgen. Voor 2019 stijgen de woonlasten voor een gemiddelde woningeigenaar met circa € 2,41 per maand en voor een huurder met circa € 1,71 per maand.

Dezelfde tariefsstijgingen hebben we doorgevoerd voor zowel de rioolheffing als de afvalstoffenheffing. In het gemeentelijke rioleringsplan 2016-2020 (GRP4) hadden we 2% reële groei meegenomen, daarmee stijgen de tarieven met 4,5%.

Ook bij de afvalstoffenheffing stijgen de tarieven voor 2019 met 4,5%. In 2016 en 2017 hebben we per huishouden een bedrag van € 30,- teruggegeven als éénmalig voordeel. In 2018 heeft de gemeenteraad in verband met de intensivering van de gescheiden GFT-inzameling gekozen voor variant 1a. Dat wil zeggen dat de korting van € 30,- per huishouding niet doorgaat en dat de tarieven voor de GFT-containers op € 0,- worden gezet.

Door deze tariefmaatregelen stijgt de belastingdruk (het totaal aan OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing) voor een gemiddelde woningeigenaar (tevens gebruiker) met 3,7%. Dit is ook lager dan de macronorm OZB. De belastingdruk voor een gemiddelde woninghuurder stijgt met 4,5%.

De tarieven zoals in deze paragraaf worden genoemd kunnen in de raadsvergadering van februari 2019 nog worden aangepast. Op deze manier kunnen de meest recente taxatiewaarden, de uitgezette afvalcontainers en informatie over het waterverbruik nog verwerkt worden in de tarieven die gebruikt worden voor de gecombineerde aanslag.

Het voorgaande resulteert in de volgende voorlopige tarieven en gecombineerde aanslag voor een gemiddelde woning:

Woonlasten eigenaar en gebruiker	2018	2019	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
Eigenaar en gebruiker				
OZB eigenaar *1)	€ 334,87	€ 343,24	€ 8,37	2,5%
Afvalstoffenheffing *2)	€ 200,52	€ 209,54	€ 9,02	4,5%
Rioolheffing *3)	€ 254,88	€ 266,35	€ 11,47	4,5%
Woonlasten eigenaar en gebruiker	€ 790,27	€ 819,13	€ 28,86	3,7%
Gebruiker				
Afvalstoffenheffing *2)	€ 200,52	€ 209,54	€ 9,02	4,5%
Rioolheffing *3)	€ 254,88	€ 266,35	€ 11,47	4,5%
Woonlasten gebruiker	€ 455,40	€ 475,89	€ 20,49	4,5%

*1) Voor het eigendom van een gemiddelde woning met een woningwaarde van € 228.268 (waardestijging t.o.v. 2017 = 3,2%)

*2) Standaardcombinatie: basisheffing met een 240 liter restcontainer en een 140 liter GFT-container.

*3) Uitgaande van 101-150 m3 waterverbruik

Wat doen we ervoor?

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing stijgt met 4,5%, dit bestaat uit 2,5% inflatiestijging en een reële groei van 2%.

Afvalstoffenheffing	2018	2019	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
Basisheffing	€ 99,12	€ 103,58	€ 4,46	4,5%
140 liter GFT-container	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00 nvt	
240 liter GFT-container	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00 nvt	
140 liter restcontainer	€ 59,52	€ 62,20	€ 2,68	4,5%
240 liter restcontainer	€ 101,40	€ 105,96	€ 4,56	4,5%

Begrafenisrechten

De tarieven van de begrafenisrechten zijn met 2,5% verhoogd. Dit is de inflatiecorrectie.

Begrafenisrechten	2018	2019	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
Aankoop eigen graf	€ 1.938,00	€ 1.986,00	€ 48,00	2,5%
Begraven volwassene	€ 623,00	€ 639,00	€ 16,00	2,6%
Totaal	€ 2.561,00	€ 2.625,00	€ 64,00	1,6%

Hondenbelasting

Sinds de invoering van deze belastingsoort wordt de opbrengst aangewend ter bestrijding van de overlast door honden en de daar direct aan verwante activiteiten zoals de aanleg en onderhoud van hondentoiletten en ruige bermen, een controleur, controles, hondenpenningen, voorlichting en perceptiekosten. De opbrengst wordt met de inflatiecorrectie verhoogd, maar omdat we graag op een 'logisch' getal uit willen komen wordt de tariefsstijging 2,1%.

Hondenbelasting	2018	2019	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
Per hond	€ 70,50	€ 72,00	€ 1,50	2,1%
Per kennel	€ 352,50	€ 360,00	€ 7,50	2,1%

Leges

De tarieven van de leges zijn alleen maar verhoogd met een inflatiecorrectie van 2,5%. Dit geldt uiteraard niet voor de tarieven die op grond van andere wet en regelgeving zijn vastgesteld, zoals de tarieven voor reisdocumenten, of voor tarieven waarvan gebleken is dat zij niet kostendekkend zijn.

Marktprecariobelasting

De tarieven van de marktprecariobelasting worden verhoogd met de inflatiecorrectie van 2,5%.

OZB

De opbrengst van de OZB is een algemeen dekkingsmiddel. De tarieven van de OZB worden uitgedrukt in een percentage van de WOZ-waarde. De inflatiecorrectie bedraagt 2,5% en daar laten we dan ook de opbrengst mee stijgen. Overigens worden de nieuwe tarieven in de raadsvergadering van februari 2019 definitief vastgesteld zodat ook de meest recente ontwikkelingen van de WOZ-waardes nog kunnen worden meegenomen. De verandering in de gemiddelde taxatiewaarden zullen gevolgen hebben voor de tarieven en wij willen graag zo nauwkeurig mogelijk deze taxaties meenemen.

Bovenstaande tariefsstijgingen leiden tot de volgende voorlopige tarieven van de OZB voor 2019:

Onroerende zaak belasting	2018	2019	Lasten- stijging	Lasten- stijging (%)
Eigendom				
Woning	0,1467%	0,1504%	0,0037%	2,5%
Niet-woning	0,2882%	0,2954%	0,0072%	2,5%
Gebruik				
Niet-woning	0,2351%	0,2410%	0,0059%	2,5%

Macronorm OZB

Het Rijk heeft een percentage vastgesteld waarmee de OZB opbrengst van de gezamenlijke gemeenten in Nederland maximaal mag stijgen. De VNG is geen voorstander van een macronorm. Het kabinet denkt erover om deze om te zetten in een woonlastennorm (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing).

Voor 2019 echter heeft het kabinet de macronorm OZB voor 2019 vastgesteld op 4%.

Tarieven en Woz-waarden

Op grond van de Wet waardering onroerende zaken (WOZ) moeten wij elk jaar alle onroerende zaken taxeren. Voor 2019 zullen alle onroerende zaken in de gemeente worden getaxeerd naar waardepeildatum 1 januari 2018. De resultaten daarvan komen eind 2018 beschikbaar. Zodra de nieuwe taxatiewaarden bekend zijn, zullen de OZB tarieven definitief worden vastgesteld. Dat zal gebeuren in de raadsvergadering van februari 2019. Zoals gebruikelijk hanteren wij daarbij het uitgangspunt dat de totale geraamde OZB opbrengst als gevolg van deze hertaxatie niet zal wijzigen.

Reclamebelasting

de tarieven van de reclamebelasting passen we aan om de tegenvallende opbrengst te compenseren.

Rioolheffing

De rioolheffing heeft het karakter van een bestemmingsheffing waarmee kosten kunnen worden verhaald om collectieve maatregelen te treffen die de gemeente noodzakelijk acht voor een doelmatig werkende riolerings en overige maatregelen ten aanzien van afvalwater, hemelwater en grondwater.

Voor 2019 gaan we uit van een tariefstijging van 4,5%. Deze tariefstijging is gebaseerd op de reële groei zoals die is opgenomen in het Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP4) dat in december 2015 is vastgesteld.

In het gemeentelijke rioleringsplan 2016-2020 (GRP4) hadden we 2% reële groei meegenomen, hierdoor wordt de tariefsstijging dus 2% plus 2,5% inflatiestijging.

Rioolheffing	2018	2019	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Vastrecht 50 m3	€ 183,60	€ 191,86	€ 8,26	4,5%
Opslag voor elke 50 m3	€ 35,64	€ 37,24	€ 1,60	4,5%

Toeristenbelasting

De tarieven voor 2019 zijn verhoogd conform de tariefafspraken voor de periode 2019-2023, na een consultatieronde onder de recreatieondernemers die we hebben gehouden in het derde en vierde kwartaal van 2017 en die in april 2018 door de raad is vastgesteld. De vorige afspraak dateerde uit 2013. De genoemde tarieven zijn per persoon per nacht.

Toeristenbelasting	2018	2019	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Tarief A: Campings, groepsaccommodaties	€ 0,71	€ 0,73	€ 0,02	2,8%
Tarief B: Zomerhuisjes	€ 1,10	€ 1,13	€ 0,03	2,7%
Tarief C: Hotels, B&B	€ 1,70	€ 1,74	€ 0,04	2,4%
Tarief vaste plaats	€ 106,50	€ 109,06	€ 2,56	2,4%

Ten opzichte van de vorige tariefafspraken is besloten om Bed en Breakfasts onder tarief C te laten vallen (was tarief A).

Vermakelijkhedenretributie

Al jaren is er een convenant met de enige belastingplichtige het Avonturenpark. Het vorige convenant dateerde van 2012, daarom hebben we een nieuw convenant gesloten dat loopt van 2018-2022. Door deze overeenkomst af te sluiten hebben we voorkomen dat de verordening vermakelijkhedenretributie in werking treedt. Het komt er daarbij op neer dat voor elke bezoeker het Avonturenpark anders een vast bedrag voor elke bezoeker betaalt. Dat is nu 'afgekocht' voor een vast bedrag per jaar, hierdoor wordt de administratieve last voor beide partijen beperkt.

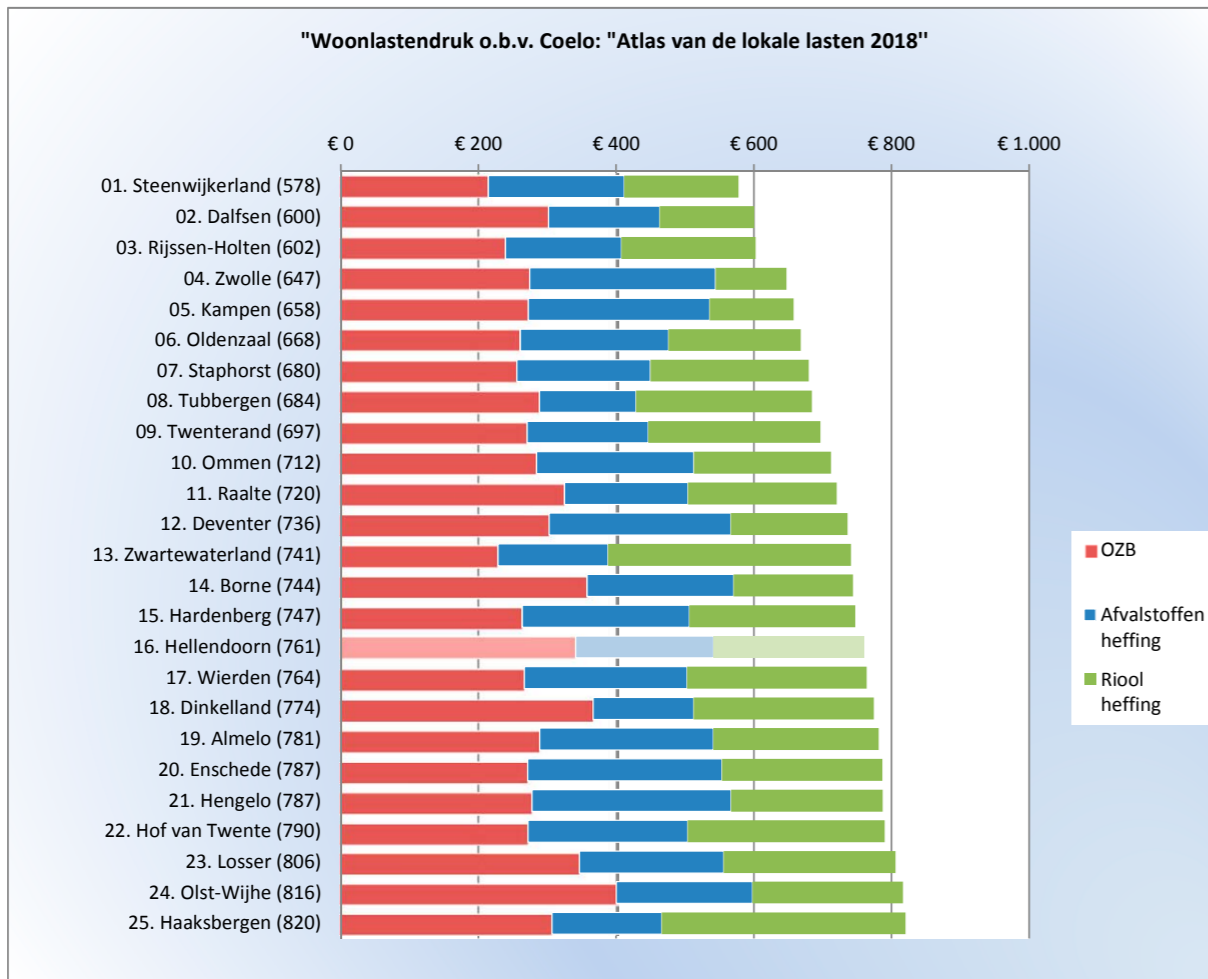
Tarieven Hellendoorn versus tarieven andere gemeenten in 2018

De ontwikkeling van de woonlasten heeft ieder jaar de volle aandacht, omdat de stijgingen per gemeente aanzienlijk kunnen verschillen. De grote aandacht voor de hoogte van de gemeentelijke belastingen komt vooral door de zichtbaarheid van de heffingen.

Het COELO (Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden) berekent jaarlijks per gemeente de belastingdruk. Uit de "Atlas van de lokale lasten 2018" van het COELO blijkt dat er in totaal 380 gemeenten zijn betrokken in het onderzoek.

Voor wat betreft de meerpersoonshuishoudens bedragen de woonlasten in de goedkoopste gemeente Oud Beijerland € 505,-. In de duurste gemeente, Bloemendaal, is dat € 1.234,-. De gemiddelde woonlasten liggen volgens het COELO in Nederland op € 744,- en in Overijssel op € 728,-. In de gemeente Hellendoorn bedragen de lasten volgens het COELO € 761,- voor een meerpersoonshuishouden. Daarmee nemen we, landelijk gezien, de 278ste (2017 187ste) plek in. Uiteraard heeft de eenmalige teruggave van € 30,- op de basisheffing afvalstoffenheffing in de jaren 2016 en 2017 invloed. In 2018 is dit teruggedraaid.

Als we de cijfers van het COELO uitsplitsen naar Overijssel, dan zien we dat een gemiddeld huishouden in onze gemeente in een gemiddelde woning qua belastingdruk op de 16e (2017 9e) plaats komt op de ranglijst van 25 Overijsselse gemeenten.

Ontwikkeling belastingdruk bedrijven

Bij de bepaling van de belastingdruk voor bedrijven spelen slechts twee belastingsoorten een rol, te weten de OZB en de riolheffing. De afvalstoffenheffing is namelijk alleen maar voor huishoudens. Hieronder ziet u de ontwikkeling in de belastingdruk voor een fictief bedrijf dat in 2010 een WOZ-waarde had van € 1,0 miljoen (sindsdien verhoogd met de jaarlijkse gemiddelde marktontwikkeling voor nietwoningen) en een jaarlijks waterverbruik van 1000 m3. Ten opzichte van vorig jaar is er een waardedaling van nietwoningen van 0,7%. In 2017 was het bewuste bedrijf nog € 924.000,- waard en dat is in 2018 gedaald naar € 917.000,-

Belastingdruk bedrijven	2018	2019	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
OZB eigendom *1)	€ 2.662,65	€ 2.729,21	€ 66,57	2,5%
OZB gebruik *1)	€ 2.172,06	€ 2.226,36	€ 54,30	2,5%
Rioolheffing *2)	€ 860,76	€ 899,49	€ 38,73	4,5%
Woonlasten eigenaar en gebruiker	€ 5.695,47	€ 5.855,07	€ 159,60	2,8%

*1) Voor het eigendom van een fictief bedrijf dat in 2010 een WOZ-waarde had van € 1,0 miljoen.

*2) Uitgaande van 1.000 m3 waterverbruik

Gecombineerde aanslag 2019

In 2019 zal het merendeel van de gecombineerde aanslagen (OZB, afvalstoffenheffing, riolheffing en hondenbelasting) naar verwachting worden opgelegd met dagtekening 28 februari 2019.

Betaling van de aanslag 2019

Omdat heel veel burgers een machtiging hebben afgegeven tot automatische incasso, hebben zij meestal tien termijnen om het verschuldigde bedrag te voldoen.

Kwijtschelding

Bij de afhandeling van de kwijtscheldingsverzoeken maakt de gemeente Hellendoorn maximaal gebruik van de haar geboden mogelijkheden, door 100% van de bijstandsnorm aan te merken als kosten van bestaan. Voor pensioengerechtigden hanteren we een ruimere norm. Ook de wettelijke mogelijkheid om rekening te houden met de kosten van kinderopvang, wordt door de gemeente Hellendoorn toegepast. Om de administratieve lasten voor de burger en uitvoeringskosten te beperken, toetst de gemeente de jaren na een eerste toewijzing via het Inlichtingenbureau.

Kostenonderbouwing

Vanaf het begrotingsjaar 2017 dient er in de paragraaf Lokale heffingen inzicht gegeven te worden in de mate van kostendekkendheid van heffingen waarbij de tarieven niet meer dan kostendekkend mogen zijn. Het betreft de volgende heffingen: leges, afvalstoffenheffing, riolheffing en begrafenisrechten. De nieuwe regels die in het Besluit Begroting en Verantwoording zijn opgenomen vereisen inzicht in op welke wijze bij de berekening van tarieven van heffingen die hoogstens kostendekkend mogen zijn, is bewerkstelligd dat de geraamde baten de ter zake geraamde lasten niet overschrijden. Verder moet informatie gegeven worden over de beleidsuitgangspunten en hoe deze gehanteerd zijn bij de tariefstelling.

Beleidsuitgangspunten toerekening van overhead

In de programma's worden alleen de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces. Het centraal begroten van de kosten van overhead betekent dat het niet langer mogelijk is om uit de taakvelden (voorheen de producten) alle tarieven te bepalen. Om deze reden vindt de commissie BBV het van groot belang dat op een andere wijze uit de begroting blijkt hoe de tarieven worden berekend en welke beleidskeuzes bij die berekening zijn gemaakt. Onderstaande tabellen zijn door ons overgenomen vanuit de "notitie overhead" van de commissie BBV uit juli 2016. De berekening van de tarieven moet extracomptabel geschieden.

De overhead moet daarbij op een consistente wijze worden toegerekend, dus dat ligt voor meerdere jaren vast. In de bewuste notitie worden twee methodes genoemd, één op basis van de personeelskosten en één op basis van de omvang van de taakvelden. Voor wat betreft de legesverordening titel 1, 2 en 3 hanteren we een verdeling op basis van de personeelskosten van de taakvelden. Dit zijn immers erg arbeidsintensieve processen. Voor de toerekening naar afval en riol hebben we gekozen voor een verdeling van de overhead op basis van de totale kosten per taakveld, dit omdat de kosten hier grotendeels veroorzaakt worden door inschakeling van derden. Overigens moet de methode voor de toerekening van overhead worden opgenomen in de financiële verordening.

Leges

De legesverordening bestaat uit drie delen (zogenoeten titels) die vervolgens weer zijn opgebouwd in hoofdstukken. Bij de legesverordening is het in het nieuwe BBV vereist dat de kostendekkendheid per hoofdstuk in beeld wordt gebracht.

Als algemeen beleidsuitgangspunt streven we naar 100% kostendekkendheid. Hieronder wordt de kostendekkendheid per titel nader toegelicht. Bij de leges is kruissubsidiëring toegestaan; dit betekent dat de legesverordening kostendekkend moet zijn, maar dat er op onderdelen wel meer dan kostendekkende tarieven mogen worden gerekend, mits dit gecompenseerd wordt doordat andere tarieven juist niet geheel kostendekkend zijn.

Titel 1 – Algemene dienstverlening

We streven naar 100% kostendekkendheid, maar zijn hierin beperkt door de gemaximeerde legestarieven vanuit het Rijk. Zie hieronder de mate van kostendekkendheid voor de leges burgerzaken.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges Titel 1: Algemene Dienstverlening	Begroting 2018	Begroting 2019
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	670	672
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	670	672
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	204	152
BTW *1)	41	27
Toe te rekenen kosten taakveld	246	179
Totale kosten taakveld	915	851
Totale opbrengsten heffing	587	317
Dekkingspercentage heffing	64,1%	37,3%

Titel 2 – Dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning

Het grootste gedeelte van de kosten en opbrengsten binnen titel 2 vallen binnen het hoofdstuk van de Omgevingsvergunning.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges Titel 2: Fysieke leefomgeving / omgevingsvergunning	Begroting 2018	Begroting 2019
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	510	547
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	510	547
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	222	208
BTW *1)	19	19
Toe te rekenen kosten taakveld	241	227
Totale kosten taakveld	751	775
Totale opbrengsten heffing	833	648
Dekkingspercentage heffing	110,8%	83,6%

Titel 3 – Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn

Titel 3 vormt een klein gedeelte van onze legesinkomsten. Het gaat hier voornamelijk over drank- en horecavergunningen en de APV. De kosten zijn vele malen hoger dan de leges die we ontvangen.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges Titel 3: Europese dienstenrichtlijn	Begroting 2018	Begroting 2019
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	152	181
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	152	181
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	102	79
BTW *1)	2	2
Toe te rekenen kosten taakveld	104	81
Totale kosten taakveld	257	262
Totale opbrengsten heffing	22	22
Dekkingspercentage heffing	8,7%	8,5%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Afvalstoffenheffing

In zijn algemeenheid is de afvalstoffenheffing volledig bedoeld om de kosten van afvalinzameling te dekken. We gebruiken de voorziening egalisatie afvalstoffenheffing om schokken in de tarieven op te vangen. De voorziening is de afgelopen jaren opgebouwd uit de ontvangen heffingen en wordt niet ingezet ter dekking van andere kosten. De tarieven stijgen met 4,5%. De voorziening wordt in 2019 gevoed met € 50.000,--. Hierdoor is er voor 2019 sprake van een overdekking. Het dekkingspercentage is in 2019 101,6%. Bij dezelfde tarieven is er echter in 2020 en 2021 sprake van kleine tekorten die ten laste van de voorziening worden gebracht. De stand van de voorziening is rond de € 700.000,--, dit ligt tussen de minimum benodigde omvang en de maximaal toegestane omvang zoals die is vastgelegd in de nota reserves en voorzieningen 2018.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid afvalstoffenheffing	Begroting 2018	Begroting 2019
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	2.781	2.975
Taakveld Straatreiniging - 1/3 deel naar Afval	166	210
Inkomsten, excl. heffingen	- 944	- 889
Netto kosten	2.003	2.297
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	411	432
BTW *1)	406	439
Toe te rekenen kosten taakveld	817	871
Totale kosten taakveld	2.820	3.168
Totale opbrengsten heffing	2.593	3.218
Dekkingspercentage heffing	91,9%	101,6%

Rioolheffing

De rioolheffing willen we niet meer dan kostendekkend houden. Om geen grote fluctuaties in de tarieven voor de rioolheffing te krijgen hebben we de voorziening egalisatie rioolheffing in het leven geroepen. In 2019 wordt € 90.000,-- in de voorziening gestort. In 2019 is er daardoor een kostendekkingspercentage van 102,2%.

Overigens betekent de systematiek dat er ook wel eens jaren zijn dat er een bedrag wordt onttrokken aan de voorziening, dan is er sprake van een onderdekking.

De stand van de voorziening is rond de € 600.000,--, dit ligt tussen de minimum benodigde omvang en de maximaal toegestane omvang zoals die is vastgelegd in de nota reserves en voorzieningen 2018.

Rioolheffing	2018	2019	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
Vastrecht 50 m3	€ 183,60	€ 191,86	€ 8,26	4,5%
Opslag voor elke 50 m3	€ 35,64	€ 37,24	€ 1,60	4,5%

Begrafnisrechten

Het streven naar kostendekkende tarieven is de afgelopen jaren losgelaten. Het aantal begrafenissen is gedaald en de opbrengsten zijn daarom ook verlaagd. De kostenstructuur is zodanig dat er ook een groot deel vaste kosten is. Een kostendekkend tarief zou betekenen dat de tarieven erg hoog worden en daarom is de kostendeckingspercentage voor het jaar 2019 78,3%.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid begrafenisrechten	Begroting 2018	Begroting 2019
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	347	351
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	347	351
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	99	87
BTW *1)	12	27
Toe te rekenen kosten taakveld	111	114
Totale kosten taakveld	458	465
Totale opbrengsten heffing	354	364
Dekkingspercentage heffing	77,3%	78,3%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Samenvatting kostendekkendheid

bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid heffingen	Lasten taakveld	Overhead	BCF /BTW	Totaal lasten	Leges	Andere inkomsten	Dekkings %
Rioolheffing	3.218	551	380	4.148	4.218	19	102%
Afvalstoffenheffing	3.185	432	439	4.056	3.218	889	102%
Begrafnisrechten	351	87	27	465	364	-	78%
Leges titel 1	672	152	27	851	317	-	37%
Leges titel 2	547	208	19	775	648	-	84%
Leges titel 3	181	79	2	262	22	-	9%
	8.155	1.509	893	10.557	8.788	908	91%

Paragraaf 2

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Aanleiding en achtergrond

Op 26 september 2017 stelde u een nieuwe kadernota Risicobeheersing en Weerstandsvermogen vast. In deze nota staan de kaders van het risicomanagement. In deze paragraaf laten wij de resultaten van deze nieuwe werkwijze zien. In de begroting 2018 is deze opzet voor het eerst gebruikt.

Risicomanagement is het proces waarbij de organisatie continu en systematisch doorlopen wordt op risico's, met als doel de gevolgen ervan te voorkomen of te bestrijden en de positieve gevolgen ervan te benutten of te versterken. Met andere woorden: risicomanagement is gericht op het voorkomen, vermijden of verkleinen van risico's.

De twee meest gebruikte toepassingen van risicomanagement zijn:

- Sturen op risico's;
- Beheersen van risico's.

In deze paragraaf brengen wij de risico's in beeld die die van invloed zijn op onze bedrijfsvoering (organisatiebreed) in beeld te brengen en nemen waar nodig maatregelen te treffen om de risico's beheersbaar te maken. Door inzicht in de risico's zijn we in staat om op verantwoorde wijze besluiten te nemen, zodat de risico's nu en de risico's gerelateerd aan toekomstige investeringen in verhouding staan tot de vermogenspositie van onze organisatie, het zogenaamde weerstandsvermogen. Het weerstandsvermogen kunnen we bepalen door onderstaande stappen te doorlopen:

1. Een inventarisatie van de risico's (risicoprofiel);
2. Benodigde weerstandscapaciteit;
3. Beschikbare weerstandscapaciteit;
4. Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit.

Risicoprofiel

Aan de hand van de risico-inventarisatie is een risicoprofiel opgesteld. Periodiek worden de risico's van de organisatie doorlopen en waar nodig opnieuw beoordeeld.

Momenteel zijn in totaal 121 risico's in het systeem gebracht. In het onderstaand overzicht presenteren we (maximaal) 10 risico's met de hoogste bijdrage aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit (zo houden we focus op de belangrijkste risico's). De impact van de overige risico's nemen we mee in het totaal van de benodigde weerstandscapaciteit.

Belangrijkste financiële risico's						
Risico-nummer	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Financieel gevolg	Invloed
R8	Verminderde afname bouwgrond bedrijventerrein Lochter III	Financieel - Gedwongen afboeken boekwaarde Lochter III. Gezamenlijk risico marktpartijen (60%) en gemeente (40%). Publiekrechtelijke afspraken werken privaatrechterlijk door. Minder opbrengsten dan begroot. Investerings zijn (groten)deels al gedaan door o.a. grondverwerving, voorbereidingskosten etc. Hierdoor ontstaat een verliesgevend exploitatie.	Actief - Op maat gesneden grondaanbieding aan potentiële gegadigden ; Actief - Extra acquisitie	50%	max.€ 4.000	19.67%
		Impact Continuïteit - Bij forse verliezen moeten keuzes worden gemaakt om de consequenties in de begroting op te vangen.				
		Imago - Ontwikkeling terrein laat langer op zich wachten. Het terrein ligt langer braak, waardoor de gewenste uitstraling/ aantrekkelijkheid minder wordt.				
R157	Aanpassing van bestemming woninglocaties	Financieel - De gewijzigde woningbehoefte (demografische ontwikkelingen) leidt tot minder of andere nieuw te bouwen woningen. De wijziging van het bestemmingsplan van ontwikkeling woningbouw naar agrarisch kan kosten met zich meebrengen. Locaties met potentie zouden hierdoor niet ontwikkeld kunnen worden	Actief - Onderzoeken hoe de gevolgen van de te wijzigen bestemmingsplannen zo gering mogelijk kunnen zijn.	50%	max.€ 3.000	14.77%
R54	Daling uitkering gemeentefonds	Financieel - De uitkering van het gemeentefonds kan gedurende het begrotingsjaar wijzigen. Bij een daling heeft dit effect op de lopende begroting en zijn direct ombuigingen nodig. Ook heeft een daling impact op de opvolgende jaren. Ook dan zijn bezuinigingen nodig, maar daarvoor hebben we langer de tijd.	Actief - Het opnemen van een voorzichtigheid in de raming van het gemeentefonds. Suggestie - Lobby in samenwerking met andere gemeenten en VNG ; Suggestie - Op de voet volgen van de ontwikkelingen, zodat je maximale reactietijd hebt om zelf de gevolgen te kunnen sturen.	70%	max.€ 1.000	5.72%
		Impact Continuïteit - Voorzieningsniveau wordt verlaagd				
R80	Infrastructuur kan technische ontwikkelingen van (motor)voertuigen niet bijhouden	Financieel - Grote investeringen in wegen	In voorbereiding - Ontwikkelingen goed bijhouden en inspelen op veranderingen	30%	max.€ 2.000	5.55%
		Impact Continuïteit - Maatregelen gaat ten kosten van andere werkzaamheden	In voorbereiding - Ontwikkeling nieuwe mobiliteitsvisie			
		Imago - Door achterblijven van infrastructuur				
R162	Toename van Jeugdzorg	Financieel - Door toename van het aantal jongeren dat gebruik maakt van Jeugdzorg ontstaan tekorten op het budget. Financieel effect zeer moeilijk te bepalen door nieuw model en andere afrekensystematiek. 75% van de instroom wordt bepaald door huisartsen, andere medische specialisten of trajecten die opgelegd worden vanuit Jeugdbescherming/Jeugdclassering.	In voorbereiding - Ontwikkeling verbeterplan zorg	70%	max.€ 500	3.73%
		Impact Continuïteit - Doordat niet te sturen is op volume en doordat met name trajecten gericht op 24-uursverblijf kostbaar zijn kan de (financiële) impact groot zijn				
R136	Wijziging in verdeelmodellen participatiebudget (PW-uitkeringen, WSW-oud en participatie-reïntegratie)	Financieel - Wijziging in de wijze waarop het macrobudget over de gemeenten wordt verdeeld kan zowel positieve als negatieve financiële gevolgen hebben voor de gemeente Hellendoorn.	Actief - We volgen de inhoudelijke ontwikkeling van de diverse verdeelmodellen op de voet. Daar waar mogelijk wordt direct of indirect, met name via de VNG, invloed uitgeoefend op het ministerie dat de betreffende verdeelmodellen ontwikkeld.	70%	max.€ 300	2.75%
R132	Groter beroep op open einde regelingen vanuit jeugdzorg en Wmo	Financieel - Het beroep dat de burger kan doen op open einde regelingen zoals Wmo-verstrekingen, leerlingenvervoer en bijzondere bijstand is niet gelimiteerd. Dit kan resulteren in tegenvallers.	In voorbereiding - Ontwikkeling verbeterplan zorg	70%	max.€ 250	2.51%

R103	Hoger beroep op de open einde regeling Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	Financieel - Kostenstijging uitkering - Toename uitkeringsbestand,	Geïmplementeerd - Samenwerken met werkgevers ; Geïmplementeerd - Instrumenten ontwikkelen en inzetten om mensen te laten uitstromen ; Geïmplementeerd - Extra inzet in de uitstroom	50%	max.€ 450	2.39%
		Impact Continuïteit - Druk op de organisatie en de gemeentebegroting				
R12	Vertraging uitgifte bouwgrond Hellendoorn Noord fase 1.	Financieel - Minder opbrengsten dan begroot. Investerings zijn (groten)deels al gedaan door o.a. grondverwerving, voorbereidingskosten etc. Hierdoor ontstaat een verliesgevend exploitatie.	Actief - Overeenkomst gesloten met projectontwikkelaars over de afname van 42 kavels in de periode 2018-2021 tegen een vooraf afgesproken bedrag en afnamedatum. Actief - Fasering in overeenstemming gebracht met woningbouwprogramma/ behoefteprognoses. Actief - Bufferreserve ingesteld om verliezen op te vangen door afzetrisico, gebaseerd op prijs, rente- en afzetrisico. Actief - Jaarlijkse herziening van de grondexploitatie: Vinger aan de pols. Actief - Voorziening getroffen voor het te verwachten verlies (huidig exploitatietekort berekend op € 1.186.000).	30%	max.€ 500	1.83%
		Imago - Ontwikkeling woonwijk duurt langer.				
R112	De doorontwikkeling van Soweco naar een maatschappelijke onderneming (MO) en de daarbij behorende ontvlechting van GR en NV/MO stagneert of is onvoldoende succesvol.	Financieel - De gemeenten die betrokken zijn bij de gemeenschappelijke regeling Soweco zullen de exploitatietekorten gezamenlijk moeten dragen. Daarnaast brengt het (toekomstige) aandeelhouderschap van de NV/MO Soweco financieel risico met zich mee hetgeen inherent is aan aandeelhouderschap.	Actief - De voortgang met betrekking tot de doorontwikkeling van Soweco kritisch en betrokken volgen, zowel inhoudelijk als financieel.	50%	max.€ 250	1.53%
		Impact Continuïteit - Heeft impact op het welbevinden van de werknemers met een arbeidsbeperking, zij zullen zich zorgen maken of zij hun werk nog wel kunnen blijven doen. Het voortbestaan van het SW-bedrijf komt op het spel te staan.				

In bovenstaande tabel staan de 10 grootste (financiële) risico's met de hoogste impact op de benodigde weerstandscapaciteit. De invloed van een bepaald risico komt tot uitdrukking in het invloedspercentage in de laatste kolom. Dit is een resultante van de risicosimulatie, die de kans en het risicobedrag combineert tot een inschatting waarop het risico zich voor kan doen.

- Het maximale bedrag dat met deze 10 grote risico's gemoeid is, is € 12.250.000,--.
- De overige risico's vertegenwoordigen een maximaal bedrag van € 9.541.500,--.
- In totaal hebben alle risico's samen een (financieel) gevolg van € 21.791.500,--.

In de onderstaande tabel zijn de 121 risico's uitgezet naar financiële impact maal de kans dat het risico zich voordoet. U ziet dat er momenteel 2 risico's in het rode risicogebied liggen, dit zijn de risico's 'Daling uitkering gemeentefonds' en de 'kosten van de jeugdzorg'. Het gemeentefonds is de belangrijkste bron van inkomsten, waarvan we het meeste risico lopen op de algemene uitkering. Ten aanzien van de risico's binnen de jeugdzorg, zien we veel verschillende oorzaken waarbij ook grote financiële gevolgen spelen. Hierdoor hebben we dit risico hoog ingeschaald. We nemen hierop verschillende maatregelen zodat het effect van deze risico's wordt verlaagd.

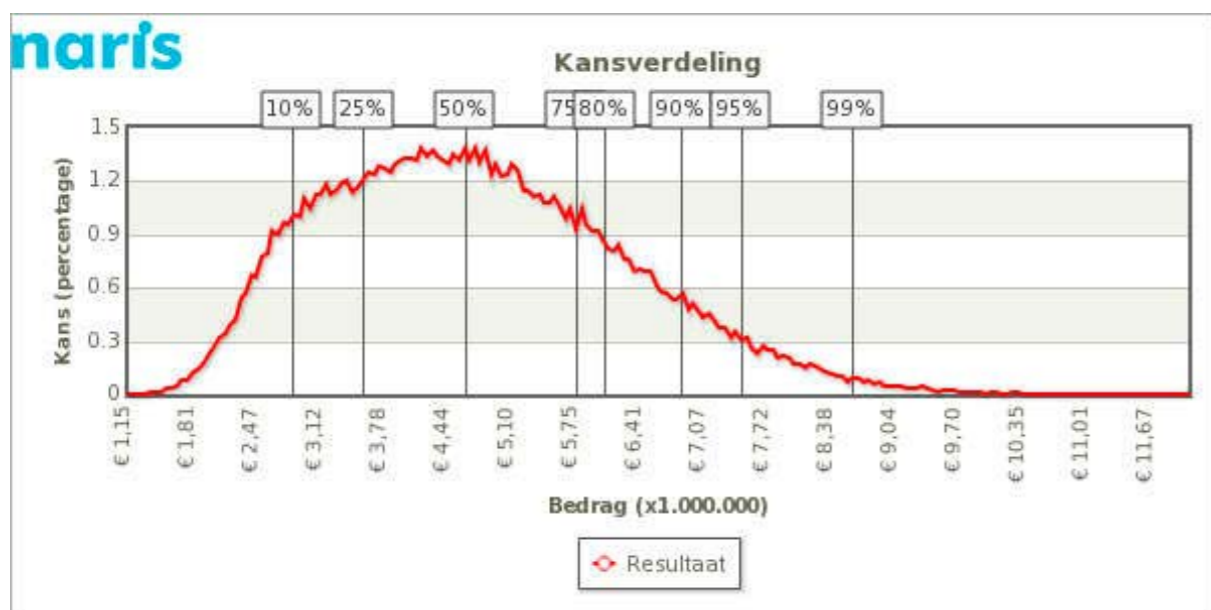
Risicokaart

De risicokaart (financieel) ziet er als volgt uit:

Financieel	Netto				
	10%	30%	50%	70%	90%
x > € 500.000	2	1	2	2	
€ 250.000 < x < € 500.000	3	2	2	1	
€ 100.000 < x < € 250.000	4	8	20	6	
€ 25.000 < x < € 100.000	3	6	16	8	6
x < € 25.000		5	6	4	3
Geen financiële gevolgen					
Kans	10%	30%	50%	70%	90%

Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie wordt toegepast omdat het reserveren van het maximale bedrag (€ 21,8 miljoen) ongewenst is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden.

Onderstaande grafiek en de bijbehorende tabel tonen de resultaten van de risicosimulatie. Hieruit volgt dat 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 6.754.000,- (benodigde weerstandscapaciteit).

bedragen x € 1.000

Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages							
Percentage	Benodigd	Percentage	Benodigd	Percentage	Benodigd	Percentage	Benodigd
5%	2.445	30%	2.714	55%	4.541	80%	5.972
10%	2.769	35%	3.709	60%	4.752	85%	6.320
15%	3.023	40%	3.921	65%	4.961	90%	6.754
20%	3.268	45%	4.131	70%	5.419	95%	7.403
25%	3.496	50%	4.339	75%	5.677		

Beschikbare weerstandscapaciteit

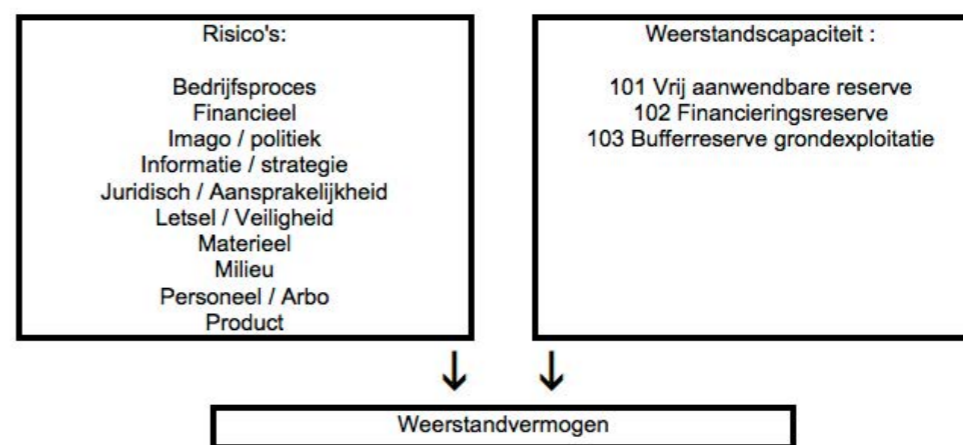
De beschikbare weerstandscapaciteit van Gemeente Hellendoorn bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken.

bedragen x € 1.000

Beschikbare weerstandscapaciteit	Verwachte stand ultimo 2018
Vrij aanwendbare Reserve	3.147
Financieringsreserve	2.178
Bufferreserve grondexploitatie	4.381
Totale weerstandscapaciteit	9.706

Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, dient de relatie te worden gelegd tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij gewenste weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit. De relatie tussen beide componenten wordt in onderstaande figuur weergegeven.

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit, kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{€ 9.706.000}{€ 6.754.000} = 1.43$$

De normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente. Het biedt een waardering van het berekende ratio.

Weerstandsnorm		
Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	> 2.0	uitstekend
B	1.4 - 2.0	ruim voldoende
C	1.0 - 1.4	voldoende
D	0.8 - 1.0	matig
E	0.6 - 0.8	onvoldoende
F	< 0.6	ruim onvoldoende

Het ratio van gemeente Hellendoorn valt in klasse B. Dit duidt op een ruim voldoende weerstandsvermogen.

Toelichting risico's

Exploitatie bedrijventerrein 't Lochter III

Door de aantrekkelijke economie is de belangstelling voor het bedrijventerrein toegenomen. Er wordt extra ingezet op acquisitie.

Uit onderzoek uit 2016 bleek dat er in de regio Twente een overaanbod is aan bedrijventerrein. Er is een afspraken document opgesteld op welke wijze de plancapaciteit kan worden teruggebracht, om een goede balans te krijgen tussen vraag en aanbod en de economische ontwikkeling in de regio niet te stagneren. U bent hier in juli 2017 akkoord mee gegaan en is op 28 september 2017 de bestuursovereenkomst door de 14 Twentse gemeenten ondertekend. In dit document wordt nog uitgegaan van een overaanbod, maar door de recente verkopen in 2017 en 2018 en de huidige belangstelling zijn we ervan overtuigd dat het bedrijventerrein volledig kunnen uitgegeven in de periode t/m 2025.

Het risico dat de versnelde uitgifte van bedrijfskavels niet gehaald wordt en er harde plancapaciteit geschapt of tijdelijk uit de markt gehaald moet worden, is hierdoor aanzienlijk minder ten opzichte van de situatie vorig jaar.

De boekwaarde van 't Lochter III eind 2018 zal circa € 11,3 miljoen bedragen. Ondanks de voortvarende verkopen en de aanhoudende interesse bij potentiële kopers blijven de risico's aanwezig: er zijn nog vele hectares te verkopen. Reden waarom in de bufferreserve een fors aandeel voor deze grondexploitatie is gereserveerd, bovenop de reguliere buffer voor prijs-, rente- en afzetrisico's. De exploitatie wordt samen met 5 marktpartijen gedaan. Hellendoorn deelt voor 40% in winsten en verliezen, de andere participanten gezamenlijk voor 60%. Er is een aantal kosten dat voor rekening komt van die gemeente en die niet ten laste van de gezamenlijke exploitatie kunnen worden gebracht. Dit op basis van de afspraken in de samenwerkingsovereenkomst met de marktpartijen (o.a. verschillen in gehanteerde rentepercentages). Hiervoor is een voorziening getroffen van bijna € 800.000,--.

Aanpassing van bestemming woninglocaties

De gewijzigde woningbehoefte (demografische ontwikkelingen) leidt tot minder of andere nieuw te bouwen woningen. Om de harde plancapaciteit terug te brengen moet de bestemming woningbouw naar bijvoorbeeld agrarisch worden herzien. Dit kan kosten met zich meebrengen. Locaties met potentie zouden hierdoor niet ontwikkeld kunnen worden.

Voor Kruidenwijk Zuid en Hellendoorn Noord geldt dat de fases 2 en 3 momenteel nog de bestemming 'Woningbouw-nader uit te werken' hebben. Gezien de afspraken met de provincie Overijssel past het handhaven van deze bestemming hiervoor niet. Er zijn diverse gesprekken gevoerd met allerlei partijen om te kijken of welke wijze deze herziening van de bestemming het beste kan plaatsvinden.

Daarnaast geldt dit risico ook voor andere uit te werken woninglocaties.

Ontwikkeling gemeentefondsuitkering

De gemeentefondsuitkering wordt in 2019 geraamd op € 50,6 miljoen en is daarmee de belangrijkste bron van inkomsten. Van de raming is de algemene uitkering met € 45,7 miljoen het grootste bestanddeel. Dit is ook het deel waarover het grootste risico wordt gelopen. De uitkeringen sociaal domein (integratie uitkeringen in het kader van de decentralisaties) maken voor het merendeel vanaf 1-1-2019 deel uit van de algemene uitkering, € 4,9 miljoen wordt nog uitgekeerd in de vorm van een integratie- dan wel decentralisatie-uitkering. Voor de algemene uitkering is het risico met name het Rijksbeleid. Bezuinigingen bij het Rijk, danwel achterblijvende uitgaven werken door in de algemene uitkering. Ook toekomstige herijkingen van de gemeentefondsuitkering brengen een risico met zich mee.

Infrastructurele risico's

Ten aanzien van risico's op het infrastructurele deel, zien we een risico in de top 10. De technische ontwikkelingen die invloed hebben op de infrastructuur was al toegevoegd in de begroting 2018. Hierbij moet gedacht worden aan het grote gebruik van elektrische fietsen, maar ook de ontwikkelingen van elektrische auto's heeft impact op het gebruik. We volgen deze ontwikkelingen en nemen, waar nodig, passende maatregelen. Er is een nieuwe mobiliteitsvisie opgesteld en ligt voor ter besluitvorming. In deze begroting zijn hiervoor geen middelen opgenomen.

Toename jeugdzorg

Door toename van het aantal jongeren dat gebruik maakt van Jeugdzorg ontstaan tekorten op het budget. Financieel effect is zeer moeilijk te bepalen door nieuw model en andere afrekensystematiek. 75% van de instroom wordt bepaald door huisartsen, andere medische specialisten of trajecten die opgelegd worden vanuit Jeugdbescherming/Jeugdreclassering. Preventief wordt ingezet op samenwerking met huisartsen, onder meer door praktijkondersteuners GGZ die ook de mogelijkheden van het voorliggend veld meenemen. Hierdoor beogen we de instroom in duurdere voorzieningen te beperken. Ook streven we naar betere managementinformatie zodat de budgetten nauwlettend gevolgd kunnen worden.

Risico verdeelmodellen participatie

De budgetten die van het Rijk ontvangen worden in het kader van participatie kennen elk hun eigen verdeelmodel. Voor de financiering van de uitkeringen op grond van de Participatiewet ontvangen we een specifieke uitkering die bekend staat als de BUIG. De hoogte van de BUIG wordt berekend op basis van een kansberekeningsmodel. Vanuit diverse invalshoeken berekent dit verdeelmodel uiteindelijk de kans dat een huishouden in de gemeente Hellendoorn in de bijstand komt. Dit kansberekeningsmodel is niet te beïnvloeden, slechts in zeer beperkte mate zijn de factoren die onderdeel uitmaken van de kansberekening beïnvloedbaar, maar dan nog is het effect op de uiteindelijke BUIG niet vast te stellen. Vanaf 2018 past het Rijk de manier aan waarop men de asielinstream verwerkt in het macrobudget. We verwachten dat het effect voor de gemeente Hellendoorn hiervan ruim een ton is, hiermee is rekening gehouden in de begroting 2019. Bij de verdeling van het macrobudget speelt met name de volumecomponent een belangrijke rol, vanaf 2019 krijgt echter ook de prijscomponent een plaats in het verdeelmodel. Concreet houdt dit in dat gemeenten waar de kosten per uitkering onder het landelijk gemiddelde uitkomen, en dat is voor de gemeente Hellendoorn het geval, te maken krijgen met een negatieve prijscorrectie. Hiermee is in de begroting 2019 geen rekening gehouden omdat de hoogte van de korting op dit moment niet voorspelbaar is. Naast de BUIG worden er via een integratie-uitkering in het gemeentefonds gelden beschikbaar gesteld voor re-integratie van de doelgroep die met de invoering van de Participatiewet onder verantwoordelijkheid van de gemeente is gekomen, alsmede voor de doelgroep die valt onder de voormalige Wet Sociale Werkvoorziening. Deze integratie-uitkeringen kennen ook elk hun eigen verdeelmodel met de daarbij behorende risico's.

Open einde regelingen

Daarnaast zien wij risico's op het gebied van de open einde regelingen op het gebied van zowel de participatiewet als ook de Wmo en jeugdzorg. Een extra beroep op deze regelingen kan een tekort opleveren voor de exploitatiebegroting van de gemeente Hellendoorn. Op het gebied van jeugdzorg en Wmo hebben we afgesproken dat tegenvallers binnen het sociaal domein ook binnen de reserve sociaal domein blijven voor

zover deze reserve daarvoor toereikend is. Een ander risico is en blijft dat de Rijksoverheid ingrijpt in deze gemeentelijke taken. Nieuw is het risico van een hogere inzet van jeugdzorg indien er getraumatiseerde jonge statushouders in de gemeente Hellendoorn komen wonen. Daarnaast moeten oudere statushouders ook extra gebruik maken van het Wmo budget. We volgen deze ontwikkelingen op de voet.

Hellendoorn Noord fase 1

Ten aanzien van Hellendoorn Noord fase 1 is het risico lager dan voorheen. De (bruto) boekwaarde van Hellendoorn Noord fase 1 bedraagt naar verwachting € 4,5 miljoen per 31 december 2018. De uitgifte van gemeentelijke kavels is gestart in 2018. Er is veel belangstelling voor de gemeentelijke kavels en op dit moment zijn al meer dan de helft van de gemeentelijke kavels verkocht. Tevens is een overeenkomst gesloten met twee marktpartijen over de afname van 42 kavels over een periode van vier jaar. De verwachting is dat deze kavels in het laatste kwartaal van 2018 kunnen worden uitgegeven. Met voorgaande ontwikkelingen wordt het risico op deze grondexploitatie verlaagd.

Soweco

Vanaf 1-1-2015 is de oude regeling Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vervallen. Het bestand van WSW'ers zal door natuurlijk verloop en overige uitstroom in de loop der jaren krimpen. De afbouw van het aantal WSW'ers en de gelijktijdige afbouw van de rijks subsidie tot en met 2020 vormen een risico voor de gemeenschappelijke regeling Soweco. Het aantal beïnvloedbare factoren in de uitgavensfeer is tevens beperkt in verband met wettelijke loon- en baangarantie voor de huidige WSW-deelnemers. Het bestuur van Soweco, de RvC en de binnen de GR Soweco participerende gemeenten werken daarom aan omvorming van Soweco. In dit kader wordt in 2019 gewerkt aan verdere ontvlechting tussen de bestaande GR en de NV. Eind 2017 is overeenstemming bereikt tussen alle 6 deelnemende gemeenten en de verschillende organen binnen de GR en de NV over deze ontvlechting, en de gelijktijdige doorontwikkeling van de NV tot een nieuwe maatschappelijke onderneming, die diensten uitvoert voor gemeenten en andere organisaties in het brede sociale domein.

Afgesproken is dat de GR uiterlijk in 2021 alleen bestaat uit de SW-medewerkers. Dit betekent dat het eigendom van vastgoed en het werkgeverschap van de ambtelijke staf moet worden overgedragen, en dat het aandeelhouderschap van de GR wordt overgedragen (aan gemeenten en/of andere partijen).

Kengetallen

In deze paragraaf presenteren we enkele kengetallen om de weerstandscapaciteit te kunnen beoordelen. Daarnaast bevordert dit de financiële vergelijkbaarheid tussen gemeenten.

		bedragen x € 1.000					
		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
1. Netto schuldquote		2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Vaste schulden	+	132.611	127.042	123.973	122.545	121.357	120.491
B. Netto vlottende schuld	+	6.827	5.204	8.821	6.265	4.831	5.616
C. Overlopende passiva	+	5.273	5.200	5.200	5.200	5.200	5.200
D1. Financiële activa (excl. verstrekte leningen)	-	274	264	253	243	232	221
D2. Financiële activa (verstrekte leningen)	-	9.656	7.092	6.968	6.845	6.721	6.597
E. Uitzettingen < 1 jaar	-	9.354	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
F. Liquide middelen	-	537	400	400	400	400	400
G. Overlopende activa	-	4.242	3.200	3.200	3.200	3.200	3.200
H. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	87.784	96.854	87.385	87.767	87.611	86.033
Netto schuldquote		148,4%	131,7%	146,6%	141,5%	138,7%	141,2%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen		137,4%	124,4%	138,7%	133,7%	131,1%	133,5%

Toelichting: In de jaarrekening 2017 heeft u kunnen zien dat de netto schuldquote verder is afgenomen. De netto schuldquote laat sinds 2014 een sterk dalende lijn zien. Dit wordt deels veroorzaakt doordat het totale saldo van baten en laten gestegen is, onder meer doordat de decentralisatie meer gemeentelijke uitgaven als gevolg heeft gehad. Maar de schuldpositie neemt ook af. In 2014 was het totaal aan schulden

en overlopende posten bijna € 147 miljoen. De huidige inschatting is dat dit eind 2022 is teruggelopen naar € 121 miljoen.

We gaan hierbij ervan uit dat de begrotingstekorten in de meerjarenraming terug zijn gebracht naar € 0,-. Hieruit zien we dat de beperking van het investeringsniveau tot € 5,3 miljoen per jaar vruchten afwerpt. Wel blijft de schuldpositie onverminderd hoog. Het verder verbeteren van de financieringspositie blijft een belangrijk punt van aandacht, waarbij verkopen van de grond een belangrijke bijdrage hierin moeten leveren. Ook eventuele nieuwe grote investeringen in de Nieuwe Verbindingen en Reggesteyn hebben invloed op deze kengetallen.

		bedragen x € 1.000					
2. Solvabiliteitsratio		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Eigen vermogen	+	18.748	16.405	13.804	13.983	15.019	13.594
B. Totaal passiva	/	169.676	160.058	158.386	154.924	153.722	152.762
Solvabiliteit		11,0%	10,2%	8,7%	9,0%	9,8%	8,9%

Toelichting: In de begroting 2018 verwachtten we een daling van de solvabiliteit naar 7,9% in 2021. Ten tijde van de jaarrekening 2017 was de solvabiliteit 11,1%. In deze begroting en meerjarenraming zien we het eigen vermogen fors dalen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in de reserve sociaal domein van € 5,9 miljoen eind 2017 naar een verwachte stand van € 0,4 miljoen eind 2019. De tekorten van de jaren 2020-2022 nemen we niet mee in deze berekening, omdat uitgangspunt is dat deze worden omgebogen.

		bedragen x € 1.000					
3. Grondexploitatie		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Niet in exploitatie genomen bouwgronden	+	-	-	-	-	-	-
B. Bouwgronden in exploitatie	+	23.427	16.156	14.158	12.525	10.687	8.862
C. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	87.704	96.854	87.385	87.767	87.611	86.033
Grondexploitatie		26,7%	16,7%	16,2%	14,3%	12,2%	10,3%

Toelichting: Bovenstaande tabel laat zien dat de impact die de grondexploitatie heeft op onze reguliere bedrijfsvoering opnieuw verder afneemt. In de gemeenterekening 2015 was dit percentage nog 33,1%. De boekwaarde van de bouwgronden in exploitatie neemt af met het uitgeven van kavels en door het treffen van voorzieningen. Doordat we in onze planning geen nieuwe exploitaties hebben opgenomen, neemt het percentage af. Aan het eind van deze meerjaren periode verwachten we een ratio van 10,3%.

		bedragen x € 1.000					
4. Structurele exploitatieruimte		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Totale structurele lasten	-	85.098	98.108	88.275	88.701	88.387	87.436
B. Totale structurele baten	+	83.185	96.815	87.385	87.767	87.595	86.033
C. Totale structurele toevoegingen aan de reserves	-	-	-	-	-	-	-
D. Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	+	-	-	-	-	-	-
E. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	87.784	96.854	87.385	87.767	87.611	86.033
Structurele exploitatieruimte		-2,2%	-1,3%	-1,0%	-1,1%	-0,9%	-1,6%

Toelichting: Door de grote onttrekking van de reserve sociaal domein, zien we in 2019 een structureel exploitatietekort. Ook in latere jaren is dit het geval door de begrote exploitatietekorten.

Paragraaf 3: Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

In deze paragraaf geven wij inzicht in het onderhoud van de kapitaalgoederen van de gemeente Hellendoorn.

De kapitaalgoederen kunnen als volgt gerubriceerd worden

- 1 infrastructuur (wegen, riolering en bruggen);
- 2 voorzieningen (openbaar groen, speelplaatsen, openbare verlichting);
- 3 gebouwen.

Het onderhoud van deze kapitaalgoederen is van groot belang voor het optimaal functioneren van de gemeente, onder meer op het gebied van veiligheid, vervoer en recreatie. De kwaliteit van de kapitaalgoederen en het onderhoud ervan is bepalend voor het voorzieningenniveau en uiteraard de (jaarlijkse) lasten.

Beleid

Het beleid van Hellendoorn voor het onderhoud aan kapitaalgoederen is opgenomen in de nota's:

- Onderhoudsprogramma wegen (jaarlijks)
- Gladheidsbestrijdingsplan (2016)
- Groenbeleidsplan (2015)
- Nota speelplaatsenbeleid (april 2003)
- Integraal HuisvestingsPlan (IHP)
- Gemeentelijk rioleringsplan VGRP 2016-2020 (eind 2015 vastgesteld)
- Operationeel Beheer- en onderhoudsplan Riolering (2009)
- Uitvoeringsplan onderhoud en beheer bruggen en tunnels (2012)
- Lichtbeleid 2016-2020, openbare verlichting (2016)
- Kadernota investeren en afschrijven (2013)

De kwaliteit van het openbaar gebied wordt door de inwoners van de gemeente Hellendoorn vaak intensief beleefd. Zwerfvuil, hondenpoep, loszittende stoeptegels, slecht onderhouden schoolgebouwen, etc. Deze onderwerpen in de directe omgeving raken de burgers direct en hier hebben zij vaak een eigen en duidelijke mening over.

Het onderhoudsbeleid staat over het algemeen in het teken van sober onderhoud, dat wil zeggen dat alleen het noodzakelijke onderhoud wordt verricht om de functie van het object in stand te houden.

Daar waar sprake is van cyclisch onderhoud voor kapitaalgoederen die in meerdere programma's terugkomen en waar een meerjarig onderhoudsplan aan ten grondslag ligt, is er inmiddels voor gekozen om de lasten via onderhoudsvoorzieningen te laten lopen. Het voordeel daarvan is dat de budgetten in de programma's constant blijven en er een betere (financiële) sturing mogelijk is.

5. Gemeentelijke belastingcapaciteit		Rekening	Begroting	Begroting
		2017	2018	2019
A. OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	325	335	343
B. Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	277	285	296
C. Afvalstoffenheffing voor een gezin	+	201	201	210
D. Eventuele heffingskorting voor een gezin	-	30	30	30
E. Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde		773	790	819
F. Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	/	753	752	752
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar er voor		102,7%	105,1%	108,9%

Toelichting: De belastingdruk begroten we rond het landelijk gemiddelde (zie paragraaf 1 lokale heffingen).

Het totaaloverzicht van de kengetallen is als volgt:

Kengetallen	Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Netto schuldquote	148,4%	131,7%	146,6%	141,5%	138,7%	141,2%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	137,4%	124,4%	138,7%	133,7%	131,1%	133,5%
Sovabiliteitsratio	11,0%	10,2%	8,7%	9,0%	9,8%	8,9%
Grondexploitatie	26,7%	16,7%	16,2%	14,3%	12,2%	10,3%
Structurele exploitatieruimte	-2,2%	-1,3%	-1,0%	-1,1%	-0,9%	-1,6%
Gemeentelijke belastingcapaciteit	102,7%	105,1%	108,9%			

Waarde van de kapitaalgoederen

De totale boekwaarde van de materiële vaste activa bedraagt per 1 januari 2018 € 122 miljoen.

De onderverdeling is hieronder weergegeven.

		bedragen x € 1.000	
		Realisatie	
Materiële vaste activa		Ultimo	
		2017	
A121 Gronden en terreinen		3.365	
A122 Woonruimten		298	
A123 Bedrijfsgebouwen		55.301	
A124 Grond-, weg- en waterbouwkundige werken		46.755	
A125 Vervoermiddelen		1.248	
A126 Machines, apparaten en installaties		10.327	
A129 Overig		3.828	
Totaal		121.122	

Gezien de boekwaarde van de activa, gevoegd bij de omvang van de activa die reeds zijn afgeschreven maar nog wel in gebruik zijn, is het duidelijk dat ook de budgettaire consequenties van het onderhoud aanzienlijk zijn.

Reserves en voorzieningen

Naast de budgetten die voor beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen in de begroting zijn opgenomen, zijn er voor diverse kapitaalgoederen reserves/voorzieningen gevormd. Dit kan om diverse redenen zijn, bijvoorbeeld om de onderhoudskosten (deels) van te betalen of omdat er reeds toekomstige verplichtingen zijn aangegaan ter verbetering van de kapitaalgoederen. In onderstaande tabel worden de vijf relevante reserves en voorzieningen toegelicht.

bedragen x € 1.000				
Reserves en voorzieningen kapitaalgoederen	Saldo 1-1-2019	Stortin- gen	Onttrek- kingen	Saldo 31-12-2019
Voorziening egalisatie rioolheffing *1)	496	-	90	585
Voorziening ISV *2)	21	-	-	21
Voorziening privatisering was- en kleedruimten *3)	640	-	-	640
Voorziening onderhoud openbare verlichting	-	-	-	-
Voorziening onderhoud wegen	495	1.130	- 1.014	611
Totaal	1.652	1.130	- 924	1.858

*1) Opvangen van fluctuaties in de berekening van de rioolheffing.

*2) Bijdragen uit het stadsvernieuwingsfonds, waarvan projecten worden gefinancierd.

*3) Renovering van was- en kleedruimten in de periode 2018-2022.

De kapitaalgoederen

Areaal	Aantal	Eenheid
Wegen		
• Asphalt en beton verharding	290	km.
• Asphalt en beton verharding	1.250.000	m2
• Klinkerverharding	118	km.
• Klinkerverharding	585.000	m2
• Onverhard en halfverharding	136	km.
• Wegen	555	km.
Openbare verlichting		
• Lichtpunten	7.510	stuks
Riolering		
• Vrijverval-riolering	226	km.
• Persleiding	218	km.
• Inspectieputten	7.620	stuks
• Rioolgemalen	27	stuks
• Bergbezinkbassins	7	stuks
• Tunnelgemalen	9	stuks
• Oppervlaktegemaal	2	stuks
• Pompunits	762	stuks
• Overstorten	30	stuks
Openbaar Groen		
• Stedelijk groen (gazon, heesters, sier)	1.271.701	m2
• Landschappelijk groen (berm, bosplantsoen, riet)	731.243	m2
• Begraafplaatsen	65.964	m2
Speelplaatsen		
• Aantal speelplaatsen	84	
Kunstwerken		
• Verkeersbruggen	15	stuks
• Spoorbrug	7	stuks
• Spoortunnel	2	stuks
• Fietsstunnel	2	stuks
• Fietsbrug	16	stuks
Gebouwen		
• Gebouwen en objecten (eigendom)	35	
• Onderwijshuisvesting	25	

Hieronder wordt ingegaan op de verschillende kapitaalgoederen en de nota's die over het onderhoud hiervan zijn geschreven.

Wegen

In deze programmabegroting 2019 zetten we het ingezette beleid door. In voorgaande begrotingen was er sprake van bezuinigingen, waardoor het onderhoudsniveau op een lager peil was gekomen.

De kwaliteit van het wegenareaal in de gemeente Hellendoorn wordt gemeten door één keer per drie jaar door een extern bureau een globale visuele wegininspectie te laten uitvoeren conform de landelijke richtlijnen van het CROW. Eind 2018/begin 2019 worden alle asfaltwegen opnieuw visueel geïnspecteerd en daarmee de kwaliteit in beeld gebracht. Het langjarig (cyclisch) wegenonderhoud hebben we in beeld gebracht en het daarvoor benodigde jaarlijkse budget. Daarmee hebben we de middelen vrijgespeeld om te voldoen aan het onderhoudsniveau C van de CROW. Dit niveau is de laagste kwaliteit om wettelijke aansprakelijkheid te voorkomen.

Jaarlijks wordt er een onderhoudsbestek gemaakt voor het onderhoud aan wegen en wordt het meerjarig onderhoudsplan up-to-date gehouden.

In 2016 hadden we een achterstallig onderhoud van € 1,7 miljoen. Eind 2018 zal dit ongeveer zijn gehalveerd. We verwachten de achterstand grotendeels weg te werken in de periode tot 2021. Ook met het onderhoudsprogramma 2019 gaan we inlopen op het achterstallig onderhoud.

Riolering

Rioolstelsels zijn van oudsher primair aangelegd vanuit het maatschappelijk belang van de volksgezondheid. Afvalwater wordt via rioolstelsels op een hygiënische manier uit woonkernen afgevoerd. Daarnaast draagt het bij aan een aantrekkelijke woon- en recreatie omgeving. In de loop der tijd zijn het beheersen van wateroverlast in woonkernen en het beheersen van emissies naar het milieu bij het beheer van rioolstelsels als maatschappelijke belangen toegevoegd.

Het beleid voor beheer en aanleg van rioolstelsels wordt in een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) uitgewerkt. In het GRP 4 wordt aandacht gegeven aan thema's zoals wateroverlast als gevolg van klimaatverandering, grondwateroverlast, ontvlechting van schone en verontreinigde waterstromen zodanig dat een gezond en duurzaam watersysteem niet onder druk komt te staan, professioneel rioolbeheer, samenwerking in de waterketen en aan de financieringsvormen. Afvalwater-, hemelwater- en ontwateringstelsels in de gemeente Hellendoorn zijn daarbij middelen in de voortdurende opgave om het bebouwde stedelijke gebied en de natuurlijke omgeving op elkaar af te stemmen. Dit gemeentelijke Rioleringsplan is eind 2015 vastgesteld en heeft een looptijd van 2016 tot en met 2020.

Bruggen

Het beheer c.q. onderhoud van bruggen en tunnels heeft bij wegbeheerders jarenlang geen prioriteit gehad. In een brief van de inspectie VROM (juli 2011) zijn gemeenten en provincies op hun verantwoordelijkheden gewezen als wegbeheerder en gevraagd om de controle van bruggen en viaducten aan te scherpen.

Vanaf 2012 heeft de gemeenteraad het onderhoudsniveau van de bruggen en tunnels vastgesteld op "gemiddeld". Dat betekent dat wij inzetten op veiligheid, functionaliteit en duurzaamheid. Wij zijn in de periode 2012-2015 toegegroeid van een budget van € 15.000,- naar € 150.000,- structureel per jaar. In de afgelopen jaren hebben we met deze middelen een aantal bruggen kunnen opknappen en daarmee hebben we meer dan voldaan aan de oproep van de minister.

In 2019 gaan we vooral bij diverse bruggen veel kleinschalig onderhoud plegen.

Openbaar groen

Op 14 april 2015 heeft de gemeenteraad het Groenbeleidsplan vastgesteld. Het Groenbeleidsplan geeft een visie op het openbare groen binnen de bebouwde kom van de gemeente Hellendoorn. De gemeente streeft naar een duurzame vergroening van de woonkernen, waarbij de huidige groene kwaliteit minstens wordt behouden en waar mogelijk wordt versterkt. Het geeft voor een periode van tien jaar (dus 2015-2025) een richting aan de wijze waarop het openbare groen wordt beheerd, onderhouden en (opnieuw) wordt ingericht. Bij het plan behoort een kaart met de groenstructuren en de diverse onderhoudszones. Het – door het college van burgemeester en wethouders vastgestelde – uitvoeringsprogramma geeft projecten weer waar op gedurende drie jaren wordt ingezet. Jaarlijks wordt het uitvoeringsprogramma groen geactualiseerd.

Het Groenbeleidsplan gaat uit van beeldbestekken in plaats van frequentiebestekken. Het uitgangspunt is niet meer de onderhoudsfrequentie, maar hoe het openbaar groen van de gemeente eruit moet zien. Dit beeld wordt gegarandeerd door onderhoud te plegen op het moment dat het nodig is (afhankelijk van de groeiomstandigheden) en niet wanneer het 'weer aan de beurt' is.

Op basis van een globale inspectie is de kwaliteit van het groenareaal in kaart gebracht. Aan de hand daarvan willen we het groen in de centra en op de begraafplaatsen op (CROW) A-niveau brengen en in de wijken

op B-niveau. We denken dit binnen enkele jaren met de bestaande middelen maar met een andere uitvoeringswijze te realiseren.

We moeten de beschikbare middelen en capaciteit effectief inzetten. Het groenonderhoud in wijken en buurten pakken we samen met burgers op. Wij faciliteren en ondersteunen burgerinitiatieven om het groen gezamenlijk te onderhouden. Op enkele plekken hebben we het onderhoud zelfs al aan een buurt of straat overgedragen.

Het onderhoud van het openbaar groen wordt deels door eigen mensen, deels door bedrijven maar ook deels door medewerkers van Soweco uitgevoerd. Voor 2019 is er voor het product openbaar groen € 842.000,- aan materiële kosten beschikbaar. Deze bedragen zijn exclusief apparaatskosten en overhead, maar inclusief de inschakeling van Soweco.

Openbare verlichting

De afgelopen jaren is in het buitengebied de openbare verlichting vervangen door energiezuinige LED-armaturen en nieuwe masten. Het lichtbeleid van de afgelopen vijf jaar is geëvalueerd en dit beleid wordt doorgezet naar 2020. In 2019 wordt alle verlichting langs wegen in de Kruidenwijk Noord door energiezuinige verlichting vervangen (LED). Daarmee zijn we goed op weg om de energiedoelstellingen (en beperking CO2-uitstoot) te halen. Voor de komende jaren is een investeringsbudget opgenomen en voor de langere termijn hebben we de benodigde budgetten in het Meerjarig Investeringsprogramma inzichtelijk gemaakt.

Het onderhoud en beheer van de openbare verlichting is samen met meerdere Twentse plattelandsgemeenten aanbesteed. Het gaat om de onderhouds-, reinigings- en aanverwante werkzaamheden. Door dit collectief aan te besteden is een economisch gunstig contract voor de periode 2016-2020 afgesloten van rond de € 66.000,- per jaar. In het afgelopen jaar zijn alle meetstations voor de openbare verlichting voorzien van slimme meters door de netbeheerder. Daarmee krijgen we beter inzicht in het verbruik van de openbare verlichting.

Speelplaatsen

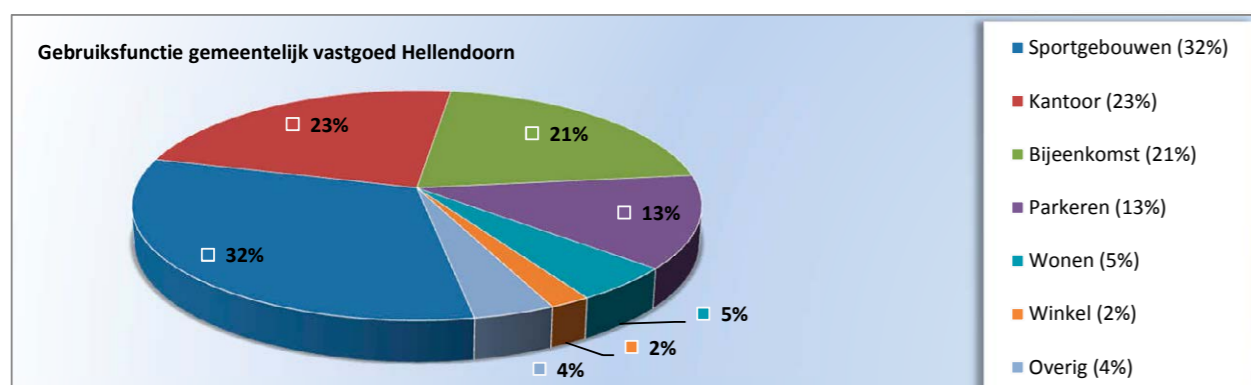
Voor wat betreft de veiligheid van de speelplaatsen wordt voor de valdemping gekozen voor gietvloeren i.p.v. rubbertegels. Vanwege de ervaringen met de duurzaamheid van de rubbertegels wordt nu in principe gekozen voor een langdurige samenwerking met de leverancier, daarom hebben we een raamcontract gesloten. Daarnaast wordt op basis van een lijst met prioriteiten jaarlijks een planning gemaakt van de te vervangen speeltoestellen en ondergronden. Belangrijkste criterium is de veiligheid van de speelplaatsen.

De komende jaren zal in het teken staan om de speelplekken op een goed en veilig niveau te houden. Met ingang van 2017 maken we gebruik van een digitaal beheersysteem. Voor de periode 2019-2022 wordt een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld.

Voor het onderhoud en de vervanging van speelvoorzieningen is nu jaarlijks ongeveer € 90.000,- beschikbaar. De speelplaatsen zijn onderdeel van programma 5 - Woon en leefomgeving.

Vastgoed

De vastgoedportefeuille van de gemeente Hellendoorn bevat 86 objecten met een bruto vloeroppervlakte van zo'n 55.000 m². Onderstaand volgt een overzicht per gebruiksfunctie.

Naast het reguliere advieswerk en de geplande onderhoudswerkzaamheden staat 2019 voornamelijk in het teken van het verder verduurzamen van de vastgoedportefeuille. Hierbij kan worden gedacht aan het plaatsen van warmtepompen en zonnepanelen en het installeren van slimme gebouwbeheerssystemen.

Verder zal er in 2019 een verschuiving plaatsvinden naar portefeuillemanagement. Met aandacht voor het sturen op de prestaties van de portefeuille, benchmarken, relatiebeheer, risicomanagement en afstemming van het vastgoedbeleid op het corporate beleid. Hierbij draait het om de vraag hoe het vastgoed optimaal afgestemd kan worden op de wensen van het primaire proces.

Mooi hulpmiddel hierbij is de tool VastgoedMaps, waarbij door een multidisciplinair team huisvestingsvraagstukken worden behandeld. Niet meer met een benadering op individueel objectniveau maar met een benadering vanuit het perspectief van de totale portefeuille.

In de programmabegroting 2019 bedraagt het reguliere onderhoudsbudget € 659.000,-. Daarnaast is er ook een calamiteitenbudget van jaarlijks € 65.000,- in de begroting opgenomen.

Onderwijshuisvesting

Vanaf 1 januari 2015 zijn schoolbesturen zelf verantwoordelijk voor het binnen- en buitenonderhoud van schoolgebouwen, net zoals het voorgezet onderwijs dat al was. De gemeente blijft verantwoordelijk voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen, herstel van constructiefouten (zoals asbestsanering en/of brandveiligheidsgebreken) en het beschikbaar stellen van een eerste onderwijsleerpakket en meubilair als een school wordt uitgebreid met extra groepen. Hiervoor is jaarlijks € 70.000,- beschikbaar. We verwachten dat in 2019 de – nieuw gebouwde - VSO Elimschool in gebruik wordt genomen.

Voor een toekomstbestendige huisvesting van Reggesteyn zijn we in 2018 begonnen met het vrijmaken van budgetruimte om ook financieel toe te kunnen groeien naar realisatie daarvan. Wel hebben wij nu al gemeend extra budget vrij te maken, maar ook het schoolbestuur moet bereid zijn en ook voldoende middelen hebben om bij te dragen. Concentratie van het onderwijs in één gebouw zal normaal gesproken ook voordelen bieden voor het schoolbestuur in de exploitatie en het onderhoud. Bij de uitwerking, de berekening van het benodigd budget en de kostenverdeling zal ook ingezoomd worden op de hoogte van de normbedragen.

Paragraaf 4: Financiering

Het doel van deze paragraaf is de raad te informeren over het treasurybeleid en de beheersing van financieringsrisico's. De treasuryfunctie ondersteunt de uitvoering van de programma's. Treasury is het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Meer concreet gaat het om financiering van het beleid tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden.

Verbeteren financieringspositie

Een belangrijk uitgangspunt blijft ook voor ons college het versterking van de financiële positie. In 2011 is beleid vastgesteld om de financieringspositie te verbeteren. Dit betekent onder andere dat we terug gaan naar een 'regulier' investeringsvolume dat past bij een gemeente van onze omvang. Medio 2016 hebben we dit beleid geëvalueerd. Het investeringsvolume is nu gemaximeerd op € 5,3 miljoen netto per jaar. Dit is exclusief de reeds lopende strategische projecten en overlopende investeringen van voor 2015. Eind 2018/begin 2019 evalueren we het beleid wederom en bekijken we welk netto investeringsplafond wenselijk is.

Doelstelling is om in de periode 2030-2034 qua langlopende schuld weer onder de € 85 miljoen te zitten. Dit vergt een lange termijn visie en de nodige begrotingsdiscipline. Om dit te realiseren en te zorgen dat onze financieringspositie verbetert, zijn er maatregelen genomen. Vanaf de begroting 2015 maken we ieder jaar (cumulatief) € 50.000,- binnen de exploitatie vrij. Dit bedrag wordt gestort in de financieringsreserve. Daarnaast storten we een bedrag van € 260.000,- in 2019 olopend naar € 400.000,- structureel in 2020 in de financieringsreserve. Daarmee storten we in de periode 2019-2022 in totaal € 2,8 miljoen in de financieringsreserve.

Treasurybeleid

Het algemene beleidsuitgangspunt van het treasurybeheer binnen onze gemeente kan als volgt worden omschreven: de gemeente voert – gelet op haar publiekrechtelijke taak om maatschappelijke kapitaal te beheren – een risicomijdend treasurybeleid. Binnen dit risicomijdend beleid stelt de gemeente zich ten doel een zo hoog mogelijk rendement over het belegd vermogen en/of zo laag mogelijke kosten over leningen te realiseren binnen duidelijk geformuleerde randvoorwaarden ter beperking van risico's. De uitgangspunten en bevoegdheden in het treasurybeheer zijn vastgelegd in het treasurystatuut. Het gaat daarbij om de beleidsmatige vaststelling van de uitgangspunten, doelstellingen, de organisatorische en financiële kaders, de informatievoorziening en de administratieve organisatie.

De doelstellingen van het treasurybeleid zijn:

1. Het verzekeren van duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities;
2. Het beschermen van gemeentelijke vermogens- en (rente-)resultaten tegen ongewenste financiële risico's zoals renterisico's, koersrisico's, kredietrisico's en liquiditeitsrisico's;
3. Het minimaliseren van de interne verwerkingskosten en externe kosten bij het beheren van de geldstromen en financiële posities;
4. Het optimaliseren van de renteresultaten binnen de kaders van de Wet fido respectievelijk de limieten en richtlijnen van het treasurystatuut;
5. Het verankeren van de treasury activiteiten in de administratieve organisatie.

Rentebeleid

Bij financiering is er de keus tussen projectfinanciering en integrale financiering. Bij projectfinanciering wordt de lening aangetrokken ten behoeve van een bepaalde investering of project. Bij deze methode ligt het voor de hand de rentelasten van de lening toe te rekenen aan de investering of programma waarvoor de investering is aangetrokken.

Bij integrale financiering wordt de totale financieringsbehoefte van de gemeente bekeken en daarvoor wordt financiering aangetrokken. Door middel van de omslagrente wordt de rente van investeringen toegekend aan producten en maken deze lasten vervolgens deel uit van de betreffende programma's. De omslagrente heeft een stabiliserend effect op de begroting. Wij passen de methode van integrale financiering toe en maken gebruik van een renteomslag.

De interne rekenrente bedraagt 3,0% (2018 3,0%). Met dit rentepercentage en de werkelijk betaalde rente en de huidige boekwaarde van investeringen berekenen we de omslagrente. De renteomslag bedraagt voor de periode 2019-2022 2,8% (2018 2,8%). De gemiddelde rente over de langlopende geldleningen bedraagt 3,2%.

bedragen x € 1.000

Renteschema		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
a. Externe rentelasten over de korte en lange financiering	(+)	- 4.412	- 4.236	- 4.067
b. Externe rentebaten (idem)	(+)	283	157	145
Saldo rentelasten en rentebaten		- 4.129	- 4.079	- 3.922
c1. Rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	(+)	868	801	552
c2. Rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	(+)	-	-	-
c3. De rentebaar van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	(+)	-	-	-
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente		- 3.261	- 3.278	- 3.370
d1. Rente over eigen vermogen	(+)	- 900	-	-
d2. Rente over voorzieningen (contante waarde)	(+)	- 29	-	-
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		- 4.190	- 3.278	- 3.370
e. Aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	(-)	4.455	3.207	3.519
f. Renteresultaat op het taakveld treasury		265	- 71	149

Treasurybeheer

Treasurystatuut

In 2010 is het treasurystatuut geactualiseerd en vastgesteld door de gemeenteraad. In het treasurystatuut wordt het treasurybeleid van de gemeente op hoofdlijnen vastgelegd. In het treasurystatuut zijn de doelstellingen op treasurygebied vastgelegd. Hierin zijn tevens de taken en bevoegdheden, de verantwoordingsrelaties, de bijbehorende informatievoorziening en de richtlijnen en limieten voor het aantrekken van korte en lange financieringsmiddelen opgenomen. Een belangrijk deel van de limieten en richtlijnen is bepaald door de Wet financiering decentrale overheden (wet fido). Middels de limieten en richtlijnen wordt het "risicoprofiel" van de gemeente bepaald, waarbinnen de treasuryactiviteiten dienen te worden uitgevoerd. Eind 2018 wijzigden we het treasurystatuut in een treasurybesluit, zoals aangegeven in de financiële verordening.

Kredietrisico's

De financiering van en de garantstelling voor de Woningstichting loopt via het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Daartoe heeft de gemeente met het WSW een achtervangovereenkomst gesloten.

Kasgeldlimiet

De financieringsbehoefte wordt in het komend jaar zoveel mogelijk met kortlopende financieringsmiddelen ingevuld. Door de lage (nu zelfs negatieve) rente op kortlopende leningen wordt de financieringsbehoefte binnen de kasgeldlimiet grotendeels met vlottende financieringsmiddelen ingevuld. Op die wijze kan een aanzienlijke besparing op rentelasten worden gerealiseerd.

De kasgeldlimiet houdt in dat de totale omvang van de vlottende schuld maximaal 8,5% van de lastenkant van de gemeentebegroting mag zijn. Het begrotingstotaal voor 2019 komt uit op een bedrag van € 90,0 miljoen.

De kasgeldlimiet voor 2019 komt derhalve uit op € 7,6 miljoen.

bedragen x € 1.000

Kasgeldlimiet	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Netto vlottende schuld				
Omvang vlottende schulden	-	-	-	-
Omvang vlottende middelen	3.265	1.254	10.256	1.259
Netto vlottende schuld	- 3.265	- 1.254	- 10.256	- 1.259
Toegestane kasgeldlimiet				
Omvang begroting	89.985	89.985	89.985	89.985
Kasgeldlimiet (in % van de grondslag)	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Toegestane kasgeldlimiet	7.649	7.649	7.649	7.649
Toets kasgeldlimiet				
Onderschrijding	10.914	8.903	17.905	8.908
Overschrijding				

Renterisiconorm

De renterisiconorm heeft als doel om het renterisico bij herfinanciering te beheersen. De renterisiconorm houdt in, dat de jaarlijks verplichte aflossingen en de renteherzieningen voor gemeenten niet meer mogen bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. De renterisiconorm benadrukt vooral het belang van een goede spreiding van de leningenportefeuille en van de renterisico's. De norm is een benadering hiervoor.

bedragen x € 1.000

Renterisico	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Renterisico op vaste schulden				
Renteherziening o/g	-	-	-	-
Renteherziening u/g	-	-	-	-
Netto saldo herziening	-	-	-	-
Aflossingen	13.069	13.602	13.102	12.852
Renterisico vaste schulden (3+8)	13.069	13.602	13.102	12.852
Toegestane renterisiconorm				
Omvang begroting (= grondslag)	89.985	90.168	89.340	90.650
Renterisiconorm (in % van de grondslag)	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%
Minimumbedrag (wettelijk bepaald)	2.500	2.500	2.500	2.500
Toegestane renterisiconorm	17.997	18.034	17.868	18.130
Toets renterisiconorm				
Onderschrijding	4.928	4.431	4.766	5.278
Overschrijding				

Gemeentefinanciering

De financieringsbehoefte wordt bepaald door ontwikkelingen in exploitatie en balans. De berekening van de financieringsbehoefte is in onderstaande tabel weergegeven.

bedragen x € 1.000

Financieringsbehoefte	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Kasstromen uit investerings- en financieringsactiviteiten				
Jaarlijkse aflossing vaste schuld	13.069	13.602	13.102	12.852
Netto investeringen	6.601	5.749	7.238	8.050
Afname voorraden	- 1.838	- 1.563	- 1.787	- 1.773
Subtotaal investerings- en financieringsactiviteiten	17.832	17.788	18.553	19.129
Kasstromen uit operationele activiteiten				
Ontwikkeling reserves en voorzieningen	- 2.060	592	1.471	- 827
Afschrijvingen	6.170	6.407	6.681	6.913
Subtotaal operationele activiteiten	4.110	6.999	8.152	6.086
Totale financieringsbehoefte	13.721	10.789	10.402	13.043
Reeds gefinancierd				
Geldleningen (vastgezet in 2015 en 2016)	10.000	10.000	-	-
Financiering met kort geld	3.721	789	7.649	7.649
Resterende financieringsbehoefte	0	0	2.753	5.394

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat de financieringsbehoefte beperkter is dan in het verleden. In 2022 neemt de financieringsbehoefte tijdelijk toe als gevolg van hogere investeringen waaronder het middendeel van de Noordzuidverbinding.

Leningenportefeuille en schuldenpositie

Mede door het hoge investeringsvolume van de afgelopen jaren is onze totale schulden positie sterk toegenomen en staat onze solvabiliteit onder druk. Per 1 januari 2019 staat aan vaste geldleningen een restant schuld van € 127,0 miljoen open. De verwachting is dat we in 2019 geen langlopende financiering aantrekken, naast de € 10 miljoen die reeds is aangetrokken. Daar staat tegenover dat we € 13,1 miljoen aflossen aan leningen. Om te profiteren van de huidige lage rentestand hebben we in eerdere jaren een tweetal geldleningen afgesloten met uitgestelde stortingsdata:

bedragen x € 1.000

Nieuwe leningen	Bedrag	Looptijd	Rente %	Soort
Stortingsdatum				
1 juli 2019	10.000	20 jaar	1,65%	lineair
1 juli 2020	10.000	20 jaar	1,80%	lineair
Totaal nieuwe leningen	20.000			

De staat van opgenomen geldleningen ziet er voor 2019 als volgt uit:

bedragen x € 1.000

Opgenomen leningen	Oorspr. Bedrag	Rente %	Rente Bedrag	Begin looptijd	Einde looptijd	Boek- waarde 1-1-2019	Opname 2019	Aflossing 2019	Boek- waarde 31-12-2019
Leningen Woningcorporaties									
n.v.t.	-					-	-	-	-
Leningen Woningcorporaties	-					-	-	-	-
Leningen overig									
BNG	3.630	6,04%	35	1998	2023	726	-	- 145	581
BNG	5.672	5,46%	51	1998	2023	1.134	-	- 227	907
BNG	35.000	5,26%	666	2003	2028	14.000	-	- 1.400	12.600
Waterschapsbank	7.000	4,20%	3	2004	2019	467	-	- 467	-
BNG	32.000	3,68%	610	2006	2031	16.640	-	- 1.280	15.360
Waterschapsbank	5.000	4,67%	220	2008	2028	5.000	-	- 500	4.500
BNG	5.000	4,68%	226	2008	2028	5.000	-	- 500	4.500
BNG	5.000	4,70%	233	2008	2028	5.000	-	- 500	4.500
BNG	5.000	4,71%	236	2009	2029	5.000	-	-	5.000
BNG	10.000	4,04%	224	2010	2030	6.000	-	- 500	5.500
Waterschapsbank	10.000	2,45%	41	2010	2020	2.000	-	- 1.000	1.000
Waterschapsbank	7.500	3,38%	53	2011	2021	2.250	-	- 750	1.500
BNG	10.000	4,54%	281	2011	2031	6.500	-	- 500	6.000
BNG	10.000	4,70%	301	2012	2032	6.625	-	- 500	6.125
BNG	14.000	1,21%	96	2014	2024	8.400	-	- 1.400	7.000
BNG	14.000	0,82%	80	2015	2025	9.800	-	- 1.400	8.400
BNG	15.000	1,53%	191	2016	2031	13.000	-	- 1.000	12.000
BNG	10.000	2,05%	190	2017	2037	9.500	-	- 500	9.000
BNG	10.000	2,24%	218	2018	2038	10.000	-	- 500	9.500
BNG	10.000	1,65%	83	2019	2039	-	10.000	-	10.000
Leningen overig	223.802		4.038			127.042	10.000	- 13.069	123.973
Totaal	223.802		4.038			127.042	10.000	- 13.069	123.973

Zoals aangegeven in hoofdstuk 2 verwachten we dat de langlopende schulden na 2019 verder afnemen. Eind 2022 is het saldo van de langlopende schulden € 120,5 miljoen.

Paragraaf 5: Bedrijfsvoering

Voorheen werd in de paragraaf Bedrijfsvoering ingegaan op de overhead. Hiervoor hebben wij een apart onderdeel in de programmabegroting opgenomen. Deze paragraaf krijgt nu een andere opzet en zal meer ingaan op de beleidsmatige keuzes ten aanzien van de bedrijfsvoering. Met ingang van 1 mei 2018 hebben wij een nieuwe organisatiestructuur. Na de evaluatie van de nieuwe organisatiestructuur in 2019 zal de paragraaf bedrijfsvoering definitief worden opgezet.

Een organisatie die 'toekomstproof' is en blijft, is een organisatie die zich blijft ontwikkelen met oog voor wat er in de maatschappij gebeurt. Dat geldt ook voor de mensen die er werken. Bij het ontwikkelen van een organisatie staat het veranderen van gedrag voorop. De structuur is daarbij volgend. Deze dynamiek vraagt van ons om open te (blijven) staan voor veranderingen en de bereidheid om onszelf te ontwikkelen. Daarnaast vraagt dit een actieve betrokkenheid van leidinggevendenden.

Leidraad hierbij is de missie, visie en uitgangspunten van de organisatie. Uitgangspunt hierbij is "Wij denken in mogelijkheden" door: gericht te werken, samen te werken, de klant centraal te stellen, onze houding en cultuur, de medewerker als spil te zien en passend leiderschap. Ook de ontwikkeling van de medewerkers (human capital) is van groot belang voor een verdere ontwikkeling van de organisatie.

Op basis van de organisatiefilosofie is een actieplan opgesteld om richting te geven aan de organisatie en medewerkers. Dit heeft geleid tot aanpassing van de organisatie per 1 mei 2018, waarbij de hoofdstructuur in clusters is komen te vervallen en er een tweehoofdige directie is ingevoerd. De rol, taken en verantwoordelijkheden van de medewerker, de teamhoofden en de directie zijn opnieuw beschreven in de notitie notitie 'Samen Hellendoorn, een flexibele en wendbare organisatie'. De teamhoofden/senioren zijn integraal verantwoordelijk voor de aansturing van de teams/units. Om invulling te geven aan deze rol is ook het traject passend leiderschap met onder andere intervisie- en coachingssessies in gang gezet. Uiteraard met als uitgangspunt 'de medewerker als spil'. Dit wordt in 2019 verder voortgezet. Daarnaast heeft de directie de opdracht voor 1 mei 2019 te onderzoeken of de huidige indeling in teams/units/organisatieonderdelen geheel of gedeeltelijk in stand wordt gelaten.

Lean

De ontwikkelingen in de publieke sector vragen in toenemende mate om heldere processen, herbezinning op de eigen rol, vergroting van de professionaliteit en verbetering van de efficiency. Bij het toepassen van lean wordt bekeken hoe we het voor onze inwoners en ondernemers beter, sneller en makkelijker kunnen doen. De verbeteracties kunnen leiden tot kostenbesparingen. In 2019 zetten wij deze lijn voort.

Personeel en organisatiebeleid

In 2019 wordt een zo flexibel mogelijke inzet van de personele capaciteit en kwaliteit nagestreefd. Een grote uitdaging, ook omdat er steeds meer beweging komt in de gemeentelijke arbeidsmarkt. Via maatwerk wordt invulling gegeven aan instrumenten en aanbevelingen om de noodzakelijke flexibele inzetbaarheid en mobiliteit op gang te brengen. Hoewel de medewerker verantwoordelijk is voor zijn eigen loopbaan, is stimulering en begeleiding vanuit management en P&O ook van belang. Daarnaast worden jaarlijks ongeveer 20 stagiaires en waar mogelijk trainees ingezet en hebben we jaarlijks gemiddeld 5 tot 10 werkervaringsplaatsen. Via de interne arbeidsmarkt Twente wordt loopbaanontwikkeling en mobiliteit gestimuleerd samen met de 14 Twentse gemeenten en gelieerde partners. Zo wordt onder meer onderling personeel gedetacheerd, wat weer een bijdrage kan leveren aan de persoonlijke ontwikkeling van de medewerker.

Na enkele periodes van proefdraaien wordt in 2019 de jaarlijkse gesprekcyclus definitief vernieuwd. In de nieuwe 'Spilgesprekken' staat de dialoog tussen leidinggevende en medewerker centraal. De focus is toekomstgericht en de groei van de medewerker staat centraal. Het aantal gesprekken wordt in overleg tussen leidinggevende en medewerker vastgesteld.

De digitalisering van P&O-processen wordt in 2019 verder uitgebouwd en de informatie is (overal en altijd) via het web beschikbaar voor medewerker en manager.

Personele sterkte	Toegestane formatie		Personeelslasten	
	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2018	Begroting 2019
Bestuur				
Bestuur	32,60	32,70	-1.097	-1.127
Raadsleden	25,00	25,00	-353	-353
Burgemeester en wethouders	4,60	4,70	-492	-524
Griffie	3,00	3,00	-251	-249
Totaal bestuur	32,60	32,70	-1.097	-1.127
Directie/secretariaat/Concerncontrol en informatieveiligheid	5,11	6,61	-480	-660
Cluster Grondgebied	120,27		-7.777	
Cluster Samenleving	100,68		-6.775	
Cluster Bedrijfsvoering	56,60		-3.942	
Team Vergunningen, toezicht en Duurzaamheid		28,63		-2.232
Team Rumtelijke Ontwikkeling		27,10		-2.230
Team Openbare Werken		69,61		-3.957
Team Maatschappelijke Ontwikkeling		29,03		-2.262
Team Werk en Zorg		33,54		-2.530
Team Klant Contact Centrum		14,06		-903
Team Sport		22,91		-1.325
Team Financiën en Control		19,90		-1.468
Team Informatie en Faciliteiten		29,62		-2.090
Unit Personeel en Organisatie		7,33		-523
Unit Communicatie		3,89		-302
Unit Juridische Zaken		1,88		-168
Overig	1,73	1,73	-148	-212
Marktmeester	0,33	0,33	-16	-17
Logopedie	1,40	1,40	-93	-97
Ambtenaren Burgerlijke Stand			-13	-10
Stagiaires			-25	-24
Vergoeding ambtsjubilea			-	-64
Totaal Huidig personeel	284,39	295,84	-19.122	-20.862
Voormalig personeel				
Burgemeester en wethouders			-193	-192
Totaal Voormalig personeel	0,00	0,00	-193	-192
Totaal personeel	316,99	328,54	-20.412	-22.180

Door de nieuwe organisatiestructuur kan de tabel personele sterkte en lasten niet één op één vergeleken worden omdat bij de organisatiewijziging de clusters zijn komen te vervallen.

De raming van de loonsom is gebaseerd op de huidige cao. Deze cao heeft een looptijd tot 1 januari 2019. Bij het opstellen van de begroting 2019 is er over de cao Gemeenten vanaf januari 2019 nog niets bekend. Wij gaan uit van een loonontwikkeling van 2,5%. De pensioenlasten en sociale premies zijn gebaseerd op het premieniveau van 2018, waarbij rekening gehouden is met een stijging van 1,5%.

Met ingang van 2019 vinden er zowel tijdelijke als structurele personele uitbreidingen plaats.

Structureel:

- 1 fte energieregisseur
- 0,5 fte preventiemedewerker

Tijdelijk:

- 1,35 fte voor ondermijning voor de duur van 2 jaar
- 0,75 fte Business Intelligence specialist voor de duur van 2 jaar
- 0.75 fte procesmanagement voor personen met verward gedrag voor de duur van 2 jaar

Paragraaf 6: Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn vennootschappen (NV's en BV's), stichtingen, verenigingen en gemeenschappelijke regelingen, waar de gemeente in deel neemt. Een partij geldt als verbonden partij als de gemeente in die partij een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als bij financiële problemen van de verbonden partij kosten verhaald kunnen worden op de gemeente.

Verbonden partijen zijn tegenwoordig niet meer weg te denken in het publieke domein en vervullen steeds vaker een belangrijke rol voor gemeenten. Meer en meer hebben organisaties elkaar nodig om de benodigde kennis en expertise samen te brengen en in te zetten om maatschappelijke vraagstukken op te lossen. De recente decentralisaties binnen het sociale domein versterken dat beeld. Sinds de laatste wijziging van het 'Besluit begroten en verantwoordend provincies en gemeenten' (BBV) moet het inzicht in verbonden partijen worden vergroot. Via een aantal afzonderlijke voorstellen zijn de ins en outs van de verschillende verbonden partijen uitgebreid belicht. In deze paragraaf beperken we ons dan ook tot de hoofdlijnen.

Beleid

In de raadsvergadering van 31 januari 2017 is de kadernota 'verbonden partijen' vastgesteld. In de kadernota is uiteengezet hoe we als gemeente met verbonden partijen om willen gaan. Ook worden de rollen en bevoegdheden van gemeenteraad en college beschreven in deze nota. Onderdeel van het beleidskader is een besliskader voor het wel of niet aangaan of aanhouden van verbonden partijen. Met de afspraken in deze kadernota menen we het inzicht in verbonden partijen voor alle betrokkenen te kunnen vergroten. Het beleidskader verbonden partijen zal in principe eens in de vier jaar worden geactualiseerd of zoveel vaker als daar aanleiding voor is.

Op basis van de kadernota vindt samenwerking met andere overheidslichamen (met overdracht van verantwoordelijkheden, bevoegdheden en financiële participatie) alleen plaats als dit het geëigende middel is om beleidsdoelstellingen te realiseren. De Wet gemeenschappelijke regelingen is hiervoor dan het meest aangegeven kader. Gemeenschappelijke regelingen worden pas getroffen na instemming van de gemeenteraad. Bij het aangaan van een samenwerking moet bovendien expliciet worden vastgelegd op grond van welke overwegingen tot samenwerking wordt besloten. Ook zal er volstrekte duidelijkheid moeten zijn over zaken als werkwijze, zeggenschapsverhoudingen en de winst- en risicoverdeling die binnen de samenwerking worden afgesproken. En niet onbelangrijk: er zullen goede afspraken moeten komen over mogelijke uittreding, beëindiging van en wijzigingen in de verbonden partij.

Medio 2017 zijn al onze verbonden partijen opnieuw tegen het licht gehouden en hebben we bekeken of voortzetting van de relatie in zijn huidige vorm wenselijk is. De evaluatie laat opnieuw zien dat de gemeente deelneemt in een overzichtelijk aantal verbonden partijen, waaraan – met uitzondering van Soweco – in zowel beleidsmatig als financieel opzicht geen grote risico's verbonden zijn. Diverse deelnemingen zijn historisch bepaald; andere zijn op basis van landelijke wet- en regelgeving voorgeschreven.

Kaderstellende nota's

- Beleidskader verbonden partijen (2016 / 16INT00862)
- Begroting 2019 gemeenschappelijke regelingen (2018 / 18INT01221)
- Evaluatie relatie verbonden partijen (2017 / 17INT02041)

Publiekrechtelijke rechtspersonen

Publiekrechtelijke samenwerking vindt plaats op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). Dergelijke samenwerkingsverbanden zijn te karakteriseren als verlengd lokaal bestuur. Op deze wijze participeert de gemeente Hellendoorn in de onderstaande 6 gemeenschappelijke regelingen.

1. Veiligheidsregio Twente
2. Regio Twente
3. Soweco
4. Stadsbank Oost-Nederland
5. Euregio
6. Omgevingsdienst Twente

De uitgaven die voortvloeien uit deelname aan gemeenschappelijke regelingen zijn verplichte uitgaven die in de gemeentebegroting opgenomen dienen te worden. Op grond van het bepaalde in de Wet gemeenschappelijke regelingen heeft uw raad de mogelijkheid opmerkingen over de ontwerpbegroting kenbaar te maken aan het algemene bestuur van de betreffende gemeenschappelijke regeling. In het voorjaar 2019 worden de ontwerpbegrotingen van de 6 openbare lichamen aan de raad voorgelegd.

Gemeenschappelijke regelingen	Doelstelling / taken
Regio Twente Postbus 1400 7500 BK Enschede	Regio Twente is het samenwerkingsverband van de veertien Twentse gemeenten met een verzorgingsgebied van 627.000 inwoners. Vóór en mét hen vervult ze werkzaamheden op een heel breed gebied: publieke gezondheid, economie, belangenbehartiging, zorg en jeugdhulp, recreatieve voorzieningen en bijbehorende bedrijfsvoering.
Veiligheidsregio Twente Nijverheidstraat 30 7511 JM Enschede	Veiligheidsregio Twente (VRT) wil de veiligheid van iedereen die in Twente woont, werkt en verblijft vergroten door de brandweerbijstand, de rampenbestrijding, de crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen efficiënt, effectief en professioneel te organiseren.
SOWECO Postbus 308 7600 AH Almelo	Het Sociale Werkvoorzieningschap Centraal Overijssel (SOWECO) is namens de deelnemende gemeenten belast met de uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening. Het doel is het bieden van een passende werkplek aan personen, die vanwege lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen uitsluitend onder aangepaste omstandigheden in staat zijn tot het verrichten van regelmatige arbeid.
EUREGIO Enscheder Strasse 362 48599 Gronau	De EUREGIO maakt zich er sterk voor de samenwerking tussen Nederland en Duitsland te vereenvoudigen en te komen tot meerwaarde voor beide zijden. Daarbij staat voorop: <ul style="list-style-type: none"> • vergroting van de economische kracht en de kwaliteit van leven en • bevordering van de integratie van het gebied.
Stadsbank Oost Nederland Postbus 1393 7500 BJ Enschede	De Stadsbank richt zich samen met de deelnemende gemeenten op het versterken van de financiële weerbaarheid en de eigen kracht van vooral minder financieel draagkrachtigen. Daar waar mogelijk worden maatwerkgerichte oplossingen aangeboden voor financiële vraagstukken en schuldenproblematiek.
Omgevingsdienst Twente Haven Zuidzijde 30 7607 EW Almelo	de Omgevingsdienst Twente (ODT) zorgt ervoor dat de leefomgeving voor mens en dier veilig is en dat het milieu wordt beschermd. Zij is belast met de voorbereiding van te verlenen milieuvergunningen aan (risico)bedrijven en controleert of bedrijven zich aan de regels houden. De dienst voert die taken uit in opdracht van de gezamenlijke overheden (provincie en gemeenten) in de regio.

Ontwikkelingen

Voor 2019 kunnen als belangrijke ontwikkelingen worden genoemd:

- Sinds 2016 is de gemeentelijke samenwerking in Regio Twente op een nieuwe leest geschoeid. De nieuwe opzet is het afgelopen jaar geëvalueerd. Gemeenten hebben op de uitkomsten kunnen reageren. Naar verwachting zal het Algemeen Bestuur van Regio Twente in de tweede helft van 2018 een definitief besluit nemen.
- Binnen Regio Twente gaat ook de komende jaren veel aandacht uit naar de nieuwe Agenda voor Twente. Inclusief de gemeente Hellendoorn doen twaalf gemeenten mee, waarbij de gemeenten Almelo en Rijsen-Holten op dit moment op projectbasis mee doen.
- De komende jaren staat de Veiligheidsregio Twente voor een aantal omvangrijke (financiële) opgaven. Het betreft de transitie van de Meldkamer, de exploitatie van het openbaar brandmeldsysteem, de BTW-compensatie op investeringen en de vervanging van onroerende activa en materieel. Vanuit de Veiligheidsregio Twente zijn maatregelen getroffen om de meerkosten zoveel mogelijk binnen de begroting op te vangen, maar een (gefaseerde) verhoging van de gemeentelijke bijdrage is onontkoombaar.
- Eind 2017 is overeenstemming bereikt tussen alle 6 deelnemende gemeenten en de verschillende organen binnen de gemeenschappelijke regeling en de NV SOWECO over ontvlechting van de bestaande GR en NV, doorontwikkeling van de NV tot een nieuwe maatschappelijke onderneming (die diensten uitvoert voor gemeenten en andere organisaties in het brede sociale domein), en afbouw van de gemeenschappelijke regeling. De besluitvorming over de verschillende onderdelen is in voorbereiding.
- Nieuw vanaf 2019 is de Omgevingsdienst Twente (ODT). De ODT zorgt ervoor dat de leefomgeving voor mens en dier veilig is en dat het milieu wordt beschermd. Zij is belast met de voorbereiding van te verlenen milieuvergunningen aan (risico)bedrijven en controleert of bedrijven zich aan de regels houden. De dienst voert die taken uit in opdracht van de gezamenlijke overheden (provincie en gemeenten) in de regio.

Mede naar aanleiding van vragen vanuit uw raad, komen wij met nadere voorstellen om het inzicht in en de grip op de verschillende verbonden verder te versterken.

Privaatrechtelijke rechtspersonen

Privaatrechtelijke organisaties zijn in het Burgerlijk Wetboek nader geregeld, en kunnen stichtingen, verenigingen, coöperaties en vennootschappen zijn. In het laatste geval wordt de term deelneming geïntroduceerd. De gemeente Hellendoorn participeert in de volgende privaatrechtelijke rechtspersonen:

1. NV Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG)
2. Twence BV
3. Enexis Holding NV
4. Wadinko NV
6. Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
7. Stichting Rekenkamer West Twente
8. Ondernemingen uit verkoop Essent

Deelnemingen	Doelstelling / taken
N.V. Bank Nederlandse gemeenten Postbus 30305 2500 GH Den Haag	Het voorzien in zo goedkoop mogelijke financiële dienstverlening, zoals kredietverlening, betalingsverkeer, advisering en elektronisch bankieren. De BNG is daarmee de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang.
Twence Holding B.V. Postbus 870 7550 AW Hengelo	Twence is in de eerste plaats een afvalverwerkingsbedrijf. Twence staat voor hoogwaardige inzet van afval als bron van herbruikbare grondstoffen. Door het verwerken van afval produceert Twence tegelijkertijd duurzame energie.
Wadinko N.V. Postbus 445 8000 AK Zwolle	Wadinko is een regionaal opererende participatiemaatschappij met als doelstelling het stimuleren van bedrijvigheid en werkgelegenheid met risicodragend kapitaal, kennis en managementondersteuning. Momenteel participeert Wadinko in 23 (regionale) bedrijven, waaronder één in onze gemeente
Enexis Holding N.V. Burg. Burgerslaan 40 5245 NH Rosmalen	Enexis beheert het energienetwerk in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor de aansluiting van ongeveer 2,5 miljoen huishoudens, bedrijven en overheden. Enexis draagt daarmee bij aan het realiseren van een betrouwbaar, duurzaam en betaalbaar regionaal energienetwerk.
Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) Postbus 30435 2500 GK Den Haag	Belangenbehartiging van alle gemeenten bij andere overheden, waaronder de provinciale overheden, de Tweede Kamer en het kabinet. Daarnaast advisering aan alle leden over actuele ontwikkelingen.
Stichting Rekenkamer West Twente Postbus 244 7460 AE Rijssen	Het faciliteren van de samenwerkende rekenkamerfuncties met het oog op het onderzoek van de doelmatigheid, doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door een gemeentebestuur gevoerde bestuur.
Ondernemingen uit verkoop Essent Brabantlaan 1 5216 TV Den Bosch	In het kader van de verkoop van Essent aan het Duitse RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Deze zijn ondergebracht in een vijftal vennootschappen met een vooral administratieve functie. De vennootschappen dienen nog tot en met 2019 in stand te worden gehouden.

In de evaluatie die medio 2017 is uitgebracht over onze verbonden partijen is geconcludeerd dat een aantal deelnemingen slechts in beperkte mate bijdragen aan gemeentelijke doelstellingen. Het (financiële) belang en daarmee dus ook de zeggenschap binnen de onderneming is bovendien zeer beperkt. Wij zijn daarom bereid de deelnemingen in NV Bank Nederlandse Gemeenten en Enexis Holding BV af te stoten als daarvoor een geschikte koper kan worden gevonden. De gemeentelijke aandelen Vitens N.V. zijn in 2017 door de provincie Overijssel overgenomen.

bedragen x € 1.000

Financiële gegevens verbonden partijen	Eigen vermogen 31-12-2018	Eigen vermogen 31-12-2019	Vreemd vermogen 31-12-2018	Vreemd vermogen 31-12-2019	Verwacht resultaat 2019
Gemeenschappelijke regelingen					
Regio Twente	6.356	6.341	13.841	13.703	-
Veiligheidsregio Twente	1.521	1.421	54.992	59.579	-
SOWECO	2.300	2.300	6.900	6.700	-
Euregio	1.643	1.676	46.850	46.865	33
Stadsbank Oost-Nederland	1.321	1.324	19.515	19.310	3
Totaal gemeenschappelijke regelingen	13.141	13.062	142.098	146.157	36
Deelnemingen					
Bank Nederlandse Gemeenten	5.205.000	5.205.000	135.072.000	135.072.000	nbn
Wadinko NV	67.600	67.600	-	-	2.000
Twence holding BV	135.292	140.292	147.501	147.501	10.000
Enexis holding NV	3.804.000	3.832.000	4.052.000	4.052.000	200.000
Vordering op Enexis BV	-	-	356.505	-	-20
Verkoop Vennootschap BV	138	125	8	8	-13
Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	1.610	1.590	5	-	-20
CBL Vennootschap BV	135	125	5	5	-10
CSV Amsterdam BV	770	670	-	-	-100
Totaal deelnemingen	9.214.545	9.247.402	139.628.024	139.271.514	211.837
Totaal verbonden partijen	9.227.686	9.260.464	139.770.122	139.417.671	211.873

nbn = nog niet bekend

Paragraaf 7: Grondbeleid

Inleiding

Het grondbeleid van de Gemeente Hellendoorn is er op gericht om andere beleidsvelden te ondersteunen. De uitvoering van het grondbeleid leidt tot de exploitatie van bedrijventerreinen en woonwijken en de hiermee gemoeide aankoop en verkoop van gronden. Ook grond aan- en verkopen die betrekking hebben op bijvoorbeeld aanleg en reconstructie van wegen behoren tot het grondbeleid.

Beleid

In 2014 stelde u een nieuwe Nota Grondbeleid vast, waarbij besloten is om het in 2004 vastgestelde actieve grondbeleid te verlaten en over te gaan op faciliterend grondbeleid. Het strategisch aankopen van gronden ten behoeve van ontwikkelingen die ook door de markt kunnen worden opgepakt zien wij niet langer als taak van de gemeente. Doordat, ondanks aanzienlijke verkopen de afgelopen jaren, nog behoorlijk wat gronden in portefeuille zijn, blijft de gemeente voorlopig nog wel een actieve speler op de markt voor woningkavels en bedrijventerreinen.

De nota geeft ook aan hoe we de risico's gaan beheersen en hoe de financiële verantwoording zal plaatsvinden. Grond en vastgoed dat niet meer nodig is voor de uitvoering van gemeentelijke taken/beleidsterreinen wordt verkocht.

Ontwikkelingen bouwgrondexploitaties

De verkoop van bouw kavels verliep in de afgelopen periode voorspoedig. De kavels in het plan Hart van Noetsele en het plan Aan de Tuinen zijn verkocht.

Ook in het plan De Heemtuin zijn diverse kavels aan particulieren verkocht. Met twee marktpartijen in De Heemtuin zijn inmiddels afspraken gemaakt over concrete afname van bouw kavels. Deze afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst. De eerste kavels zijn inmiddels afgenomen en er wordt weer gebouwd in De Heemtuin.

In Hellendoorn Noord is in 2018 gestart met de uitgifte van 19 gemeentelijke bouw kavels. Op de meeste kavels is een optie verstrekt. Tevens is er een overeenkomst gesloten met twee marktpartijen over de afname van 42 kavels over een periode van vier jaar. De verwachting is dat het eerste deel van het plan Hellendoorn Noord eind 2018 bouwrijp is en dat dan de eerste kavels geleverd en bebouwd kunnen worden.

In de Branderij zijn nog drie gemeentelijke bouw kavels beschikbaar.

In Daarle West zijn alle bouw kavels bouwrijp gemaakt. In 2018 wordt een project van vier starterswoningen opgeleverd. Verder is de verwachting dat een project van drie woningen – waarvan er twee levensloopbestendig worden uitgevoerd - wordt opgeleverd.

Gezien de demografische prognoses (vergrijzing, krimp) zal de behoefte aan woningbouw op de lange termijn wat beperkter zijn dan we in de vorige eeuw gewend waren. De nieuwste behoefteprognoses wijken niet veel af van eerdere prognoses.

Voor bedrijventerrein 't Lochter III lopen gesprekken over diverse locaties. De oplevering van nog enkele nieuwe vestigingen wordt in de loop van 2018 verwacht.

Afspraken regionale bedrijventerreinen programmering Twente 2017-2020

Gemeenten in de regio Twente hebben samen met de provincie gewerkt aan het dossier herprogrammeren van bedrijventerreinen in Twente. In Twente wordt voor de komende tien jaar een overaanbod van bedrijventerreinen geconstateerd. Om de economische ontwikkeling niet te stagneren moet er een goede balans zijn tussen vraag en aanbod.

In het afspraken document is de ambitie opgenomen om in de periode 2017-2020 vraag en aanbod voor alle gemeenten en bedrijventerreinen in balans te krijgen. Om deze ambitie waar te maken zijn de volgende afspraken gemaakt:

1. We moeten zuinig zijn met het toevoegen van nieuwe hectares bedrijventerrein.
2. Gemeenten met meer dan 100% van de behoefte aan harde plannen, moeten uiterlijk op 1 november 2017 een plan van aanpak hebben, met:
  - a. Programmering gericht op maximaal 100% van de lokale behoefte op gemeenteniveau op 1 juli 2020;
  - b. Directe stappen richting de afname van het aanbod aan plan capaciteit. Hierbij gaat het om:
    - i. Het schrappen van harde plan capaciteit (deprogrammeren).
    - ii. Het uit de markt halen van harde plan capaciteit door terreinen tijdelijk een andere functie te geven (zogenaamde 'ijskastoplossingen'), zoals bijvoorbeeld zonneparken.

In 2017 en 2018 zijn diverse kavels op ons bedrijventerrein verkocht. Daardoor is van overprogrammering in onze gemeente geen sprake meer. De komende jaren gaan we uit van het historische uitgiftetempo van gemiddeld zo'n 1,8 ha. per jaar. Via de herzieningen grondexploitaties en de jaarrekening wordt jaarlijks gerapporteerd over de actuele stand van zaken.

Financiële prognoses

De herziening van de grondexploitaties medio 2016 is cijfermatig meegenomen in deze begroting. De nieuwe voorschriften voor de grondexploitaties vanuit de BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) zijn in maart 2016 definitief geworden en treden met terugwerkende kracht per 1 januari 2016 in werking. Deze zijn voor het eerst integraal in de begroting 2017 toegepast.

In onderstaande tabel zijn de verwachte financiële ontwikkelingen voor de gemeentelijke grondexploitaties weergegeven.

Verwacht resultaat per plangebied	Boekwaarde 1-1-2019	Looptijd t/m	Gerealiseerd 1-1-2019	Nog te realiseren opbrengst*	Nog uit te geven eenheden	Verwacht resultaat (CW)**	Voorziening per 1-1-2019	Aandeel gemeente
IN EXPLOITATIE GENOMEN GRONDEN (IEGG)								
Bedrijventerreinen								
't Lochter III	12.061	2025	38%	19.852	14,9 ha	-432	783	
Lochter III - gezamenlijk	11.278					351	-	40%
Lochter III - gemeentelijke kosten	783					-783	783	100%
Haarle	483	2021	71%	616	0,5 ha.	-7	7	100%
Totaal Bedrijventerreinen	12.543			20.468		-438	789	
Woningbouwgebieden								
Kruidenwijk Zuid fase 1	1.872	2020	84%	1.894	21 won.	-1.021	1.021	100%
Hellendoorn Noord fase 1	4.507	2027	41%	6.114	67 won.	-1.204	1.204	100%
Daarle West	-21	2024	76%	585	6 won.	273	-	100%
Aan de Tuinen (Steen van Ommeren)	-209	2019	100%	-	-	10	-	100%
Hart van Noetsele	-145	2019	100%	-	-	58	-	100%
De Branderij	623	2022	61%	872	3 won.	2	-	100%
Totaal Woningbouwgebieden	6.626			9.465		-1.882	2.225	
Totaal	19.170			29.933		-2.320	3.014	
Verwacht resultaat-gemeentelijk aandeel ***						-2.531	3.014	
*) opbrengst is geïndexeerd								
**) CW staat voor contante waarde: het resultaat uitgedrukt in euro's per 1-1-2019								
***) Het verwachte resultaat voor het gemeentelijk aandeel (40% van resultaat Lochter III en 100% resultaat overige grondexploitaties)								

Alle door ons verwachte verliezen zijn volledig afgedekt via de Voorziening Toekomstige Verliezen Grondbedrijf (VTVG).

Met ingang van de jaarrekening 2017 zijn we volgens de BBV-voorschriften verplicht winsten te nemen op de grondexploitaties. Dit met de nodige voorzichtigheid. Hierbij wordt de POC-methode toegepast (percentage of completion). De verwachte winstnemingen voor 2018 zijn verwerkt in de stand per 1-1-2019.

Verwachte winstnemingen over 2019 worden bij de herzieningen in 2019 aan u voorgelegd. De te nemen winsten op de grondexploitaties worden toegevoegd aan de bufferreserve.

Voor de risico's die op het terrein van het grondbeleid worden gelopen, wordt een bufferreserve aangehouden. Die reserve bestaat uit twee onderdelen: een onderdeel voor risico's die we lopen op de grondexploitaties en een egalisatiedeel voor het opvangen van winsten en verliezen op vastgoed en niet-exploitatiebonden gronden.

De hoogte van het onderdeel 'grondexploitaties' wordt bepaald door een inschatting te maken van deze risico's, waarbij wordt gerekend met de gevolgen van afzetvertraging. De momenteel gehanteerde rente- en indexatiepercentages zijn minder risicovol en wijzigingen hierin hebben niet meer zo'n grote impact als in het verleden. De benodigde hoogte van de bufferreserve voor het onderdeel 'grondexploitaties' is berekend op

€ 3,94 miljoen, en sluit aan bij de berekening van de herzieningen 2018.

Het egalisatiedeel voor het onderdeel vastgoed moet tussen de € 250.000,- en € 1 miljoen bedragen.

Op basis van de huidige inzichten en besluiten zal de bufferreserve per 1 januari 2019 rond de € 4,4 miljoen liggen. Aan de minimaal benodigde omvang van 4,2 miljoen wordt momenteel voldaan.

Vennootschapsbelasting

Met ingang van 2016 zijn bepaalde gemeentelijke activiteiten aan de Vennootschapsbelasting (Vpb) onderworpen. De gemeentelijke grondexploitaties vallen hier ook onder. De daadwerkelijke budgettaire consequenties zullen mede afhankelijk zijn van de fiscale inbrengwaarde van de grondexploitaties. In het voorjaar van 2018 hebben we aangifte gedaan over de jaarrekening 2016. Of de fiscus met onze voorstellen akkoord gaat, is nog niet duidelijk: wij zijn in afwachting van hun zienswijze. De interpretatie van de Vennootschapsbelasting voor de gemeenten is nog steeds aan wijzigingen onderhevig. De belastingdienst doet nog steeds geen algemene toezeggingen hoe zij met deze materie om zal gaan. Wel is te voorzien dat, als de grondexploitaties zullen verbeteren ten opzichte van de fiscale openingsbalans 2016, we over de toename in het exploitatieresultaat Vennootschapsbelasting (Vpb) moeten betalen.

De fiscus heeft de voorwaarden voor de openingsbalans en de toerekening van kosten zó bepaald dat er ook Vpb betaald moet worden als de grondexploitaties conform de huidige verwachting verlopen.

Paragraaf 8: Informatie en privacy

Inleiding

Beveiliging van informatie is voor iedere organisatie van groot belang. Dat geldt zeker voor organisaties in het openbaar bestuur zoals gemeenten. Als gemeente beschikken we immers over privacygevoelige informatie. Informatie die vaak veel zegt over de persoonlijke levenssfeer van mensen. De mogelijkheden om informatie te creëren, op te slaan en te gebruiken zijn enorm toegenomen. Door samenwerkingen met andere overheden en maatschappelijke partners ontstaan nieuwe informatiestromen die een extra uitdaging met zich meebrengen als het gaat om beveiliging.

Het is belangrijk dat informatie op de juiste momenten beschikbaar is. De informatie moet volledig en juist zijn. En de informatie moet toegankelijk zijn voor die personen voor wie de informatie is bedoeld. Dat is waar informatieveiligheid om draait: beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid. Informatieveiligheid is daarmee een breed begrip en kent vele facetten. Als kapstok voor gemeenten is de afgelopen jaren een Baseline voor informatiebeveiliging Gemeenten (BIG) uitgewerkt, die ook wij als basis hanteren voor het te voeren beleid. Recent is daar de nieuwe Europese privacyverordening (AVG) bijgekomen. Vanaf 25 mei 2018 moet iedere organisatie – groot én klein – voldoen aan strenge privacyregels.

Met de komst van de AVG is er de afgelopen tijd veel aandacht geweest voor informatieveiligheid en privacy bij de overheid. Adequate beveiliging van gegevens is minstens even belangrijk als een gezonde financiële huishouding. Informatieveiligheid en privacy moeten 'business as usual' en een gewoon onderdeel van de dagelijkse praktijk zijn.

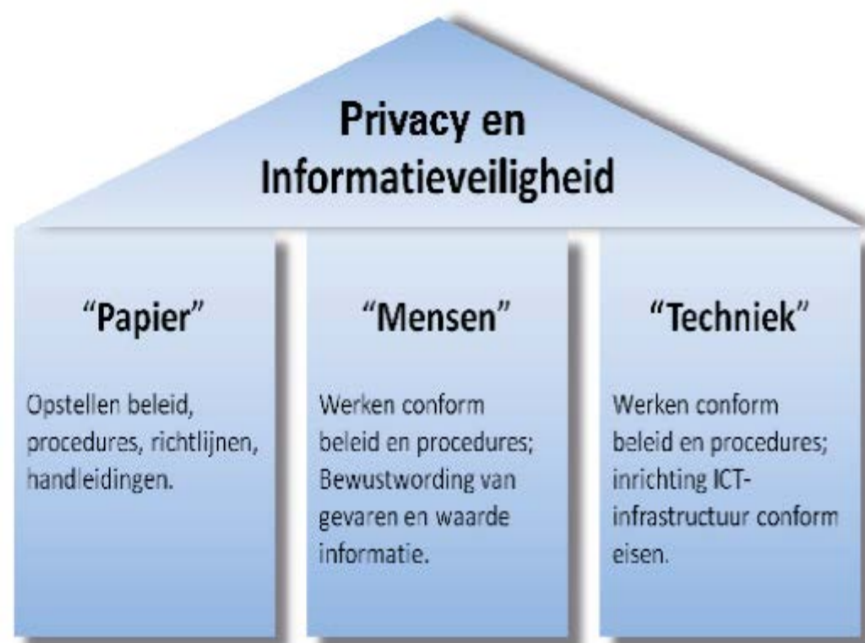
Beleid

Het beleidskader informatieveiligheid is door ons op 6 februari 2018 vastgesteld. In het beleidskader wordt het informatieveiligheidsbeleid van de gemeente weergegeven. Een betrouwbare informatievoorziening is noodzakelijk voor het goed functioneren van de gemeente en vormt de basis voor het beschermen van de rechten van inwoners en ondernemers. Dat vereist een integrale aanpak, goed opdrachtgeverschap en risicobewustzijn bij iedereen die met (gevoelige) informatie werkt. De Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG) wordt gemeentebreed geïmplementeerd. Eén en ander laat echter onverlet, dat 100% beveiliging tegen cybercrime een onmogelijke opgave zal blijven. Met het treffen van gerichte maatregelen – zowel technisch als organisatorisch – proberen we beveiligingsincidenten zoveel mogelijk te voorkomen en eventuele gevolgen te minimaliseren.

Het gemeentelijke privacybeleid en het bijbehorende privacystatement is 15 mei 2018 door ons vastgesteld. Het opstellen van een privacybeleid, ook wel gegevensbeschermingsbeleid genoemd vloeit rechtstreeks voort uit de nieuwe Europese privacyverordening (AVG). In het privacybeleid zijn uitgangspunten en regels vastgesteld over de wijze waarop persoonsgegevens worden verwerkt. Persoonsgegevens zijn alle gegevens die herleidbaar zijn tot een natuurlijk persoon. Centraal in het beleid staat, dat verwerking van persoonsgegevens alleen plaats vindt op basis van een legitieme grondslag en voor het doel waarvoor de gegevens beschikbaar zijn gesteld. We vragen inwoners niet meer gegevens dan strikt noodzakelijk en bewaren ze niet langer dan nodig, waarbij gegevens alleen zijn in te zien als dat voor de uitoefening van het werk noodzakelijk is. Wij maken verder op een transparante manier duidelijk hoe wij denken over privacy, hoe we hiermee omgaan en hoe we dit borgen. Dit staat in ons privacystatement dat via onze website beschikbaar is..

Een groot misverstand is dat informatieveiligheid en privacy vooral te maken hebben met techniek en ICT. De veilige omgang met informatie heeft naast techniek echter ook alles te maken met interne organisatie, de inrichting van werkprocessen, beschermingsmaatregelen en de controle op deze onderdelen. Daarnaast laten tal van onderzoeken zien dat informatieveiligheid en privacy toch ook vooral 'mensenwerk' is.

Eén en ander vraagt daarom om een geïntegreerde en gecoördineerde aanpak, met nadrukkelijke aandacht voor opleiding, training en bewustwording. Het beleid rondom informatieveiligheid en privacy wordt iedere drie jaar geëvalueerd en waar nodig geactualiseerd. Over de uitvoering wordt driemaandelijks gerapporteerd aan bestuur en management.

Kaderstellende nota's

- Beleidskader informatieveiligheid (2018 / 18INT00308)
- Privacy beleid en privacy statement (2018 / 18INT01175)

Trends en ontwikkelingen

Het dataverkeer en de totale hoeveel beschikbare digitale informatie is de afgelopen jaren wereldwijd exponentieel gegroeid. Die trend zal zich ook de komende jaren onverminderd voort zetten als gevolg van grote technische ontwikkelingen die er aan zitten te komen. Denk aan de komst van het 5G-netwerk dat 50 keer sneller is dan het huidige. Denk aan ontwikkelingen als kunstmatige intelligentie, virtuele realiteit, robotisering, blockchain, digitale identiteit, het internet gekoppeld aan allerlei apparaten, het printen in 3D en er ontstaat een beeld van een explosieve toename van het internetverkeer en de hoeveelheid digitale data. Dat gaat gevolgen hebben op veel terreinen. Allerlei nieuwe vormen van mobiliteit, zoals de zelfrijdende auto, zullen komen. Er zullen nieuwe producten in de economie ontstaan en bestaande zullen anders worden gemaakt of georganiseerd, bijvoorbeeld met 3D-printen. Zorg en onderwijs zullen met slimme software veel meer op individuele leest kunnen worden geschoeid. En onze dienstverlening aan de burger en het beheer van de openbare ruimte zullen met geavanceerde systemen en software veel fijnmaziger worden. De algemene trend hierbij is dat onze fysieke wereld en de digitale wereld meer met elkaar zullen worden verbonden en dat grenzen tussen beide werelden gaan vervagen. Aan deze ontwikkeling zitten ontegenzeggelijk positieve kanten.

De andere kant van deze medaille is dat de risico's op terreinen van privacy en informatieveiligheid hiermee toenemen. De gevolgen van uitval van elektriciteit, technische storingen, cybercriminaliteit en identiteitsfraude zullen groot zijn. Verder kan voor een dergelijke enorme hoeveelheid dataverkeer 100% veiligheid onmogelijk worden gegarandeerd en daarmee komt de privacy van burgers verder onder druk te staan. Daarom zijn de afgelopen jaren al de nodige stappen gezet om een en ander goed te beheren en te organiseren en daarmee de risico's te beperken. Voorbeelden hiervan, waar de gemeente mee te maken heeft, zijn de maatregelen in het kader van Baseline Informatieveiligheid Gemeenten (BIG), de invoering in 2018 van de

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en het Eenduidig Normenkader Single Audit (ENSIA). Recent is hierbij gekomen het initiatief onder de vlag van de VNG voor een Gemeentelijke Gemeenschappelijke Infrastructuur (GGI) op ICT-gebied, waarin ook Hellendoorn participeert.

Maar of al deze stappen genoeg zijn om in het belang van de burger verantwoord in te spelen op de technologische ontwikkelingen? De tijd zal het leren. Voor ons als gemeente is het de komende jaren belangrijk om goed oog te hebben voor een veilige technische ICT-infrastructuur, het actueel houden van onze organisatie en regelgeving en het scholen en bewust houden van de medewerkers.

Aandachtspunten 2019

Informatieveiligheid

De basis voor het beleid op het gebied van informatieveiligheid is – zoals eerder aangegeven – de in 2014 vastgestelde Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). De BIG is een uitgebreid pakket van meer dan 300 maatregelen die gemeenten kunnen treffen om de informatieveiligheid op een hoger niveau te tillen. Ook het komende jaar zal de nodige aandacht uit blijven gaan naar de implementatie en het actueel houden van de verschillende maatregelen op basis van gebruikerservaringen en wijzigingen in landelijke wet- en regelgeving. We kiezen daarbij voor een risico-gerichte aanpak. Aan de hand van een jaarlijkse risico-analyse worden de prioriteiten bepaald en een actieplan opgesteld. Daarnaast staan de volgende acties gepland:

- De uitvoering van een externe audit van de beveiliging van de IT-infrastructuur en de fysieke toegangsbeveiliging in het Huis voor Cultuur en Bestuur.
- Voor het – ook achteraf – kunnen analyseren en beoordelen van beveiligingsincidenten is goede logging en monitoring van dataverkeer essentieel. Onderzocht wordt hoe daar op een praktische wijze invulling aan kan worden gegeven.
- Nieuwe medewerkers worden geschoold ten aanzien van informatieveiligheid en periodiek zal voor alle medewerkers een e-learning plaatsvinden om de kennis 'up-to-date' te houden.
- Voor het vaststellen van het (noodzakelijke) beschermingsniveau van vastgelegde informatie en systemen wordt een dataclassificatie uitgevoerd voor beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van informatie.
- Om adequaat in te kunnen spelen op eventuele calamiteiten wordt een continuïteitsplan opgesteld, zodat de gemeentelijke dienstverlening na een incident zo snel mogelijk weer kan worden opgepakt.

Privacy

Op 25 mei 2017 is de AVG in werking getreden. Voortvloeiende hieruit is een Functionaris Gegevensbescherming (FG) aangesteld en is een Register van Verwerkingen (een overzicht van alle processen binnen de gemeente waarin persoonsgegevens worden verwerkt) opgesteld en staat er een privacystatement op onze

website. Dit zijn de formele vereisten vanuit de AVG. Veel belangrijker is dat organisatiebreed zorgvuldig met persoonsgegevens van de inwoners en ons personeel wordt omgegaan ter bescherming van de privacy. Daarom zullen in 2019 de volgende zaken worden opgepakt:

- Alle werkprocessen binnen het zaakstelsel en het KCC zullen worden getoetst aan de nieuwe regelgeving.
- Binnen het KCC zullen procedures worden ingevoerd voor de privacyrechten van de inwoners, zoals recht tot inzage, recht tot aanpassing en recht op vergetelheid.
- Op basis van het Register van Verwerkingen zullen de bewaartermijnen van persoonsgegevens worden geactualiseerd en aangescherpt.
- Nieuwe medewerkers worden geschoold ten aanzien van de privacyregels en periodiek volgen alle medewerkers een e-learning om de kennis 'up-to-date' te houden.
- De controle op de toegang tot persoonsgegevens in onze systemen zal worden aangescherpt door invoering van een breed loggingssysteem en verscherpt autorisatietoezicht.

Paragraaf 9: Duurzaamheid

Inleiding

Duurzaamheid is niet meer weg te denken uit de samenleving. De vraag is niet meer of we aan de slag gaan, maar hoe we dat gaan doen. Duurzaamheid gaat over ons doen en laten om onze aarde leefbaar te houden voor onze kinderen en kleinkinderen. In de gemeente Hellendoorn nemen we ook onze verantwoordelijkheid, waarbij we ons er van bewust zijn dat we dit niet alleen als overheid kunnen. Door inwoners, ondernemers en organisaties te motiveren, te faciliteren en te ontzorgen willen we meer duurzame initiatieven vanuit de samenleving mogelijk maken en stimuleren.

Belangrijke concrete punten waar de gemeente actief werk van wil maken is het tegengaan van uitputting van grondstoffen en het terugdringen van CO₂-uitstoot.

Duurzaamheid is een belangrijk speerpunt van ons beleid. Dit is verder uitgewerkt in de beleidsnota's 'Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn' en de 'Duurzame energievisie Hellendoorn'.

Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn

De nota 'Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn' is vastgesteld in 2013. Het hoofddoel is de samenleving bewust te maken van haar verduurzamingsmogelijkheden en deze in de praktijk te brengen. Dat gebeurt in samenwerking met provincie, andere gemeenten, ondernemers en inwoners. Afhankelijk van het onderwerp verschilt onze rol. Op het ene moment zijn wij organisator, opdrachtgever, beleidsmaker of regelgever, op andere momenten zijn wij stimulator, facilitator, coördinator of partner.

De nota is in 2017 geëvalueerd. De conclusie van de evaluatie was dat we goede vorderingen maken, maar dat we er nog niet zijn. Het is tijd voor een volgende stap. Er dient aandacht te zijn om als gemeentelijke orga-

nisatie duurzaam te denken en te doen, de communicatie kan versterkt worden en er kan meer integraliteit worden aangebracht in het duurzaamheidsbeleid. Deze zaken worden meegenomen in het duurzaamheidsbeleid 2019-2022.

Duurzame energievisie Hellendoorn

In de nota 'Duurzame energievisie Hellendoorn' (vastgesteld in 2017) wordt beschreven hoe invulling wordt gegeven aan de doelstelling om 20% CO₂ te reduceren ten opzichte van 2008. Het CO₂ reductie doel komt voort uit de beleidsnota's 'Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn'. Uit de 'Duurzame energievisie Hellendoorn' blijkt dat de reductie doelstelling met ongewijzigd beleid niet (volledig) haalbaar is zonder aanvullende maatregelen. In de visie worden suggesties gedaan om zo dicht mogelijk bij de doelstelling te komen. De energievisie wordt in 2018 uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma met een activiteitenplanning.

Ontwikkelingen

Klimaatakkoord

In 2015 volgde uit de internationale klimaatop in Parijs het 'Akkoord van Parijs'. Ook Nederland ondertekende dat akkoord en stemde daarmee in om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden Celsius, met een duidelijk zicht op 1,5 graden Celsius. Hieruit komt de doelstelling voort om in 2030 bijna de helft (49%) minder CO₂ uit te stoten dan in 1990. In Nederland worden de maatregelen die moeten worden genomen om dat doel te halen vastgelegd in het Klimaatakkoord. Dit akkoord wordt afgesloten door overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke partijen. Op dit moment is het eerste concept van het Klimaatakkoord opgesteld en de verwachting is dat het akkoord in de loop van 2018 getekend gaat worden.

Regionale Energie Strategie (RES)

In het Klimaatakkoord wordt ingezet op een regionale aanpak. Er komt een verplichting om een 'Regionale Energie Strategie' op te stellen (deze moet er in 2019 zijn). De RES moet inzichtelijk maken wat de regio bijdraagt aan het landelijke doel van 49% CO₂ reductie in 2030 (t.o.v. 1990), en heeft een doorlooptijd tot 2050 (het moment dat we volledig van fossiele energie af moeten zijn gestapt). De RES richt zich voornamelijk op energie en de bebouwde omgeving. Centraal staat daarbij het in beeld brengen van het potentieel voor duurzame opwekking en besparingen en de concrete plannen om de vraag en het aanbod bij elkaar te brengen. In Twente is al vorm gegeven aan een regionale aanpak via de 'Twentse Energie Strategie' (hierna: TES). De TES zal waarschijnlijk (op onderdelen) aangepast moeten worden aan de eisen die in het Klimaatakkoord worden gesteld aan een RES. Daarnaast is de gemeente Hellendoorn ook geen deelnemer aan de TES.

Speerpunten

In de eerste helft van 2019 wordt de beleidsnotitie 'Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn' geëvalueerd en zullen wij voorstellen doen voor de periode 2019 – 2022.

Het realiseren van een RES.

Met de RES worden regionaal aanwezige (rest)bronnen in beeld gebracht. Daarnaast worden vraag en aanbod op elkaar afgestemd zowel op lokaal als op landelijk niveau. De RES regio's worden eind 2018 gevormd en de regio's leveren in 2019 in (concept) een energie infrastructuur en regionaal warmteplan op. Dit vormt de basis voor het gemeentelijke warmteplan, dat we uiterlijk 2021 opstellen.

Het opstellen van een warmteplan.

Samen met betrokken partijen (waaronder Enexis) onderzoeken we welke hernieuwbare vormen van warmteopwekking en -distributie per wijk voorhanden zijn als vervanging van aardgas. Hierbij hoort tevens een prioritering (afgestemd op vervangingsplannen, renovatie etc.).

In 2018 wordt een uitvoeringsprogramma van de 'Duurzame Energievisie Hellendoorn' opgesteld. Hiermee wordt concrete invulling gegeven aan de door ons vastgestelde doelstellingen ten aanzien van duurzame energieopwekking en energiebesparing.

Reductie gemeentelijke energieverbruik

Naast het oppakken van de uitvoering van de duurzame energievisie, waarbij we ons vooral richten op het stimuleren en ondersteunen van initiatieven uit de samenleving, wordt ingezet op een reductie van het gemeentelijke energieverbruik in de collegeperiode 2018-2022. Op dit moment wordt onderzocht hoeveel besparing realistisch is. Hierbij speelt het verduurzamen van gebouwen een rol, maar bijvoorbeeld ook het stimuleren van elektrisch vervoer (door schone voertuigen en het stimuleren van plaatsing van laadpalen). Voor het opwekken van duurzame energie geldt het 'Beleidskader zon- & windenergie' als uitgangspunt. Hiermee willen wij initiatieven begeleiden/faciliteren zodat zij binnen de gemeentelijke organisatie hun weg vinden, maar ook richting de samenleving in hun zoektocht naar draagvlak en participatie.

Energieregisseur

Er wordt invulling gegeven aan de rol van de energieregisseur. Op hoofdlijnen bestaat deze uit het begeleiden en ondersteunen van projecten voor de opwekking van duurzame energie (zowel technisch als financieel), en het herkennen en aanjagen van kansen op energiegebied. Anderzijds is de regisseur in staat anderen in de samenleving te enthousiasmeren en te stimuleren (zoals maatschappelijk organisaties, bedrijven en woningeigenaren), waarmee invulling wordt gegeven aan de energietransitie.

Lokale initiatieven, coöperaties en stichtingen

Samenwerken en participatie is een belangrijke voorwaarde voor het behalen van onze doelstellingen. We faciliteren, stimuleren en enthousiasmeren lokale initiatieven, coöperaties en stichtingen die bijdragen aan het verduurzamen van de samenleving. Dit doen we, waar mogelijk, samen met de ambassadeurs van de duurzaamheid, de Stichting Platform Duurzaam Hellendoorn, de Stichting Fairtrade gemeente Hellendoorn. Ook andere samenwerkingsverbanden geven mogelijkheden zoals stichting Duurzaam Thuis Twente en Buurkracht.

In januari 2015 zijn ambassadeurs van de duurzaamheid (de voormalig inzamelaars van oud papier en karton) gestart met hun activiteiten. De ambassadeurs worden ingeschakeld op het gebied van duurzaamheid, afvalverwijdering en grondstoffenhergebruik. Dit wordt (vooraf) jaarlijks in een activiteitenplan aangegeven en achteraf verantwoord.

We ondersteunen de Stichting Platform Duurzaamheid Hellendoorn (SPDH). Het Platform geeft vorm aan burgerparticipatie. Het platform zorgt er voor dat belanghebbenden vanuit de samenleving betrokken worden bij de ontwikkeling en evaluatie van het duurzaamheidsbeleid. De taken van het platform zijn tweeledig. Enerzijds levert het gevraagd en ongevraagd advies over duurzaamheidsonderwerpen aan het college en de gemeenteraad. Anderzijds heeft het een verbindende, stimulerende, ondersteunende en initiërende rol richting samenleving en gemeente.

We zijn in 2017 een Fairtrade Gemeente geworden en we ondersteunen de Stichting Fairtrade Gemeente Hellendoorn. Ook voor onze interne organisatie geldt dat we willen blijven voldoen aan het uitgangspunt fairtrade. Hierop wordt gericht ingezet.

Energieloket

De stichting Duurzaam (t)huis Twente heeft sinds 1 juli 2017 het beheer van ons energieloket en adviseert de inwoners van onze gemeente zowel mondeling, via de wooncoaches, alsook digitaal via de site over het verduurzamen van woningen. We ondersteunen het energieloket omdat het een belangrijke schakel is in energiebesparing, in het bijzonder als het gaat om advisering en bewustwording bij de particuliere woningeigenaren. Hierbij passen we een wijkgerichte aanpak toe.

Buurkracht is een onafhankelijke organisatie die mensen bij elkaar brengt om samen energie te besparen. Dit gebeurt op initiatief van diverse netwerkbedrijven, die eigendom zijn van provincies en gemeenten. Maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI) betekent dat, naast op de prijs van de producten, diensten of werken ook gelet wordt op de effecten van de inkoop op milieu en sociale aspecten.

Duurzaam inkopen wordt ook wel maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI) genoemd. Het duurzaam inkoopbeleid wordt verder ontwikkeld op het gebied van monitoring en weging van duurzaamheidsaspecten (bijvoorbeeld via het Tenderboard). Wij maken hierbij gebruik van het expertisecentrum aanbesteden van het ministerie van Economische zaken en Klimaat (PIANOo).

Afval

Op het beleidsveld afval doen zich meerdere ontwikkelingen voor. Wij hebben als tussendoelstelling 100 kg restafval in 2020 en 50 kg restafval als einddoelstelling in 2030 vastgesteld. De prioriteit ligt op een verdere reductie van de hoeveelheid GFT in het restafval. Dit hangt mede samen met het onderwerp voedselverspilling. We verwachten door deze aanpak een forse stap richting tussendoelstelling van 100 kg restafval per inwoner in 2020 te doen. Tevens is de verwachting dat Twence als regionale 'duurzaamheidsbevorderaar' een bijdrage zal leveren aan het realiseren van de duurzaamheidsdoelstellingen van de gemeente.

Klimaatbestendig en waterrobuust

De gemeente omarmt de ambities uit het Delta Ruimtelijke Adaptatie (DPRA); een gezamenlijk plan van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk dat de aanpak van wateroverlast, hittestress, droogte en de gevolgen van overstromingen versnelt en intensiveert. We streven naar een zo duurzaam mogelijke en doelmatige inzameling en afvoer van hemelwater, waarbij hemelwater op een zo natuurlijk mogelijke manier wordt verwerkt. Waar mogelijk wordt water lokaal opgevangen en benut bij droogte. Voor Hellendoorn en Nijverdal is een eerste verkenning van de gevolgen van extreme neerslag regenval uitgevoerd. De wateroverlastlandschapskaart geeft weer waar water zich zal verzamelen bij een extreme bui. Voor deze kernen zijn maatregelen bepaald, waardoor de kans op wateroverlast afneemt. De komende jaren volgen we ontwikkelingen vanuit andere overheden en stellen we waar nodig ons beleid bij.

Vergroening

Vergroening in plaats van verharding is het motto en de gemeente wil hierbij het goede voorbeeld geven. We onderzoeken hoe we onze bewoners en ondernemers kunnen inspireren en enthousiasmeren om hun eigen tuin te vergroenen. We beschouwen communicatie als een belangrijk middel om bewustwording en eigen verantwoordelijkheid te creëren bij inwoners.

Paragraaf 10: Trends en Ontwikkelingen

Inleiding

De samenleving verandert en daarmee de gemeente(lijke organisatie) ook. Echter hoe en hoe snel veranderingen in de samenleving zich voltrekken, laat zich lastig voorspellen. In onze organisatiefilosofie "Hellen-doorn samen" staat dat wij een organisatie willen zijn die 'toekomstproof' is en blijft. Dat wil zeggen: een organisatie die zich blijft ontwikkelen met oog voor wat er in de maatschappij gebeurt. Doelstelling van onze organisatie is het succesvol met de samenleving inspelen op de in – en externe ontwikkelingen die op ons afkomen. Wij willen een flexibele en wendbare organisatie zijn die proactief en adequaat kan inspelen op trends en ontwikkelingen. In deze paragraaf brengen we trends en ontwikkelingen in kaart.

Een trend is een verandering die een bepaalde richting op beweegt. Dat kunnen grote maatschappelijke veranderingen zijn, maar ook ontwikkelingen die zich in kleiner tijdsbestek, of in beperkte domeinen van de maatschappij, afspelen. Trends groeien schoksgewijs. De Trendcurve geeft aan in welke ontwikkelingsfase een trend zit. Er zijn 4 fases te onderscheiden: ontstaan, reactie, overwinning en wasdom. In de fase 'reactie' ontstaan tegenkrachten en men ervaart iets minder de noodzaak om wat te doen met de ontwikkeling. Als een ontwikkeling de fase 'overwinning' heeft bereikt, heeft de ontwikkeling van de trend zich doorgezet, het nieuwe is er vanaf en het begint langzaam gangbaar te worden. De fase van 'wasmom' betekent dat de ontwikkeling volledig is doorgebroken en het is een gewone manier van werken geworden.

Trendbureau Overijssel stelde de "Trendcurve: een overzicht van 21 trends voor de gemeenteraadsverkiezingen 2018 in Overijssel" op. De Trendcurve is gemaakt om als gemeente te kunnen bepalen hoe je op ontwikkelingen van buiten de gemeente gaat reageren. In de Trendcurve staan de ontwikkelingen waarvan wordt verwacht dat deze de komende vier jaren van invloed zullen zijn op een gemeente en het gemeentelijke beleid. In de volgende paragraaf bespreken we 7 trends en ontwikkelingen vanuit die Trendcurve waarvan wij verwachten dat ze van toepassing (zullen) zijn op de gemeente Hellendoorn.

Trends en ontwikkelingen

Vergrijzing/ demografische ontwikkelingen (fase: wasdom)

Vergrijzing is volgens de Van Dale de stijging van de gemiddelde leeftijd. Procentueel én absoluut neemt het aantal 65-plussers en 75-plussers toe. Bovendien stijgt de gemiddelde levensverwachting: we worden ouder. Vergrijzing is één van de belangrijkste structurele trends in de demografie van Nederland; vergrijzing is al volop aan de gang. Dit is ook zo binnen de gemeente Hellendoorn.

Vergrijzing en andere demografische ontwikkelingen (zoals vergroening/ er worden minder kinderen geboren) staan binnen de gemeente Hellendoorn in een aantal beleidsterreinen al nadrukkelijk op de agenda: wonen, onderwijs en zorg.

Waar het Trendbureau voor waarschuwt is dat bepaalde aspecten van de trend onderbelicht lijken te zijn, bijvoorbeeld toekomstige schaarste op de arbeidsmarkt als gevolg van een dalende beroepsbevolking. We moeten nadenken over hoe we hiermee om (willen) gaan. Doen we dat niet, is er het risico dat de omvang van de beroepsbevolking leidend kan worden voor de economische groei.

Ook de grijze druk zou meer aandacht moeten krijgen volgens het Trendbureau: het aantal ouderen in verhouding tot het aantal mensen in de leeftijd van 20 tot 65 jaar. De zorgvraag neemt toe en er zullen steeds minder mensen steeds meer ouderen moeten verzorgen. Dat heeft financiële consequenties, maar zeker ook effecten op de tijd die de beroepsbevolking besteedt aan zorgtaken. We moeten goed kijken naar wat mensen werkelijk willen en dan op basis daarvan ons zorgbeleid vormgeven. Vraagstukken zijn: hoeveel zetten we in op preventie, specifieke doelgroepen en hanteren we een wijk/gebiedsgerichte benadering?

Bij de vormgeving van ons zorgbeleid moeten we ook aandacht besteden aan het aantal mantelzorgers, ook dat is dalende.

Eén van de kansen van vergrijzing welke onderbelicht is, zijn de economische mogelijkheden van vergrijzing, op tal van terreinen zoals recreatie en toerisme, de bouw en het sociale leven (meer vrijwilligers).

Recreatie en toerisme

De komende jaren staat in het teken van grootse plannen: mensen willen een reis maken die op hun bucketlist staat. Mensen hechten ook steeds meer waarde aan ervaringen in plaats van materiële zaken. Naast nieuwe ervaringen is er ook een trend waarneembaar met reizen in het teken van het verleden. Mensen willen hun mooiste jeugdherinneringen opnieuw beleven en gaan terug naar bestemmingen die altijd in het hart zijn gebleven. Naast de verschuivingen in reisbestemmingen is de toerist van de toekomst vooral gecharmeerd van 'klein': plekken die nog niet zijn ontdekt door het massatoerisme en/of kleinschalige accommodaties. Vooral het gevoel om bij de lokale bevolking aansluiting te vinden, spreekt aan. Op bovenstaande ontwikkelingen spelen wij in met onze marktpositionering. Hartelijk en samen zijn hierbij onze ankerwaarden.

BrandHouse© Sallandse Heuvelrug:

Leegstand centra/ binnensteden (fase: reactie)

De laatste jaren is veel aandacht gegaan naar de leegstand van binnensteden. In de praktijk blijken de meeste binnensteden echter vitaal. De leegstand als gevolg van de krimpende markt voor winkel- en kantoorpanden riep andere, nieuwe ontwikkelingen op. De situatie verschilt echter sterk per gemeente.

Er is minder ruimte nodig voor winkels en vaak ook kantoren in binnensteden. Daar zijn meerdere redenen voor, waarvan de voortschrijdende digitalisering de belangrijkste is. Werk, opleiding, winkelen en voor een deel ook zorg zijn daardoor minder plaatsgebonden.

Het centrum is vaak is het visitekaartje van een gemeente. Het bepaalt 'wie je bent als gemeente'. Daarnaast betekent aandacht voor het centrum ook altijd iets voor de andere delen van een gemeente. Als alle detailhandel in het centrum wordt geconcentreerd, zullen wijkwinkelcentra het moeilijk krijgen. Ook dat vraagt politieke afwegingen en keuzes in het instrumentarium dat kan worden ingezet.

Om deze ontwikkelen het hoofd te bieden zijn we vanaf eind 2014 bezig met het masterplan voor het centrum van Nijverdal. Daarin staat dat we naar een compact kernwinkelgebied willen. Om het centrum aantrekkelijker te maken hebben we in het masterplan een eerste schets gegeven voor de herinrichting van het gebied Paarse Poort tot aan het politiebureau. Deze globale schets is –in co-creatie- gedetailleerd uitgewerkt en op dit moment is het plan in uitvoering. Door het gevoerde proces is er veel draagvlak bereikt. Dit heeft erin geresulteerd dat een aantal winkels vanuit de aanloopgebieden zijn verplaatst naar het kernwinkelgebied.

In combinatie met een aantal andere punten zoals het afschaffen van betaald parkeren, het organiseren van evenementen en activiteiten, de focus op verdere professionalisering van het ondernemerschap en een marketing- en promotiestrategie hopen we ondernemers te verleiden om zich in Nijverdal te vestigen.

Veranderende landbouw (fase: overwinning)

Sinds de mechanisering van de landbouw is sprake van opschaling. Daar is om diverse redenen, bijvoorbeeld dierenwelzijn, natuur- en milieukwaliteit een reactie op gekomen. Nog steeds is de landbouw in verandering.

Schaalvergroting in de landbouw is in de meeste sectoren merkbaar. Boerenbedrijven krijgen steeds meer een industrieel uiterlijk door grootschaligheid en robotisering. Door innovaties zoals precisielandbouw met GPS en drones zal het werk van boeren nog meer veranderen in de richting van operator van technische systemen voor een optimale productie.

De Nederlandse landbouw is groot en zeer efficiënt, maar loopt tegen milieugrenzen aan. Bovendien zijn de inkomens van boeren vrijwel niet toegenomen. De investeringen in innovaties en uitbreiding maken dat de economische kwetsbaarheid van boeren aanzienlijk is. Een deel van de boeren ontwikkelen daarom nevenactiviteiten in bijvoorbeeld recreatie en zorg.

Ook in Overijssel speelt de opschaling van de landbouw een grote rol. Sinds de afschaffing van de melkquota is het totaal aantal dieren sterk uitgebreid. Dit leidde tot aanvullend fosfaatbeleid van het rijk. Mede hierdoor zijn er ook in Overijssel nogal wat boeren in de financiële problemen geraakt.

Gemeenten krijgen op diverse manieren te maken met de transitie in de landbouw. De economische activiteit in het buitengebied verandert. Het landschap verandert. Gemeenten zullen hier een houding over moeten innemen.

Sinds kort zijn we bezig met het project Leegstand als Kans. De komende jaren komen door de hiervoor geschatte ontwikkelingen veel stallen bij boeren beschikbaar. Regelingen als Rood voor Rood bieden onvoldoende soelaas om alle leegstaande stallen geamoveerd te krijgen. Daarom wordt samen met de sector en bewoners van het buitengebied gekeken wat alternatieven zijn.

Ook de verduurzaming van de landbouw speelt de komende jaren een belangrijke rol. Samen met de sector kijken we hoe we agrarische bedrijven kunnen faciliteren om ze toekomstbestendig te maken op het gebied van natuur, water, milieu en kwaliteit van de leefomgeving. Hiervoor zullen we een actieplan opstellen.

Aanpassen aan klimaatverandering (fase: overwinning)

Klimaatadaptatie is het proces waardoor samenlevingen de kwetsbaarheid voor klimaatverandering verminderen of profiteren van de kansen van een veranderd klimaat. De verwachting is dat de effecten van klimaatverandering in de toekomst groter gaan worden, en dus ook de aandacht voor klimaatadaptatie en het tempo waarmee maatregelen nodig zijn. De omstandigheden lijken nog niet zo extreem dat ze tot dreigende situaties kunnen leiden, maar de toename van piekbuien brengt wel opgaven met zich mee, onder andere voor waterafvoer.

Overijssel heeft de laatste jaren meerdere keren wateroverlast gehad als gevolg van hevige regenval. Daarnaast speelt verdroging en een verlaging van het waterpeil in kanalen en rivieren een rol, waardoor de bevaarbaarheid in het geding is.

Gemeentelijk adaptatiebeleid bestrijkt een veelheid aan domeinen. De keuze van toekomstige bouwlocaties zal mede-afhankelijk zijn van de effecten van klimaatverandering. Dat geldt ook voor werkzaamheden aan bestaande infrastructuur zoals dijken of in het natuurbeleid. De aanpassing van de capaciteit van regenwaterafvoer heeft impact op het rioolstelsel en de noodzaak iets aan verstening te doen. Maatregelen ter voorkoming van hittestress vragen meer groen en water in gemeenten.

Ook de gemeente Hellendoorn is kwetsbaar voor klimaatverandering. Onze ambitie voor de toekomst luidt daarom: "Een leefbaar dorp waar het ook de komende eeuw, ondanks of dankzij klimaatverandering, prettig en veilig wonen, werken en recreëren is." Om dit te bereiken wordt momenteel een aanzet gemaakt voor de Klimaatadaptatiestrategie voor Hellendoorn. Onderdeel hiervan zijn de klimaatstresstesten om de kwetsbaar-

heden in de gemeente in beeld te krijgen (Weten). Vervolgens gaan we aan de slag om de ambities vast te stellen (Willen) die ons brengen bij benodigde projecten (Werken). De gemeente investeert dus de komende jaren in maatregelen als gevolg van de klimaatverandering.

Nieuwe energie (fase: reactie)

De energietransitie is de overgang van een fossiele economie met een hoge CO₂-uitstoot naar een economie met een zeer lage CO₂-uitstoot, bedoeld als inzet voor klimaatmitigatie. Eind 2016 heeft de Minister van Economische Zaken de Energieagenda gepresenteerd. Deze agenda vergt echter meer dan rijksbeleid. Een groot deel van de transitiepaden ligt beleidsmatig vooral bij provincies en gemeenten, al is het nog onduidelijk met welke taakstellingen provincies, en daarmee ook regio's en gemeenten, te maken krijgen. Daarnaast is de inzet van het bedrijfsleven en sociale innovatoren (burgers en bewoners) cruciaal bij de energietransitie.

In Overijssel is het Investeringsprogramma Nieuwe Energie in Provinciale Staten vastgesteld. Doel is om het aandeel hernieuwbare energie in Overijssel te laten stijgen naar 20% in 2023 (nu 9%). In 2030 wil de provincie naar een aandeel van 30% hernieuwbare energie. Het programma werkt met een adaptieve uitvoeringsstrategie. De onzekerheden rond de energietransitie zijn zo groot, dat jaarlijkse monitoring nodig is en er is ook een tussenevaluatie in 2019 aan de orde. De energietransitie is onderwerp van veel discussie in de provincie Overijssel. Aan de ene kant bestaan veel initiatieven van burgers, bedrijven en overheden rond duurzame energie. Aan de andere kant zijn er protesten tegen windmolens of de aanleg van velden zonnecollectoren. Gemeenten moeten zich voorbereiden om dit in goede banen te kunnen leiden.

Binnen Hellendoorn zijn de ambities op dit terrein vastgelegd in de 'Duurzame Energievisie Hellendoorn' uit 2017. De visie wordt in 2018 verder uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma, samen met het 'Beleidskader zon- & windenergie' vormen deze het beleidskader binnen Hellendoorn. Deze kaders zijn richting gevend voor partijen die initiatieven willen ontwikkelen. Met de invulling van de vacature voor een Energieregisseur wordt de uitvoering en begeleiding van de energietransitie verder vorm gegeven. De gemeente stimuleert en coördineert initiatieven op het gebied van grootschalige energie opwekking.

Burgers zien de energietransitie vaak als een ingewikkelde technische kwestie die bovendien veel geld kost. Daartegenover staat het toenemende aantal huishoudens en bedrijven dat gebruik maakt van zonnecellen. De energietransitie kan grote gevolgen voor het beleid van gemeenten inzake bijvoorbeeld de ruimtelijke inrichting (energielandschappen), wonen (besparing, afkoppeling gasnet van (nieuwe) woonwijken), industrie (aanleg van warmtenetten) en mobiliteit (elektrisch rijden of rijden op waterstof). De regionale aanpak van de transitiepaden zal een beroep doen op gemeentelijk beleid en regionale samenwerking.

De afspraak is dat we van het aardgas afgaan. Gemeenten moeten hiervoor de komende 4 jaren warmteplannen maken voor de wijken die ze voor 2030 willen aanpakken. Dit is een grote opgave. De planning is om in 2020 een warmteplan voor Hellendoorn op te leveren. Op dit moment wordt onderzocht hoe we dit aan kunnen pakken, hierbij ligt de focus naast de technische invulling vooral op het vorm geven van de sociaal-economische aspecten.

Participatiesamenleving (fase: reactie)

De term wordt in verschillende contexten gebruikt. Soms verwijst hij naar de politiek-bestuurlijke ontwikkeling naar een meervoudige democratie, waarbij groepen burgers op allerlei manieren zelf initiatieven ontplooiën onafhankelijk van wat er in raad- of statenzalen gebeurt. Vaak duikt hij op in het sociale domein, waarbij de gedachte is dat iedereen die dat kan verantwoordelijkheid neemt voor zijn of haar eigen leven en omgeving, zonder hulp van de overheid. Daarbij kan het individu ook de hulp inschakelen van zijn of haar eigen netwerken, zo is de gedachte. Feitelijk raakt het hele handelen van onze gemeente zijn burgers: die is nu meer empathisch en minder afstandelijk geworden, minder gericht op regels en meer op persoonlijke omstandigheden. Systeem- en leefwereld komen dicht bij elkaar.

In de gemeente Hellendoorn zijn er veel familie- en burenccontacten. Het aantal vrijwilligers en mantelzorgers is hoger dan gemiddeld. Dit heeft mede tot gevolg gehad dat volgens de Atlas voor Gemeenten de inwoners van de gemeente Hellendoorn de gelukkigste inwoners van een gemeente in Nederland zijn. De organisatie voor ondersteuning van mantelzorg, Evenmens, wordt door ons actief ondersteund. Het beleid van de gemeente is gericht op zelfredzaamheid, een goed sociaal en gezondheidsbeleid en gericht op

de persoonlijke omstandigheden van een ieder (maatwerk). Door burgerparticipatie, right to challenge, het beschikbaar stellen van dorpsbudgetten wordt samengewerkt met de burgers en worden verantwoordelijkheden overgedragen. Waar echt zorg nodig is neemt de gemeente haar verantwoordelijkheid.

In Overijssel is, net als de rest van Nederland, circa 10% van de bevolking afhankelijk van een arbeidsongeschiktheids-, werkloosheids- of bijstandsuitkering. Dat percentage blijft de afgelopen decennia vrij constant.

Circulaire economie (fase: ontstaan)

Circulaire economie wordt belangrijk gevonden en als veelbelovend gezien. De doorvertaling naar de praktijk begint te komen. Het gaat over de transitie van een lineaire economie (winning, maken, weggooiën) naar een circulaire economie waarin grondstoffen en producten in een gesloten kringloop blijven.

Oost Nederland wil koploper worden in de circulaire economie. Achterliggende notie is dat de condities voor een circulaire economie bij uitstek in het Oosten voor handen zijn: een maakindustrie die baat heeft bij goedkope en zekere grondstoffen, technische kennis en een traditie om samen te werken.

Gemeenten komen op tal van terreinen de circulaire economie tegen: het afvalbeleid, de deeleconomie, de bouw, de inrichting van de openbare ruimte, het inkopen door de gemeente. Het is niet zo dat de huidige ontwikkeling de gemeente de komende vier jaar zal dwingen actief mee te werken aan de realisering van een circulaire economie, maar de trend is wel volwassen genoeg om ervoor te kunnen kiezen dat te doen.

De circulaire economie is voor een deel ook een lokale economie.

Vanuit Vastgoed zijn we bezig met verduurzaming van onze gemeentelijke gebouwen. De afgelopen jaren bespaarden we 15% energie, maar uiteraard leggen we de lat hoger om uiteindelijk onze gebouwen energie-neutraal te maken. Of en wanneer dit lukt, hangt af van de stand der techniek en de financiële mogelijkheden.

Bijlage 1: Kerngegevens

Sociale structuur	Realisatie 1-1-2015	Realisatie 1-1-2016	Realisatie 1-1-2017	Realisatie 1-1-2018	Raming 1-1-2019
Aantal inwoners (in aantallen)					
• 0 - 19 jaar	8.349	8.366	8.322	8.277	8.224
• 20 - 64 jaar	20.237	20.075	20.059	20.145	19.778
• 65 jaar en ouder	7.036	7.210	7.388	7.363	7.794
Totaal aantal inwoners	35.622	35.651	35.769	35.785	35.796
Aantal inwoners (procentueel)					
• 0 - 19 jaar	24%	23%	23%	23%	23%
• 20 - 64 jaar	57%	57%	56%	56%	55%
• 65 jaar en ouder	19%	20%	21%	21%	22%
Totaal aantal inwoners	100%	100%	100%	100%	100%
Uitkeringen					
• Aantal bijstandsgerechtigden jonger dan 65 jaar	409	426	451	457	430
• Aantal uitkeringsgerechtigden ingevolge de IOAZ/IOAW	43	43	66	63	65
• Aantal medewerkers wet sociale werkvoorziening	166	160	178	166	147
Bedrijfsvestigingen					
• Aantal bedrijfsvestigingen	2.159	2.850	2.999	3.052	3.052

Fysieke structuur	Realisatie 1-1-2015	Realisatie 1-1-2016	Realisatie 1-1-2017	Realisatie 1-1-2018	Raming 1-1-2019
Oppervlakte gemeente (in hectare)					
• Binnenwater	105	102	108	108	108
• Land	13.794	13.797	13.791	13.791	13.791
Totaal oppervlakte gemeente	13.899	13.899	13.899	13.899	13.899
Aantal wooneenheden					
• Woningen (BAG)	14.905	15.014	14.593	1.642	15.050
Totaal aantal wooneenheden	14.905	15.014	14.593	1.642	15.050
Lengte wegen en watergangen (in kilometers)					
• Wegen	515	525	517	640	640
• Rioleringen	431	437	439	440	445
Oppervlakte groen (in m2)					
• Stedelijk groen	1.295.000	1.234.800	1.294.910	1.271.701	1.272.000
• Landschappelijk groen	710.000	710.000	712.074	751.243	752.000

Bijlage 2: Overzicht van baten en lasten

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
LASTEN						
Saldo van baten en lasten						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen						
31000 Economische aangelegenheden	- 280	- 525	- 448	- 451	- 442	- 437
31010 Subsidies	2	- 3	- 3	- 3	- 3	- 3
33000 Markten	- 38	- 44	- 45	- 45	- 45	- 45
33010 Agrarische zaken	- 3	- 2	- 2	- 2	- 2	- 2
34000 Recreatie en Toerisme	- 485	- 478	- 416	- 403	- 401	- 398
34010 Toeristenbelasting	- 35	- 42	- 42	- 42	- 42	- 42
61050 Begeleiding en huisvesting statushouders	- 295	- 342	- 302	- 231	- 97	- 97
63000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.455	- 7.427	- 7.430	- 7.430	- 7.414	- 7.406
63010 Bijzondere bijstandsverlening	- 1.440	- 1.481	- 1.411	- 1.406	- 1.384	- 1.383
63020 Schuldhulpverlening	- 205	- 231	- 233	- 236	- 236	- 236
63030 Fraudebestrijding	- 36	- 41	- 41	- 41	- 41	- 41
63040 Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	- 178	- 164	- 168	- 168	- 168	- 168
64000 Sociale werkvoorziening	- 4.501	- 4.471	- 4.215	- 4.051	- 3.832	- 3.632
65000 Participatie en reïntegratie	- 926	- 1.059	- 1.079	- 1.058	- 1.060	- 1.077
Totaal 01 Werk, economie, recreatie en inkomen	- 15.873	- 16.311	- 15.834	- 15.567	- 15.168	- 14.967
02 Jeugd en Wmo						
61000 Sociaal en cultureel werk	- 869	- 968	- 1.041	- 1.038	- 1.011	- 994
61010 Buurt en clubhuizen	- 238	- 243	- 243	- 241	- 240	- 234
61020 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 402	- 413	- 413	- 413	- 413	- 413
61030 Jeugd en gezin	- 183	- 232	- 232	- 232	- 232	- 232
61040 Hygienebegeleiding Kinderopvang	- 51	- 102	- 106	- 106	- 104	- 102
62000 Preventie en clientondersteuning	- 2.029	- 2.066	- 1.829	- 1.646	- 1.596	- 1.546
62010 Toegang tot eerste en tweede lijnsvoorziening	- 1.026	- 1.028	- 1.221	- 1.349	- 1.464	- 1.596
67100 Begeleiding en dagbesteding WMO (Ondersteuning)	- 7.235	- 7.735	- 8.218	- 8.258	- 8.323	- 8.406
67200 Jeugdzorg - specialistische zorg	- 5.819	- 6.305	- 6.420	- 6.370	- 6.370	- 6.370
68100 Inloop GGZ, maatschappelijke opvang en vrouweno	- 47	- 28	- 40	- 40	- 40	- 40
68200 Jeugdbescherming en Jeugdreclassering	- 517	- 481	- 510	- 510	- 510	- 510
71000 Volksgezondheid	- 1.143	- 1.166	- 1.198	- 1.197	- 1.194	- 1.172
Totaal 02 Jeugd en Wmo	- 19.559	- 20.767	- 21.470	- 21.402	- 21.497	- 21.614
03 Onderwijs, cultuur en sport						
42000 Onderwijshuisvesting	- 872	- 1.050	- 1.286	- 1.273	- 1.259	- 1.240
43000 Algemeen voorschools- en onderwijsbeleid	- 777	- 568	- 431	- 431	- 430	- 429
43010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 112	- 119	- 106	- 108	- 109	- 109
43020 Leerlingenvervoer	- 649	- 521	- 541	- 541	- 538	- 537
43030 Peuteropvang	- 325	- 328	- 210	- 221	- 239	- 239
51000 Algemeen sportbeleid	- 396	- 479	- 459	- 455	- 454	- 458
51010 Het Ravijn-zwem sport zorg - sport technisch	- 836	- 860	- 863	- 868	- 869	- 868
52000 exploitatie sportaccommodaties	- 1.061	- 1.258	- 1.292	- 1.316	- 1.331	- 1.336
52010 Het Ravijn - zwem sport zorg - onderhoud accomm	- 1.609	- 1.580	- 1.598	- 1.589	- 1.569	- 1.551
52020 Onderhoud sport accommodaties	- 491	- 418	- 413	- 410	- 407	- 404
53000 Kunst en Cultuur	- 1.460	- 1.483	- 1.547	- 1.535	- 1.501	- 1.497
53010 Muziekschool	- 52	- 62	- 63	- 63	- 63	- 63
53020 Evenementen	- 25	- 25	- 25	- 25	- 25	- 25
53030 Overig vormings- en ontwikkelingswerk	-	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1
54000 Musea / expositieruimten	- 6	- 158	- 8	- 8	- 8	- 8
55000 Monumentenzorg	- 6	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30
55010 Beheer monumentaal vastgoed	- 24	- 28	- 28	- 28	- 28	- 28
56000 Bibliotheek	- 1.474	- 1.435	- 1.462	- 1.456	- 1.474	- 1.472
56010 Lokale omroep	- 64	- 47	- 49	- 49	- 48	- 48
Totaal 03 Onderwijs, cultuur en sport	- 10.238	- 10.451	- 10.415	- 10.409	- 10.386	- 10.343

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
BATEN						
Saldo van baten en lasten						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen						
31000 Economische aangelegenheden	54	145	45	45	45	45
31010 Subsidies						
33000 Markten	34	33	33	33	33	33
33010 Agrarische zaken						
34000 Recreatie en Toerisme	100	50	50	50	50	50
34010 Toeristenbelasting	388	393	424	434	445	455
61050 Begeleiding en huisvesting statushouders	82	40	-	-	-	-
63000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	6.398	6.354	6.358	6.358	6.358	6.358
63010 Bijzondere bijstandsverlening	50	15	15	15	15	15
63020 Schuldhulpverlening						
63030 Fraudebestrijding						
63040 Kwijtschelding gemeentelijke belastingen						
64000 Sociale werkvoorziening	31	32	32	32	32	6
65000 Participatie en reïntegratie	46	24	24	24	24	24
Totaal 01 Werk, economie, recreatie en inkomen	7.183	7.085	6.980	6.990	7.001	6.985
02 Jeugd en Wmo						
61000 Sociaal en cultureel werk	55	24	24	24	24	24
61010 Buurt en clubhuizen	210	226	229	229	229	229
61020 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp						
61030 Jeugd en gezin						
61040 Hygienebegeleiding Kinderopvang	8	11	11	11	11	11
62000 Preventie en clientondersteuning	-	-	- 0	- 0	- 0	- 0
62010 Toegang tot eerste en tweede lijnsvoorziening						
67100 Begeleiding en dagbesteding WMO (Ondersteuning)	767	890	440	440	440	440
67200 Jeugdzorg - specialistische zorg						
68100 Inloop GGZ, maatschappelijke opvang en vrouweno	-	10	-	-	-	-
68200 Jeugdbescherming en Jeugdreclassering						
71000 Volksgezondheid						
Totaal 02 Jeugd en Wmo	1.039	1.160	704	704	704	704
03 Onderwijs, cultuur en sport						
42000 Onderwijshuisvesting	-	10	10	10	10	10
43000 Algemeen voorschools- en onderwijsbeleid	150	161	40	40	40	40
43010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	23	20	20	20	20	20
43020 Leerlingenvervoer	4	4	4	4	4	4
43030 Peuteropvang						
51000 Algemeen sportbeleid	41	26	26	26	26	26
51010 Het Ravijn-zwem sport zorg - sport technisch	754	718	739	739	739	739
52000 exploitatie sportaccommodaties	583	442	705	705	705	705
52010 Het Ravijn - zwem sport zorg - onderhoud accomm	1	80	9	9	9	9
52020 Onderhoud sport accommodaties	237	247	-	-	-	-
53000 Kunst en Cultuur	680	668	676	676	624	624
53010 Muziekschool	9	-	-	-	-	-
53020 Evenementen						
53030 Overig vormings- en ontwikkelingswerk						
54000 Musea / expositieruimten	3	-	-	-	-	-
55000 Monumentenzorg						
55010 Beheer monumentaal vastgoed	11	4	4	4	4	4
56000 Bibliotheek	456	449	455	455	455	455
56010 Lokale omroep	13	13	13	13	13	13
Totaal 03 Onderwijs, cultuur en sport	2.965	2.842	2.702	2.702	2.650	2.650

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
L A S T E N						
Saldo van baten en lasten						
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
21000 Aanleg en reconstructie wegen	- 1.176	- 1.205	- 1.245	- 1.398	- 1.440	- 4.383
21010 Wegbeheer algemeen	- 727	- 663	- 778	- 775	- 818	- 808
21020 Onderhoud verhardingen	- 1.566	- 1.517	- 1.488	- 1.488	- 1.490	- 1.493
21030 Bermen en sloten	- 586	- 587	- 656	- 658	- 656	- 669
21040 Straatreiniging	- 505	- 499	- 630	- 606	- 682	- 682
21050 Gladheidsbestrijding	- 160	- 132	- 126	- 127	- 128	- 123
21060 Straatmeubilair	- 137	- 176	- 145	- 145	- 145	- 145
21070 Verkeer	- 219	- 259	- 271	- 288	- 300	- 308
21080 Verkeerseducatie	- 55	- 48	- 49	- 49	- 49	- 49
22000 Parkeren	- 791	- 736	- 655	- 655	- 654	- 653
25000 Openbaar vervoer	- 298	- 284	- 281	- 277	- 273	- 269
72000 Ontwikkeling GRP	- 2.024	- 1.894	- 1.921	- 1.992	- 1.970	- 1.970
72010 Aanleg, beheer en onderhoud riolering	- 871	- 952	- 987	- 965	- 991	- 993
72030 Inkomsten rioolheffing	- 7	- 8	- 8	- 8	- 8	- 8
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 9.122	- 8.958	- 9.240	- 9.429	- 9.603	- 12.553
05 Woon en leefomgeving						
32000 Bedrijventerreinen	- 1.125	- 11.495	- 2.759	- 4.255	- 4.609	- 3.361
57000 Openbaar groen	- 1.858	- 1.653	- 1.363	- 1.354	- 1.405	- 1.407
57010 Natuur en landschap	- 105	- 611	- 655	- 654	- 651	- 649
57020 Speelplaatsen	- 163	- 263	- 175	- 175	- 174	- 175
57030 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 38	- 49	- 49	- 49	- 49	- 49
73000 Huishoudelijk afval	- 2.980	- 2.746	- 2.904	- 2.997	- 3.008	- 3.005
73010 Inkomsten afvalstoffenheffing	- 4	- 8	- 8	- 8	- 8	- 8
73020 Verwerking Bedrijfsafval	- 47	- 68	- 68	- 68	- 68	- 68
74000 Milieu algemeen	- 710	- 322	- 361	- 362	- 364	- 362
74010 Milieubeheer bedrijven	- 91	- 612	- 771	- 775	- 775	- 753
74020 Uitvoering Wet geluidhinder	- 3	- 6	- 7	- 7	- 7	- 7
74030 Dierplaagbestrijding	- 2	- 2	- 2	- 2	- 2	- 2
75000 Begraafplaatsen	- 334	- 347	- 351	- 353	- 377	- 379
81000 Structuurplannen	- 9	- 10	- 10	- 10	- 10	- 10
81010 Bestemmingsplannen	- 414	- 517	- 540	- 547	- 541	- 528
82000 Bouwgrondexploitatie	- 7.390	- 5.899	- 4.282	- 2.486	- 1.563	- 1.147
83000 Wonen	- 35	- 79	- 56	- 57	- 56	- 55
83010 Herinrichting woonomgeving	- 53	- 47	- 49	- 48	- 47	- 45
83020 Vergunningen volkshuisvesting	- 1.014	- 1.075	- 1.410	- 1.750	- 1.591	- 1.440
83030 Grondzaken	- 263	- 240	- 196	- 199	- 196	- 190
83050 Woonwagens	- 9	- 6	- 6	- 6	- 6	- 6
Totaal 05 Woon en leefomgeving	- 16.646	- 26.056	- 16.020	- 16.161	- 15.505	- 13.645

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
B A T E N						
Saldo van baten en lasten						
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
21000 Aanleg en reconstructie wegen	0	-	-	-	-	-
21010 Wegbeheer algemeen	65	109	40	40	40	40
21020 Onderhoud verhardingen	94	-	-	-	-	-
21030 Bermen en sloten	4	-	-	-	-	-
21040 Straatreiniging	5	1	1	1	1	1
21050 Gladheidsbestrijding	0	-	-	-	-	-
21060 Straatmeubilair	4	-	-	-	-	-
21070 Verkeer	3	-	-	-	-	-
21080 Verkeerseducatie	41	37	37	37	37	37
22000 Parkeren	82	68	29	29	29	29
25000 Openbaar vervoer	114	33	33	33	33	33
72000 Ontwikkeling GRP	183	- 48	- 90	- 112	- 148	- 235
72010 Aanleg, beheer en onderhoud riolering	59	19	19	19	19	19
72030 Inkomsten rioolheffing	3.851	4.043	4.218	4.298	4.380	4.464
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	4.505	4.261	4.287	4.345	4.391	4.387
05 Woon en leefomgeving						
32000 Bedrijventerreinen	1.021	11.307	2.690	4.278	4.632	3.384
57000 Openbaar groen	72	53	54	54	54	54
57010 Natuur en landschap	0	-	-	-	-	-
57020 Speelplaatsen	1	75	-	-	-	-
57030 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten						
73000 Huishoudelijk afval	1.644	1.246	881	942	936	862
73010 Inkomsten afvalstoffenheffing	2.528	2.593	3.218	3.283	3.349	3.416
73020 Verwerking Bedrijfsafval	70	75	75	75	75	75
74000 Milieu algemeen	18	18	18	3	3	3
74010 Milieubeheer bedrijven	28	1	1	1	1	1
74020 Uitvoering Wet geluidhinder	1	2	2	2	2	2
74030 Dierplaagbestrijding	0	-	-	-	-	-
75000 Begraafplaatsen	328	354	364	364	364	364
81000 Structuurplannen	90	4	-	-	-	-
81010 Bestemmingsplannen	51	61	43	43	43	43
82000 Bouwgrondexploitatie	6.578	6.137	4.237	2.440	1.537	1.120
83000 Wonen	-	20	-	-	-	-
83010 Herinrichting woonomgeving						
83020 Vergunningen volkshuisvesting	730	833	648	648	648	648
83030 Grondzaken	245	219	95	45	45	45
83050 Woonwagens	19	29	29	29	29	29
Totaal 05 Woon en leefomgeving	13.424	23.026	12.355	12.206	11.718	10.047

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
L A S T E N						
Saldo van baten en lasten						
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening						
10100 Gemeenteraad	- 634	- 675	- 648	- 658	- 647	- 642
10110 College van B&W	- 2.967	- 843	- 874	- 874	- 874	- 874
10120 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 176	- 496	- 611	- 611	- 611	- 611
10130 Internationale contacten	- 6	- 21	- 8	- 8	- 8	- 8
10200 Verkiezingen	- 55	- 80	- 93	- 73	- 101	- 75
10210 Burgerlijke stand	- 179	- 181	- 163	- 164	- 165	- 165
10220 Rijbewijzen	- 135	- 123	- 134	- 136	- 137	- 138
10230 Reisdocumenten	- 294	- 264	- 135	- 132	- 157	- 157
10240 Overige burgerzaken	- 34	- 32	- 30	- 31	- 31	- 31
10300 Beheer overige gebouwen en gronden	- 444	- 474	- 380	- 356	- 369	- 367
10500 Treasury	- 23	- 232	1	191	292	338
10610 Onroerende-zaakbelastingen						
10611 Uitvoering Wet WOZ	- 419	- 446	- 397	- 397	- 388	- 386
10620 Onroerende-zaakbelastingen	-	- 18	- 18	- 18	- 18	- 18
10640 Hondenbelasting	- 30	- 35	- 34	- 34	- 34	- 34
10700 Uitkering gemeentefonds						
10710 Integratie-uitkering sociaal domein						
10800 Algemene baten en lasten	- 53	- 207	- 192	- 473	- 496	- 801
10810 Openbare orde	- 168	- 254	- 233	- 233	- 249	- 209
10820 Handhaving Openbare orde	- 313	- 288	- 355	- 303	- 304	- 302
10830 Ondersteuning veiligheidsketen	- 2.020	- 2.026	- 2.135	- 2.151	- 2.166	- 2.181
10840 Rampenbestrijding	- 45	- 48	- 50	- 50	- 48	- 48
10850 Brandkranen	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
Totaal 06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening	- 8.014	- 6.762	- 6.508	- 6.531	- 6.531	- 6.727
Overhead						
10400 Personeel	- 6.113	- 6.845	- 5.911	- 5.933	- 5.853	- 5.842
10410 Personeel en organisatie	- 268	- 326	- 360	- 325	- 301	- 293
10420 Organisatieaangelegenheden	- 36	- 14	- 14	- 14	- 14	- 14
10430 Financien en belastingen	- 219	- 249	- 1.687	- 1.694	- 1.690	- 1.675
10440 Huisvesting	- 1.481	- 1.375	- 1.329	- 1.319	- 1.289	- 1.354
10450 Automatisering	- 1.132	- 951	- 1.061	- 1.190	- 1.241	- 1.311
10460 Communicatie	- 65	- 83	- 87	- 87	- 87	- 87
10470 Juridische zaken	- 34	- 41	- 41	- 41	- 41	- 41
10480 Facilitaire zaken	- 255	- 302	- 276	- 276	- 275	- 276
10490 Overige ondersteuning	335	294	267	209	140	92
Totaal Overhead	- 9.268	- 9.892	- 10.499	- 10.669	- 10.650	- 10.800
Saldo van baten en lasten	- 88.719	- 99.197	- 89.985	- 90.168	- 89.340	- 90.650
Mutatie reserves	- 5.406	- 4.401	- 814	- 1.119	- 1.304	- 1.540
Resultaat	- 94.125	- 103.598	- 90.799	- 91.287	- 90.644	- 92.190

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
B A T E N						
Saldo van baten en lasten						
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening						
10100 Gemeenteraad						
10110 College van B&W	77	-	-	-	-	-
10120 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen						
10130 Internationale contacten						
10200 Verkiezingen						
10210 Burgerlijke stand	71	84	86	86	86	86
10220 Rijbewijzen	167	98	101	101	101	101
10230 Reisdocumenten	410	327	65	63	118	118
10240 Overige burgerzaken	9	10	11	11	11	11
10300 Beheer overige gebouwen en gronden	341	325	350	350	350	350
10500 Treasury	3.273	545	567	555	504	502
10610 Onroerende-zaakbelastingen	4.847	4.963	5.113	5.191	5.218	5.245
10611 Uitvoering Wet WOZ	10	11	11	11	11	11
10620 Onroerende-zaakbelastingen	2.786	2.990	3.080	3.126	3.141	3.156
10640 Hondenbelasting	170	172	177	177	177	177
10700 Uitkering gemeentefonds	30.023	32.014	45.787	46.328	46.701	46.882
10710 Integratie-uitkering sociaal domein	16.298	16.777	4.849	4.660	4.554	4.462
10800 Algemene baten en lasten	94	91	89	89	89	89
10810 Openbare orde	19	-	-	-	16	-
10820 Handhaving Openbare orde	23	27	26	26	26	26
10830 Ondersteuning veiligheidsketen						
10840 Rampenbestrijding						
10850 Brandkranen						
Totaal 06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening	58.619	58.435	60.312	60.774	61.104	61.216
Overhead						
10400 Personeel	10	7	7	7	7	7
10410 Personeel en organisatie						
10420 Organisatieaangelegenheden						
10430 Financien en belastingen	1	2	2	2	2	2
10440 Huisvesting	0	1	1	1	1	1
10450 Automatisering	0	-	-	-	-	-
10460 Communicatie	21	25	26	26	26	26
10470 Juridische zaken						
10480 Facilitaire zaken	16	9	10	10	10	10
10490 Overige ondersteuning	-	-	-	-	-	-
Totaal Overhead	49	44	45	45	45	45
Saldo van baten en lasten	87.784	96.854	87.385	87.767	87.611	86.033
Mutatie reserves	6.912	6.744	3.414	940	268	2.965
Resultaat	94.697	103.598	90.799	88.707	87.879	88.998

Bijlage 3: Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen 2019-2022

bedragen x € 1.000

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen	Portefeuillehouder	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Autonome ontwikkelingen						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen						
1.01	Stijging kosten individuele bijzondere bijstandsverlening	Overmeen	- 85	- 80	- 60	- 60
1.02	BUIG	Overmeen	- 75	- 75	- 75	- 75
1.03	Extra kosten minimabeleid - individuele inkomstenstoeslag	Overmeen	- 15	- 15	- 15	- 15
1.04	Subsidie Huiskamer	Overmeen	- 4	- 4	- 4	- 4
1.05	Bijdrage jeugdcultuurfonds	V.d. Dolder	- 10	- 10	- 10	- 10
1.06	Structurele verlaging marktprecariorechten	Overmeen	- 8	- 8	- 8	- 8
1.07	Collectieve zorgverzekering *	Overmeen	- 85	- 85	- 85	- 85
02 Jeugd en Wmo						
2.01	Inkoop Twents model - gevolgen kosten jeugdhulp en wmo *	V.d. Dolder	pm	pm	pm	pm
2.02	Invulling geven aan oplossen knelpunten binnen sociaal domein *	Beintema	- 132			
2.03	Volumegroei Wmo en jeugd 2019 e.v. *	V.d. Dolder	- 170	- 300	- 430	- 570
2.04	Abonnementstarief Wmo 2015 (eigen bijdrage) *	Beintema	- 350	- 350	- 350	- 350
2.05	Aanzuigende werking a.g.v. verlaging Eigen bijdrage *	Beintema	pm	pm	pm	pm
2.06	Wmo, huishoudelijke verzorging (loonschalen) *	Beintema	- 90	- 180	- 260	- 350
2.07	Inflatie budgetten Sociaal domein *	Beintema	- 379	- 379	- 379	- 379
03 Onderwijs, cultuur en sport						
3.01	Nieuwbouw onderwijshuisvesting - aanpassing indexering	V.d. Dolder	pm	pm	pm	pm
3.02	Cao consequenties kunst en cultuur	V.d. Dolder	- 30	- 30	- 30	- 30
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
4.01	Straatreiniging Grotestraat	Op den Dries	pm	pm	pm	pm
4.02	Areaaluitbreiding onderhoud openbaar groen Grotestraat	Op den Dries	pm	pm	pm	pm
4.03	Onderhoud areaaluitbreiding groen bedrijventerrein 't Lochter	Op den Dries			- 26	- 26
4.04	Onderhoud openbare verlichting (NEN keuring)	Op den Dries			- 20	
4.05	Extra kosten afvoer vrijkomende grond	Op den Dries	- 40	- 40	- 40	- 40
05 Woon en leefomgeving						
5.01	Meerkosten Omgevingsdienst Twente	Raven	- 36	- 43	- 46	- 28
5.02	Extra exploitatielasten omgevingswet	Overmeen	- 21	- 21	- 186	- 186
5.03	Invoeringskosten omgevingswet	Overmeen	- 201	- 572	- 358	- 216
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening						
6.01	Inkomsten APV vergunningen	Raven	- 10	- 10	- 10	- 10
6.02	Indexatie Veiligheidsregio Twente	Raven	- 109	- 125	- 140	- 155
6.03	Indexatie Regio Twente	Raven	- 90	- 90	- 90	- 90
6.04	Nieuw beleid Regio Twente	Raven	- 19	- 19	- 19	- 19
Overhead						
99.01	Licentiekosten	Raven	- 10	- 10	- 10	- 10
99.02	SSNT verhoging	Raven	- 5	- 5	- 5	- 5
99.03	Schoonmaak HvCB	Raven	- 20	- 20	- 20	- 20
99.04	LEAN budget	Raven	- 7	- 7	- 7	- 7
Totaal autonome ontwikkelingen			- 2.001	- 2.478	- 2.683	- 2.748

bedragen x € 1.000

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen	Portefeuillehouder	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen						
02 Jeugd en WMO						
2.08	Procesmanagement voor personen met verward gedrag	Beintema	- 50	- 50		
03 Onderwijs cultuur en sport						
3.03	Subsidie RTV Reggestreek	V.d. Dolder	pm	pm		
05 Woon en leefomgeving						
5.05	Voortzetting energieloket 2.0	Op den Dries	- 5	- 20	- 20	- 20
5.06	Energeregisseur	Op den Dries	- 80	- 80	- 80	- 80
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening						
6.05	Ondermijning - werkbudget	Raven	- 10	- 10		
6.05	Ondermijning 0,75 fte Coordinator MO en 0,6 fte VTD	Raven	- 97	- 97		
99 Overhead						
99.05	Verhoging opleidingsbudget	Raven	- 25			
99.06	Preventiemedewerker	Raven	- 22	- 22	- 22	- 22
99.07	Arbocoördinator	Raven		- 18	- 18	- 18
99.08	Formatie uitbreiding Business intelligence tbv dashboarding en mana	Raven	- 65	- 65		
Totaal nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen			- 354	- 362	- 140	- 140
Ombuigingen						
- n.v.t.			-	-	-	-
Totaal ombuigingen			-	-	-	-

bedragen x € 1.000

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen	Portefeuillehouder	Investering (nieuw)	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
Vervangingsinvesteringen						
03 Onderwijs cultuur en sport						
3.04	Investeringsbudget Onderwijshuisvesting 2022	v.d. Dolder	70			
3.05	Vervanging apparatuur horeca in Het Ravijn -zwem sport zorg- 2022	Op den Dries	84			
3.06	Verv. toplagen bestaand kunstgras 1 en 3 op sportpark De Voordam 2022	Op den Dries	500			
3.07	Vervanging van de toplaag van de atletiekbaan in Nijverdal 2022	Op den Dries	450			
3.08	Vervanging van de huidige Ford Iseki mini-trekker 2022	Op den Dries	25			
3.09	Inventaris Binnensport 2022	Op den Dries	40			
3.10	Renovatie natuurgrasvelden 2022	Op den Dries	40			
3.11	Renovatie toplaag kunstgras voetbalveld sportpark Smidserve 2021	Op den Dries	250			- 32
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
4.08	Investeringsprogramma wegen 2022	Op den Dries	300			
4.09	Vervanging hogedrukreiniger Rior - Multijet 2022	Op den Dries	35			
4.10	Vervanging installaties gemalen / drukriolering 2022	Op den Dries	90			
4.11	Renovatie riolering 2022	Op den Dries	325			
4.12	Klimaatprogramma water (Hemelwaterzorgplicht) 2022	Op den Dries	350			
4.13	Gemalen bouwkundig 2022	Op den Dries	45			
4.14	Vervanging riolering 2022	Op den Dries	737			
05 Woon en leefomgeving						
5.07	Aanleg asfaltpaden 2e fase begraafplaats Mr Ponsteenlaan 2021	Op den Dries	118			- 8
5.08	Vervanging tractor/shovel begraafplaats 2022	o.d. Dries	70			
5.09	Software bestemmingsplannen 2019	Overmeen	14	- 8	- 12	- 12
5.10	Vervanging containers op het afvalbrengpunt 2022	Op den Dries	20			
5.11	Vervanging grijze minicontainers 2019	Op den Dries	280	- 36	- 35	- 34
5.12	Vervanging brandstoftanks 2021	Op den Dries	50			- 6
99 Overhead						
99.09	Vervanging tractiemiddelen 2022	Beintema	330			
99.10	Vervangingsinvestering Informatiebeleidsplan 2022	Raven	100			
99.11	Vervanging van de automatiserings systemen 2019	Raven	250	- 70	- 68	- 66
99.12	Vervanging van de automatiserings systemen 2020	Raven	50		- 14	- 14
99.13	Vervanging van de automatiserings systemen 2022	Raven	400			
99.14	Calamiteitenbudget gemeentelijke accommodaties 2022	Raven	65			
Totaal vervangingsinvesteringen			5.088	- 8	- 118	- 172
Belastingmaatregelen, heffingen en leges						
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
4.15	Dekking rioolmaatregelen uit rioolheffing	Beintema	-	-	-	-
05 Woon en leefomgeving						
5.13	Dekking afvalstoffenheffing	Beintema	-	36	35	34
Totaal belastingmaatregelen, heffingen en leges			-	-	36	35
Totaal Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen			5.088	- 2.363	- 2.922	- 2.917
						- 3.026

Bijlage 4: Taakvelden per programma

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per taakveld	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
LASTEN						
Saldo van baten en lasten						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen						
2.1 Verkeer en vervoer						
3.1 Economische ontwikkeling	- 259	- 427	- 450	- 453	- 445	- 440
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- 62	- 146	- 47	- 47	- 47	- 47
3.4 Economische promotie	- 521	- 521	- 458	- 446	- 443	- 440
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 746	- 827	- 762	- 691	- 557	- 557
6.3 Inkomensregelingen	- 8.863	- 8.859	- 8.823	- 8.821	- 8.784	- 8.774
6.4 Begeleide participatie	- 4.501	- 4.471	- 4.215	- 4.051	- 3.832	- 3.632
6.5 Arbeidsparticipatie	- 926	- 1.059	- 1.079	- 1.058	- 1.060	- 1.077
8.3 Wonen en bouwen	3	-	-	-	-	-
Totaal 01 Werk, economie, recreatie en inkomen	- 15.873	- 16.311	- 15.834	- 15.567	- 15.168	- 14.967
02 Jeugd en Wmo						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 4.798	- 4.967	- 5.085	- 5.026	- 5.060	- 5.117
6.2 Wijkteams	-	- 85	-	-	-	-
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	- 1.562	- 2.269	- 2.515	- 2.516	- 2.505	- 2.501
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	- 5.673	- 5.467	- 5.703	- 5.743	- 5.817	- 5.905
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	- 6.069	- 6.475	- 6.595	- 6.545	- 6.545	- 6.545
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	- 47	- 28	- 40	- 40	- 40	- 40
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	- 266	- 311	- 335	- 335	- 335	- 335
7.1 Volksgezondheid	- 1.143	- 1.166	- 1.198	- 1.197	- 1.194	- 1.172
Totaal 02 Jeugd en Wmo	- 19.559	- 20.767	- 21.470	- 21.402	- 21.497	- 21.614
03 Onderwijs, cultuur en sport						
4.2 Onderwijshuisvesting	- 872	- 1.050	- 1.286	- 1.273	- 1.259	- 1.240
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	- 1.863	- 1.536	- 1.289	- 1.301	- 1.316	- 1.314
5.1 Sportbeleid en activering	- 396	- 479	- 459	- 455	- 454	- 458
5.2 Sportaccommodaties	- 3.997	- 4.116	- 4.167	- 4.184	- 4.177	- 4.159
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	- 1.537	- 1.572	- 1.637	- 1.625	- 1.591	- 1.586
5.4 Musea	- 6	- 158	- 8	- 8	- 8	- 8
5.5 Cultureel erfgoed	- 29	- 58	- 59	- 59	- 58	- 59
5.6 Media	- 1.538	- 1.482	- 1.511	- 1.505	- 1.522	- 1.519
Totaal 03 Onderwijs, cultuur en sport	- 10.238	- 10.451	- 10.415	- 10.409	- 10.386	- 10.343
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
2.1 Verkeer en vervoer	- 5.131	- 5.085	- 5.389	- 5.532	- 5.707	- 8.661
2.2 Parkeren	- 791	- 736	- 655	- 655	- 654	- 653
2.5 Openbaar vervoer	- 298	- 284	- 281	- 277	- 273	- 269
7.2 Riolering	- 2.903	- 2.853	- 2.915	- 2.965	- 2.969	- 2.971
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 9.122	- 8.958	- 9.240	- 9.429	- 9.603	- 12.553
05 Woon en leefomgeving						
2.1 Verkeer en vervoer	- 26	- 222	- 43	- 43	- 43	- 43
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	- 1.125	- 11.495	- 2.759	- 4.255	- 4.609	- 3.361
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- 2.138	- 2.353	- 2.199	- 2.189	- 2.236	- 2.237
7.3 Afval	- 3.031	- 2.822	- 2.980	- 3.072	- 3.084	- 3.081
7.4 Milieubeheer	- 805	- 943	- 1.140	- 1.146	- 1.148	- 1.123
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	- 334	- 347	- 351	- 353	- 377	- 379
8.1 Ruimtelijke ordening	- 423	- 527	- 550	- 557	- 551	- 538
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	- 7.390	- 5.899	- 4.282	- 2.486	- 1.563	- 1.147
8.3 Wonen en bouwen	- 1.374	- 1.447	- 1.717	- 2.060	- 1.896	- 1.735
Totaal 05 Woon en leefomgeving	- 16.646	- 26.056	- 16.020	- 16.161	- 15.505	- 13.645

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per taakveld	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
B A T E N						
Saldo van baten en lasten						
01 Werk, economie, recreatie en inkomen						
2.1 Verkeer en vervoer	44	45	45	45	45	45
3.1 Economische ontwikkeling						
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	44	133	33	33	33	33
3.4 Economische promotie	489	443	474	484	495	505
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	82	40	-	-	-	-
6.3 Inkomensregelingen	6.448	6.369	6.373	6.373	6.373	6.373
6.4 Begeleide participatie	31	32	32	32	32	6
6.5 Arbeidsparticipatie	46	24	24	24	24	24
8.3 Wonen en bouwen						
Totaal 01 Werk, economie, recreatie en inkomen	7.183	7.085	6.980	6.990	7.001	6.985
02 Jeugd en Wmo						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	273	260	264	264	264	264
6.2 Wijkteams						
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	53	90	90	90	90	90
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	713	800	350	350	350	350
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-						
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	-	10	-	-	-	-
6.82 Geëscaleerde zorg 18-						
7.1 Volksgezondheid						
Totaal 02 Jeugd en Wmo	1.039	1.160	704	704	704	704
03 Onderwijs, cultuur en sport						
4.2 Onderwijshuisvesting	-	10	10	10	10	10
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	177	185	64	64	64	64
5.1 Sportbeleid en activering	41	26	26	26	26	26
5.2 Sportaccommodaties	1.575	1.487	1.453	1.453	1.453	1.453
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	689	668	676	676	624	624
5.4 Musea	3	-	-	-	-	-
5.5 Cultureel erfgoed	11	4	4	4	4	4
5.6 Media	468	462	469	469	469	469
Totaal 03 Onderwijs, cultuur en sport	2.965	2.842	2.702	2.702	2.650	2.650
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
2.1 Verkeer en vervoer	216	146	77	77	77	77
2.2 Parkeren	82	68	29	29	29	29
2.5 Openbaar vervoer	114	33	33	33	33	33
7.2 Riolering	4.093	4.014	4.148	4.206	4.252	4.248
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	4.505	4.261	4.287	4.345	4.391	4.387
05 Woon en leefomgeving						
2.1 Verkeer en vervoer						
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	1.021	11.307	2.690	4.278	4.632	3.384
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	73	128	54	54	54	54
7.3 Afval	4.243	3.913	4.174	4.299	4.360	4.353
7.4 Milieubeheer	47	22	22	7	7	7
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	328	354	364	364	364	364
8.1 Ruimtelijke ordening	141	65	43	43	43	43
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	6.578	6.137	4.237	2.440	1.537	1.120
8.3 Wonen en bouwen	995	1.100	772	722	722	722
Totaal 05 Woon en leefomgeving	13.424	23.026	12.355	12.206	11.718	10.047

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per taakveld	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
L A S T E N						
Saldo van baten en lasten						
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening						
0.1 Bestuur	- 3.782	- 2.034	- 2.141	- 2.151	- 2.140	- 2.135
0.2 Burgerzaken	- 716	- 699	- 559	- 540	- 595	- 570
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	- 444	- 474	- 380	- 356	- 369	- 367
0.5 Treasury	- 23	- 232	1	191	292	338
0.61 OZB woningen	- 419	- 446	- 397	- 397	- 388	- 386
0.62 OZB niet-woningen	-	- 18	- 18	- 18	- 18	- 18
0.64 Belastingen overig	- 36	- 42	- 41	- 42	- 41	- 41
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
0.8 Overige baten en lasten	- 48	- 201	- 185	- 466	- 488	- 793
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	- 2.085	- 2.094	- 2.205	- 2.221	- 2.235	- 2.249
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 462	- 523	- 584	- 531	- 549	- 507
Totaal 06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening	- 8.014	- 6.762	- 6.508	- 6.531	- 6.531	- 6.727
Overhead						
0.4 Overhead	- 9.268	- 9.892	- 10.499	- 10.669	- 10.650	- 10.800
Totaal Overhead	- 9.268	- 9.892	- 10.499	- 10.669	- 10.650	- 10.800
Saldo van baten en lasten	- 88.719	- 99.197	- 89.985	- 90.168	- 89.340	- 90.650
Mutatie reserves	- 5.406	- 4.401	- 814	- 1.119	- 1.304	- 1.540
Resultaat	- 94.125	- 103.598	- 90.799	- 91.287	- 90.644	- 92.190

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per taakveld	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	MJR 2020	MJR 2021	MJR 2022
B A T E N						
Saldo van baten en lasten						
06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening						
0.1 Bestuur	77	-	-	-	-	-
0.2 Burgerzaken	657	519	262	260	316	316
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	341	325	350	350	350	350
0.5 Treasury	3.273	545	567	555	504	502
0.61 OZB woningen	4.857	4.974	5.125	5.203	5.229	5.256
0.62 OZB niet-woningen	2.786	2.990	3.080	3.126	3.141	3.156
0.64 Belastingen overig	265	263	266	266	266	266
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	46.321	48.792	50.636	50.988	51.255	51.344
0.8 Overige baten en lasten	0	-	-	-	-	-
1.1 Crisisbeheersing en brandweer						
1.2 Openbare orde en veiligheid	42	27	26	26	42	26
Totaal 06 Bestuur, veiligheid en dienstverlening	58.619	58.435	60.312	60.774	61.104	61.216
Overhead						
0.4 Overhead	49	44	45	45	45	45
Totaal Overhead	49	44	45	45	45	45
Saldo van baten en lasten	87.784	96.854	87.385	87.767	87.611	86.033
Mutatie reserves	6.912	6.744	3.414	940	268	2.965
Resultaat	94.697	103.598	90.799	88.707	87.879	88.998

Bijlage 5: Beleidsindicatoren

Beleidsindicator	Eenheid	Periode		Hellen- doorn	Neder- land
0. Bestuur en ondersteuning					
0.01	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2018	7,9	nbn
0.02	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2017	7,6	nbn
0.03	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2017	693	nbn
0.04	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2017	7,6	nbn
0.05	Overhead	% van totale lasten	2017	11,7	nbn
1. Veiligheid					
1.01	Verwijzingen Halt	per 10.000 inw. 12-17 jr.	2016	98,5	137,4
1.02	Hardekern jongeren	per 10.000 inw.	2014	0,2	1,3
1.03	Winkeldiefstal	aantal per 1.000 inwoners	2016	0,4	2,3
1.04	Geweldsmisdrijven	aantal per 1.000 inwoners	2016	1,8	5,3
1.05	Diefstal uit woning	aantal per 1.000 inwoners	2016	1,4	3,3
1.06	Vernieling en beschadiging	aantal per 1.000 inwoners	2016	2,7	5,6
2. Verkeer en vervoer					
2.01	Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met een motorvoertuig	%	2015	15	9
2.02	Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met een fietser	%	2015	15	9
3. Economie					
3.01	Funciemenging	%	2016	47,7	52,1
3.02	Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten)	index	2013	107	100
3.03	Vestigingen	per 1.000 inw 15-64jr	2016	106	134
4. Onderwijs					
4.01	Absoluut verzuim	per 1.000 leerlingen	2016	0	2,01
4.02	Relatief verzuim	per 1.000 leerlingen	2016	0,34	26,88
4.03	Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	%	2014	0,8	2
5. Sport, cultuur en recreatie					
5.01	Niet-sporters	%	2014	50,1	49,9
6. Sociaal domein					
6.01	Banen	per 1.000 inw 15-64jr	2016	591	744
6.02	Bijstandsuitkeringen	per 10.000 inw 18jr eo	2016	23,1	41,3
6.03	Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inw 15-65jr	2016	28,3	25,5
6.04	Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 10.000 inw	2016	67	62
6.05	Netto arbeidsparticipatie	%	2016	67,4	65,8
6.06	% kinderen in uitkeringsgezin	%	2015	3,16	6,58
6.07	% achterstandsleerlingen	%	2012	8,29	11,61
6.08	% werkloze jongeren	%	2015	1,08	1,52
6.09	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jr	2016	8,7	10,7
6.10	Jongeren met jeugdbescherming	%	2016	1	1,2
6.11	Jongeren met delict voor rechter	%	2015	0,49	1,45
6.12	Jongeren met jeugdreclassering	%	2016	0,2	0,5
7. Volksgezondheid en milieu					
7.01	Fijn huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2015	186	200
7.02	Hernieuwbare elektriciteit	%	2015	2,1	11,8
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing					
8.01	WOZ-waarde woningen	dzd euro	2016	219	209
8.02	Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2014	5,6	6
8.03	Demografische druk	%	2017	78,3	69
8.04	Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	2017	666	644
8.05	Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	2017	776	723

Bijlage 6: Reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Reserves	Realisatie Ultimo 2017	Begroting Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022
Rekeningsaldo						
Rekeningsaldo te bestemmen	572	- 0	- 0	- 2.580	- 5.345	- 8.537
Totaal Rekeningsaldo	572	- 0	- 0	- 2.580	- 5.345	- 8.537
Algemene Reserve						
Vrij aanwendbare Reserve	6.390	3.147	2.333	2.016	2.122	2.491
Financieringsreserve	1.652	2.178	2.617	3.257	3.967	4.747
Bufferreserve grondexploitatie	4.124	4.381	4.381	4.381	4.381	4.381
Totaal Algemene Reserve	12.166	9.706	9.331	9.654	10.470	11.619
Bestemmingsreserves						
Reserve Salomonsonhuis / zorgpunt	164	164	164	164	164	164
Reserve bijzondere bijstand	122	122	122	122	122	122
Reserve WWB	0	0	0	0	0	0
Reserve groenrenovaties	94	94	94	94	94	94
Reserve 1/3-regeling accommodatiebeleid	164	195	245	295	345	395
Reserve kunst	24	30	30	30	30	30
Reserve rood-voor-rood	68	64	64	64	64	64
Reserve reconstructie plattelandsvernieuwing	246	246	246	246	246	246
Reserve wachtgelden huidige wethouders	318	418	418	518	618	718
Reserve sociaal domein	4.729	2.709	364	0	0	0
Reserve duurzame energiemaatregelen	80	96	105	116	128	142
Reserve Co-financieringsfonds N35	-	2.561	2.621	2.681	2.739	1
Totaal Bestemmingsreserves	6.010	6.699	4.473	4.329	4.550	1.975
Totaal	18.748	16.405	13.804	11.403	9.674	5.058

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Realisatie Ultimo 2017	Begroting Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022
Onderhoudsvoorzieningen						
Voorziening onderhoud openbare verlichting	88	-	-	-	-	-
Voorziening onderhoud wegen	365	495	611	727	843	959
Totaal Onderhoudsvoorzieningen	453	495	611	727	843	959
Voorzieningen van derden verkregen middelen						
Voorziening ISV	21	21	21	21	21	21
Voorziening parkeerbeleid	23	23	23	23	23	23
Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	884	660	710	700	695	765
Voorziening egalisatie rioolheffing	447	496	585	697	845	1.080
Totaal Voorzieningen van derden verkregen middelen	1.375	1.199	1.339	1.441	1.584	1.889
Voorzieningen personeel						
Voorziening APPA	1.488	1.613	1.738	1.863	1.988	2.113
Voorziening Appa ingegane pensioenen	2.260	2.260	2.260	2.260	2.260	2.260
Totaal Voorzieningen personeel	3.748	3.873	3.998	4.123	4.248	4.373
Overige voorzieningen						
Voorziening privatisering was- en kleedruimten	640	640	640	640	640	640
Totaal Overige voorzieningen	640	640	640	640	640	640
Totaal	6.216	6.207	6.588	6.931	7.315	7.860

Bijlage 7: Lijst specifieke subsidies 2019

bedragen x € 1.000

Geactiveerde voorzieningen	Realisatie Ultimo 2017	Begroting Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022
Geactiveerde voorzieningen						
Voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie	2.703	3.014	3.174	3.244	3.295	3.347
Voorziening dubieuze debiteuren algemeen	144	199	199	199	199	199
Voorziening dubieuze debiteuren WWB	762	762	762	762	762	762
Voorziening dubieuze debiteuren BBZ	59	59	59	59	59	59
Totaal Geactiveerde voorzieningen	3.668	4.034	4.193	4.264	4.315	4.367
Totaal	3.668	4.034	4.193	4.264	4.315	4.367

bedragen x € 1

Subsidies duurzame woon- en leefomgeving	2018	2019
Een van de speerpunten uit het coalitieprogramma is een duurzame woon- en leefomgeving. Om dit te realiseren worden lokale initiatieven, coöperaties en stichtingen die bijdragen aan het verduurzamen van de samenleving ondersteund. Onder andere de volgende organisaties spelen een rol om het speerpunt te verwezenlijken.		
Stichting Milieuraad	€580	-
Stichting Milieuraad voor de gemeente Hellendoorn, opgericht in 1978. Doel: de zorg voor het milieu bevorderen, door het geven van voorlichting aan inwoners en een kritische en constructieve bijdrage leveren aan het overheidsbeleid. De Stichting Milieuraad heeft zichzelf in 2018 opgeheven. Het werd steeds moeilijker gemotiveerde vrijwilligers te vinden die zich in willen zetten voor het behoud van een milieuvriendelijk leefklimaat in de gemeente, bovendien speelde de steeds ingewikkelder wordende wet- en regelgeving de stichting parten. In de statuten is bepaald dat in geval van ontbinding van de stichting het vermogen wordt afgestaan aan de gemeente, voor een bestemming overeenkomstig het doel van de stichting.		
IVN	€1.400	€1.408
Het IVN is onze gesprekspartner en vervult een educatieve functie. De leden van het IVN zetten zich vrijwillig in ter begeleiding van natuur- en milieueducatieve activiteiten, steeds vaker ook voor bezoekers van onze gemeente. De activiteiten van het IVN vielen van oudsher onder het vormingswerk, omdat in het toenmalige beleidsprogramma werd uitgesproken dat de gemeente de natuur- en milieueducatie bevorderde. In 1993 heeft het college besloten om dat beleid te continueren en dat het IVN vanaf dat moment een eigen vast budget ontvangt voor haar gehele aanbod van activiteiten. Het IVN is gevestigd in de Paarse Poort.		
Centrum voor Natuur- en Milieueducatie	€8.500	€8.551
Van oudsher hadden gemeentes een taak in de uitvoering van natuur- en milieueducatie. Deze taak is destijds overgenomen door het CNME. Zij ontvangt subsidie voor de educatieve taken aan de basisscholen die van de gemeente zijn overgenomen. Het CNME is gevestigd in de Paarse Poort.		
Stichting platform Duurzaam Hellendoorn	€1.500	€1.500
Het platform Duurzaam Hellendoorn is bedoeld voor mensen, organisaties en bedrijven om ideeën, kennis en voorbeelden te delen op het gebied van duurzaamheid. Het college stelt voor de jaren 2017 tot en met 2020 jaarlijks € 1.500 beschikbaar.		
Stichting Fairtrade Gemeente Hellendoorn	€7.100	€6.500
De stichting Fairtrade Gemeente Hellendoorn is een initiatief van de wereldwinkel Ganesha uit Nijverdal. De stichting wil het gebruik van Fairtrade producten stimuleren zowel bij individuele inwoners als bij bedrijven, horecaondernemingen, scholen, kerken en verenigingen. In de even jaren wordt een subsidie beschikbaar gesteld van € 5.600, in de oneven jaren € 5.000. Daarnaast ontvangt de stichting € 1.500 per jaar ten behoeve van uitvoeringskosten.		

bedragen x € 1

Subsidies stimuleren activiteitenaanbod voor inwoners met een beperking	2018	2019
Maatschappelijke participatie is van belang, niet alleen voor inwoners met een beperking, maar ook voor hun omgeving en de betrokken vrijwilligers. Een aantal organisaties in onze gemeente organiseert specifieke activiteiten voor mensen met een beperking. Met deze activiteiten dragen zij bij aan het realiseren van maatschappelijke participatie. Dit zijn de volgende organisaties:		
De Instuif	€6.000	€6.036
Vereniging voor vrijetijdsbesteding voor mensen vanaf 16 jaar met een verstandelijke beperking. Er zijn wekelijks verschillende groepsactiviteiten, zoals dansen, koken, soosactiviteiten.		
Joy	€972	€978
Vereniging voor vrijetijdsbesteding voor mensen met een lichamelijke beperking vanaf 16 jaar. Doel is wekelijkse activiteiten op vrijdagavond te organiseren.		
Speel-o-theek 't Duikelaartje	€5.215	€5.240
Speel-o-theek 't Duikelaartje heeft een speciaal aanbod voor mensen met een beperking en leent speelgoed uit. Voorziet ook woonvormen van speelgoed en biedt groepsactiviteiten voor een aantal bewoners van de Twentse Zorgcentra. De speel-o-theek draagt bij aan een positief opvoedklimaat in onze gemeente.		
Ango	€462	-
De organisatie is een plaatselijke afdeling van een landelijke organisatie voor en door mensen met een beperking en chronisch zieken. Zij voert activiteiten uit voor mensen met een lichamelijke en/of geestelijke beperking. De activiteiten zijn gericht op ontmoeting en recreatie, op steun en betrokkenheid. Ango heeft besloten om geen subsidieaanvraag meer in te dienen.		
Sien (voorheen Philadelphia)	€530	€533
Sien wil er aan bijdragen dat mensen met een verstandelijke beperking gelukkig kunnen zijn en het beste uit zichzelf kunnen halen. Deze organisatie is een plaatselijke afdeling van een landelijke organisatie.		
De Zonnebloem	€540	€543
De Zonnebloem zorgt voor betekenisvolle ontmoetingen tussen mensen met een beperking en vrijwilligers. Centraal staan gezelschap, contact en ontmoeting. Deze organisatie is een plaatselijke afdeling van een landelijke organisatie.		
Avondschool Ommen	€792	€797
De avondschool verzorgt onderwijs aan oud-leerlingen van De Maat en Boslust (ZMLK). Deze activiteiten worden niet aangeboden in onze gemeente. Deze categorie personen kan niet bij het reguliere aanbod van bijvoorbeeld het Educatief Centrum terecht. Het is daarnaast wel belangrijk om vaardigheden op peil te houden vanwege het belang van maatschappelijke participatie.		
De Klup (Almelo)	€815	€820
De Klup verzorgt activiteiten voor mensen met een beperking. Uitgangspunt is dat alleen activiteiten worden gesubsidieerd die door inwoners uit onze gemeente worden afgenomen en die in onze		

bedragen x € 1

Subsidies Jeugd	2018	2019
Een van de kerndoelen van het jeugdbeleid is, dat kinderen/jongeren hun talenten kunnen ontwikkelen en goed voorbereid zijn op de toekomst.		
Stichting Roefelcomité Hellendoorn	€1.000	-
Stichting Roefelcomité Hellendoorn ontvangt jaarlijks subsidie om jongeren met het bedrijfsleven, instellingen en verenigingen kennis te laten maken. De Stichting Roefelcomité Hellendoorn heeft aangegeven vanaf 2018 geen subsidie meer te willen ontvangen.		

bedragen x € 1

Subsidies Ondersteuning van inwoners (regionaal)	2018	2019
De raad heeft besloten om een tweetal regionale afspraken te maken, ter ondersteuning van de inwoners van de gemeente Hellendoorn.		
Slachtofferhulp	€9.292	€9.348
Ondersteuning van slachtoffers van misdrijven, ernstige verkeersongelukken en calamiteiten op juridisch, praktisch en emotioneel gebied. Basisvoorziening voor inwoners van de gemeente.		
Halt	€8.233	€8.282
Naast preventieve activiteiten, als voorlichting aan scholen, ook verwijzingen n.a.v. strafbare feiten. Basisvoorziening voor inwoners van de gemeente. In onze gemeente wordt de subsidie gebruikt voor het verzorgen van voorlichting in het basisonderwijs over jeugdcriminaliteit, groepsdruk, gebruik vuurwerk. Het subsidiëren van preventieve activiteiten sluit aan bij ons beleid om meer inzet aan de voorkant te plegen om zo probleemsituaties voor te zijn.		

bedragen x € 1

Subsidies Zelforganisaties	2018	2019
Zelforganisaties die door de raad zijn aangewezen, komen in aanmerking voor subsidie voor het organiseren van activiteiten die de integratie met de Nederlandse samenleving bevorderen. Deze organisaties zijn voor het gemeentebestuur een eerste aanspreekpunt voor het bereiken van deze gemeenschap.		
Turkse sociale en culturele solidariteitsvereniging (Nijtijd)	€2.512	€2.527
De vereniging is gevestigd in Nijverdal en ontplooit activiteiten die zijn gericht op bevordering van de integratie van de Turkse gemeenschap met de Nederlandse samenleving.		
Stichting BungaTandjung	€13.800	€13.839
De subsidie is bestemd voor het organiseren van activiteiten gericht op de integratie met de Nederlandse samenleving. De vereniging is gevestigd in Nijverdal. Van de subsidie is € 6.572 bestemd voor activiteiten; het overige budget is bestemd voor de aflossing van de lening waarover met de gemeente afspraken zijn gemaakt.		

bedragen x € 1		
Subsidies Ondersteuning minima	2018	2019
Het ondersteunen van kwetsbare inwoners met een laag inkomen of schulden om te kunnen participeren in de samenleving en maatschappelijke uitsluiting te voorkomen is één van de doelen uit het collegeprogramma. In dat kader worden de volgende organisaties ondersteund.		
Wevertjes	€500	€503
Ruilhandel, met als doel het stimuleren van sociale activering, het bevorderen van milieubewust consumeren en produceren en verbeteren van de koopkracht van de deelnemers. De activiteiten passen ook binnen het kader van duurzaamheid. Hergebruik van goederen wordt door de vereniging voorgestaan.		
Stichting BOOM	€20.000	€20.120
De stichting begeleidt inwoners met het op orde maken en houden van het budget. Stichting BOOM zet vrijwilligers in voor deze schulddienstverlening in de gemeente Hellendoorn. De stichting werkt uitsluitend met goed opgeleide en gecertificeerde vrijwilligers. Om er voor te zorgen dat de vrijwilligers voldoende deskundig blijven, wordt jaarlijks bijscholing verzorgd. De bijscholing is ook een voorwaarde om gecertificeerd te blijven. Verder worden nieuwe vrijwilligers opgeleid om het aantal actieve vrijwilligers op peil te houden.		
Stichting Hulpfonds	€38.500	€38.500
Het Hulpfonds biedt inwoners met een laag inkomen financiële steun die geen gebruik (meer) kunnen maken van voorliggende voorzieningen. In de raad van 15 november 2005 is besloten het Hulpfonds jaarlijks subsidie te verstrekken tot een bedrag van € 1 per inwoner tot dat het besluit wordt ingetrokken/gewijzigd. Het bedrag is altijd afgerond tot € 36.000 per jaar. Daarnaast wordt het Hulpfonds jaarlijks € 2.500 verstrekt voor de kosten van maatschappelijke participatie van kinderen. Het college neemt hierover elk jaar een besluit.		
Stichting Hulpfonds - duurzame gebruiksgoederen	€72.000	€72.000
Het Hulpfonds voert de regeling duurzame gebruiksgoederen uit. Inwoners met een laag inkomen worden zo ondersteund bij de aanschaf van duurzame gebruiksgoederen. Het Hulpfonds ontvangt hiervoor een subsidie tot een maximumbedrag van € 72.000. De definitieve subsidie wordt na afloop van het boekjaar vastgesteld op basis van de werkelijke uitgaven.		
Stichting Hulpfonds - Kindpakket	€200.000	€197.275
Het Hulpfonds geeft uitvoering aan het Kindpakket. Het Kindpakket is speciaal bedoeld voor kinderen die opgroeien in een situatie waarin sprake is van een laag inkomen. Deze kinderen worden door middel van de mogelijkheden die het Kindpakket biedt in staat gesteld mee te doen in de maatschappij. Het Hulpfonds ontvangt hiervoor in 2019 een subsidie tot een maximum bedrag van € 197.275. De definitieve subsidie wordt na afloop van het boekjaar vastgesteld op basis van de werkelijke uitgaven.		
Stichting De Welle - maaltijdvoorziening	€20.000	€20.000
Stichting De Welle voert de maaltijdvoorziening uit voor de gemeente Hellendoorn. De stichting verstrekt maaltijden aan inwoners met een laag inkomen en een medische en/of sociale indicatie. Deze inwoners zijn op deze manier in staat tegen gereduceerd tarief gebruik te maken van een warme maaltijd. Stichting De Welle ontvangt maximaal € 20.000 per jaar voor de uitvoering van de maaltijdvoorziening. Na afloop van het boekjaar wordt de definitieve subsidie vastgesteld op basis van het werkelijk aantal verstrekte maaltijden.		

bedragen x € 1		
Subsidies Media	2018	2019
Gemeenten hebben op basis van de Mediawet een zorgplicht voor de bekostiging van de lokale omroep.		
Stichting HOi / RTV Reggestreek	€24.786	€24.935
HOi volgt de landelijke ontwikkelingen om lokale omroepen op te laten gaan in streekomroepen. Samen met de lokale omroepen van Wierden, Rijssen-Holt en Hof van Twente is door de vier besturen de intentie uitgesproken te komen tot een gezamenlijke streekomroep 'RTV Reggestreek'. Deze streekomroep moet 1 januari 2019 een feit zijn.		
bedragen x € 1		
Subsidies Overig	2018	2019
We ondersteunen een aantal organisaties voor specifieke taken die ze uitvoeren, op basis van het principe van overheidsparticipatie. De specifieke taken zijn de verantwoordelijkheid van de samenleving; als gemeente faciliteren we deze.		
Vereniging Buurtbus Hellendoorn	€3.000	€3.018
Door de verschraving van het reguliere vervoer in de plattelandsgebieden werd de buurtbus bedacht als voorziening, met een vaste dienstregeling, een kleine bus en bestuurd door vrijwilligers om de kosten te drukken. De Buurtbus Hellendoorn en de buurtbus Haarle zijn een aanvulling op het reguliere openbaar vervoer en voorzien daarmee in een maatschappelijke behoefte. De jaarlijkse subsidie is een bijdrage in de kosten voor de vrijwilligers (rijvaardigheidstrainingen, kersttentie, reiskosten).		
Stichting Oale Karkhof	€920	€925
De vrijwilligers van deze stichting onderhouden het Oale Karkhof in Hellendoorn. De subsidie is een bijdrage in de onkosten van het beheer.		
Stichting Promotie Nijverdal	€54.000	€61.000
Subsidie voor de uitvoering van activiteiten die gericht zijn op de versterking en verbetering van het ondernemersklimaat in het centrumgebied, Nijverdal in al zijn hoedanigheden te profileren en ondernemers te stimuleren en hen ondersteuning en advies te bieden. Hoogte subsidie is maximaal gelijk aan de te verwachten opbrengsten uit reclamebelasting verminderd met de uitvoeringskosten ad € 5.000. In 2018, 2019 en 2020 wordt € 6.000 extra gesubsidieerd ten behoeve van extra inzet van de centrumpromotor. Hierbij wordt opgemerkt dat deze extra subsidie pas in de loop van 2018 is toegekend, waardoor deze niet is verwerkt in de jaarschijf 2018 in deze tabel.		
Vereniging de Sprengenberg	€2.500	-
De subsidie wordt verleend voor het onderhouden van het monument de Sprengenberg, dat geen gemeentelijk monument is, maar een rijksmonument. Het bedrag dat de gemeente subsidieert is 30% van de Rijkssubsidie per jaar gedurende de jaren 2013 tot en met 2018.		
Stichting Sportverkiezingen	€2.000	€2.012
De stichting Sportverkiezingen ontvangt jaarlijks subsidie voor het organiseren van de jaarlijkse sportverkiezing.		
Art. 1	€10.000	€10.060
In de Wet gemeentelijke antidiscrimatievoorzieningen (Wga) (2009) is vastgelegd dat het college van burgemeester en wethouders van iedere gemeente haar inwoners toegang biedt tot een antidiscrimatievoorziening (adv). Een adv heeft twee wettelijke taken, te weten (1) onafhankelijke bijstand verlenen aan personen bij de afwikkeling van hun discriminatieklachten en (2) registratie van klachten. Gemeenten hebben de vrijheid om te bepalen hoe ze een adv willen inrichten en of ze er aanvullende taken willen beleggen, bijvoorbeeld op het gebied van preventie of beleidsadvies. In de gemeente Hellendoorn wordt het gemaximeerde bedrag van €10.000 euro besteed aan subsidie aan de zelfstandig – regionaal georganiseerde opererende antidiscrimatie voorziening: Art. 1.		

Dit is een uitgave van de
Gemeente Hellendoorn:
September 2018

Willem Alexanderstraat 7
7442 MA Nijverdal

Postbus 200
7440 AE Nijverdal

Telefoon: (0548) 630 000
Telefax: (0548) 610 505
Internet: www.hellendoorn.nl
E-mail: gemeentebestuur@hellendoorn.nl

Fotografie:
Emile Willems
Gemeentearchief

Vormgeving en druk:
Design en Print | gemeente Hellendoorn